ADAM öykü

OCAK

ŞUBAT

1998

14

ÖYKÜ

Ambulans ***Zeyyat Selimoğlu*** • Büyükbabam ve Ben ***Oktay Akbal*** • Türkücü Neclâ Hanım ***Fakir Baykurt*** • Krmızı Odada ***Paul Bowles*** • Fall River Balta Cinayetleri ***Angela Carter*** • Ateşlerden Geçmek ***Mehmet Güler*** • Tokat ***Nursen Karas*** • Yakası Açılmadık Zarf ***Gültekin Emre*** • İçeriye Bakan Kim? ***Mehmet Günsür*** • Kukla ***Ahmet Erkan Doğan*** • Kıyıda ***Hürriyet Yaşar*** • San Giovanni'ye Mektuplar ***Özcan Karabulut*** • Aşk... Masmavi ***Faruk Duman*** • Sabun Kokulu Çocuk ***Belgin Özcan Ökmen*** • Dedeme ***Şule Tankut***

BU SAYININ KONUŞMASI

Necati Tosuner ile Dünden Bugüne

YAZILAR

BEN BURADAYIM SEVGİLİ OKUYUCUM... ***Semih Gümüş*** • "FALL RIVER BALTA CİNAYETLERİ"... ***Şenay Kara*** • MELEK YÜZLÜ ***Cemal Süreya*** • HALİT ZİYA UŞAKLIGİL'İN ÖYKÜCÜLÜĞÜ ***Hakan Sazyek*** • EVET, ÜZÜCÜ AMA... ***Aydoğan Yavaşlı***

GÜNÜMÜZ İSKOÇ KISA ÖYKÜSÜ

ÖZEL BÖLÜMÜ

İskoç Yaşamı Bir Kısa Öykü *(Iain Crichton Smith, Giriş)* • İskoç Kısa Öyküsünün Sorunları *(Deirdre Chapman, Giriş)* • Amerikan Rüyası *(Maureen Monaghan, Öykü)* • Denizci *(Duncan McLean, Öykü)* • *Örümcek (Jane Webster, Öykü)* • *Henry ve Joyce ve 33 Yaşındaki Kadın (Alex Hamilton, Öykü)* • *Pazar (Astrid Wilson, Öykü)*

Kışa girerken
ADAM YAYINLARI

Memet Fuat anılarını yazdı: *Gölgede Kalan Yıllar.* 1920'lerden 1950'lere çocukluk, ilkgençlik, yazarlığa giriş anıları... Sevginin egemen olduğu bir dünya... Fotoğraflı, birinci ve üçüncü hamur kâğıda basılı • Araştıran, aydınlatan, yol gösteren yapıtlarıyla **Server Tanilli** de ADAM Yayınları'nda... iki yeni kitabıyla: *Yaratıcı Aklın Sentezi: FELSEFEYE GİRİŞ; Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, 19. Yüzyıl: İLERLEMENİN ÇELİŞMELERİ,* 5. cilt • Toplu yapıtları ADAM'da yayımlanan **Yaşar Kemal**'den bu kez bir çeviri: **Albert Vidalie**'den *Ayışığı Kuyumcuları.* Thilda Kemal'le birlikte çevirdikleri çok güzel bir roman • **Fakir Baykurt**'un dokuz büyük romanı da ADAM Yayınları arasındaki yerini aldı: *Kaplumbağalar; Yılanların Öcü; Amerikan Sargısı; Onuncu Köy; Tırpan; Yarım Ekmek; Kara Ahmet Destanı; Köygöçüren; Irazca'nın Dirliği...* köy romanından unutulmaz tatlar • **Aziz Nesin**'in ADAM Yayınları'ndaki bütün yapıtlarına yeni bir öykü kitabı eklendi. Kitapta hiç yayımlanmamış öyküler yer alıyor: *Gözünüz Aydın Efendim* • Toplu şiirleri ADAM'da yayımlanan **Salâh Birsel**'in son yayımladığı üç şiir kitabı: *Baş ve Ayak; Varduman; Sevdim Seni Ey İnsan* • Ülkemizde eğitim konusunun irdelendiği son günlerde ADAM, **Zehra İpşiroğlu**'nun yeni kitabı *Eğitim'de Yeni Arayışlar*'ı da yayınları arasında sunuyor • Toplu şiirleri ve denemeleri ADAM'da yayımlanan **Ataol Behramoğlu**'ndan iki deneme kitabı: *Mekanik Gözyaşları; Nâzım'a Bir Güz Çelengi* • Ve toplu şiirleri ADAM'da yayımlanan **Refik Durbaş**'tan bir şiir kitabı, *Düşler Şairi* ve bir deneme kitabı, *Yasemin ve Martı* • Fethi Naci'nin "... yazdığı her romanı merakla bekleyeceğim..." dediği **Kaan Arslanoğlu** ADAM Yayınları'nda. İlk yayımlanacak iki kitabı *Kişilikler; Devrimciler* • **Mabeyinci Pavlos**'un şiirlerinin yer aldığı *Altın Yağmur* Samih Rifat'ın güzel çevirisiyle ADAM'da • ADAM Yayınları Türk şiirinin büyük ustalarını en güzel ürünleri, şiir üstüne düşünceleri, yaşamlarıyla yansıtan bir diziye başladı: *Seçme Şiirler.* Kimler yok ki... Şimdilik on iki kitap: **Nâzım Hikmet, Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet Anday, Cahit Külebi, İlhan Berk, Salâh Birsel, Özdemir Asaf, Sabri Altınel, Edip Cansever, Ataol Behramoğlu, Refik Durbaş.** Sevdiğiniz şairler en sevilen şiirleriyle artık cebinizde • Ve **Nâzım Hikmet**'in Piraye'ye yazdığı bütün mektupları. İki cilt. *Piraye'ye Mektuplar* yakında çıkıyor.

... ve 680 değerli kitap

değerli kitaplar yayımlar.

Küçükparmakkapı Sokak No: 17 Beyoğlu 80060 İstanbul Tel: (0-212) 293 41 05-06 Faks: (0-212) 293 41 08

Fakir Baykurt

Fakir'in başarısı insanları tutuşu, insanları anlattığı dilin onlara uyuşu.. Yapmacığı olmayışı, romanın yapısının uygunluğu, güzelliği...

– Yaşar Kemal

KAPLUMBAĞALAR

KÖYGÖÇÜREN

YILANLARIN ÖCÜ

ve

yeni romanı

YARIM EKMEK

Adam Öykü
İki Aylık Öykü Dergisi
Sayı 14
Ocak-Şubat 1998
ISSN 1300-7556

Anadolu Yayıncılık
A.Ş. Adına Sahibi ve
Sorumlu Yazı İşleri
Müdürü :
İnci Asena

Genel Yayın Yönetmeni :
Semih Gümüş

Kapak ve iç tasarım : Tülay Ulukılıç • **Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi :** Küçükparmakkapı Sokak, No : 17, 80060 Beyoğlu-İstanbul. Tel : (0212) 293 41 05 Fax : (0212) 293 41 08 • e-mail : adam@ada.net.tr **Fiyatı :** 600.000 TL (KDV içinde) - Kıbrıs 700.000 TL • **Abone Koşulları :** Yıllık (6 sayı) 3.600.000 TL - Altı Aylık (3 sayı) 1.800.000 TL - Yurtdışı Yıllık 70 DM • **Abone İçin Hesap No :** Anadolu Yayıncılık A.Ş. adına, 662720 numaralı posta çeki. • **İlan Koşulları :** Tam sayfa (siyah-beyaz) 60.000.000 TL; yarım sayfa 30.000.000 TL; çeyrek sayfa 15.000.000 TL • **Dizgi :** Anadolu Yayıncılık A.Ş. Dizgi Birimi • **İç Baskı :** Şefik Matbaası • **Kapak Baskı :** Ana Basım • **Genel Dağıtım :** Biryay A.Ş. • Gönderilen yazılar yayımlansın yayımlanmasın, geri verilmez.

ADAMÖYKÜ

ÖYKÜ

Ambulans ***Zeyyat Selimoğlu*** 5
Büyükbabam ve Ben ***Oktay Akbal*** 11
Türkücü Neclâ Hanım ***Fakir Baykurt*** 17
Kırmızı Odada ***Paul Bowles*** 26
Fall River Balta Cinayetleri ***Angela Carter*** 34
Ateşlerden Geçmek ***Mehmet Güler*** 73
Tokat ***Nursen Karas*** 79
Yakası Açılmadık Zarf ***Gültekin Emre*** 81
İçeriye Bakan Kim? ***Mehmet Günsür*** 84
Kukla ***Ahmet Erkan Doğan*** 124
Kıyıda ***Hürriyet Yaşar*** 125
San Giovanni'ye Mektuplar ***Özcan Karabulut*** 128
Aşk... Masmavi ***Faruk Duman*** 137
Sabun Kokulu Çocuk ***Belgin Özcan Ökmen*** 139
Dedeme ***Şule Tankut*** 144

GÜNÜMÜZ İSKOÇ KISA ÖYKÜSÜ ÖZEL BÖLÜMÜ

İskoç Yaşamı Bir Kısa Öykü (*Iain Crichton Smith, Giriş*) 94
İskoç Kısa Öyküsünün Sorunları (*Deirdre Chapman, Giriş*) 96
Amerikan Rüyası (*Maureen Monaghan, Öykü*) 97
Denizci (*Duncan McLean, Öykü*) 102
Örümcek (*Jane Webster, Öykü*) 104
Henry ve Joyce ve 33 Yaşındaki Kadın (*Alex Hamilton, Öykü*) 107
Pazar (*Astrid Wilson, Öykü*) 110
Amerikan Rüyası ve Ölüm (Zeynep F. Bilge)
Duncan McLean ve Kırık Bir Denizci (Sinem Yazıcıoğlu)

BU SAYININ KONUŞMASI

Necati Tosuner ile Dünden Bugüne 63

YAZI

Ben Buradayım Sevgili Okuyucum, Sen Neredesin Acaba? ***Semih Gümüş*** 22
"Fall River Balta Cinayetleri" Bir Çocuk Tekerlemesinin Bilen Yetişkinler İçin Yeniden Yazılması ***Şenay Kara*** 53
Melek Yüzlü ***Cemal Süreya*** 71
Halit Ziya Uşaklıgil'in Öykücülüğü ***Hakan Sazyek*** 113
Evet, Üzücü Ama... ***Aydoğan Yavaşlı*** 148

Çeviriler : Taner Karakoç, Şenay Kara, Zeynep F. Bilge, Filiz Kaynak, Sinem Yazıcıoğlu, Ali Sermet
Desenler : Semih Poroy, Necati Abacı

Yaşar Kemal

Sarı Sıcak

Birinci basımı Sarı Sıcak adıyla 1952 yılında yapılan bu kitap, başka öyküler eklenerek genişletilmiş ve Sarı Sıcak - Bütün Hikâyeler adıyla ilk olarak 1967 yılında yayımlanmıştır.

"Korkunç bir duyarlık ve acımasız bir şiir..."

(*Observer*, İngiltere)

"Sadelik ve dürüstlükle anlatılan bu öyküler insanın belleğine kazınıyor."

(*The Milwaukee Journal*, ABD)

"Yoksulluk, boş inanlar, sinekler, toz, ölümüne çalışma, uçsuz bucaksızlık, bitkinlik, yabanlık, yılmazlık. (...) Çaresizlikten doğan acıma ve duyarlığın evrensel boyutları."

(*The Guardian*, İngiltere)

Çıktı

ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

ZEYYAT SELİMOĞLU

Ambulans

İŞİNİN ilk gününe nasıl başladığını tahmin etmek zor değil. Sabah erkenden uyanmışsındır. Bütün gece, uyku ile uyanıklık arasında bir bocalama değil miydi? Bir süre karyolanın kenarında oturup kalmışsındır. "Önce bir kendime geleyim," demişsindir içinden, "daha vakit var."

Bir tıp doktoru, bir hekim! Kalın kaplı kitap sayfaları arasında, anfilerde, morgdaki cesetler arasında (sana tıp öğrenimini yarıda bıraktıracak saatler), dersaneler arası koşuşmalarla, yazılı sözlü sınavlarla, sınav sıkıntıları ve korkularıyla geçmiş onca zaman! Bir zaman süreci ki kazanılmış mı yitirilmiş mi, birkaç bilinmeyenli bir denklem gibi gelmiştir sana bir süre.

Kartal dolaylarındaki merkez dispanserin başhekimi seni uğurlarken elini sıkmıştı.

– Aslında bizim aradığımız da bir pratisyen arkadaştı. Ümraniye'de bir şube deniyoruz, orada çalışacaksınız, hayırlı olsun!

Elini sıkmış, seni odasının kapısına kadar da geçirmişti.

Ümraniye'de otobüsten indiğinde şube dispanserin adresi elindeydi. İşhanı cadde üzerinde olduğu için birinci katı işgal eden dispanseri bulman zor olmadı. Dispanserin kapısını çalarken – itiraf et– bir hayli heyecanlı değil miydin? Mesleğe atılacak ilk adım. Kapının ötesinde senden daha deneyimli hekimler, onlarla işbirliği yapmanın getireceği sorunlar? Yaklaşmakta olan adımları duydun. Kapı açıldı. Karşında bir adam duruyordu. Hayli kılıksız bir adamdı daha ilk bakışta. Bej rengi ceketi yıpranmış görünüyordu. Birden, gömlek yakasına takıldı gözlerin. Gömlek yakası buruşuk, kirliceydi. Adını soyadını söyledin önce... Ardından :

– Burada çalışacağım.

Kapıyı açan adam içeri buyur etti seni. Uykusuz kalmış gibi bir hali vardı. "Herhalde," dedin içinden, "geç vakit bir acil vaka gelmiş olacak, hademe de sonraki saatlerde uykusuz kalmış."

Sana kapıyı açan adam sağ kolunu bezgin bir tavırla kaldırıp bir koltuk göstermişti sana, ardından, seni şaşkına döndüren bir şey söylemişti.

– Ben doktorum!

Daha sonraları öğrenecektin : Sana kapıyı açan Doktor Zekeriya Adem'in Yugoslavya'dan Türkiye'ye bir Arnavut göçmen olarak geldiğini, kimsesiz, ama hiç kimsesiz bir Âdemoğlu olduğunu, üzerinde yalnız kimliğiyle, bir de hekim olduğunu kanıtlayan bir belgeyle geldiğini, belki de sınırı kaçarak geçtiğini... Bu dispanser onun işyeri olmaktan çok, fırtınaya tutularak sığındığı, demir atıp kal-

dığı bir limandı. Burada yatıp kalkıyordu. Yatağını akşamları laboratuvardaki bir masanın üzerine serip yatıyor, sabah kalktığında yatağını dertop edip başka bir odadaki dolaba kaldırıyordu. Öyle bir hali vardı ki, sanki laboratuvardaki iğreti, yarım yamalak uykusuna doyamadığı, uykusu yarım kaldığı içindir ki bütün gün bir uyurgezer gibi dolanıyordu ortalıkta. Doktor Zekeriya Âdem onulamaz bir çay bağımlısıydı.

Kendi eliyle demlediği çaydan bütün bir gün boyunca içiyor, yine de kanamıyordu çaya. Yatağına uygun bir yer buldu mu serer, "Bir şey olursa beni uyandırırsınız," der, uyurdu. Bir şey olduğu, bir şey olacağı da yoktu bu dispanserde; muayene için binde bir gelenle ne olabilecekti?

Doktor Zekeriya Âdem'in kendiliğinden oluşmuş, erişilmez, nice politikacıyı bile kıskandıracak güçte bir dokunulmazlığı vardı. Onun şu sığınmacı göçmen kimliği, çaresizliği, kimsesizliği yanından hiç eksik etmediği bir kalkan gibiydi. Dokunmayın adamcağıza!

Doktor Zekeriya Âdem her gün bir Diyazem yutuyordu. Dispanserde kullanılan yaşlı reçete koçanından bir yaprak koparıp üzerine şu notu düşüyordu :

Doktor, Zekeriya Âdem
Hasta, Zekeriya Âdem

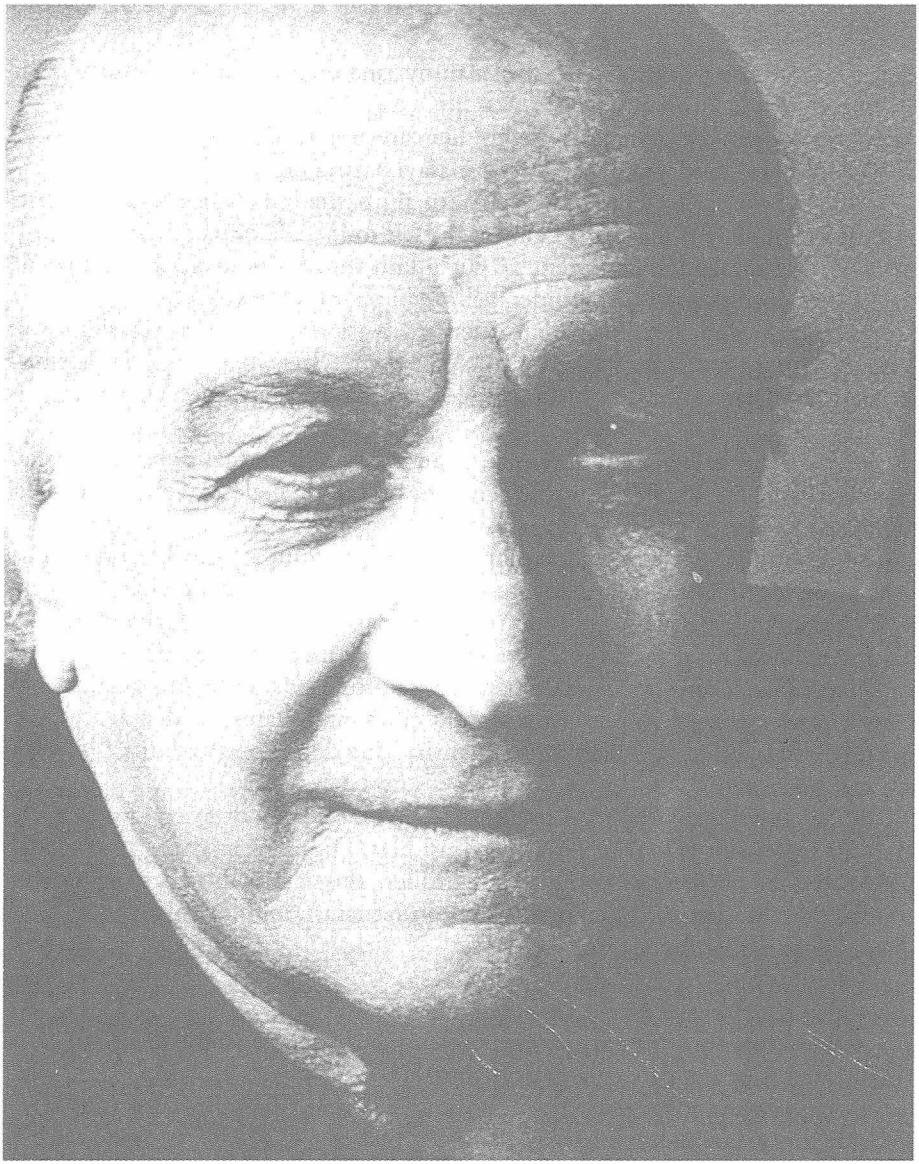
Bu reçeteyi eczaneye götürüp satın alınabilmesi yeşil reçete gerektiren diyazemi alıyordu. Yiyip içmesi de ilginçti. Yağlıca yemeklerin yağını süzer, örneğin, çorbanın yüzeydeki yağını kaşıkla toplayıp uzaklaştırır, çorbayı öyle içerdi. Çok bağlı olduğu çayı da bardaktan yudumlayarak değil, çay kaşığını kullanarak kaşık kaşık içiyordu.

– Ben istersem sadece çay içerek de yaşayabilirim... Sadece çay içerek...

Okuduğu kitaplar yalnız, Yugoslavya'nın İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi Almanya'sının işgali altında yaşadığı zor günlerle ilgili kitaplardı. Bu türden kitapları okurken sık sık düşünceye dalıp gittiği anlar oluyordu. Kendisinin Yugoslavya'dan tek başına geldiğini, annesi ile babasının orada kaldıklarını söylemişti bir keresinde.

Düşüncelere dalıp gitmesiyle, o sırada dış dünya ile ilişkisinin tamamen kesilmesiyle ilgili ilginç anılar vardı : Dispansere tek tük gelen hastalardan biri göğsünde ağrılardan yakınınca Dr. Âdem hastayı sırtüstü yatırmış, stetoskopu kulaklarına takıp hastanın göğsüne yerleştirmiş, gözleri uzaklara dalarak, öyle, oturduğu yerde kalmıştı. Görüntüde, hasta göğsünün ne ses verdiğini anlamaya çalışıyordu doktor, oysa bütünüyle başka bir yerde olduğu, belki de işgal altındaki Yugoslavya'da olduğu, belliydi. Ve hasta, uzun süre beklemenin doğurduğu bunalım içinde, ne yapacağını bilemez durumdaydı.

Dispansere ilk adım attığında, öğle saatlerinde yaşanan olayı herhalde bugün de unutmamışsındır. Ama istersen ben sana anlatayım. Dediğim gibi, öğleden biraz sonraydı. Daha yeni yeni alışıyordun çevrene. Dr. Zekeriya Âdem sana kapıyı açtıktan sonra tanıdıkların, bir bacağı sakat hemşire ile artık enikonu yaşlanmış bir adam olan iç hastalıkları uzmanıydı. Haftada iki gün kan, idrar, kazurat tahlili yapmak için uğrayan laborant da yoktu o gün. İdari işlere bakmak,

vizite kabul etmek görevini üstlenmiş olan sekreter hanım da henüz gelmemişti. Dispanserde ilk günün olduğu için iki doktor ve hemşire ile de henüz mesafeliydin.

Yaşlı dahiliyeci, oturduğu masanın çekmesinden çıkardığı bir deste oyun kâğıdıyla fal açmaya başlamış, sana da göz kırpmıştı.

– Burada, demişti, çoğunlukla böyle vakit geçirilir, fazla hastamız yok.

Seni rahatlatmak istediği belliydi.

Gülümsemek zorundaydın ve gülümsedin.

O gün laboratuvar çalışması yapılmadığı için doktor Zekeriya Âdem de ya-

tağını laboratuvar masasına serip düşler dünyasına doğru yola koyulmuştu. "Bir şey olursa beni kaldırırsınız."

Bir aralık yaşlı doktor saatine baktı, hemşireye seslendi.

– Ambulans nerdeyse görünür, sen masayı hazırla kızım!

İçinin şöyle bir hop ettiğini duymadın mı o sırada? Daha önceden haberi alınmış bir müdahale olayı mı? Çok önemli bir müdahale olmasa bile bıçak kullanmak? Burada senden daha genç ve güçlü kim vardı? Tek kişilik bir müdahale mi? "Genç dostumuz işin üstesinden gelir," mi olacaktı yoksa?

Çok geçmeden, bitişik odadan gelen madensi sesler duymaya başlamıştın. "Masa hazırlanıyor!" mu? Neşterler mi ses veriyor? "İşte biz hazırız, siz de sinirlerinizi hazırlayın! Birazdan birlikte eğileceğiz masanın üzerine. Yalnız değilsiniz!"

Yaşlı doktor hâlâ masanın başında, oyun kâğıtlarıyla sarmaş dolaş. "Ne kadar da soğukkanlı bir adam," demiştin içinden, "kaç müdahale olayında dahiliyeci olarak çalıştı kim bilir? Deneyimli, pişmiş!"

Sonra birden, önce uzaktan ve hafiften, hemen ardından, gittikçe yaklaşarak, o tiz, o tüyler ürperten, o her duyanı olduğu yerde felç edercesine hareketsiz bırakan siren sesi, o canavar düdüğü duyulmuştu. "Geliyor!" "Geliyorlar!" "O beklenen ambulans geliyor işte!" "Yoksa Azrail'i de mi birlikte getiriyor?"

Heyecanla, sinirli bir merakla pencereye koştuğunda ambulans aşağıdaki işhanı kapısına yanaşmıştı bile. Ambulansın çift kanatlı kapısı aniden açılmış, iki bakıcı dışarıya fırlamış, kollarını ambulansın içine doğru uzatmışlardı. "İşte, işte sedyeyi çekiyorlar!"

Kollar geriye geldiğinde iki pırıl pırıl madensi sefertası ortaya çıkmıştı. Bakıcılar iki sefertasını yukarıya, dispansere taşıdılar. Dispanserin kapısından içeriye paldır dediler girdiler, küldür dediler girdiler. İkişer katlı büyük sefertaslarını mutfağa bıraktıktan sonra gelip yaşlı doktorun masası önünde durdular.

– Yemeği getirdik hocam!

– Ne var bugün?

– Ezo gelin, kuru fasulye pilav, hoşaf hocam!

– İkide bir aynı nakarat. Merkeze telefon edeceğim. Listede değişiklik yapsınlar biraz. Çorbayı da soğuk getirmişsinizdir.

– Sana soğuk çorba içirir miyiz hocam? Canavar düdüğünü düttürdük mü yollar açılıyor, bizim oluyor yollar.

– Masa hazır mı kızım?

– Hazır hocam, oturabilirsiniz.

– Geçelim öyleyse.

Sonra da senden yana dönmüştü yaşlı hekim.

– Buyurun genç dostumuz, yemek hazırmış. Kızım, doktor Âdem'i de çağırıver, uykudaysa uyandır!

– Başüstüne hocam, "Bir şey olursa beni çağırın," demişti.

– Bir şey oldu işte, yemek geldi!

Az sonra doktor Âdem de aramıza katılmıştı. Yugoslavya kaçışlı Arnavut doktor, önündeki çorba kâsesine bakarken yüzünü ekşitmişti.

– Şu çorbayı neden böyle yağlı yaparlar? Özellikle yağlı olmasını isteyenler

mi var?

Yanıtlamayı yaşlı doktor üzerine aldı.

– Yemeği yapan aşçı çorbayı yağlı seviyorsa başkalarının istemesine gerek yok.

Dr. Âdem kaşığı eline alıp çorbanın üzerindeki yağ tabakasını sıyırdı, önündeki su bardağına döktü.

Yaşlı doktor :

– Çorba yerine şöyle esaslı bir arnavutciğeri olsa sesin çıkmazdı ya – yağlı da olsa!

– Ne olursa olsun, yağlı yemeği kaldıramıyorum, midemi kaynatıyor. Bereket çay yetişiyor ardından.

– Çay değil ambulans mübarek... dedin sen.

Güldüler.

Sen sözü sürdürmüştün.

– Yemeği ambulans getirdiğine göre yemek adları da ona göre olmalıydı. Makarna fırında anemik, beyin salata, böbrek sote, ardından da özel bir tatlı : Cevizli ambulans tatlısı!

Uyuşuk ve uykulu Dr. Zekeriya Âdem, ambulans için en uygun yemek adını önermişti :

– İmambayıldı!

Gülüştünüz.

Hemşire pek bir şey anlamamıştı ama, gülmeyi savsaklamadı. Gülmesi, "masadaki gülüşmeye ben de katılıyorum" kokuyordu.

Yaşlı doktor ağzındaki lokmayı çiğnediği sırada, senin arkana düşen köşeye doğru yöneldi gözleri, oraya baktı, bakakaldı.

Sinirli bir sesle :

– Şu adam, dedi, şu adam lokmamı sayıyor deminden beri.

Arkana dönüp baktın, arkana düşen duvarın dibindeki adamı gördün : Bir iskelet!

Gerçekten de, iskelet orada durmuş, tam size karşı bir yer tutmuş, öyle, boyu uzun ve hareketsiz, oyulmuş göz yuvalarıyla sizi izliyor, sizi sanki denetim altında tutuyordu siz yemek yerken.

- Burada yemeyelim bir daha, dedi yaşlı hekim, ya da onu buradan çıkaralım.

Arnavut göçmen doktor, iskelete doğru bir baktı, yüzünden bir esinti geçti, sapsarı kesildi yüzü.

– Tıpkı böyleydiler, dedi sesi titreyerek, Nazi işgalindeki Yugoslavya'da, çalıştığım hastane koğuşunda ölmek üzere olan hastaların gözleri de bunun gözleri gibiydi. Tıpkı bunun gözleri gibi. Belki de çekmiş oldukları açlıktan ötürü gözleri böyle gözyuvalarına çekilmiş, işte böyle, iki kara oyuktan bakıyorlardı. Ve bizler, onları sağlıklarına kavuşturacak doktorlar, çaresizdik. Besin yokluğu, ilaç yokluğu elimizi kolumuzu bağlamıştı. Yiyecek namına ne varsa biz yiyorduk. Hastalar ölüme giden yolu tamamlamak üzereydiler. Ne varsa biz yiyorduk. Biz yiyorduk hep...

Göçmen doktor konuşmayı kesti, titreyen eliyle masadan bir bardak aldı,

sürahiden su doldurdu bardağa, cebinden bir diyazem hapı çıkardı, su dolu bardağı ağzına götürüp Diyazemi yuttu.

Yaşlı hekim, kendi kendine konuşuyormuş gibi hafiften :

– Hapı yutmuş bu, diye mırıldandı.

Doktor Âdem sendeleyerek masadan kalktı, kapıya doğru yürümeye başladı, duvar dibindeki iskelete yaklaşınca şöyle bir durdu, iskeletin karşısına geçip baktı iskeletin suratına bir süre, kenarda duran küçük tabureyi görünce eğildi, yorgun haliyle tabureyi bir bacağından tutup kaldırdı, kullanabileceği bütün gücüyle iskeletin suratına indirdi tabureyi. İskeletin başı bedeninden ayrılıp yere yuvarlandı, yerde bir iki döndükten sonra durdu.

Göçmen doktor kapıya ulaşınca arkasına döndü :

– Ben yatıp uyuyacağım biraz, bir şey olursa uyandırırsınız...

– Daha ne olacaktı?

Yaşlı hekim kendi kendine konuşuyormuş gibi mırıldanmıştı yeniden. ❁

OKTAY AKBAL

Büyükbabam ve Ben

TENTELİ bir arabaya binerdik. İstasyonun önünde sıra sıra dururlardı. Atları mavili kırmızılı kurdelelerle süslü... Tren yolculuğu uzun sürerdi. Yoksa bana mı öyle gelirdi? Bir bayram sabahıdır, Şehzadebaşı'nda kırmızı bir tramvay bizi Köprüye götürmüştür. Bir vapur bizi beklemektedir. Haydarpaşa'da da bir tren.. Feneryolu, Kızıltoprak. Bakardım pencereden gerçekten bu yerin toprakları kızıl mı diye! Sonra Göztepe, derken Erenköy...

Hep boynu eğik dururum resimlerde. Neden, bilinmez. Küçük yaşta babasız kalacağımın belirtisi mi, bir önsezi mi? Oysa mutlu olmalıydım. Annem, babam evimiz!.. der Ziya Osman Saba, daha ne olsun? Bakıyorum çekmelerdeki eski fotoğraflara, hepsi birbirine benziyor. Solgun, mahzun, düşçü bir çocuk... Okul fotoğraflarında çevremdeki çocuklara bakıyorum : Dimdik durmuşlar, ateşli bakışları yıllardır sönmemiş, kendilerine güven içindeler...

Bir hüzün var benim resimlerimde! Beni içinde yaşadığım mutluluktan koparan bir şeyler... Bir korku mu? Gelecek yılların tatsız bunalımlarının kuşkusu mu? Niye mahallenin öteki çocukları gibi cami avlusunda top ardında koşmuyordum, niye kapı önlerinde bilye oynamıyordum, niye aşağı mahallelerdeki taş kavgalarına katılmıyordum? Varsa yoksa dergilerdi, kitaplardı, filmlerdi dostlarım, arkadaşlarım...

Büyükbabamı bir sis içinde görüyorum. Arabacı kırbacını havada şaklatıyor, değdirmeden atına... O da tanıyor büyükbabamı. İstasyondan köşke kaç kez götürmüş... Beyaz köşkler arasından geçiyoruz. Annem elimi tutuyor. Babam düşünceli. Derken köşkün bahçe kapısı... Upuzun bir yol, iki yanı bağ, bir köpek uzaktan havlıyor, bir kuş tepemizde uçuyor. Güzel bir bayram günü. Sanki birkaç saatlik değil, zamansız, zaman dışı bir gündeyim...

Ne kadar azdı sevgimi, yakınlığımı kazanan insanlar? Kimdi okuldaki arkadaşlarım? Hangisiyle gerçek bir ilişkim oldu? O sobacının oğlu mu, kahvecinin çırağı mı, Samatyalı Kevork mu, Şişlili Davit mi, Laz İsmail mi, komşu kızı Nazmiye mi? Yoksa Nuh'un gemisine benzeyen o kocaman apartmanın geniş balkonlarında saklambaç oynadığım kızlar mı? Ya düşlerime giren uzun saçlı ilk uyanış sevgilileri! Hepsi düşte bana yakın, ama gerçekte hepsi uzak mı uzak...

Hiç kimse bende büyükbabamın yerini alamadı. Onunla ilk karşılaşmamı hayal meyal anımsıyor muyum bilmem, ama onu hep bir masal insanı gibi gördüm. Öylesine bana yakın. Hep onunla konuşmak, birlikte gezintiye çıkmak, onu şiir okurken, geçmişten söz ederken dinlemek isterdim. Koleksiyonlarını,

kitaplarını göstersin, bağdan üzüm koparsın, 1900'lerde İngiltere'den getirttiği yazı makinesinde yazdırsın...

Büyükbabamı hep aynı çizgili yüzle, hep aynı yaşlı sesle tanıdım. Ben küçükken de o yaşlı bir adamdı. Saçlar bembeyaz, çoğu dökülmüş, ellerinde yüzünde küçük siyah benekler... Uzun boyluydu, yürüyüşü dinç ve gururlu... Gözümün önünde yazı masasının başında, sırtını koltuğuna dayamış bir yakışıklı adam... Önünde açık bir kitap, ardında kitaplık...

Yine bir bayram günüydü... Yağmurlu bir gün. Fayton köşkün demir parmaklı kapısında durdu. İki yanı kiraz, dut ağaçlarıyla çevrili uzun yoldan köşkün merdivenlerine vardık. Kapının önünde duruyordu. Her zamanki gibi, bir Osmanlı Valisiydi, sanki daha yeni Bağdat'taki görevinden dönmüş. Bu kez başka bir yere atanmasını beklercesine...

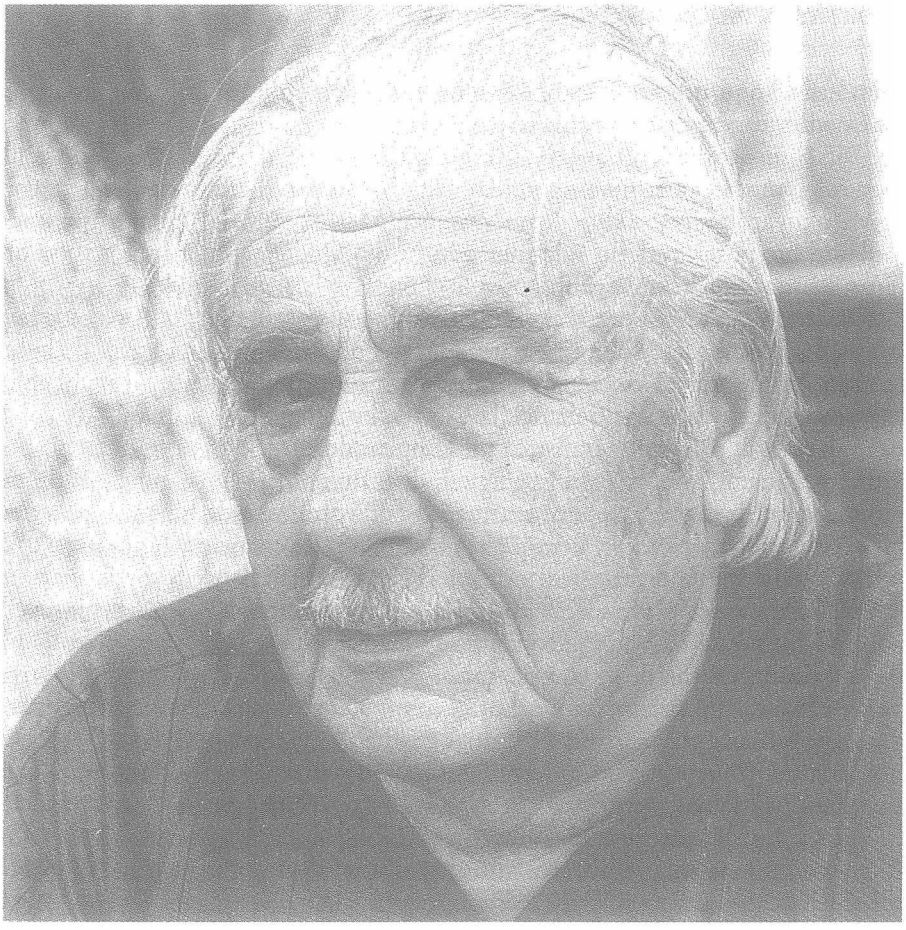
Salonda konuklar vardı. İçlerinden biri şairmiş. Ben şair deyince önemli bir insan bilirdim. Şiirden konuşuyorlardı. Büyükbabam bir dosya açmış Fransızca bir şiir okuyordu. Ben zor söktüğüm Fransızca dizelerden bir anlam çıkaramamış, ama bir şeyler sezinlemiştim. Sonra bahçeye çıkmıştık. Konuklar gitmişti. Okulda ne yaptığımı sormuş Fransızcamı sınava çekmiş, elindeki kitaptan bir şiiri yüksek sesle okutmuştu. Sonra da ezberden bir Lafontaine şiiri okumuştum. Tek başıma kaldığımda yağmurdan sonra canlanan doğayı, güneşi görür görmez yuvalarından çıkan karıncaları, uzaktaki beyaz köşkün penceresinden seslenen bir kız çocuğunu, arka bahçede dönen yeldeğirmenini, bahçıvanın kulübesini seyretmiştim.

Babam, annem bu kez kitaplık odasındaydılar. Çay içiyorlardı. Ben gizlice iç içe geçmiş salonu dolaşıyordum. Yanda bir büyük oda vardı içine hiç girmediğim. Ciltlerce kitap, tozlanmış tablolar, bir de piyano... Tuşlara basmak ister, çekinirdim, gelişigüzel çıkaracağım seslerin salonun loş karanlığı içinde nasıl yankılanacağını, duvardaki insan resimlerinin bu sesle belki de canlanacağını düşünürdüm. Birçok da meyve resmi vardı, yemişler, fındıktan çileğe ayvaya... Bütün bu resimleri büyükbabam yapmış. Fransız eşinin gençlik yaşlılık anları. Birden ürperirdim. Bütün bu kadınların çocukların bir zamanlar bu salonda yemek yediklerini, konuştuklarını... Çocukken ölen Hasan, Balkan savaşında şehit düşen Nizamettin, Çöl savaşlarında kulağı sağır olan Kenan. Hepsi dayılarımdı...

Birden gramofonu ve plakları görürdüm. Eskinin eskisi şeylerdi. Birini alır koyar, iğneyi yerleştirirdim. Franz Lehar'ın Lüksemburg Kontu opereti... Bir başkası Fascination. Sesler koskoca odanın yeşil kadife perdelerine gömülürdü, yıllar sonra canlanmak üzere... Bir de oyuncak kutusu vardı. Hasan bunu çok severmiş, başköşede dururdu hep. Ama kimseler görmeden içindekileri yere boşaltıverirdim. Anlayamadığım şeyler, kutu kutu içinde küçük yarış atları, zarlar, satranç takımları. Saatlerce insanı oyalayacak nesneler...

Bir de tavan arası vardı merak ettiğim. Bisikleti, tahta atı, oyuncak silahları hep oradaymış Hasan'ın... Daha kim bilir neler! Ama o karanlık, tozlu, örümcekli belki de akreplerin özgürce dolaştığı yere girmek yürek işiydi.

Derken akşam olurdu. Eve dönmek vakti. Kitaplığın rafından kırmızı ciltli bir kitabı çıkarır bana verirdi. "Bunu oku, bir daha gelişinde bana okuduklarını anlatırsın," derdi. Hiçbir zaman benimle fazla konuşmaz, gereksiz övgüler yapmazdı. Hiç kimseye öyle ilgi de göstermezdi. Zaman zaman kırk yıllık valilik ya-

şantısından anılar anlatırdı. Ama durup dururken değil, güncel bir olaydan, bir konuşmadan yararlanarak... En çok sevdiği konu tablolarıydı, Fransızca şiirleriydi. Herkes onu dinlerdi. Ben onu dinlemeyi severdim, ne anlatırsa anlatsın. Aklaşmış kısa sakallarını okşar, Makedonya'da, Arabistan'da tanıdığı insanları onların konuşmalarına öykünerek canlandırması çok hoşuma giderdi. O günlere dönmüş gibi olurdum.

Bizleri bahçe kapısına kadar geçirirdi. Büyükbabamın dostu olan şair de bizimle birlikte istasyona kadar gelirdi. Büyükbabamın yanında saatlerce suskun kalmasının acısını bizden çıkarır, içine ata ata biriktirdiği anılarını hızlı hızlı anlatırdı. Annemle babama susmak düşerdi. Neyse ki Haydarpaşa treni hemen gelirdi de yaşlılık gevezeliklerinden kurtulurduk.

Büyükbabam arada bir Şehzadebaşı'ndaki evimize de gelirdi. Konuk odasında elini öpmeye giderken onu anneme sert sesle bir şeyler söylerken bulurdum. Anlardım ki babama, daha da çok anneme öfkelenmiştir. Bir şey vardır söylemesi gereken... Onca yolu bunun için aşıp gelmiştir. Böyle kızgın anlarında korkardım ondan... Sözünü bitirince kapıyı vurur çıkardı, ne bana ne anneme allahaısmarladık derdi... Annem ağlamaklı olur, babam eve geldiğinde bir kenara çekilip

uzun uzun konuşurlardı. Neydi? Ne olmuştu? Bilemezdim, hiçbir zaman da öğrenemedim bazı şeyleri.

Bir süre dargınlık yaşanırdı. Ne biz giderdik, ne de o gelirdi. Kırk yıllık meslek yaşamının anılarını bir gazetede çıkardı o sıralar. Bendim en çok o yazıları ilgiyle okuyan, resimleri seyreden.. Musullar, Manastırlar, Bağdatlar düşlerimde canlanır, beni uzak yerlerin özlemine götürürdü. Derken anlaşmazlık nasılsa ortadan kalkar, yine bayram gelir annemle el öpmeye köşke giderdik.

Yoksul muydu? O koca köşkte oturan kişi nasıl yoksul olurdu. Ama niye hep kazançlı birtakım işler ardında koşardı. Ticaret onun işi miydi? Üstelik de beceremez zarar edermiş! Dolandırıcılar sahtekârlar onu sürekli aldatır, iş mahkemelere düşermiş. Sorunu çözümlemek babama kalırmış!

İplere sarılı paketlerde fransızca şiir kitapları dururdu evin taşlığında, bir bölümü de babamın Galata'daki yazıhanesinde... Bunlar ya gelene gidene kâtip tarafından satılıyor, ya da eşe dosta armağan ediliyordu. Arada bir sarılı paketten bir kitabı çeker çıkarırdım, hem türkçe hem fransızca manzumeler... Sık sık fareler yemesin diye kontrol ederdi annem... O kitapları alır bahçedeki erik ağacının altında okumaya çalışırdım. Kâh bir şeyler anlar gibi olur, ama çoğu kez bir şeycik anlamazdım. Büyükbabamın neden oturup bu dizeleri beyaz kâğıtlara döktüğünü düşünürdüm. O askerden dönen, vergisi için elinden son ineği alınan köylü; tren pencerelerine elini uzatıp simit satan çocuk; küçük kızının altın nazarlığını bedestende satmaya götüren ana; üç kuruş emekli aylığıyla sürünen seksenlik ihtiyar bu şiirlerde canlanırlardı. Derken büyükbabamın acımasız bakışları, altın saplı bastonuna dayanarak mağrur yürüyüşü gözümün önüne gelirdi.

Şiirlerdeki kişi ile yaşamdaki kişi öylesine başka olur muydu? Sokakta rastladığı yarı çıplak çocuğu köfteciye götürüp karnını doyuran o muydu, o olabilir miydi? Küçük kızın uykudayken döktüğü gözyaşlarına inanmam da çok güçtü. O gözlerden nasıl yaş akardı! Başkalarına tepeden bakan, alaycı, küçümseyici bu yaşlı adamla şiirleri yazan duygulu şair aynı insan olabilir miydi?

Kitaplar taşlıkta yığıldıkça eve gelen Fatma hanım ocağı tutuşturmak için gizlice birini çekip yararlanırdı. Daha çok çamaşır kazanını sekiz on şiir kitabıyla tutuşturmak çok kolay oluyordu. Ne olacaktı evdeki yazıhanedeki bunca kitap? Niye satılmazdı da burda bekler dururdu? Kimse şiir okumaz mı? Bir gün bu fransızca şiir kitaplarından birini okuldaki öğretmenlerimizden birine, Mösyö Prim'e göstermiştim, o sevinmişti, "Demek senin büyükbaban şair, öyle mi? Tebrikler," deyince şiir yazmanın önemli bir uğraş olduğunu anlamıştım.

Ben o zamanlar dünyanın farkında değildim. Ufak üzüntüleri büyütür, kendime dert arardım. Küçük komşu kızlarıyla bahçede geniş sofalarda, yük dolaplarında oyunlar oynar çeşitli çocuk dergileri alır, haftanın üç günü Şehzadebaşı sinemalarına gider, Beyazıt'taki Küllük'te babamla aznif oynayanları seyretmek için her gece kahveye gitmek isterdim. Her ay aldığımız karnelerde sıralamada bir aşağı düşmek bana büyük üzüntü verirdi.

Yaşam hep böyle gidecek gibiydi. Hiç büyümeyecek, hep bahçede kapı önünde arkadaşlarla oynayan hayalsever bir çocuk olarak kalacaktım. Bayramlarda Erenköy'e gidip büyükbabamdan kırmızı ciltli kitaplar almak, onları masada yan yana dizmek, alt kattaki boş odada bir bacağı kırık masada birtakım ka-

ğıtları karalamak, büyükbabamın yazıhanesinin bir benzeri yapmak isterdim?.. Masa başında bir yığın kitap, dosya, kâğıt arasında kendimi unuturdum. O odada, saatlerce kalmalı, kapıyı kilitlemeli, merak edip gelenleri yorgun gözlerle karşılamalıydım. Çok çalışan bir yazar, bir bilim adamı gibi, tıpkı büyükbabama özenerek, dudaklarım hafif bükük, elim cebimde gülümseyerek...

Çocukluk düşleri hep böyle sürecek sanırken bu kurgu dünyası birden çöküverdi. Bir sızı kaldı yüreğimde o gün bu gündür. Birden her şey altüst oldu. Haziranın ilk günleriydi. Babam kısa bir hastalıktan sonra sessizce aramızdan ayrıldı. Haber vermeden bavulunu alıp giden bir yolcu gibi... Günler boyunca ölüm denen olayın korkunçluğunu tam olarak kavrayamayacaktım. Hep sevinçli yüz çizgileri, kimi zaman mahzun, kimi zaman alaycı, ama her zaman bol hayallerini bizlere sunan babam yoktu artık!..

Bir sürü kalabalık, bitmez tükenmez gürültü, gelip gidenler, sesler, gözyaşları içinde annemle bunalmıştık. Bir acıyı yüklenmiştik, zamanla silinmez acıyı... O büyük bahçeli ahşap evden ayrılmak zorundaydık. Büyükbabam ölümden bir gün sonra çıkıp geldi. Ne kadar sevinmiştim, her zamankinden çok kendime yakın bulmuştum. Doğrusu hiç de iç açıcı şeyler söylememişti. Ne bana ne de anneme karşı ne bir sevgi ne de bir yakınlık belirtisi : Beni alıp köşke götürmüştü. Her zaman sevdiğim, bağ kütükleri arasında koşuştuğum yerler köşeler yabancı geldi bana. Köşkün en üst katında bomboş bir odada yatıyordum. Topu topu dört kişiydik bu koca köşkün içinde, büyükbabam, annemin yakın akrabası Sevim hanımın eşi doktor Hüseyin bey, Hatice hanım. Bir de bahçıvan Ali...

Geceleri yağmurda fırtınada pancurlar çarptıkça yerimden korkuyla fırlardım. Karanlık gökte çakan şimşekler odayı, karyolayı, duvardaki çerçevesi kırık resmi, eski bir sandığı aydınlatırdı. Kapının kilidi yoktu. Dışarda bir şeylerin gezindiğini, anlamsız çıtırtılar geldiğini duyar ürperirdim. Yan odalardan birinde ölmüştü büyük babamın fransız eşi. Annemin o kadınla ilgili anlattıklarını anımsardım, büsbütün artardı korkum...

O acılı günler unutulacak gibi değil! Ben gecelerimi karabasanlar içinde geçirirken sabahları kahvaltı masasında büyükbabam şiirler okurdu, fıkralar, anıları anlatırdı. Bunaldıkça bunalıyordum. Bir hapishaneye dönmüştü bu güzel köşk.. Öğle akşam yemekleri ise tam bir sessizlikte yenirdi. Kimi zaman elektrikler yanmaz, mum ışığında yerdik yemeğimizi. Kaçmak, gitmek, eve anneme dönmek!..

Bir sabah erkenden kalktım. Herkes uykudaydı. Yavaşça merdivenlerden inip bahçeye çıktım. Köşkün arka kapısından tozlu yollardan, tarla içlerinden, kimselere görünmeden koşa koşa istasyona vardım.

Bu kaçışımı hiçbir zaman unutmadı. Biliyordum bunu asla unutmayacağını. Böyle şeyleri geçiştirecek bir insan değildi. Belki de beni ve annemi başından atmak hoşuna gitmişti. Sorumluluktan kurtulmuştu böylece... Fatih'teki üç odalı evimizde ana oğul yaşamak epey sıkıntılıydı, ama özgürdük hiç değilse...

Yıllar birbiri ardına uzaklaşıyordu. Delikanlılığa adım adım yaklaştıkça içimde büyükbabama, kaç yıldır görmediğim o, benim gözümdeki o masal kahramanına garip duygular duymaya başlamıştım. Arada bir adı gazetelerde geçiyordu, resimleri çıkıyordu. Kitapların bir kısmı yine alt odadaki dolabın içinde

tozlar içinde durmaktaydı. Bir gün gazetede kocaman. bir fotoğrafını gördüm. Önemli bir göreve yeniden seçilmişti, yetmiş beş yaşında... Uzun süre yurt hizmetlerinden uzak kalmasının üzüntüsünü biliyordum. Sevinmiştik doğrusu, bize bir yararı olur muydu, bizi arar sorar mıydı kim bilir? Ama annemle eski albümleri, torba içindeki resimleri ortaya dökmüştük. Onun, Meşrutiyet yıllarındaki üniformalı fotoğraflarını tek tek elden geçirmiştik. Göğsünde nişanlar taşıyan, gururlu yakışıklı bir adam... Kendi iç dünyasını şiirle, romanla anlatan, hiç bir zaman yalnızlık nedir bilmeyen, hiç değilse, dıştan öyle görünen...

İyice anımsıyorum. Yazın günleriydi. İkinci dünya savaşı yeni başlamıştı. İstanbul kavurucu bir sıcak içindeydi. Dünya yeni bir fırtınaya hazırlanıyordu. Küçük radyomuzda yabancı sesler, bağrışmalar, marşlar çığlık çığlığaydı. Sokaktan esen rüzgâr tozu toprağı havaya kaldırıyordu. Birden kapının zili çalındı, koştum... Bastonuna dayanmış yaşlı bir adam karşımdaydı. Kaç yıldır düşlerimde gördüğüm, yüz çizgilerini zamanla karıştırmaya başladığım büyükbabam. Ağır bir yürüyüşle, yüzünde sevgi dolu bir gülümsemeyle... Elini öptük. Konuk odasına aldık. Sanki bir şey olmamış gibi. Sıkıntılı, yalnızlıklarla dolu yıllar geçmemiş gibi. Ben çocukluktan ilkgençliğe adım atmamışım gibi...

Köşkü satmıştı. Suadiye'de bir apartman katında oturuyordu. Yıllardır birlikte olduğu hanımla yaşıyordu. Bizi yeni evine çağırıyordu. Hiç değilse okul açılana kadar birlikte olmamızı istiyordu. Aradan geçen yıllar silinip gitmişti. Bir sabah erkenden kaçıp gittiğimi, nice zorluklarla geçirdiğimiz yılları, hiçbirini... Bizlerin de anımsamamasını istiyordu. Yine eskisi gibiydi, eski resimlerindeki, kordonlu, sırmalı üniforması içinde çevresine gururla bakan adam...

Giderken pencereden baktım. Dimdikti. Bastonu bir eski alışkanlıkla sallıyordu. Daha nice yıllara, zorluklara meydan okuyacak bir delikanlı... Yeni aşklar, serüvenler arayan biri... Bu, benim büyükbabamdı. Çocukluk düşlerimdeki, daha sonra da tüm yaşantımın içinde, hayallerimde yaşayan, daha da yaşayacak olan...

FAKİR BAYKURT

Türkücü Neclâ Hanım

BU ÖYKÜNÜN adı önce "Türkücü Neclâ" idi.
Onu ilk kez Almanya'nın Köln kentinde bir otomobilin içinde gördüm. Elinde telefon, ince parmağında akvamarin yüzük. Saçını başını yaptırmış. Bir öyle, bir böyle dönerek konuşuyor. Adını afişlerde görmüştüm. Bir ceylan kadar güzel, küçücük bir yüz, ipince bir burun, kara kaşlar, kara zeytin gözler; ana ata diliyle söyleyecek olursam, Cenaballah onu meleklerine havale buyurmayıp, kendi elleriyle yaratmış, gerçekten güzel bir insandı. Hem de tam 24'ünde!

Otomobil, beş katlı apartmanın önünde duruyor. Sabahın körü. Güzün sonuna yaklaştık. Hava ısınıyor. Dışardan ona bakıyorum. Eşi Haydar, bir de ağabeyi Kâzım'la dikiliyoruz. Bekliyoruz hanımın telefonu bitsin. Bitince tanışıp el sıkacağız.

Haydar sessiz bir delikanlı olarak görünüyor. Yaşı yeni 25 olmuş. Ağabeyi de 30'una basmış. Oysa hiç göstermiyor. Yıllar dünyanın her yerinde deli bir hızla akıyor.

Neclâ türkü söylemek için sahneye çıkınca kocası ile ağabeyini "saz arkadaşlarım" diye tanıtıyor. Afişlere de böyle yazdırıyor. Bunlar Sivas'ın İmranlı ilçesinden oluyor. Ben de iki yıl Sivas'ın, Hafik'in suyundan içtiğime göre hemşeri sayılırız. Neclâ'gil Arık köyünden. Haydar da aynı ilçenin Köndül köyündenmiş. Onun köyünün güzel adını değiştirip Kalaycı yapmışlar. Köylüler değiştirmeye engel olmak istemiş, ama ne yazık etkili olamamışlar. Arık ile Köndül birbirine yakınmış.

Çok olmuş onlar Almanya'ya geleli. Ayaküstü anlatıyorlar. Köylerini unutmamışlar. Hâlâ telefon konuşmasının bitmesini bekliyoruz. Ben dudak okuyamam, ama insan yüzünden anlarım. Bu konuşmanın uzamasından Neclâ da sıkıldı. Demek karşıdaki uzatıyor. Başlangıçta istekliydi, hemen bıktı belki. Şimdi kesmek istiyor : "Ben seni ararım gene! Haydi tschüß!" diyor. Konuşurken araya Almanca sözler katıyor. Arık köyünden Köln'e küçükken gelmiş. Aradan yıllar geçmiş, niçin katmasın?

Kapattı sonunda. Aygıtı otomobilin içindeki çengele asılı kabanın cebine koydu. Kapıyı açıp dışarı fırladı : "Çok özür dilerim!" dedi. Eşi çıkmasına yardım etti. Çıktı dikildi. Ayakta dikilirken daha güzel. Boyu ortadan uzun. Her yanı inceden ince. Kibarca elini uzattı. "Beklettim sizi, gerçekten özür dilerim!" Hoş bir bakışı var. "Buyrun, siz Kâzım'la arkaya geçin! Daha rahat edersiniz. Arabayı Haydar sürecek. Ben öne oturayım..."

Buyurur gibi konuşmadığı dikkatimi çekiyor. Dediğini yapmamız gerekiyor.

Geçip oturdu öne. Elimde elinin sıcağı kaldı. Kabanı arkada asılı. Kâzım usulca itti beni. Kendi dolanıp öbür yana oturdu. Dün Haydar'la telefonlaştık. Gece, Şavşat'tan öğrencim Enver'gilde kaldım. Neclâ'gil beni almaya oraya geldi. Birlikte Avusturya'nın Dornbirn kentine gidiyoruz. Bir Alevi Kültür Gecesi'nde Neclâ türkü söyleyecek. Kâzım'la Haydar saz çalarak ona eşlik edecek. Ben de konuşma yapacağım. Büyük salon tutmuşlar. Sekiz yüz kişi toplanır diyorlar. Avusturya'nın Voralberg ve Tirol bölgesinde yaşayan ne kadar Türk ve Kürt asıllı Alevi varsa gelecek. Toplantıya bilet alıp girecekler.

Haydar hızlı araba kullanıyor. Bir anda Köln'den çıktık. Dağlık bölgeden Olpe'ye tırmanıyoruz. Derelerin üstündeki yıkılmaz sağlamlıkta köprüleri geçiyoruz. Haydar dönüp bir ara, "Sigara içersem rahatsız olur musunuz?" diye sordu. Otomobil onların. Onlar üç, ben tekim. "Rahatsız olmam, için!" diye yalan söyledim. Daracık oylumun içinde boğulacağım. Bunlar alışmış demek.

Haydar alnının üstündeki aynadan yüzümün ekşidiğini gördü belki; sol camı açtı. Neclâ sıkıntıyı dağıtmak için "Nasılsınız?" diye sordu. "Biz sizi duyduk, ama tanışamadık. Kısmet bugüneymiş. Bizim ailede asıl babam çok sever sizi. Evde kitaplarınız var. Necati Şahin öğretmeni tanırsınız. Şimdi Arkadaş Tiyatrosu'nun yönetmeni. O da bizim oralı. Arada uğrar. Sizden söz ederler babamla. Kitaplarınızı annem de okudu. Ne yazık ben okuyamadım daha. İnşaallah bundan sonra okurum..."

Otomobilin içinde telefonla öyle tini mini konuşmasına bakıp acaba yanlış yargıya mı vardım? Bu kez bici bici, böyle gönül alıcı konuşmayı nasıl biliyor?

3 Numaralı otoyola çıktık. Kimi yerde iki, kimi yerde üç şeritli bir yol. Akar gibi gidiyoruz. Sekiz saatten fazla yolumuz var. İki kez mola vereceğiz. "Annem çok yiyecek koydu; çörekler, börekler, meyveler. Acıktığınız zaman lütfen söyleyin..."

Sivas'ın İmranlı yanlarını bilirim. Oralarda Alevi, Kürt köylerini gördüm. Kâzım usulca fısıldıyor kulağıma :

"Biz hem Kürt, hem Alevi kökenliyiz!"

Eh, ben de o insanları severim. Her şeyden önce güzel Lorke oynarlar. Gerçi birden pek modern oldular. Otomobilin içinde cep telefonu filan. Haydar'ı, Neclâ'yı Lorke oynarken düşünüyorum. Bir kat daha güzelleşiyorlar gözümde. Haydar'ın da Neclâ'dan kalır yanı yok. O da ince dal gibi. Avrupa'nın batısına kadar gelmişken yenileşmelerini elbet seviyorum, ama birden bu derece yenileşmeleri gerekir mi? Örneğin hangi büyük işleri var da otomobilin içinde bu telefonu gezdiriyorlar? Bir tür özenti değil mi? Hepsinden önce de, çok pahalı.

Telefon demeye kalmıyor, yanı başımda asılı kabanın cebinden bırt bırt ediyor. Weztlar'ı henüz geçmiştik. Neclâ ardına döndü, ama eli yetişmedi. Ben alıp verebilir miyim? Kabanı uzattım. O arada telefon bir daha bırt etti. Evik çabuk aldı Neclâ. Almanca, "Evet buyrun!" dedi, ama hemen Türkçeye döndürdü konuşmayı : "Gülo Anne, sen misin? Yok hayır, hiç durmadık daha! Wiesbaden'e varıyoruz. Hayır, yemedik daha! Arkada Kâzım'la oturuyorlar. Ararım anne! Ben önde Haydar'layım! Hayır anne, hızlı sürmüyoruz! Merak etme, ararım anne..."

Uzatmayacak gibi konuşuyor, ama uzuyor. "Merak etme anneciğim, gerçekten çok yavaş sürüyoruz.."

Konuşma bir süre uzuyor böyle. Sonra kapatıyor Neclâ.

Verdi bana, ben koydum kabanın cebine. Telefonu alıp verirken Neclâ'nın parmağındaki açık mavi akvamarin yüzüğü bir daha gördüm. Parıldıyor. Bir yanından öbür yanı görünüyor. Besbelli pahalıca bir yüzük. Otomobil hızla gidiyor. Neclâ bir ara, "Haydar'cım, biraz yavaş sürer misin?" dedi. Haydar, "Annemin telaşı!" diye söylendi, bir sigara daha yaktı.

Kâzım kulağıma fısıldadı usulca : "Telefon eden Haydar'ın annesi. Yani Neclâ'nın kayınvalidesi!." Demek annesiyle değil, kayınvalidesiyle konuşuyor Neclâ. Ama çok özel sayılır diye soramıyorum, neden böyle ikide bir arıyor?

Mannheim'i de geçtik. Yol çok iyi. Bu kadar hızlı sürünce, akıyor. Heidelberg'i geçtik. Bruchsal diye bir yerde otomobili eylediler. "Kaptanınız yirmi dakika yemek molası vermiştir!" Yoldan içerde, yeşilliğin arasında masalar var. Arka yüklüğü açıp sepetleri, naylon torbaları çıkardılar. Yiyecekleri, içecekleri masanın yüzüne serdiler. Çabuk çabuk çalışıyorlar. Onu kesip bunu doğradılar. Hemen bir kır sofrası kuruldu. Haydar'ın Gülo Annesi'nin yaptığı böreklerle Neclâ'nın Melek Anne'sinin yaptığı peynirli, kıymalı poğaçalar yan yana dizildi. Bol yanından peynir, zeytin koymuşlar. Elma, portakal, mandalina katmışlar. Bu Almanya dört mevsim meyve cennetidir. Yediklerinin çoğunluğu İspanya'dan, İtalya'dan başka ta Güney Amerika'dan, Yeni Zelanda'dan gelir. Az çok kendi meyveleri de vardır. Kütür kütür elmaları, çok güzel erikleri olur. Hepsinin üstüne birer de havuç yedik. Isıtutarda çay, şişelerde vişne suyu var. Onları da içtik. Telefon gene bırt bırt etti. Sürekli Neclâ yanıt veriyor : "Şimdi yedik Gülo Anneciğim. Madem haritadan izliyorsun, bilirsin. Karlsruhe'ye yakın Bruchsal diye bir yerdeyiz. Ellerine sağlık, börekler nefis olmuş. Hiç korkma, çok yavaş sürüyoruz..."

Ben çayı en üste içmeyi severim. Şekersiz, hem sadece bir tane içerim. Öğleden sonraları içmem. Rastlantıya bakın, Neclâ da şekersiz içermiş. Billur bardaklara doldurup üfleye üfleye içip toplanıyoruz çabuk. Güzel güz günleri geçiyor. Almanya'nın buraları Ruhr Havzası'na benzemiyor. Kıyaslanırsa epey temiz. Çok yukarlardan turna dizileri geçiyor. Kalkıp her yiyeceği ayrı kâğıda sararak torbalara, sepetlere tıkıyoruz. Islak bezle ellerimizi silip onları da bir naylonun içine koyuyoruz. Neclâ parmaklarını tek tek siliyor. Yüzüğünün taşını siliyor. "Bir gün inşaallah bize buyrun, sizi babamla tanıştıralım."

"Ohoo, ben pek severim insanlarla tanışmayı. Gelmişken annenizle de tanışırız!" diyorum.

"Tabii, o da çok sevinir!"

"Adı ne babanızın?"

"Babamın adı Ali Nuri. Yirmi beş yıldır Ford'da işçidir. Daha bir tek gün rapor almadı. Çalışmayı, hem de işyerini sever. Sık sık rapor alanların yeri başkasına gider. Rapor alanları kolay yerden alıp zor yere verirler. Annem de Ford'da çalışır. O da almaz rapor. Söyledim değil mi, onun adı Melek. Bizi Alman komşumuz Oma Frieda bakıp büyüttü; beni, benim küçüğüm Zeynep'i o büyüttü. Zeynep'in adı Moni'dir evde. Oma Frieda öyle demeyi severdi. Bize Almanca

öğretti. Okullarımızı onun yardımıyla bitirdik. Biliyor musunuz bu güzel yüzük Oma'nındı..." Neclâ hem yiyecekleri otomobilin yüklüğüne taşıyor, hem anlatıyor : "Oma öldü. Opa Kaspar da öldü. Yüzük Moni'ye kaldı. Bugün konsere gidiyorum diye ben taktım. Haydar'ın babasının adını da söyledim değil mi? Feyzullah'tır. Kısaca biz Feyzi Baba deriz. Demiştim değil mi, annesi Gülizar; kısaca Gülo Anne'dir. Dünyada ondan iyi kalpli insan yoktur, ama gülmedi yüzü. Neyse şimdi gidelim!"

"Evet gidelim!" deyip dolduk. Haydar gene sigara yaktı. Stuttgart'ın çevresinden geçeceğiz, girmeyeceğiz içine.

Kâzım başladı solumda fısıldamaya :

"Neclâ'nın, Gülo Anne için 'Gülmedi!' demesi, Feyzi Baba'dan dolayı değil. Ailenin başına acı bir iş geldi. Doğan vardı ilk çocukları. Benimle yaşıt. Köln Üniversitesi'nde biyoloji okuyordu. Diploma alıp doktor çıkmasına on gün vardı. Paris'e gitti arkadaşlarıyla. Orda üç gün gezip tozdular. Artık dönüyorlar. Biz de Strasbourg'ta konserdeydik, ordan dönüyoruz. Yoldan eve telefon ettik. Doğan'gil de etmiş.. Almanya sınırına girmeden kaza olmuş. O an üçü gitmiş. Biri Doğan'dı ne yazık. İki de yaralı var. Gitti gepegenç insan/lar. Gülo Anne şimdi bu yüzden bırt bırt telefon eder. Haydar'la Neclâ'nın, benim, oraya buraya yolculuk etmemizi istemez. Sen olsan ister misin? Bu telefonu o yüzden aldılar. Konserlerden beş on kuruş alıyoruz, ama telefona, benzine, yağa gidiyor. Bereket hiçbirimiz konser gelirine muhtaç değiliz. Haydar'la ben Köln-Bonn Havaalanı kargosunda indir bindirde çalışıyoruz. Neclâ bir doktorun yanında yardımcıdır. Bu işler için biz meslek okullarında okuduk. Konsere hafta sonları gideriz. Asıl neden para değil, bu işten tat almamız..."

Stuttgart'tan sonraki derelerden geçerek Ulm'a doğru gidiyoruz. Telefon gene çalacak mı diye kulağım kirişte. Hemen o an bırt etmesin mi? Acaba gene Gülo Anne mi diye merak ettim. Meğer ta Düren'den arıyorlarmış. 7 Aralık'ta gece varmış, "Gelir misiniz?" diye soruyorlar. Neclâ, "Durun Haydar'ı vereyim, onunla konuşun!" dedi. Haydar'la konuştular. "Geliriz. Biz üç kişiyiz, 1500 mark alırız. Madem yoksul bir derneksiniz, sizden 300'ünü almayız. Düren yakın, yol parası da almayız. 1200 mark ödersiniz. İnsan başına 400'er mark düşer. Biz şimdi yoldayız, Avusturya'ya gidiyoruz. Telefon numaranızı söyleyin. Dönüşte sizi arayalım. Ayrıntısını o zaman konuşuruz..."

Ulm'dan sağa, kıvrıldık. Haydar hem otomobil sürüyor, hem iş konuşuyor. Ulm'un ünlü kilisesi sivri kulelerini göğe doğru fırlatıyor. Belki bu pazar gene bir org konseri var. Hem de o kentin ekmek müzesi pek güzeldir. Yıllar önce bir görmüştüm, yeniden görmeye olanak çıkmadı. Şehir Kitaplığı da tarihsel bir yapıdır. Biberach'tan Ravensburg'a doğru yolumuz epey uzadı. Boden Gölü'nün kıyısındaki Lindau'dan sıyrılıp geçerken, "Yahu biz saat 16.00'da orda olacaktık, gecikiyoruz!" diye telaşa kapıldık. Bir tünelden geçerek Avusturya toprağına girdik. İşte Bregenz şehri. Ama bu arada çok çaldı Neclâ'nın cep telefonu bırt bırt. Çok konuştular gelin kaynana.

Başlangıçtaki düşüncelerimden caydım. Hepsini geri aldım. Neclâ gözümde büyüdü. Öykünün adını "Türkücü Neclâ Hanım" yapmaya o an karar verdim. Eşi Haydar'ı da çok sevdim. Paragöz olmayışı hoşuma gitti. "Emeğimizin karşılığı

kadar ya alırız, ya almayız!" dedi bana. Kâzım da Dornbirn'e iner inmez bir telefonluğa girip Alman kız arkadaşını aradı. Pahalı düşer diye cep telefonundan etmedi. Doğrusu o cep telefonuna da ısındım.

Bu ülkelerde o derece sıkı trafik kazası olmaz sanırdım. Çünkü taşıtlar yeni, yollar geniş, denetim sık. Meğer olurmuş. Doğan'ın bindiği otomobili süren arkadaşı içkili miydi acaba? Gençliktir; şurda birer bardak atalım demişlerdir. O da şişede durduğu gibi durmaz. Bu yaşamda insan ne çok yanılır.

Dornbirn'de Neclâ'yı, saz arkadaşlarını can kulağıyla dinledim. İnce davranışlı Neclâ Hanımı çok sevdim.

Ölümünün Yirminci Yılında
Oğuz Atay'ın "Demiryolu Hikâyecileri"

BEN BURADAYIM SEVGİLİ OKUYUCUM, SEN NEREDESİN ACABA?

SEMİH GÜMÜŞ

OĞUZ ATAY'ın öykülerinin değerlendirildiği söylenemez. Öykülerinin *Tutunamayanlar*'ın gölgesinde kalışından mı, öykünün romanın çektiği ilgiyi hiçbir zaman çekemeyişinden mi, Oğuz Atay'ın yazı dünyasında öykünün romanı yanında önemsiz kalışından mı?.. İlk ikisinin payı kuşkusuz, üçüncüsününse, sanırım hiçbir dayanağı yok... Oğuz Atay'ın *Korkuyu Beklerken*'deki öykülerinin, öykü edebiyatımızda ayrıksı bir yeri olduğunu düşünüyorum. Doğrusu, romanı gibi – ama romanından bambaşka – tamamıyla kendine özgü bir öykü dünyasıyla karşı karşıyayız. Öykücülüğümüzde yazılmamış konuları, öyküleri, yazılanla büyük uyum içinde bir anlatım biçimi ve dil biçemi içinde anlatıyor. Onu öykü edebiyatımızın belirgin çizgilerine bağlamak da güç.

Anlatılan, çoğun acı bir yaşantıdır. Bir başına, en çok birkaç dostla yakınlık içinde, yabancı – ama aykırı olmayan – insanları sorun ediyor. Denebilir ki, tuhaf yaşantılar içinde. Gerçekliği de enikonu kuşkulu yaşantılar bunlar. "Demiryolu Hikâyecileri"nden söz açıldığında, bir gerçeklik aramanın büsbütün anlamsızlaştığı görülür sözgelimi.

"Demiryolu Hikâyecileri–Bir Rüya", belirsiz bir kasabanın tren istasyonunda her nasılsa bir araya gelmiş üç hikâyecinin öyküsüdür. Kasaba, "Ülkenin büyük şehirlere uzak bir dağ başı kasabası"dır. Kasabanın ülkenin neresinde olduğunun anlamı var mı? Olmadığını çok geçmeden görecektir okur. Gene de bende hep Doğu'da bir yerlerde olduğu duygusu uyandırdı bu kasaba. Unutulmuş, yalnız, karabasanlar içinde... "Demiryolu Hikâyecileri"ni yirmi yıl aşkın bir süre önce "Türk Dili" dergisinde okuduğumda nedense bir Doğu kasabası kuşkusuzca yer etmiş belleğimde. En yakın olduğu büyük kent de sanki Erzurum... Bu tuhaf duygunun nedeni yalnızca bendeki yanılsaması mı acaba? Şimdi yeniden ve üst üste okuduğumda da aynı duygu yineleniyor bende. Sanırım Oğuz Atay da tam belleğimdeki yerine uygun düşen bir coğrafya içinde almıştı bu kasabayı. Hem bir gerçekliği olabileceğine inanılması olanaksız bir kasaba, hem de sanki bildik bir coğrafya içine kolayca yerleştirilebilecek...

Oğuz Atay'ın bütün öyküleri için olduğu gibi, "Demiryolu Hikâyecileri" için de bir gerçekçilik arayışı anlamsızdır. Denebilir ki bütün öykülerine sinmiş bir büyülü atmosfer, onun içindeki tuhaf yaşantılar, gerçek yaşamın alışılmış kişile-

rine pek benzemeyen gene tuhaf kişiliklerden oluşur Oğuz Atay'ın öyküleri. "Demiryolu Hikâyecileri"nde anlatılan öykü gerçekten yaşanabilir mi? Bu sorunun yanıtını bulmaya çalışmak anlamsız. Elbette yaşanması olanaksızdır öyküde yaşananlar; ama Oğuz Atay'ın öyküsünde yaşanır ve gerçekten yaşanması olanaksız bu öykünün tamamıyla gerçekçi olduğunu da saptayabiliriz. Üstelik Oğuz Atay'ın gerçekçi kalma kaygılarından bütün bütüne ayrı duran bir gerçekçiliği vardır bu öykünün.

BİR demiryolu istasyonunda "seyyar hikâye satıcılığı" yapan üç kişi : "Ben, genç yahudi, bir de genç kadın." İstasyonda yatıp kalkan üç genç, iki kopya yazdıkları öyküleri, ayran, elma, sucuk-ekmek satıcılarıyla yarış içinde gece trenlerinin yolcularına satmaya çalışırlar. Özellikle paralı, yataklı vagon yolcularına... Yazık ki satışlar iyi gitmemektedir. Yaşadıkları günleri, "Savaş yıllarıydı. Ekmek

bile pahalıydı. Ayrıca sık sık karartma yapılıyor, istasyonun ölgün ışıkları eserlerimizi büsbütün aydınlatmaz oluyordu," diye betimler anlatıcı. Öteki satıcılarla da paylaşırlar bazen yazdıklarını, ama ayrı dünyaların insanları oldukları için, daha ilk satırlarda uyuklamaya başlar ötekiler. Neden sonra genç yahudi gittikçe kötüleşen koşullara dayanamaz ölür, anlatıcı genç kıza âşık olur. Sevişirler. İstasyonun yalnızlığında ve anlaşılamamanın iç acıtıcılığında, işler kötüye gitmeye başlar. İstasyon şefinin bürokratik baskıları gelir ardından. Genç kadın bir gece trene binip gider. Artık istasyondan tren geçmemeye başlamıştır. Hikâye yazıcısı anlatıcı enikonu ürküng bir yalnızlığa tutulmuş, bilinmeyen bir yerlerdeki bilinmeyen bir kişiye hiç değilse varlığını haber vermenin tutkusuyla yaşamaktadır artık. "Bir mektup yazmak istiyordum, ama adres bilmiyordum," diye ilenir kendi kendine, "(...) herhangi bir adres yeterliydi benim için. Bir zorluk daha vardı o zamanlar. Şimdi de var – yani bir süre geçtiği halde, kendi adresimi de bu mektupta yazmak sorunu beni düşündürüyor." Uzun süredir yaşadığı yerin adresini bile bilmiyordur. Nerededir?.. Umutsuz bir geleceğin içinde kaybolacaktır anlatıcı. Oğuz Atay için o da elbette bir tutunamayandır, tutunamayanların dünyasında bile yeri olmayan...

Tuhaf, karabasansı, gerçekil bir karşılığının bulunması neredeyse olanaksız bu öykü ne anlatmaktadır? Oğuz Atay kaygılarını yansıtan, söyleyeceklerini kendine özgü dünyalar içinde kuran bir yazar. Gerçeği, yalnızca yazınsal dünya ve yazı içinde görmektedir. Kendi soyutladıklarının nesnelliğine inanır hep.

Denebilir ki, "Demiryolu Hikâyecileri" bir durum öyküsüdür. Yaşadığımız ülkeyi, kasabalarını ve bildiğimiz insanları yaşayamayacağımız, bulamayacağımız bir coğrafya ve içindeki insanlarla bir düş-dünya içinde yeniden kurgulamaktadır Oğuz Atay.

Alabildiğine kısıtlanmış, sınırlandırılmış, görevlileri ve bungun atmosferiyle bizim yaşamımızın bir küçük kesiti anlatılıyor "Demiryolu Hikâyecileri"nde. Yeterince ümitsiz bir yaşam sürmektedir üç "hikâye satıcısı". Üstelik küçük dünyalarında da belirlenmiş bir hiyerarşi içinde soluk alıp vermektedirler. İstasyon şefi neredeyse *tek şef* gibidir. İstasyonun öteki sakinleri de onun memurları. O küçük dünyanın bir yönetim dizgesi de oluşmuştur. İstasyon şefi, "yönetmelikler böyle gerektirdiği" için, yazılan her hikâyeden bir kopya alıp bunları özenle dosyalayarak ayrı bir dolapta saklamaktadır. Buyurganlığa kapılar böyle açılır.

Üç hikâyeci arasında bile aynı hiyerarşi vardır : "Hikâyeciliğe ilk ben başladığım için daktilo yazarken ilk sırayı bana veriyorlardı arkadaşlarım." Elbette aralarında baskıcı ilişkiler söz konusu değildir. Bu küçük toplumun olumlu kesimini oluşturur onlar – eşitliğe ve dayanışmaya dayalı iç ilişkileriyle ayrıksı bir durumları vardır ve bu özellikleriyle kendi dışlarındaki çevreyle tam uyumsuz kalırlar; anlaşılamamaktadırlar da... Onlar "sanatçıydı"; "ayrıcalı bir durumda olmak" istiyorlardı; gelgelelim, acımasız koşullar yüzünden, sözgelimi ayran, elma, sucuk-ekmek satıcılarıyla birbirlerini iterek yolculara mallarını beğendirmeye çalışırken, "ayrıcalı bir durumda" oldukları söylenemezdi. Bunların farkındaydılar elbette... Üstelik mallarını satın alan tren yolcuları da hoyratça davranır onlara, o toplumun kıyıya itilmiş olumlu insanlarına. Sözgelimi bir iki gün eskimiş

hikâyelerini satmak istediklerinde, yolcular, "Bunları biliyoruz, yeni şeyler yok mu?" diyerek bayat hikâyeleri suratlarına fırlatırlar...

Satışların iyi gitmemesinin bir nedeni de savaş yıllarında yaşıyor olmalarıydı. Anlatıcı, "sık sık karartma yapılıyor, istasyonun ölgün ışıkları eserlerimizi büsbütün aydınlatmaz oluyordu," diye anlatır. Satılan bir mal olarak hikâye, sonunda dolaşım değeri olmayan, ama toplumun küçücük bir kesiminin varlığını anlamlandıran bir simgedir; onlar da o toplumca anlaşılamayan, kendini tüketmeye terkedilmiş bir obadır, o kadar. Gittikçe kötüleşen duruma dayanamayan genç yahudinin sonunda ölümü, ardından ümitsiz bir aşkın genç kızın istasyonu terkedip gidişiyle bitişi, obanın kaçınılmaz yazgısıdır aslında.

Üstelik onların dışındaki yaşam da toplum da değişmektedir o sırada. Onlar ayak uyduramamamış ve dışlanmışlardır; bu arada yeni demiryolu hattı açılmış, trenler de uğramaz olmuştur istasyona... Anlatıcının, "karışık ve akıl erdiremediğim bir dünya" olarak nitelendirdiği bir dünya vardır onun dünyasının *ötesinde*... Asıl acımasız olan, gölgesinde yaşadıkları o dünyadır işte...

"Demiryolu Hikâyecileri" bir yalnızlık öyküsüdür. Edebiyatımızda bir benzeri olmayan bir yalnızlık öyküsü. Bireyin yalnızlığı değil bu; bireyin öteki bireyler ya da yaşadığı toplum karşısındaki yalnızlığı da değil... Bunlar da var bu yalnızlığın içinde. Ama onları da aşan saltık bir yalnızlık, birey ve toplum ötesi bir dünya olarak mutlak yalnızlık asıl olan. Yazınsal yaratımın diliyle yansıtılması çok güç bir durum, ilgi çekici ve belki de gücünü dolaysız anlatım biçiminden ve yalın dilinden alan olağanüstü bir öykünün ortaya çıkmasına yol açıyor.

Öykünün bir yazınsal uzam olarak ne olduğunu da anlatır "Demiryolu Hikâyecileri"... Yeni öykü yazarlarının öyküyü aradıkları görülüyor. Nerede bulunacaktır öykü? Bu denli yoğun geçen yaşamın içinde mi? Yaşamın dolaysız gerçekliğini yazınsal dil içinde yeniden üretmenin güçlükleri caydırıcı ve yıpratıcı oluyor. Bu yüzden yazının saltık gerçekliğine ve aykırılıklara sığınılıyor. Sanırım öyküye (edebiyata) kestirme bir yol var burada. Gerçek yaşamda da kestirme yolları seçmenin kolaylığı var, öyküde de. Gerçek yaşamda kolay olanı seçmek kısa ömründe insanın doğasına uygun düşebilir, acısız ve anlamlıdır da. Öyküde kolay olanı seçmekse, edebiyatın doğasına uygun düşmüyor; sonunda anlamlı sonuçlara ulaşmak da olanaksız gibi; bu yolda kısa erimli mutluluklar, uzun erimde acılara bırakır yerini. Oğuz Atay yaşamın gerçekliğinde saklı duranı, yazının saklı değerleriyle birleştirmekte ve yalın bir öykü dünyası içinde insanın gizlerini açmakta benzersiz ustalardan. Üstelik onun yarattığı gerçekliğin eskimesi de neredeyse olanaksız. Her fırsatta *yeniden okunabilir*...

"Demiryolu Hikâyecileri"nin sonlarında, herkes gidip istasyondaki yaşam için için ölürken, anlatıcı, "Korkuyorum," der. Bir son haykırıştır bu kendi kendine söylenen söz. Oradan gitmek istemektedir. Nereye... nasıl?.. Bütün dünyadan yalıtlanmış, gidebileceği hiçbir yer, haykırışını duyabilecek hiç kimse yoktur... Küçük de olsa bir ümidi içinde taşıyabildiğini gösteren sözleriyle, "Ama gene de ona yazmak, hep onun için yazmak, ona durmadan anlatmak, nerede olduğumu bildirmek istiyorum," diye bitirir öyküyü. Bir de şu olağanüstü son sözler :

"Ben buradayım sevgili okuyucum, sen neredesin acaba?" ▨

PAUL BOWLES

Kırmızı Odada

SRİ LANKA'da evim varken annem ve babam bir kış beni görmeye geldi. Aslında ziyaretlerini yüreklendirme konusunda bazı kuşkularım vardı. Bunlar – aşırı sıcaklar, değişik yemekler ve içme suyu, hatta evin yakınlarında bir cüzam kliniğinin olması – şu ya da bu biçimde onlar üzerinde olumsuz etki yaratabilirdi. Ama dayanıklılıklarını göz ardı etmişim : tahmin ettiğimden daha da kolay uyum sağladılar, her şeyden çok memnun görünüyorlardı. Banyoda suyun akmayışından hiç rahatsız olmadıklarını söyleyip evin aşçısı Appuhamy'nin hazırladığı körili pilavı sürekli övdüler. İkisi de yetmiş yaşlarındaydı. Ulaşılması zor ilgi alanları çekmiyordu onları. Evde kalmak onlar için yeterliydi; okuyor, uyuyor, alacakaranlıkta okyanusa giriyor ve kiraladıkları arabayla kıyı boyunca kısa gezilere çıkıyorlardı. Şoför beklenmedik bir anda bir tapınakta durup adak olarak hindistancevizi adarsa, bu hoşlarına gidiyordu. Yolda ağır ağır yürüyen fillerle karşılaşırlarsa, fillerin yaklaşmasını ve sıra halinde geçmesini izlemeleri için araba zorunlu olarak biraz uzakta park ediliyordu. Fotoğraf çekmekle ilgilenmiyorlardı pek. Bu da beni turist rehberlerinin en külfetli işlerinden biri olan insan ve makine arasındaki ayin sırasında yinelenen beklemelerden kurtardı. İkisi de ideal konuktu.

Colombo'ya uzaklığı yetmiş kilometre yoktu bile. Tanıdığım herkes orada yaşıyordu. Arkadaşlarıma telefon edip ayarladığım gezilerle hafta sonları birkaç kez Colombo'ya gittik. Cinnamon Gardens'da evlerin geniş verandalarında çay içip üniversiteden profesörlerle, Protestan rahiplerle ve çeşitli hükümet üyeleriyle akşam yemeği yiyorduk. (Sri Lankalıların çoğu anneme ve babama adlarıyla, yani Dodd ve Hannah olarak seslenmemi yadırgadı; hatta birkaçı gerçekten onların oğlu mu yoksa evlatlığı mı olduğumu sordu.) Kentte geçirdiğimiz hafta sonlarında hava sıcak ve bunaltıcıydı. Rahat giysiler giyebildikleri için eve döndüklerine daima seviniyorlardı.

Amerika'ya dönmeden kısa bir süre önce bir pazar günü Gintota'da at yarışlarına gitmeye karar verdik. Burada Hannah'nın görmek istediği botanik bahçeleri de vardı. Galle'de New Oriental otelinde odalarımızı ayırttım, yola çıkmadan önce de öğle yemeği yedik.

Her zamanki gibi yarışlar geç başladı. İlgi odağı olan izleyicilerdi aslında. Yanardöner ipekli *sari*'lerinin içinde kadınlar topluluğu Hannah'nın sevinç çığlıkları atmasına neden oldu. Yarışlar bir tür düş kırıklığı yarattı. Hipodromdan ayrılırken Dodd büyük bir memnuniyetle, "Otele dönüp dinlenmek çok iyi ge-

lecek," dedi.

Botanik bahçesine gidecektik hani, diye hatırlattı Hannah. Sadece şöyle bir göz atmak istiyorum.

Dodd pek istekli değildi. Bu tür yerler çok büyük olur, dedi.

Sadece içeri bakıp hemen çıkarız, diye söz verdi Hannah.

Kiraladığımız araba bizi giriş kapısına kadar bıraktı. Dodd yorgundu. Bu yüzden yürürken epey güçlük çekiyordu. Son yıllarda ayaklarımın yapmak istediklerimi yapmadıklarını hissediyorum, diye açıklama yaptı.

İkiniz ağır ağır gezin, dedi Hannah bize. Ben gidip görmeye değer bir şeyler var mı bakacağım.

Bir karanfil ağacına bakmak için durduk; keskin kokusu gaz gibi dolduruyordu havayı. Yürümeye devam etmek için başımızı çevirdiğimizde, Hannah'yı göremedik. Uzun bitkilerin altından geçip patika yolda bir dönemeçe geldik, ileri doğru baktık, ama ondan eser yoktu.

Annen ne yaptığını sanıyor. Mutlaka kaybolmuştur.

İlerilerde bir yerdedir.

Çok geçmeden kıvrılmış sarmaşıkların üzerini kapladığı kısa bir patikanın sonunda gördük onu. Yanındaki Sri Lankalının el hareketleri yaparak bir şeyler anlatan görüntüsü kısmen engelliyordu onu görmemizi.

Neler oluyor? Dodd adımlarını hızlandırdı. Buraya gel, çabuk, dedi bana. Ben de hızlı adımlarla yürümeye başladım. Sonra Hannah'nın canlı gülümsemesini gördüm ve yavaşladım. Hannah ve delikanlı kahverengi örümcek orkidelerinden oluşan büyük bir kümenin önünde duruyorlardı.

Ah! Kayboldun sandım, dedim.

Şu orkidelere bak. Harika değil mi?

Dodd yanımıza geldi, delikanlıya başını eğerek selam verdi. Çiçek sergisine dikkatle baktı. Bence yılanyastığına benziyor, dedi.

Delikanlı kahkalarla gülmeye başladı. Dodd ona dik dik baktı.

Bu delikanlı bana bahçenin geçmişini anlatıyor, diye başladı Hannah telaşla. Bahçenin yapımına nasıl karşı çıkıldığını ve sonunda nasıl kurulduğunu. Çok ilginç.

Sri Lankalı zafer kazanmış gibi gülümsedi. Beyaz atlet üstüne koyu kırmızı blazer ceket giymişti ve parlak siyah saçları güneş ışığında metalik mavi parıltılar saçıyordu. Genelde beni sohbete çekmeye çalışanlardan uzaklara çeviririm bakışlarımı. Ancak bu kez çok geçti; Hannah'dan cesaret alan yabancı Hannah'nın yanında dolaşmaya devam etti, birlikte ana patikaya çıktılar. Dodd ve ben birbirimize baktık, omuz silkip peşleri sıra gitmeye koyulduk.

Yukarılarda bir yerlerde, bahçenin bir ucunda yüksek yağmur ağaçlarının altında bir köşk vardı. Köşkün verandasında şezlonglarda *sarong* giymiş adamlar uzanmıştı. Delikanlı durdu. Sizi soğuk zencefilli gazoz içmeye davet ediyorum.

Ah, dedi Hannah, şaşırmıştı. Peki, olur. Harika olur. Yeter ki bir yere oturalım.

Dodd saatine baktı. Gazozdan vazgeçiyorum, ama oturup sizi izleyeceğim, dedi.

Oturduk ve gür yeşilliğe baktık.

Delikanlı bir konudan diğerine atlıyordu; başladıktan sonra düşüncelerini toparlayamıyordu sanki. Bunun kötüye işaret olduğunu düşünerek Hannah'nın ses tonundaki değişmelerden delikanlıyı benim bulduğum kadar itici bulup bulmadığını anlamaya çalıştım.

Dodd dinlemiyordu bile. Seylan'ın aşağı kesimlerindeki sıcaklığı bunaltıcı buluyordu, yorgun olduğu her halinden belli oluyordu.

Delikanlının gevezeliğini bastırabileceğimi düşünerek Dodd'a dönüp aklıma ne gelirse söylemeye başladım : Ambalangoda'daki maske yapımının yeniden başlaması, şeytan dansı, Katolikliğe geçen balıkçıların arasındaki yüksek suç oranı. Dodd dinliyordu, ama arada sırada yanıt vermek için başını sallamaktan başka bir şey yaptığı yoktu.

Birden delikanlının Hannah'ya, "Tam size göre bir evim var," dediğini duydum. Tam sizin için Tanrı nimeti. Çok sakin ve güvenli.

Hannah güldü. Teşekkürler, ama hayır. Ev aramıyoruz. Burada sadece birkaç hafta kalacağız.

Hannah'ya ters ters baktım, bakışımın devam etmemesi ve kaldığı yeri söylememesi konusunda bir uyarı olduğunu anlamasını umuyordum.

Delikanlı hiç mi hiç dinlemiyordu. Peki öyleyse. Ev almak istemiyorsunuz, öyle mi? Ama gene de bu evi görmeli ve arkadaşlarınıza anlatmalısınız. Müthiş bir yatırım hiç kuşkusuz. Kendimi tanıtabilir miyim, lütfen? Justus Gonzag, arkadaşlarım Sonny der.

Gülüşe hiç benzemeyen gülüşü bende tatsız bir fiziksel duygu uyandırdı. Gene de gelin. Yürüyerek sadece beş dakika, söz veriyorum. Yanıt arayan gözlerle Hannah'ya baktı. Size bir şiir kitabı armağan etmek istiyorum. Benim şiirlerim. Adınızı yazıp imzalayacağım. Çok memnun olurum gerçekten.

Ah, dedi Hannah, sesinde hafif bir korkuyla. Sonra kendi kendine cesaret vererek gülümsedi. Harika olurdu. Ancak gene de çok kalamayız.

Bir sessizlik oldu. Dodd sızlanarak, Hiç değilse arabayla gidemez miyiz? diye sordu.

Olanaksız, bayım. Yol çok dar. Araba geçemez. Hemen ayarlıyorum. Bağırarak seslendi. Bir garson geldi ve garsona Sri Lanka dilinde uzun uzun bir şeyler söyledi. Adam başını salladı ve içeri girdi. Şöförünüz arabanızı bu kapıya getiriyor. Hemen yanınıza.

Bu çok ileri gitmek demekti.

Nasıl olup da hangi arabanın bizimki olduğunu bildiğini sordum.

Paul Bowles (1911) Anglo-Amerikan yazın geleneğinden çok Fransız yazarlarından, Paris'te yaşayan Gertrude Stein'dan etkilenmiş olan ABD'li şair ve öykü yazarı. Besteci olarak da ünlüydü. Genellikle ABD dışında yaşadı, Meksika ve Fas folklorundan yararlandı. Dil, biçim ve kurgu ustası olarak tanındı. Yazın dünyasında örneği bulunmayan öyküler yazdı. Türkçede : *Avluda Yüz Deve* (1991). (*Dünya Yazınından Seçilmiş Kısa Öyküler*'den, Hazırlayan : Memet Fuat)

Sadece sizi Pontiac'tan inerken gördüm. Şöförünüzün adı Wickramasinghe. Yukarı kesimden, en güvenilir adamlardandır. Burada aşağı kesimde insanlar oldukça ümitsizdir.

Her sözünden sonra ondan daha da çok nefret ediyordum. Siz buralı değil misiniz? diye sordum.

Hayır değilim. Colombo'luyum. Colombo'lular iflah olmaz adamlardır. Bütün serserilerin belinde bıçak var, yemin ederim.

Garson hesabı getirdiğinde çeki hızlı ve gösterişli bir şekilde imzalayıp ayağa kalktı. Yola koyulalım öyleyse. Kimse yanıt vermedi, ama üçümüz de ayağa kalktık ve istemeye istemeye onunla birlikte çıkış kapısına yöneldik. Kiraladığımız araba oradaydı; Wickramasinghe tekerleğin arkasından bize selam verdi.

Öğleden sonranın sıcaklığı kaybolmuştu, yalnızca havanın sakin olduğu ağaçların altlarında bir hava boşluğu kalmıştı. Aslında yürüdüğümüz sokak bir at arabasının geçebileceği kadar genişti, ama her iki tarafta büyüyen bitkiler yolun bir patika kadar daralmasına yol açıyordu.

Sokağın sonunda iki tane beton kapı duvarı vardı, ama aralarında kapı yoktu. Aralarından geçerek iki kenarında ahırlar bulunan büyük bir araziye girdik. Küçük L biçiminde bir bölüm dışında yüksek çalılar ve çiçekli ağaçlar evi tamamen örtüyordu. Kapıya geldiğimizde delikanlı durdu ve bize dönerek bir parmağını havaya kaldırdı. Hiç gürültü yok burada değil mi? Sadece kuşlar var.

Kuşların gündüz uykularından uyanmaya başladıkları saatti. Ağaçlar arasından belirsiz bir kuş cıvıltısı duyuldu. Delikanlı parmağını indirdi ve kapıya yöneldi. Sabahları ötüp dururlar. Şimdi ötmüyorlar.

Ah, harika, dedi Hannah.

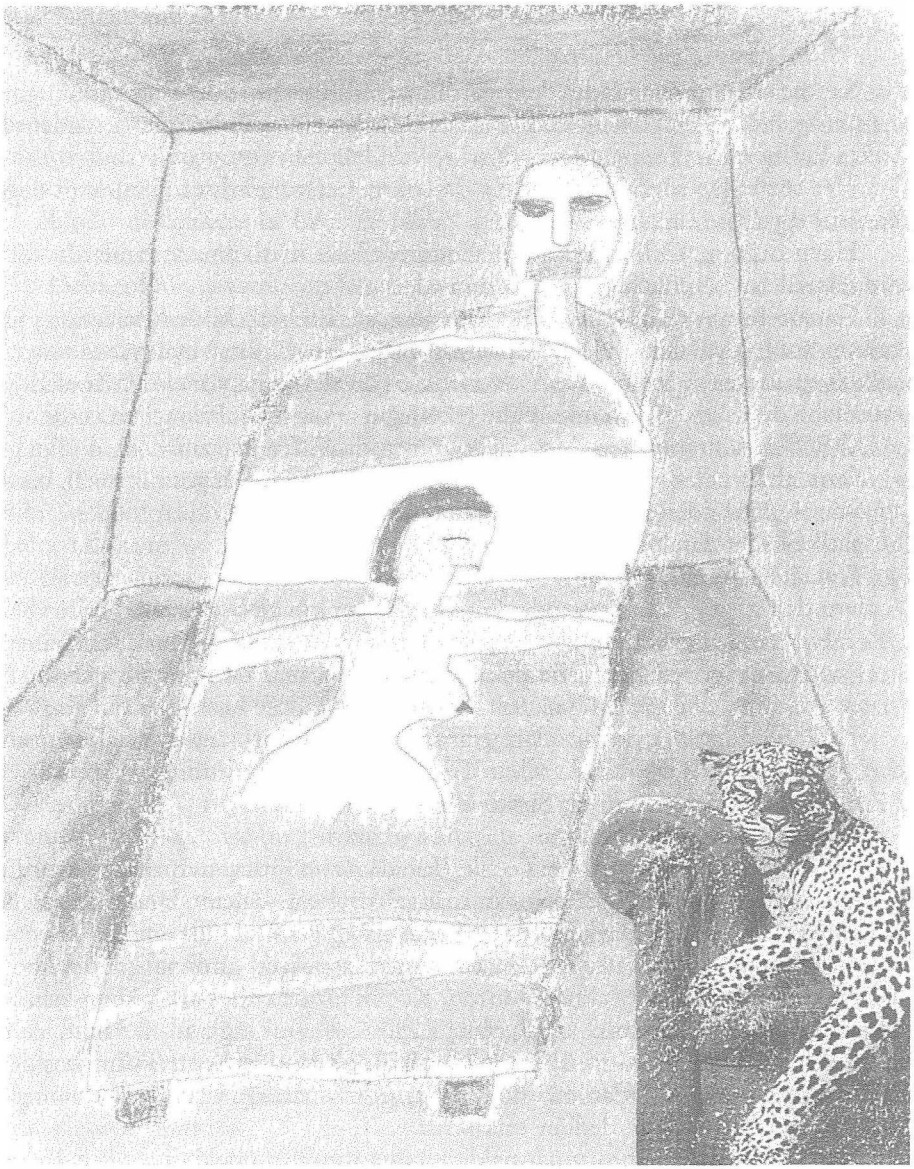
Bir dizi karanlık boş odadan geçtik. Burada *dhobi* kirli çamaşırları yıkıyordu. Burası mutfak. Seylan usulü. Yalnızca mangal kömürü. Babam parafin de gaz da kullanmazdı. Colombo'dayken bile.

Kısa bir koridordan sıkışarak geçtik. Kapıyı açtı, içeri girdi ve içerideki boşluğu kör edici parlak bir ışıkla doldurdu. Küçük bir odaydı, parlak koyu kırmızı duvarlar ve tavan odanın çok daha küçük görünmesini sağlamıştı. Hafif, daha koyu kırmızı bir saten örtüsüyle büyük bir yatak hemen hemen tüm boşluğu dolduruyordu. Duvarlardan biri boyunca bir dizi sırtı düz iskemle sıralanmıştı. Oturun, keyfinize bakın, dedi ev sahibimiz.

Oturduk, yatağa ve bronz parmaklıklı tahtasının üstündeki duvarda çerçeveli üç resme baktık : solda bir kız, ortada ev sahibimiz, sağda da başka bir delikanlı vardı. Resimler, gerçek boyutlarının birkaç katı büyütülmüş vesikalık fotoğraf izlenimi veriyordu.

Hannah öksürdü. Söyleyecek hiçbir şey bulamadı. Oda artık kullanılmayan bir kilisedeki gibi tiksindirici bir tütsü kokusu yayıyordu. Yatak ve duvar arasında sıkışıp yan yana oturduğumuzu düşündüğüm zamanki anlamsızlık duygusu o kadar güçlüydü ki, kısa bir süre için beynimin tüm işlevlerini felç etti. Delikanlı sustu; tiyatrodaymış gibi dümdüz önüne bakarak dik oturuyordu.

Sonunda bir şeyler söylemek zorunda kaldım. Ev sahibimize dönüp bu odada uyuyup uyumadığını sordum. Soru çok şaşırtmıştı onu. Burada mı? diye bağırdı, söylediğim sanki olanaksız bir şeymiş gibi. Hayır, kesinlikle. Kimse oturmuyor

bu evde. Bu malikânede kimse kalmıyor. Yalnızca geceleri şişman bir adam bekçilik yapıyor. Bir dakika lütfen. Yerinden kalktı ve telaşla odadan çıktı. Ayak seslerinin koridorda yankılandığını duyduk, sonra sesler kesildi. Evin bir köşesinden sarkaçlı saatin sesi duyuluyordu; bu sakin ses, parlak kan rengi odanın daha da uğursuz ve ümitsiz görünmesine neden oldu.

Dodd daha da sıkılarak iskemlesinde kıpırdanmaya başladı; yatak çok yakın olduğundan ayak ayak üstüne atamıyordu. Döner dönmez hemen gidiyoruz, diye mırıldandı.

Kitabı arıyordur, dedi Hannah.

Bir süre bekledik. Sonra, "Bak, iki dakika içinde dönmezse kalkıp gideriz," dedim. Çıkış kapısını da kendimiz bulabiliriz dedim. Hannah bunun bağışlanamaz bir şey olacağını düşünerek karşı çıktı. Yeniden sessizlik içinde beklemeye koyulduk. Dodd gözlerini bakışlardan kaçırıyordu.

Sonny Gonzag döndüğünde elinde bir bardak su vardı, kapıda durmuş suyu içiyordu. Yüz ifadesi değişmişti. Şimdi dalgın görünüyordu ve ağır ağır soluk alıyordu.

Yavaş yavaş yerimizden kalktık, Hannah hâlâ bir şeyler bekler gibiydi.

Gidiyoruz, öyleyse. Haydi. Boş bardak hâlâ elindeydi. Işıkları söndürdü, kapıyı arkamızdan kapattı, başka bir kapıyı açtı, büyük divanlar, oyma bölmeler ve bronz Budalarla döşenmiş görkemli bir odadan hızla geçtik. Peşi sıra yürürken sadece sağa sola bakacak kadar zamanımız vardı. Ön kapıdan çıkarken, eve doğru dönüp muhtemelen bekçiye bağırarak bir şeyler emretti.

Yan tarafta geniş biçilmemiş bir çimenlik vardı. Burada uzun areka palmiyelerinden oluşan birkaç öbeği, palmiyelerin gövdesini kaplayan filodendron kökleri ve yapraklarından oluşan tabaka yavaş yavaş boğuyordu. Sarmaşıklar, dev örümcek ağlarının gözleri gibi çalıların üzerine biçimsiz olarak yayılmışlardı. Hannah'nın yılanları düşündüğünü biliyordum. Evin çevresinden ahırlara oradan da sokağa çıkana kadar döşeme taşlarında yürürken gözleri hep yerdeydi.

Birden alacakaranlık çöktü. Hiç kimse konuşmaya istekli değildi. Arabaya vardığımızda Wickramasinghe arabanın yanındaydı.

Hoşça kalın, arkadaşlarınıza Gintota'ya geldiklerinde Sonny Gonzag'a uğramalarını söyleyin. Elini ilk önce Dodd'a, sonra bana, en son olarak da Hannah'ya uzattı, sonra da dönüp gitti.

Galle'yle dönerken yolda her ikisi de çok sakindi. Yol çok dardı, karşıdan gelen arabaların göz alan ışıkları onları korkutuyordu. Akşam yemeği boyunca öğleden sonra olanlardan hiç söz etmedik.

Sabah melteminin estiği verandada yediğimiz kahvaltıda, bu deneyimden yeteri kadar uzaklaşmıştık ve konuşmaya gerek görmedik. Hannah, "Bütün gece uyanıp durdum. Düşümde hep o çirkin yatağı gördüm," dedi.

Dodd homurdandı. Televizyonun sesini kapatıp izlemek gibi bir şeydi dedim. Her şeyi görürsün ama ne olduğun anlayamazsın bir türlü.

Çocuk akıl hastasıydı. Kilometrelerce öteden anlaşılır bu, dedi Dodd.

Hannah dinlemiyordu. Bir hizmetçinin odasıydı mutlaka. Ama niçin bizi oraya götürdü? Bilmiyorum; bütün bu olanlar o kadar tatsızdı ki. Bütün bunları düşünmek midemi bulandırıyor. O yatak bile.

Öyleyse bırak düşünme, dedi Dodd, Hannah'ya. Ben şu andan itibaren düşünmeyeceğim. Bekledi. Kendimi iyi hissetmeye başladım bile. Budistler de böyle yapmaz mı?

Güneşli tatil günleri birkaç hafta daha sürdü. Artık doğuya Tissamaharana'ya daha uzun yolculuklar yapıp Yala Korusunda yaban fillerini izliyorduk. Onları uçağa bindirene kadar bir daha Colombo'ya gitmedik.

Arabayla sahilde giderken güneydoğudan muson rüzgârlarının kara havası esmeye başladı. Öğleyin Mount Lavinia'ya varıp odalarımızı tuttuğumuzda şiddetli bir sağanak boşandı. Dışarıda dalgaların sahile vurmasıyla öyle gürültü çı-

kıyordu ki Dodd söylediklerimizi duyabilmek için pencereyi kapatmak zorunda kaldı.

Colombo ziyaretimizden yararlanarak Tangu dili konuşan Hintli avukatımla bir randevu ayarladım. Sahilden birkaç kilometre yukarıdaki Galleface'in barında buluşacaktık. Altıda dönerim, dedim Hannah'ya. Tam ben yola çıktığımda yağmur dindi.

Islak rüzgârlar Galleface'in lobisinden esiyordu, ama bardaki dumanlı havayı dağıtmak için tek bir vantilatör kullanılıyordu. Girer girmez ilk gözüme çarpan kişi Chartered Bank'dan Weston oldu. Avukat henüz gelmemişti. Barda Weston'ın yanına oturup bir viski söyledim. Sizinle geçen ay Gintota'da yarışlarda karşılaşmamış mıydık? Yanınızda yaşlı bir çift vardı.

Annem ve babamla birlikteydim. Sizi fark etmedim.

Emin değilim. Çok uzaktaydım. Ama bu üç kişiyi daha sonra bir Sri Lankalıyla birlikte gördüm. Sonny Gonzag hakkında ne düşünüyorsunuz?

Güldüm. Bizi zorla evine götürdü.

Sanıyorum hikâyeyi siz de biliyorsunuz.

Başımı salladım.

Büyük bir zevkle anlattığı hikâye Gonzag'ın düğünün ertesi günü, bir hizmetçinin odasına girip karısını yakın arkadaşıyla birlikte yatakta yakaladığında başlamış. Nasıl olmuş da yanında tabanca varmış bilinmiyor, ama her ikisini de yüzlerinin ortasından vurmuş, sonra da parça parça doğramış. Weston'un da söylediği gibi bu tür şeyler çok olur kuşkusuz. Ama asıl olay yaratan duruşma oldu. Gonzag birkaç hafta akıl hastanesinde yattı ve çıktı.

Düşünebiliyor musunuz, dedi Weston. Politik haksızlık. Yoksullar bir avuç pirinç için hapse girer, ama zenginler gözünü kırpmadan adam öldürür. Hâlâ zaman zaman basında olayla ilgili yazılar çıkıyor.

Koyu kırmızı blazer ceketi ve botanik bahçelerini düşünüyordum. Hayır. Hiç duymadım, dedim.

Zır delinin tekidir, ama dışarıda elini kolunu sallaya sallaya dolaşabiliyor. Tüm istediği insanları o eve götürüp bu büyük olayın geçtiği odayı göstermek. Ne kadar çok kişiye gösterirse o kadar mutlu oluyor.

Hintlinin bara gelişini gördüm. İnanılmaz, ama ben inanıyorum buna, dedim Weston'a.

Sonra avukatı selamlamak için başımı çevirdim. Avukat gelir gelmez barın havasızlığından yakınmaya başladı.

Akşam yemeğinden önce banyo yapacak şekilde Mount Lavinia'ya zamanında dönmeyi başardım. Ilık suyun içinde uzanmışken, duyduklarımı, Hannah ve Dodd'a anlattığım zaman gösterecekleri tepkiyi düşlemeye çalıştım. Bense hikâyenin gerisini bilmenin mutluluğunu yaşıyordum.

Ama yaşlı olduklarından bunu büyütüp geçmişe baktıklarında tatil anılarını lekeleyen tatsız bir olaya dönüştürebilirler. Onları akşam yemeğine götürmek üzere odalarına girdiğimde bile anlatıp anlatmama konusunda kararsızdım.

Müzikten mümkün olduğunca uzak bir masaya oturduk. Hannah her zamankinden biraz daha şık giyinmişti. İkisi de her zamankinden daha büyük bir canlılıkla konuşuyordu. New York'a dönmekten mutlu olduklarını sezinledim.

Yemeğin yarısında gezilerinin önemli konularını gözden geçirmeye başladılar. Diş Tapınağından, çok istedikleri halde almaktan vazgeçtikleri ve pişmanlık duydukları Dehiwala'daki bir çift Bengal kaplan yavrusundan, Bay Bultjens'in bahçesindeki Endonezya yemeğinden ve yemek sırasında Mino kuşunun Hannah'nın omuzuna sıçrayıp, "Hepsini ye," demesinden, Bayan Sylva'nın çay partisinde kanepenin altındaki kobra yılanından söz ettiler.

Ve o garip evdeki tuhaf delikanlı, diye ekledi Hannah düşünceli bir şekilde.

Hangisiydi o? diye sordu Dodd anımsamaya çalışırken kaşlarını çatarak. Sonra anımsadı. Aman Tanrım, diye mırıldandı. Senin özel arkadaşın. Bana döndü. Annen seçip bulabiliyor böylelerini.

Dışarıda okyanus kabarmıştı. Hannah dalmış gibi görünüyordu. Bunun ne demek olduğunu biliyorum, dedi birden. Bir *bhikku* size tapınaklardan birini gezdiriyormuş gibi sanki. Onlara bhikku deniyor değil mi?

Dodd burnunu çekti. Tapınak mı? deyip kıs kıs güldü. Yo, ciddiyim. Onun için o odanın özel bir anlamı vardı mutlaka. Bir tür tapınaktı sanki.

Hannah'ya baktım. Ayrıntılara gereksinim duymadan özüne girmişti. Bunu ben de hissettim dedim. Elbette bundan emin olamazsın. Gülümsedi. Bilmediği bir şey üzmez insanı. Ne demek istediğini anlamadan bu deyimi yüzlerce kez kullandığını duydum, çünkü tamamen gerçek dışı görünüyordu. Ancak bu kez uygun düşmüştü. Başımı salladım ve, "Doğru," dedim. ❁

İngilizceden çeviren : Taner Karakoç

Sari : Hint kadınlarına özgü giysi
Sarong : Malaya halkının kuşandığı bir tür peştemal
Dhobi : Çamaşırları yıkayan kişi
Bhikku : Rahip

ANGELA CARTER

Fall River Balta Cinayetleri

Lizzie Borden baltayla
Kırk kez vurdu babasına
Annesi bunu görünce
Kırk bir kez vurdu ona da.

Çocuk tekerlemesi

MASSACHUSETTS, Fall River'da, 4 Ağustos 1892 günü, sabahın erken saatleri.

Sıcak, sıcak, sıcak... Sabahın çok erken bir saati; daha fabrika düdüğünden önce; ama bu saatte bile her şey, durgun havada çoktan yükselmiş olan ak, kızgın güneşin saldırısı altında titrek ışıklarla parıldıyor ve kımıldıyor.

Burada oturanlar, bu sıcak, nemli yazlarla hiç anlaşamıyorlar – çünkü yaz mevsimini dayanılmaz yapan şey, sıcaktan çok nem; hava, bir türlü silkip atamadığınız düşük bir ateş gibi yapışıyor üzerinize. Daha en başta burada yaşayan kızılderililer, sıcak hava geldiğinde üzerlerindeki güderileri çıkarıp boyunlarına dek gölcüklerin sularına girip oturacak denli yerinde kararlar verebiliyorlardı; oysa öğle sonrası uykuları için yaratılmış bir ülkeye, Protestan aktörelerini toptan olarak getiren çalışkan, özvarlıklarını köreltmiş azizlerin torunları için durum hiç de aynı değil; onlar övünüyorlar, doğaya aldırmamakla övünüyorlar! Yazları böyle geçen çoğu bölgede, yılın bu zamanları her şey yavaşlar. Bütün gün, çekilmiş perdelerin ve kapalı panjurların arkasındaki yarı gölgede kalır insan; arada bir devindikçe, kendi esintisiyle serinlemesine olanak sağlayacak bollukta giysiler giyer. Ama geçen yüzyılın son on yılında, bir de bakıyoruz, çalışkanlığın en yüksek noktasına varmışız; az sonra her şey tam bir koşuşturmaya dönüşecek; erkekler, flanel iç çamaşırları, keten gömlekleri, dayanıklı yün kumaştan yapılmış yelek, ceket ve pantolonlarına iyice sarınıp dışarıya, sabahın fırını andıran sıcağına çıkacaklar; bir de boyunbağlarıyla boğuyorlar kendilerini; rahatsızlığın büyük bir erdem olduğunu sanıyorlar.

Ve bugün, bir sıcak hava dalgasının tam ortası; sabahın çok erken bir saati ve cıva çoktan otuza fırladı bile; üstelik, dimdik tırmanışında hiçbir yavaşlama belirtisi göstermiyor.

Giysiler söz konusu olduğunda, kadınlar yalnızca görünüşte daha az çile çekiyorlardı. Kahvaltıdan ve birkaç ev işinden sonra annesiyle babasını öldüreceği bu sabah, Lizzie Borden, kalktığında gösterişsiz, keten bir giysi giyecek – ama bu

giysinin altında uzun, kolalı, keten bir iç eteklik; kısa, kolalı, keten bir iç eteklik daha; uzun paçalı bir iç donu; yün çoraplar; bir iç gömleği ve iç organlarını sert bir elle kavrayıp sıkan, balina kemiğinden yapılmış bir korse var; bacaklarının arasına da ağır, keten bir bez bağlamış, çünkü âdet görüyor.

Bütün bu giysilerin içinde, rahatsız ve bulantılı bir durumda, insanı deliye çeviren bu sıcakta, beli bir mengene içinde, sobanın üzerinde bir ütü ısıtacak ve sonra da, nasıl her zaman Azize Catherine'i tutkusunun simgesi olan ve dönen tekerleği ile gözümüzde canlandırıyorsak işte öyle düş gücümüzün her zaman kendisiyle birleştirdiği baltayı – "Lizzie Borden baltayla" – almak için bodrumdaki odunluğa gitme zamanı gelinceye dek, ısıtılmış ütüyle mendilleri ütüleyecek.

Biraz sonra, daha az gösterişli olsa bile Miss Lizzie'ninkiler gibi kat kat giysi içinde, hizmetçi kız Bridget, dünkü akşam gazetesinin buruşturulmuş bir yaprağı ile bir iki ince odun parçasının üzerine gazyağı dökecek. Ateş iyice yandıktan sonra kahvaltıyı pişirecek; daha sonra bulaşıkları yıkarken de ateş, boğucu bir biçimde kendisine eşlik edecek.

Şöyle bir bakanı isilik yapmaya yetecek yünlü ceket ve pantolonuyla Yaşlı Borden, yazgısıyla olan ivedi buluşmasını gerçekleştirmek üzere sabahın ilerleyen saatlerinden eve dönünceye dek, yer mantarı arayan bir domuz gibi para arayarak, ter döken kentte dolaşacak.

Ama burada henüz hiç kimse kalkmamış; hâlâ sabahın erken bir saati, daha fabrika düdüğünden önce; sıcak havanın kusursuz durgunluğu; çoktan ağarmış bir gökyüzü; Tanrı'nın gözünden inen vuruşlara benzeyen, gölgesiz New England aydınlığı; ve deniz, ak, ve ırmak, ak.

Eğer geçmişin kaşındıran, bunaltıcı giysilerinin verdiği fiziksel rahatsızlıkları ve sürekli fiziksel rahatsızlığın, sinirler üzerindeki aşındırıcı etkilerini büyük ölçüde unuttuysak, neyse ki geçmişin kokularını, evlerdeki kötü kokuları – doğru düzgün yıkanmamış bedenleri, seyrek değiştirilen iç çamaşırlarını, çürüyen yiyecekleri, bakımsız dişleri, yetersiz donanımlı tuvaletleri, lazımlıkları, pis su kovalarını – da unuttuk; sokaklar da ev içlerinden daha iç açıcı değil; at sidiği ve dışkısının her yere yayılmış keskin kokusu, lağımlar, üstünden zaman geçmiş ölümlerin, kasap dükkânlarından birdenbire yayılan pis kokusu, balık satıcısının o korkunç dölüt torbası kokusu.

Mendilini kolonyayla ıslatıp burnuna bastırır insan. Hep üzerinde taşıdığı bedensel çürüme kokusunu, ölülerin ilaçlanarak korunduğu odaların kokusuyla kapatmak için menekşe kokusu dökünür. Soluduğu havadan tiksinir.

Fall River, İkinci Cadde'deki bir evde beş canlı uyuyor. İki yaşlı adam ve üç kadından oluşuyorlar. İlk yaşlı adam, evlilik, doğum ya da sözleşme yoluyla evdeki bütün kadınların sahibi. Evi, tabut gibi dar; aslında servetini de bu yolla elde etmiş – eskiden cenaze kaldırıcısıymış, ama son zamanlarda birkaç dalda işini genişletmiş ve yayıldığı dalların tümü de parasal açıdan son derece doyurucu meyveler veriyor.

Ama evine baktığınızda, başarılı ve varlıklı bir adam olduğunu aklınızdan bile geçirmezsiniz. Evi sıkışık, rahatsız, küçük ve bayağı – "alçakgönüllü" de diyebilirsiniz, eğer Yaşlı Borden'ın dalkavuğuysanız – ama aslında İkinci Cadde'nin daha iyi zamanları da olmuştu. Borden'ların evi – kapının yanındaki pirinç ta-

belanın üzerine el yazısıyla yazılmış "Andrew J. Borden" adına bakınız – her iki yanında uzanan bir parçacık bahçesi ile tek başına duruyor. Solda, Yaşlı Borden'ın atı satmasından bu yana kullanılmayan ahır var. Arkada ise bu mevsimde yüklü olan birkaç armut ağacı.

Söz konusu sabah, şans bu ya, Borden'ın iki kızından yalnızca biri baba evinde uyumakta. Büyük kız Emma Lenora, okyanus havası almak için birkaç günlüğüne yakınlardaki New Bedford'a gitmiş, bu yüzden de kırımdan kurtulacak.

Borden'ların toplumsal sınıfından çok az insan, boğucu haziran, temmuz ve ağustos aylarında Fall River'da kalır; ama aslında kendi toplumsal sınıflarından çok az insan, kentin, sıcağın sis gibi biriktiği aşağı bölümündeki İkinci Cadde'de yaşıyor. Lizzie de neşeli bir kız topluluğuna katılması için deniz kıyısında bir yazlık eve çağırılmıştı, ama sanki bile bile bedensel isteklerini bastırmak için, sanki önemli bir iş kendisini bu tükenmiş kentte tutuyormuş gibi, sanki kötü bir peri, kendisini, İkinci Cadde'de büyülemiş gibi, gitmedi.

Öbür yaşlı adam, Borden'ın bir yakını. Buradan biri değil; gezmeye gelmiş; geçerken uğramış; şans eseri burada bulunuyor; konuyla hiçbir ilgisi yok.

Bu adamı senaryodan çıkarın.

Bu kötü yazgılı evde bulunması tarihsel açıdan hiçbir kuşkuya yer bırakmasa da, en yüksek simgesel etkiyi gerçekleştirebilmek için, bu ailesel kıyamet habercisinin renklendirilmesinin doğal, tasarımının ise iyice yalınlaştırılmış olması gerekiyor.

John Vinnicum Morse'u senaryodan çıkarın.

Bir yaşlı adam ve kadınlarından ikisi, İkinci Cadde'deki evde uyuyorlar.

Belediye Binası'nın saati "pırrr" diye bir ses çıkarıyor ve saat altının ilk vuruşu için hızlı hızlı, heyecanlı, anlaşılmaz bir giriş yapıyor; Bridget'in çalar saati, yelkovanın kurulan saat üzerinde kekelediği sırada, sevimli bir biçimde sıçrayıp tıkırdıyor; küçük çekiç, üstteki zile vurmak üzere geri itiliyor; ama Bridget demir bir karyola üzerindeki ince bir çarşafın altında, üzerine yapışan flanel geceliğiyle yatarken, İrlanda'da geçen genç kızlığı sırasında iyi rahibelerin kendisine öğrettiği gibi, gece ölürse cenaze kaldırıcısına çok sorun çıkarmamak için sırtüstü yatarken, nemli göz kapakları, bir önsezi ile titremiyor.

İyi kızdır genelde, bazen ruh durumunun çabucak değişmesine, böyle zamanlarda bazen evin hanımına karşılık vermesine ve sabırsız davranışları yüzünden rahibe gidip günah çıkarmak zorunda kalmasına karşın. Sabahın ilerleyen saatlerinde, sıcağa ve iç bulantısına yenik düşmüş bir durumda – çünkü evdeki herkes sayrı olarak uyanacak bugün – bu küçük yatağa geri dönecek. O, üst katta birkaç dakikacık dinlenirken alt katta kıyamet kopacak.

Kahverengi cam boncuklardan oluşmuş bir tespih; bir Portekiz dükkânından alınmış, arkası kartondan, renkli baskı bir Meryem resmi; Donegal'deki ağırbaşlı annesinin, üzeri sinek yumurtası dolu bir fotoğrafı – bütün bunlar, Massachusetts kışı ne denli sert olursa olsun şimdiye dek tek bir yanmış odun yüzü görmeyen ocağın üzerindeki rafta yatay ya da dayalı olarak duruyorlar. Yatağın ayak ucunda duran, sağa sola çarpmaktan yamulmuş teneke bir bavulun içinde, Bridget'in tüm dünyalıkları duruyor.

Yatağın yanında kaskatı bir sandalye, onun üzerinde ise bir şamdan, kibrit ve

Desen : Necati Abacı

odaya düzenli, metalik bir ses yayan çalar saat duruyor, çünkü Bridget'in her koşulda, ama *her koşulda* uyuyabileceğine, bu yüzden de, çalmak üzere olan, tam şu anda çalmak üzere olan bütün o fabrika düdüklerinin yanı sıra saatin çalmasına da gereksinim duyduğuna ilişkin bir şaka vardır hanımıyla arasında...

Kıymık kıymık olmuş çam tezgâhın üzerinde, hiç kullanmadığı güğüm ve leğen duruyor; yalnızca silinmek için ta üçüncü kata su mu taşıyacak? Mutfaktaki lavaboda yeterince su olduğu sürece, hayır.

Yaşlı Borden banyo yapmaya hiç gerek görmüyor. Tümüyle suya batmanın yararına inanmıyor. Doğal yağlarını yitirmesi, kendi bedeninden bir şeyler çalması anlamına gelir.

Çerçevesiz, kare bir ayna, içinde kara metalden birçok firkete olan çatlak, tozlu bir sabun tabağını, oluklu dalgalar biçiminde yansıtıyor.

Dikdörtgen biçimindeki parlak, kâğıt güneşliklerin üzerinde, armut ağaçlarının güzelim gölgeleri deviniyor.

Bridget'in, biraz hava akımını içeriye çekebilmek için umutsuz bir girişimle kapıyı bir parçacık açık bırakmasına karşın, bir önceki günün bütün tükenmiş

sıcağı, kızın tavan arasındaki odasına doluşmuş. Tükenmiş badanadan kopan bir parçacık, bir sineğin tekdüze bir biçimde mızırdandığı tavandan aşağıya düşüyor.

Ev, yoğun bir biçimde uyku kokuyor; o tatlı, insanı sımsıkı saran koku. Durgun; her şey durgun; bütün evde, vızıldayan sinek dışında hiçbir şey kıpırdamıyor. Merdivenlerde durgunluk. Perdelere basınç yapan durgunluk. Durgunluk; evin beyi ile hanımının, karı-koca yatağını paylaştığı, alt kattaki odada ölümcül durgunluk.

Perdeler açık olsa ya da ışıklar yansa, bu odayla hizmetçinin odasının yalınlığı arasındaki ayrımı daha iyi gözlemleyebilir insan. Burada, ucuz ve iç açıcı türden de olsa, üzerine capcanlı çiçekler saçılmış bir halı var; duvar kâğıdı, daha Borden'lar bu eve geldiğinde eskimiş durumda olsa da, açık mor, sarıya çalan kahverengi ve keskin açık kırmızı çiçeklerle kaplı. Biçimleri bozan bir başka aynayla bir tuvalet masası; bu evde, insanın yüzünü çarpıtmayan tek bir ayna yok. Tuvalet masasının üzerinde, unutmabeni çiçekleriyle süslü bir örtü; örtünün üzerinde üç dişi eksik ve üzerinde birkaç ağarmış saç teli bulunan kemik bir tarak; abanozdan yapılmış bir saç fırçası ve içinde çengelli iğneler, saç fileleri vb. bulunan küçük Çin kutularının altındaki birkaç dantel altlık. Mrs Borden'ın, gündüzleri, giderek kelleşen baş derisine taktığı küçük takma saç, ölü bir sincap gibi kıvrılmış. Ama bir erkek olarak Borden'ın bu odada yaşadığını gösteren hiçbir iz yok, çünkü onun kendisine ait başka bir soyunma odası var, *şu* kapıdan çıkınca solda...

Ya onun yanındaki öbür kapı?

O, arka merdivenlere çıkıyor.

Peki ya bir bölümü, ağır, maun yatağın başucunun arkasında saklı kalan şu öbür kapı?

Eğer sımsıkı kilitlenmiş olmasaydı, Miss Lizzie'nin odasına çıkardı.

Bu evin şaşırtıcı bir yanı, odalardaki kapı sayısı; daha da şaşırtıcı olan ise bu kapıların nasıl olup da her zaman kilitli olduğu. Yalnızca, yine kilitli kapıları olan başka odalara açılan kilitli kapılarla dolu bir ev; çünkü üst katta ve alt katta bütün odalar, kötü bir düşteki bir labirent gibi birbirine açılıyor. Bu, geçitsiz bir ev. Bu evde, burada yaşayanlardan birinin kişisel bölgesi olarak belirlenmemiş hiçbir bölüm yok; bu, bir odayla bitişiğindeki arasında, paylaşılan, ortak hiçbir alanı olmayan bir ev. Bu, yasal belgelerin üzerindeki balmumu ile mühürlenmişçesine kapalı bir yalnızlıklar evi.

Emma'nın odasına giden tek yol Lizzie'ninkinden geçiyor. Emma'nın odasından çıkış yok. Orası çıkmaz sokak.

Borden'ların, bütün kapıları içeriden ve dışarıdan kilitleme geleneği, birkaç yıl önce, Bridget'in çalışmak üzere buraya gelmesinden kısa bir süre önce, evin soyulmasıyla başlıyor. Borden ve karısının, birlikte yaptıkları ender yolculuklardan birine çıktıkları sırada, bilinmeyen bir kişi yan kapıdan içeriye girdi; Borden, karısını bir at arabasına yüklemiş ve kiracısının kendisini dolandırmadığından emin olmak için, Swansea'deki çiftliklerine doğru yola çıkmıştı. Kızlar evde, odalarında kalarak yataklarında kestirmişler ya da sökülmüş etek baskılarını onarmışlar ya da gevşek düğmeleri daha sıkıca dikmişler ya da mektup yazmışlar ya da gereksinimi olan yoksullara yardım etkinlikleri üzerinde düşünmüşler ya da

dalgın dalgın boşluğa bakmışlardı.

Başka ne yapabileceklerini düşünemiyorum.

Bu kızların yalnız başlarınayken ne yaptıklarını düşünemiyorum bile.

Şu ana dek Emma, Lizzie'den daha gizemli, çünkü ona ilişkin çok daha az şey biliyoruz. O, bir boşluk. Yaşamı yok. Odasındaki kapı yalnızca kız kardeşinin odasına açılıyor. "Kızlar", kuşkusuz incelikli bir sözcük. Emma çoktan kırkını, Lizzie ise otuzunu geçmiş, ama evlenmemişler ve bu yüzden de, kurgusal, uzatmalı bir çocukluğu sürdürdükleri baba evinde yaşıyorlar.

Evin beyi ve hanımının dışarıda olduğu, kızların da uyuduğu ya da başka bir işle uğraştığı sırada, bilinmeyen birisi ya da birileri, parmaklarının ucuna basa basa arka merdivenlerden karı-kocanın paylaştığı yatak odasına çıktı ve Mrs Borden'ın altın saatiyle zincirini, uzaklarda kalmış çocukluğuna ait mercan kolye ile gümüş bileziği ve Yaşlı Borden'ın, soldaki yazı masasının üçüncü çekmecesinde duran temiz tulum pijamalarının altında sakladığı bir tomar doları cebe indirdi. Hırsız, kasanın, yani yatağın Yaşlı Borden'ın yattığı yanında dimdik duran ve üzerinde kesim yapılan bir kütüğe ya da bir sunağa benzeyen, kara demirden yapılmış o özelliksiz kutunun kilidini zorlamaya kalktı, ama kasaya girebilmek için bir kol demiri gerekiyordu ve hırsız bu işi, hemen oracıkta, tuvalet masasının üzerinde duran bir tırnak makasıyla çözümlemeye çalıştı, bu yüzden de *o iş* olmadı.

Hırsız daha sonra da Borden'ların yatak örtüsünün üzerine işedi ve sıçtı; tuvalet masasının üzerindeki dağınık öteberiyi yere fırlattı; her şeyi ezerek, Borden'ın dolabının naftalinli karanlığında asılı duran cenaze ceketine, kasada kullanılan tırnak makasıyla (makas şu anda ikiye bölünmüş durumda, dolabın içine, yere bırakılmış) kötücül bir biçimde saldırmak için Borden'ın soyunma odasına geçti; mutfağa çekildi ve un çanağı ile pekmez çanağını kırıp paramparça etti, sonra da bulaşıkhanedeki lavabonun yanında duran sabun kalıbını kullanarak salon penceresine açık saçık bir iki söz karaladı.

Bu ne dağınıklık böyle! Lizzie belirsiz bir şaşkınlıkla gözlerini salon penceresine dikip uzun uzun baktı; esinti olmamasına karşın açık tel kapının tembel tembel sallanarak hafifçe çarptığını duydu. Üzerinde yalnızca korsesiyle, oturma odasının orta yerinde dikilmiş ne yapıyordu? Nasıl olmuştu da orada bulmuştu kendini? Tel kapının tıkırtısını duyunca sessizce aşağı mı süzülmüştü? Bilmiyordu. Anımsayamıyordu.

Bütün olan şuydu : birdenbire buradaydı işte, salonda, elinde bir kalıp sabunla.

Tüm duyularında bir boşluk duyumsadı ve ancak ondan sonra çığlık atmaya, bağırmaya başladı.

"Yetişin! Soyulduk! Yetişin!"

Emma, abla olarak, bebekliklerinden beri hep yaptığı gibi, aşağıya inip Lizzie'yi yatıştırdı. Lizzie'nin uyurgezer bir durumda, çıplak ayaklarıyla dikkatsizce mutfaktan sürükleyerek getirdiği unu ve pekmezi oturma odasının halısından silen Emma oldu. Ama yitik mücevherler ve dolarlara ilişkin hiçbir iz bulunamadı.

Bu soygunun Borden üzerindeki etkisini anlatamam size. Bu olay, Borden'ın sinirlerini tümüyle bozdu; şaşkına döndü adam. Hatta bu olay Borden'ın ırzına

geçti. Irzına geçilmiş bir adam oldu Borden. Varlıkların doğasında olan bütünlüğe duyduğu ve o ana dek sarsılmaz olan inancını alıp götürdü bu olay.

Soygun, aileye öylesine dokundu ki, bu olayı tartışmak için alışılmış sessizliklerini bozdular. Suçu belli ki Portekizlilere, bazen de Fransız asıllı Kanadalılara yüklüyorlardı. Öfkeleri sürekli aynı kalsa ve zamanla yok olmasa da, odağı, ruh durumlarına göre değişti; oysa her zaman parmaklarını kuşkuyla, bakımsız yapılarla dolu birkaç sokak ötede olan ve şirketin işçiler için yaptığı o korkunç evlerin oluşturduğu surlarda yaşayan yabancılara ve yeni gelmiş kimselere yönelttiler. Tek kuşkulandıkları, esmer yabancılar olmuyordu; bazen de suçu işleyenin pekâlâ da, okyanusun öbür yanındaki kaba Lancashire'dan daha yeni gelmiş fabrika işçilerinden birinin olabileceğini düşünüyorlardı, çünkü gecekondu mahallesinde ev sahibi olan bir adamın suçlu sınıflar arasında çok az dostu vardı.

Bununla birlikte, Mrs Borden'ın aklına, kendisi bu tanımı bilmese de, "evi iyi saatte olsunların basması" olasılığı geliyor; ama küçük üvey kızının çok garip biri olduğunu ve eğer isterse sırf inat olsun diye tabakları havaya fırlatabileceğini de biliyor. Oysa yaşlı adam, kızına tapıyor. Belki de bu yüzden, soygunun şokundan sonra Lizzie'nin ortam değişikliğine, biraz deniz havasına, uzun bir yolculuğa gereksinimi olduğuna karar verir, çünkü Lizzie'yi büyük geziye göndermesi soygundan sonraya rastlıyor.

Soygundan sonra, evde oturanlardan biri, armut mevsimi geldiğinde, düşen armutlardan bir sepet toplamak için bahçeye gitse, hizmetçi kız birkaç parça çamaşır asmak için bahçeye çıksa ya da Yaşlı Borden, akşam yemeğinden sonra, bir ağacın altına işemek için dışarı çıksa, ön kapı ve yandaki kapı her zaman üç kez kilitleniyordu.

İşte bütün yatak odalarının kapılarını, içeride bulunuluyorsa içeriden, dışarıda bulunuluyorsa dışarıdan kilitleme alışkanlığı o zamandan kalma. Yaşlı Borden sabahları yatak odasından çıkarken, kapısını kilitler ve anahtarı, herkesin gözü önünde mutfak rafına koyardı.

Soygun, Yaşlı Borden'ı, kişisel malların çabucak uçup gitme özelliği konusunda uyardı. Bundan sonra Borden, aşırı bir yatırıma girişti. Harcamalarından artan parasını hemen sağlam tuğla ve harca yatıracaktı, çünkü işyerlerinden oluşan yapıları kim çalabilir ki?

Tam o sıralarda, kent merkezinde bir caddede, aynı anda birkaç kiralık işyeri boşaldı ve Borden bunları hemen satın aldı. Yapıların sahibi oldu. Sonra da yapıları yıktırdı. Koyu kırmızı tuğlaları, koyu sarı-kahverengi taşları ve dökme demirden süsleri olan, sürekli olarak kiralarının meyvelerini toplayabileceği, dükkân ve işyerlerinden oluşan büyük bir yapı olan Borden Yapısı'nı tasarladı; bu anıt, Ozymandias'ınki gibi, kendisi öldükten sonra da varlığını sürdürecekti – ve gerçekten de South Main Caddesi'nde dimdik, sapasağlam ve hoş görüntüsüyle duruyor Andrew Borden yapısı.

Gezici bir balık satıcısının oğlu için hiç de fena değil, ha?

Çünkü Borden adının New England'da eski bir ad olmasına ve Borden boyunun, Fall River'ın en iyi bölgelerine sahip olmasına karşın bizim Borden, Yaşlı Borden, bu Borden'lar, ailenin varlıklı bir kolundan gelmiyorlar. Borden var, Borden var; ve Yaşlı Borden, evden eve dolaşarak saz bir sepette taze balık satan

bir adamın oğluydu. Yaşlı Borden'ın eli sıkılığı yoksullukla beslenmişti, ama sonra varsıllıkla, en iyi biçimde büyümeyi öğrendi, çünkü tutumluluğun yoksullar için ayrı bir anlamı vardır; onlar bundan hiçbir tat almazlar; bu onlar için yalnızca bir zorunluluktur. Kim beş parasız bir pinti duymuştur ki?

Sıfırdan başlayıp yükselmiş bu geçimsiz ve sıska adamın çok az eğlencesi var. Onun işi, anamal biriktirmek.

Boş zamanlarında ne yapar?

Ne mi yapar? Yoksulların yüzlerini ezer.

Önceleri Andrew Borden cenaze kaldırıcısıydı ve ölüm, Borden'ın iyi bir suç ortağı olabileceğinin ayırdına vararak ona eli açık davrandı. Bu iğler kentinde pek az insanın kemikleri yaşlanıyordu; fabrikalarda çalışan küçük çocuklar, göze batan bir sıklıkla ölüyordu. Cenaze kaldırıcısı olduğu günlerde Borden'ın, hayır! – iç savaştan artan ve ucuza aldığı çeşitli tabutlara sığsın diye ölülerin ayaklarını kestiği doğru değildi! Bu, düşmanlarının yaydığı bir söylentiydi.

Tabutlardan elde ettiği kazançla, düşük ederle kiraya verilen apartmanlardan bir iki tane aldı ve böylece yaşayanlardan da yeni kazançlar elde etti. Fabrikalardan hisse senetleri satın aldı. Sonra da birkaç bankaya yatırım yaptı ve böylece en katıksız kazanç biçimi olan, paranın kendisini kullanarak kazanç elde etme yolundan yararlanıyor şimdi.

İpotekli mallara el koymak ve kiracıları evden çıkarmak Borden için ekmek, su gibi gerekli şeyler. Birazcık tefeciliğin üstüne hiçbir şey tanımıyor. İlk milyonuna giden yolu yarıladı.

Geceleri, gazyağını artırmak için ışık yakmadan, karanlıkta oturur. Armut ağaçlarını, sidiğiyle sular; har vurup harman savurmaz. Günlük gazetelerle işi biter bitmez, hepsini düzgün kareler biçiminde yırtıp bodrumdaki tuvalete yığar, böylece herkes bunlarla poposunu silebilir. Tuvaletten akıp giden organik atıkların yitimine ağlanıp sızlanır. Mutfaktaki hamamböceklerinden kira almak ister. Ama yine de, bütün bunlara karşın şişmanlamamış; tutkusunun katıksız alevi, etini eritmiş; eli sıkılıktan eti kemiğine yapışıyor. Belki de duruş ve yürüyüş biçimini ilk işinden edinmiştir, çünkü bir cenaze arabasının görkemli ağırbaşlılığıyla yürüyor.

Yaşlı Borden'ın yolda size doğru yürüyüşünü izlemeniz, ölümlülüğe duyulan içgüdüsel bir saygıyla dolmanız demekti; ölümlülüğün sıska bir büyükelçisi gibiydi Borden. Onun yürüyüşünü izlemek, yürümek için dört yerine iki ayağımız üzerinde kalkmamızın, doğaya karşı kazanılmış büyük bir utku olduğunu düşündürürdü! Çünkü kendisini öylesine büyük bir çaba ve kararlılıkla dimdik tutardı ki, bu görüntü, ilerlemesine tanık olan herkes için, dik durmanın doğal bir duruş değil, istencin yerçekimine karşı kazandığı bir utku olduğunun, kendi içinde, ruhun maddeyi aşması olduğunun sürekli bir anımsatıcısıydı.

Omurgası, doğuştan edinilmiş değil, dövülmüş bir demir çubuk gibidir; Borden'ın bu omurgasının, dölyatağı içinde, dölütün aldığı büyük C biçiminde kıvrıldığını düşlemek olanaksız; bacaklarının ne dizlerde ne de ayak bileklerinde eklemi varmış gibi vuruyor titreyen toprağa.

O günlerde çoktan modası geçmiş olan ve çeneyi ince bir şerit gibi çevreleyen ak bir sakalı var. Dudaklarını kemirip bitirmiş gibi görünüyor. Tanrısıyla iyi ge-

çiniyor, çünkü yeteneklerini, İyi Kitap'ta söylendiği biçimde kullanmış hep.

Ama yine de, hiç yumuşak yanı olmadığını düşünmeyin. Yaşlı Lear gibi, yüreği – ve daha da çok çek defteri – küçük kızının ellerinde. Serçe parmağına – üstü kapalıdır, göremezsiniz – altın bir yüzük takıyor, alyans değil, bir lise yüzüğü, insanları hiç mi hiç sevmeyen bir pinti için tek bir değersiz takı. Küçük kızı, okulu bitirdiğinde, bu yüzüğü Borden'a verdi ve babasından bu yüzüğü her zaman takmasını istedi, bu yüzden de Borden yüzüğü hep takar; bu her an tutuşabilir günün ilerleyen saatlerinde küçük kızının kendisini göndereceği mezara dek de takacak.

Uzun kollu iç çamaşırının üzerine flanel geceliğini ve flanel gece başlığını sımsıkı giymiş, sırtını, tıpkı karısının ona yaptığı gibi, otuz yıllık karısına dönmüş uyuyor.

Onlar, Bay ve Bayan Varyemez; Borden, insanları ipe gönderen bir yargıç gibi uzun ve sıska, karısı ise yayılmış, yuvarlak, küçük bir hamur topağı. Borden bir pinti, karısı ise, evet karısı bir obur, yapayalnız bir yiyici; bu kötülüklerin en suçsuzu, ama bir yandan da Borden'ın kötülüklerinin bir gölgesi ya da gülünç bir öykünmesi, çünkü Borden bütün dünyayı yiyip bitirmek ister ya da, yazgı onun tutkularını doyuracak büyüklükte bir sofra kurmadığı için bunu başaramayınca, dilsiz, bayağı bir Napoleon olur; neler yapabilirdi bilmez, çünkü hiç olanağı olmamıştır – tüm dünya ile ilişki içinde olmadığı için Fall River kentini hapır hupur yemek ister. Ama karısı, şey, o yalnızca yavaşça ve sürekli olarak tıkınır, öyle değil mi; her zaman bir şeyler kemirir, geviş getirir belki de.

Bundan pek tat da almaz; ağzının tadını bilen ve yemeğin iyisinden anlayan, sürekli olarak, birkaç damla Orleans sirkesiyle keskinleştirilmiş mayonez ile taze sıkılmış limon suyu katılmış mayonez arasındaki ince ayrımı düşünen birisi değildir o. Hayır. Abby'nin hiç böyle tutkuları olmadı, seçeneği olsa bile düşünmezdi bunu; sıradan oburluğunu sürdürmekten hoşnut; bedensel tatlara düşkünlüğün tüm belirtilerinden uzak duruyor. Yediği yemeğin bir tek lokmasından bile tat almadığı için, sonu gelmez oburluğunun günah olmadığını biliyor.

İşte yatakta birlikte yatıyorlar, Yedi Ölümcül Günah'tan ikisinin canlı örnekleri; ama Borden, para konusundaki açgözlülüğünün, hiç para harcamadığı için, suç olmadığını biliyor; Mrs Borden da, kürek kürek yediği yiyecekler sindirim güçlüğü çekmesine neden olduğu için, açgözlü olmadığını biliyor.

Mrs Borden, evinde İrlandalı bir aşçı çalıştırıyor ve Bridget'in mutfaktaki yasaksavar eli, Abby'nin bütün ölçütlerini karşılıyor. Ekmek, et, lahana, patates – Abby, kendisini yaratan ağır yiyecekler için yaratılmış. Bridget, neşeli bir biçimde, haşlanmış akşam yemeğini, haşlanmış balığı, buğday lapasını, Kızılderili tatlısını, mısır çöreklerini ve kurabiyeleri gürültüyle masaya bırakıyor.

Ama bu kurabiyeler... ah! İşte şimdi Abby'nin güçsüz noktasına dokundunuz. Pekmezli kurabiyeler, yulaflı kurabiyeler, üzümlü kurabiyeler. Ama sıra, içinden çikolata sızan, yapış yapış bir fındıklı-çikolatalı keke gelince, neredeyse çok ileri gittiğini gösteren bir mide bozukluğu duyumsuyor; eğer midesi hemen, suçlu bir duyunç gibi çarpmaya başlamasa, o günah hemen işlenebilir.

Mrs Borden'ın flanel geceliğinin kesimi, boyun çevresindeki sarkık, flanel, kırmalı yaka dışında, Yaşlı Borden'ınki ile aynı. Kadın, doksan kiloyu aşkın. Boyu

bir metre elli santimi geçmiyor. Yatakta, onun yattığı yan çöküyor. Bu, Yaşlı Borden'ın ilk karısının öldüğü yatak.

Dün gece, bir önceki gece boyunca ikisini de uyutmayan ve kusmalarına neden olan sayrılık yüzünden biraz hintyağı içtiler ve bunun sonuçları, yatağın altındaki lazımlıkları ağzına dek dolduruyor. Bir lağımı bile bayıltmaya yeter.

Sırt sırta yatıyorlar. Borden'la karısının arasındaki boşluğa, yani yaşlı adamın şimdiye dek karısına sunabildiği tek sert şey olan omurgası ile kadının yumuşak, sıcak, kocaman poposu arasındaki boşluğa bir kılıç yerleştirilebilir. Müshilleri, kendilerine iyi gelmedi. Yüzleri, sineklerin bile kıpırdamasına izin vermeyecek denli yoğun bir havayla dolu ve perdeleri kapalı olan odanın karanlığında çürük yeşili görünüyor.

Küçük kızları, kilitli kapının ardında düş görüyor.

Uyuyan güzele bakın!

Üzerindeki çarşafı geriye atmış, pencere de sonuna dek açık, ama bu sabah dışarıda, perdeyi tatlı tatlı titretecek bir esinti yok. Parlak güneş, perdelere akıyor ve böylece keten rengi ışık, Lizzie'nin yatarken, resmi kabule gidermişçesine, kolalı, ak muslinden yapılmış, fırfırlı, dantellerinin deliklerinden geçirilmiş pastel pembe saten kurdeleleri olan güzel bir gecelik giydiğini gözlerimizin önüne seriyor, çünkü ağırbaşlı Fall River dışında her yerde "edepsiz Doksanlı Yıllar" yaşanmıyor mu? Fall River hattının maunlar ve avizelerle döşenmiş yaldızlı buharlı gemileri, "Yaldızlı Dönem"in olanca savurgan gösterişini yansıtmıyor mu? Ama bu gemiler Fall River'dan uzaklara, Belle Epoque'un yaşandığı başka yerlere gitmiyorlar mı? New York, Paris ve Londra'da şampanyalar patlıyor; Monte Carlo'da banko deniyor; kadınlar gevrek beze görünümündeki iç etekleriyle, eğlence ve kazanç için sırtüstü bırakıveriyorlar kendilerini, ama Fall River'da böyle şeyler olmuyor. Yo, hayır. Bu yüzden Lizzie, bayağı bir evde yaşamasına karşın, yatak odasının değişmez yalnızlığında, kendi eğlencesi için, varsıl kızların giydiği güzel geceliklerden giyiyor, çünkü kendisi de varsıl bir kız.

Ama süssüz bir kız.

Geceliğinin etek uçları buruşup dizlerinin üzerine toplanmış, çünkü kıpır kıpır, rahatsızdır uyurken. Daha erken bir saatte, biraz serinlemek için yanağını kolalı yastık kılıfının üzerine koyduktan sonra şimdi de karnının üzerine yayılmış yatıyor; geceleri yaptığı örgüden sarkan ve durgun elektrikle çatırdayan ince telli, kuru, kızıl saçları, sımsıkı kavradığı kare yastığın üzerinde kıvrılıp kekeliyor.

Lizzie, bir adın sevecenlikle kısa söylenmiş biçimi değil, vaftiz edildiğinde kendisine verilen addı. Nasıl olsa hep "Lizze" olarak bilineceğinden, diye akıl yürüttü babası, "Elizabeth" adının eski ve süslü uzunluğunu ne diye yüklemeli ki kıza? Her konuda pinti olan Borden, kızına koyduğu adın bile yarısını kırptı. Böylece kızın adı "Lizzie" oldu, tümüyle çıplak ve süssüz, üstelik Lizzie annesiz bir çocuk, iki yaşında öksüz kalmış, zavallıcık.

Şu anda otuz iki yaşında, ama yine de, anımsayamadığı o annenin anısı, kalıcı bir üzüntü kaynağı olmayı sürdürüyor : "Eğer annem yaşasaydı, her şey başka türlü olabilirdi."

Nasıl? Neden? Hangi açıdan başka türlü? Bilinmeyen bir sevgiye duyulan bir özlem içinde yitmişken bunu yanıtlayamazdı. Ama New England'lı, evde kalmış

bir kızın yüreğindeki bastırılmış hazineleri bu zavallı küçüğe bol bol veren ablası Emma'dan daha çok kim sevebilirdi ki Lizzie'yi? Birdenbire gelen, çılgın, açıklanamaz öfke nöbetleri yaşayan asıl annesi, yani ilk Mrs Borden'ın kendisi baltayı Yaşlı Borden'a indirmiş olabilirdi ve her şey bu yüzden başka türlü olabilirdi belki de. Ama Lizzie, babasını seviyor. Bu konuda herkes aynı düşüncede. Lizzie, annesi öldükten sonra kendisine yeni bir eş alan ve kızına tapan babasına tapıyor.

Çıplak ayakları, düşünde tavşanlar gören bir köpeğin ayakları gibi hafifçe seğiriyor. Uykusu hafif ve yetersiz, uyandıktan sonra bir ad ya da biçim veremediği anlaşılmaz korkular ve belirsiz çekincelerle dolu. Uyku, Lizzie'nin içinde dağınık bir ev açıyor. Ama kızın bütün bildiği, iyi uyuyamadığı ve bu son, boğucu gecenin de belirsiz bir iç bulantısı ve kadınlığından kaynaklanan karın ağrıları yüzünden sorunlu geçtiği; odasında, âdet kanının metalimsi kokusunun keskinliği var.

Dün akşam, bir kadın arkadaşını görmeye gitmek için sessizce evden çıktı. Lizzie kaygılıydı; gergin bir durumda, giysisinin önündeki büzgülerle oynayıp duruyordu.

"Korkarım... birisi... bir şey yapacak," dedi Lizzie.

"Mrs Borden..." ve bu noktada Lizzie sesini alçalttı, gözleri, Miss Russell dışında odada bulunan her şeyde gezindi... "Mrs Borden – ah! inanır mısınız? Mrs Borden, birisinin bizi zehirlemeye çalıştığını düşünüyor!"

Önceleri üvey annesine, yalnızca zorunluluktan "anne" diyordu, ama beş yıl önce, babasının, gecekondu mahallesindeki evlerinin yarısını üvey annesinin üzerine yapmasının ardından çıkan para kavgasından sonra hep, soğuk bir titizlikle "Mrs Borden" dedi üvey annesinden söz etmek zorunda kaldığında; kadının yüzüne de "Mrs Borden" demeye başladı.

"Dün gece Mrs Borden ve zavallı babam çok hastaydı! Duvardan seslerini duydum. Bana gelince, bütün gün kendimde değildim, çok garip durumdaydım. Çok... çok garip."

Çünkü şu uyurgezerlik nöbetleri vardı. Çocukluğundan beri ara sıra gelen ve o zamanlar, oralarda "garip nöbetler" adı verilen garip davranış bozukluklarına, beklenmedik, istençdışı kendinden geçmelere ve bağlantısızlık anlarına katlanıyordu Lizzie. Hani şu, insanın bilincinin teklediği anlar. Miss Russell çabucak akla yakın bir açıklama bulmaya çalıştı; "garip nöbetler"den söz etmekten utanç duyuyordu. Borden'ın kızlarında hiçbir gariplik olmadığını herkes biliyordu.

"Yediğin bir şey mi? Yediğin bir şeyden olmalı. Dün akşam yemekte ne vardı?" diye kaygıyla sordu sevecen Miss Russell.

"Öğle yemeğinden artan, ısıtılmış kılıçbalığı. Öğle yemeğinde sıcak sıcak yemiştik, ama ben pek yiyememiştim. Daha sonra Bridget, kalanları akşam yemeği için ısıttı, ama ben yine yalnızca bir lokma yiyebildim. Mrs Borden artanların hepsini yedi, tabağını da ekmeğiyle temizledi. Keyifle ağzını şapırdattı, ama sonra bütün gece midesi bulandı." (Bu noktada bir kendini beğenmişlik belirtisi.)

"Ah, Lizzie! Bu sıcakta, bu korkunç sıcakta! Isıtılmış balık! Bu sıcakta balığın ne çabuk bozulduğunu bilirsin! Aslında Bridget bunu bilmeliydi."

Bu, aynı zamanda, Lizzie için ayın zor zamanıydı; arkadaşı, Lizzie'nin yüzündeki bitkinlikten, cam gibi bakışlarından anlayabiliyordu bunu. Yine de Miss Russell'ın inceliği, bundan söz etmesini yasaklıyordu. Ama Lizzie nasıl olmuştu

da bütün ev halkının, dışarıdaki kötü niyetli güçlerin kuşatması altında olduğunu yerleştirmişti kafasına?

"Gözdağı verenler oldu," diye amansızca sürdürdü konuşmasını Lizzie, gözlerini, gergin parmak uçlarına dikerek. "Anlıyorsunuz ya, babamdan hoşlanmayan bir sürü insan var."

Bu yadsınamaz. Miss Russell incelikli bir biçimde sessiz kaldı.

"Mrs Borden öyle hastaydı ki kendisi için eve doktor çağırdı, ama babam doktora kaba davrandı, ona bağırdı ve evde güzelim hintyağımız dururken doktora para ödemeyeceğini söyledi. Doktora bağırdı ve bunu bütün komşular duydu, ben de öyle utandım ki. Bir adam var, anlıyor musunuz..." Bu noktada, kısa, soluk kirpikleri elmacık kemiklerine çarparken birden başını eğdi... "Öyle bir adam, esmer bir adam, yüzünde, evet, ölüm anlatımı olan bir adam, Miss Russell; garip, beklenmedik saatlerde evin dışında gördüğüm esmer bir adam; sabahın erken saatlerinde, gece geç saatlerde, ne zaman bu korkunç gölgede uyuyamasam ve perdeyi kaldırıp gizlice dışarıya baksam, bahçede, armut ağaçlarının gölgesinde onu görüyorum, esmer bir adam... belki de sabahları, sütçü, güğümünü doldurduktan sonra süte zehir katıyordur bu adam. Belki de buzcu geldiğinde, buza zehir katıyordur."

"Ne zamandır görünüyor sana?" diye sordu Miss Russell, iyiden iyiye korkuya kapılmış bir durumda.

"Soygundan... beri," dedi Lizzie ve birdenbire, bir tür utkuyla Miss Russell'ın yüzüne baktı. Ne büyüktü gözleri, fırlak, ama yine de bulanık. Ve bakımlı tırnakları, büzgüleri düzültmeye çalışıyorlarmışçasına, giysisinin önünü didiklemeyi sürdürdü.

Miss Russell biliyordu, *biliyordu* işte bu esmer adamın, Lizzie'nin düşgücünün uydurması olduğunu. Birdenbire sabrı tükendi; yatak odası penceresinin dışında dikilen esmer adamlar ha! Yine de incelikli davranarak kızı rahatlatmanın yollarını aradı.

"Ama sütçü ve buzcu seslendiğinde Bridget çoktan kalkmış oluyor; üstelik bütün cadde işe koyulmuş, koşuşturmaya başlamış oluyor; İkinci Cadde'nin yarısı kendisine bakarken kim süt ya da buz kovasına zehir katmayı göze alabilir? Ah Lizzie, hepimizi rahatsız eden, huysuzlaştıran, gerginleştiren, hasta eden şey bu korkunç yaz, sıcak, bu dayanılmaz sıcak. Yiyecekleri bozan, akıllara kurt düşüren bu korkunç havada düş görmek öyle kolay ki... Biraz uzaklaşıp okyanusa gitmeyi tasarladığını sanıyordum Lizzie. Deniz kıyısında küçük bir dinlence tasarlamıyor muydun? Ah, ne olursun git! Deniz havası, bu aptalca kuruntuları alıp götürür!"

Lizzie ne evet ne de hayır anlamında başını sallıyor, ama büzgüleri konusunda kaygılanmayı sürdürüyor. Çünkü kendisinin Fall River'da önemli bir işi yok mu? Daha o sabah, bir parça hidrosiyanik asit almaya çalışmak için eczaneye gitmemiş miydi? Ama incelikli Miss Russell'a, Fall River'da kalıp annesiyle babasını öldürmesi konusunda buyurucu bir zorunluluğun kendisini sımsıkı sardığını nasıl söyleyebilir ki?

Hidrosiyanik asit almak için Main Caddesi'nin köşesindeki eczaneye gitti, ama hiç kimse Lizzie'ye bu asidi satmaya yanaşmadı, bu yüzden Lizzie eve eli boş döndü. Kusan evdeki bütün o zehir konuşmaları mı aklına zehiri getirmişti?

Otopsi, hem annenin hem de babanın midesindeki zehirden hiçbir iz götermeyecektir. Lizzie, onları zehirlemeye çalışmadı; yalnızca, onları zehirlemeyi düşündü. Ama zehir alamamıştı. Zehir kullanımı kendisinden esirgenmişti; peki ya şimdi ne tasarlıyor olabilir Lizzie?

"Ve bu esmer adam," diye anlatmayı sürdürdü isteksiz Miss Russell'a, "Ah! Ayın, bir *balta* üzerinde parladığını gördüm!"

Uyandığında düşlerini hiç anımsayamaz; yalnızca, iyi uyuyamadığını anımsar.

Evin ne denli küçük olduğu göz önüne alındığında, Lizzie'nin odası, boyutları hiç de küçük sayılamayacak hoş bir oda. Yatakla tuvalet masasının yanında bir kanepe ve bir çalışma masası var; burası Lizzie'nin yatak odası, ama aynı zamanda oturma odası ve işyeri, çünkü çalışma masasının üzerine, bomboş günlerini dolduran çeşitli yardım kuruluşlarının hesap defterleri yığılmış. Lizzie'nin, kendilerinden aldığı destekle yoksul yaşlıları hastanede armağanlarla görmeye gittiği Meyve ve Çiçek Misyonu; kendileri adına, Şeytan İçeceği karşıtı dilekçeler için imza toplamaya çalıştığı Kadınların Hıristiyan İçki Karşıtlığı Birliği; her ne işe yarıyorsa, Hıristiyan Çabası – bu, iyiliklerin altın çağı ve Lizzie de adamakıllı dalıyor komitelere. Eğer yoksullar olmasaydı, varsılların kızları ne yapardı?

Gazete Satıcısı Çocukların Şükran Yemeği Fonu, Atyemliği Derneği ve Çince Söyleşi Derneği de var – hiçbir sınıf, hiçbir canlı türü, Lizzie'nin amansız yardımseverliğinden kurtulamaz.

Yazı masası; tuvalet masası; dolap; yatak; kanepe. Günlerini bu odada, sınırlı, sapmayan, gezegenlere özgü bir dönüşle, her bir sıkıcı mobilya parçası arasında devinerek geçiriyor. Yalnızlığını seviyor, odasını seviyor, kendisini bütün gün odasına kilitliyor. Bir rafta, bir iki kitap var : *Misyon Alanının Yiğitleri, Ticaret Serüveni, Katy'nin Yaptığı.* Duvarlarda, lise arkadaşlarının, üzerlerine duygusal yazılar yazılmış çerçeveli fotoğrafları ve bir çerçeve içine sokuşturulmuş, bir nalın arasından bakan kara bir kedi yavrusunu gösteren bir kartpostal. Dokunaklı bir amatör yetersizliği ile yapılmış, suluboya bir Cod Burnu deniz görünümü. Bir iki sanat yapıtının siyah-beyaz fotoğrafları; bir Della Robbia Madonna ve Mona Lisa, Avrupa'ya gittiğinde birini Uffizi'den, birini de Louvre'dan almıştı.

Avrupa!

Çünkü Katy'nin sonra ne yaptığını anımsamıyor musunuz? Öykü kitabı başkişisi, buharlı bir gemiyle, eski, dumanlı Londra'ya; incelikli, büyüleyici Paris'e; güneşli, antik Roma'ya ve Floransa'ya gitti; öykü kitabı başkişisi, gözlerinin önünde, Avrupa'nın, dev bir perde üzerindeki bir dizi ilginç, büyülü fener slaytı gibi kendini sergileyişini görüyor. Hepsi orada, ama hiçbiri gerçek değil. Londra Kulesi; tıkırt. Notre Dame; tıkırt. Sistina Şapeli; tıkırt. Sonra ışıklar sönüyor ve o yine karanlıkta.

Bu yolculuktan yalnızca en önlemli anı eşyalarını sakladı, şu Madonna, şu Mona Lisa, evrensel bir beğeniyle onaylanıp kutsanmış sanat yapıtlarının özdeşbaskıları. "Asla unutulmayacak" sözleriyle damgalanmış, anı dolu bir çanta ile dönse de, çantayı yatağın altına kaldırdı; bu yatağın üzerinde, daha dünyayı görmek için yolculuğa çıkmadan önce dünyayı düşlemişti ve yine bu yatağın üzerinde, eve döndükten sonra da düş kurmayı sürdürdü; düş, yaşanmış deneyime

değil de, yalnızca düş kurmanın başka bir türü olan anıya dönüşmüştü.

Üzüntülü ve belirsiz bir özlemle : "Ben Floransa'dayken..."

Ama sonra, tadını çıkararak kendi söylediklerini düzeltir : "Biz Floransa'dayken..."

Çünkü yolculuğun kendisine verdiği doyumlardan birçoğu, aslında büyük bir çoğunluğu, Fall River'dan, saygıdeğer ve varlıklı fabrika sahiplerinin kızlarından oluşan seçkin bir toplulukla yola çıkmış olmaktan kaynaklanıyordu. Bir kez İkinci Cadde'den uzaklaştı mı, kendisinin de eski bir ad ve yeni para yoluyla üyesi olduğu, ama evdeyken, babasının sonu gelmez kişisel gariplikleri yüzünden dışına itildiği Fall River sosyetesine istediği gibi katılabiliyordu. Yatak odalarını paylaşarak, özel kamaralarını paylaşarak, ranzalarını paylaşarak birlikte yolculuk etti kızlar, kötü yazgısını çoktan kendi içinde taşıyan, incelikli, konuşkan bir kızlar topluluğu olarak, çünkü şimdi onlar evlenmeyecek kızlardı; yolculuğun çeşitliliğinden ve coşkusundan alabilecekleri herhangi bir tat, kendi düğün pastaları olabilecek pastaları yiyip bitirdiklerini ve eğer birazcık şansları olsa kendi düğün ortamları olabilecek bir ortamı tükettiklerini bilmeleriyle daha baştan bozuluyordu.

Bütün kızlar, otuzuna varmış ve New England'da yaşanacak bir evde kalmışlığın yoksunluğuna çekilmeden önce dışarıya çıkıp dünyayı görme ayrıcalığı olan kişiler; ama bu yalnızca bakmak içindi, sakın dokunmayın. Dünyanın, ellerini kirletmesine ya da giysilerini kırıştırmasına izin vermemeleri gerektiğini biliyorlardı; ama yine de sevecen yol arkadaşlıklarının sarsılmaz, kararlı bir niteliği vardı, çünkü yürekli bir biçimde kötünün iyisiyle yetiniyorlardı.

Tatsız bir yolculuktu; bazı açılardan tatsızdı; gidiş-dönüş yolculuğuydu, başladığı tatsız yerde bitti. İşte yine evdeydi; dar ev; Mavisakal'ın şatosundakiler gibi hep kilitli odalar ve hiç kimsenin sevmediği, örümcek ağının orta yerinde oturan şişman, ak üvey anne; Lizzie uzaklardayken bir adım bile kıpırdamamış yerinden, üstelik daha da şişmanlamış.

Bu üvey anne, bir büyü gibi bunaltıyor Lizzie'yi.

Günler, sıkışık yerlerini, başka sıkışık yerlere ve eski mobilyalara açıyor ve bekleyecek hiçbir şey yok, hiçbir şey yok.

Yaşlı Borden, Lizzie'nin Avrupa yolculuğu için para vermek üzere cebini karıştırdığında Tanrı'nın, piramidin üzerindeki gözü, gün ışığını görmek için kırpıştı, ama pintinin, bu evde joker olan ve görünüşe göre, istediği her şeyi elde edebilen, eğer isterse, babasının gümüş dolarlarını saçıp savurabilen küçük kızı için hiçbir savurganlık aşırı değildi. Borden, kızının bütün terzi faturalarını tam zamanında öder; Lizzie ise nasıl da sever güzel giyinmeyi! Şıklık bağımlısı. Borden, kızına her hafta, aşçının haftalığına eşit miktarda cep harçlığı veriyor ve Lizzie, süsü için harcamadığı miktarı, gereksinimi olan yoksullara veriyor.

Lizzie'sine her şeyi, dünyada doların yeşil görüntüsü altında var olan her şeyi verirdi.

Lizzie, evde besleyebileceği bir hayvan istiyor, bir kedi yavrusu ya da bir köpek yavrusu; küçük hayvanları seviyor, kuşları da, zavallı umarsız şeyler. Kuş yemliklerine bütün kış tepeleme yem yığar. Eskiden, kullanılmayan ahırda birkaç güvercin besliyordu, tüylü bir badminton topuna benzeyen, kuğurarak dolaşan

ve bir bulut gibi yumuşak olan türden güvercinler.

Lizzie Borden'ın günümüze kalan fotoğrafları, kendisine ilişkin hiçbir şey bilmiyormuşsunuz gibi yaparak bakamayacağınız bir yüz sergiliyor; yaklaşan olaylar, yüzüne gölgelerini düşürüyorlar ya da siz bu olayların düşürdüğü gölgeyi görüyorsunuz – çıkık, dikdörtgen bir çeneye ve New England'lı azizlere özgü o deli gözlere, insanı dinlemeyen birinin gözlerine... kendisiyle ilgili hiçbir şey bilmeseniz, bağnaz birinin gözleri diyebileceğiniz gözlere sahip bu yüzdeki korkunç bir şey, uğursuz bir şey. Eğer eski eşyalar satan bir dükkânda eski fotoğraflarla dolu bir kutuyu karıştırıyor olsanız ve 1890'ların insanı boğan yakalarından birinin üzerindeki bu kahverengi, solgun yüzle karşılaşsanız, kırmızı başlıklı kızın kurda dediği gibi : "Ah, ne büyük gözlerin var!" diye mırıldanabilirsiniz, ama hiç duraklamadan bu resmi ayırıp daha yakından bakarsınız, çünkü bu yüz kendi başına hiç de çarpıcı bir yüz değil.

Ama bu yüze bir ad verilir verilmez, Lizzie'yi bir tanıdınız mı, kim olduğunu ve yaptığının ne olduğunu öğrendiğiniz zaman bu yüz, cin tutmuş bir yüz olur ve aklınızdan çıkmaz, dönüp dönüp bakarsınız, bir gizem saklar.

Toplama kampı görevlilerine özgü çenesi ve o gözlerle bu kadın...

İlerlemiş yaşında, kelebek gözlük takmış ve gerçekten de geçen yıllarla birlikte o deli ışık bu gözlerden ayrılmış ya da gözlüğü yüzünden ışığın yönü değişmiş – başlangıçta gerçekten de deli bir ışık vardıysa elbette, çünkü aslında hepimiz, bizi çılgına dönmüş kiralık katiller gibi gösteren fotoğraflarımızı saklamaz mıyız bir yerlerde? Ve genç bir kadınken çekilen şu erken dönem fotoğraflarında Lizzie, çılgına dönmüş bir katilden çok, son derece yalnız, bakıp belli belirsiz gülümsediği fotoğraf makinesinden habersiz ve bu yüzden de, kör olduğunu öğrensek bile şaşırmayacağımız birisi gibi görünüyor.

Tuvalet masasının üzerinde bir ayna var; zamanın gürültüyle kırılıp ikiye ayrıldığı anlarda bu aynaya bakar ve kendisini, sanki başka biriymiş gibi, kör, bilici gözlerle görür.

"Lizzie bugün kendisi değil."

Böyle zamanlarda, bu sağaltılması olanaksız zamanlarda, bir hayvanı andıran ağzını, burnunu ve çenesini acılarla dolu bir aya doğru kaldırıp uluyabilirdi.

Başka zamanlarda, saçını yaparken ve giysilerini denerken kendi kendisini izliyor. Biçimleri bozan ayna Lizzie'yi, suyun bulanık doğruluğu ile yansıtıyor. Üzerine elbiseler giyiyor ve sonra elbiseleri çıkarıyor. Korsesini giyip kendisine bakıyor. Saçına hafifçe vuruyor. Mezura ile kendisini ölçüyor. Mezurayı sımsıkı çekiyor. Saçına hafifçe vuruyor. Bir şapka deniyor; küçük bir şapka; küçük, şık bir hasır şapka. Şapkayı, bir şapka iğnesi ile deliyor. Peçeyi yüzüne indiriyor. Yukarı kaldırıyor. Şapkayı çıkarıyor. Sahip olduğunu o ana dek bilmediğini bir güçle, şapka iğnesini şapkaya saplıyor.

Zaman akıp gidiyor ve hiçbir şey olmuyor.

Ruhunun sargılarını çözmeyi düşünürcesine, kararsız bir elle, yüzünün çizgilerini izliyor, ama henüz zamanı değil : henüz görülmeye hazır değil.

Lizzie, Sargossa denizlerinin serinliğinin kızı.

Güvercinlerine, kullanılmayan ahırın tavan arasında bakardı ve onları çukurlaştırdığı avuçlarından beslerdi. Gagalarının yumuşak tırmalayışını duyumsa-

mayı severdi. Güvercinler, sonsuz bir yumuşaklıkla kuğuruyorlardı. Lizzie her gün sularını değiştiriyor ve cüzamlı pisliklerini temizliyordu, ama Yaşlı Borden, kuğurma seslerinden hoşlanmadı, sesler sinirine dokunuyordu; Borden'ın sinirleri olduğu kimin aklına gelirdi ki, ama o böyle bir şey uydurmuştu ve kuğurmalar, bu uydurma sinirlerine dokunuyordu; bir öğleden sonra, bodrumdaki odunluktan baltayı aldı ve güvercinlerin kafalarını kesip kopardı; evet, bunu yaptı.

Abby'nin canı, kesilmiş güvercinlerle yapılacak bir börek çekti, ama hizmetçi kız Bridget ayak diredi : Ne?!? Miss Lizzie'nin sevgili kumrularından börek yapmak mı? İsa, Meryem ve Joseph!!! diye bağırdı her zamanki taşkınlığıyla; neler tasarlıyor olabilirler! Miss Lizzie kendisini zor ayakta tutarken! (Hizmetçi, bu evdeki aklı başında tek insan, işin doğrusu bu.) Lizzie, Meyve ve Çiçek Misyonu'ndan eve döndü, bu dernek adına, düşkünler evindeki yaşlı bir kadına dinsel bir yazı okumuştu : "Tanrı seni kutsasın, Miss Lizzie." Evde her yer kan ve tüy içindeydi.

Ağlamıyor; bu, doğasına uygun değil; duran sudur o; ama duygulandığında rengi değişir, yüzü kızarır, kararır; öfkeli, alacalı kırmızı olur. Yaşlı adam, kızını tapınacak gibi seviyor ve kızının istediği her şeyin parasını ödüyor, ama yine de onun güvercinlerini öldürdü, karısı onları midesine indirmek istediğinde.

Lizzie, durumu böyle görüyor. Böyle anlıyor. Şimdi artık, üvey annesini yemek yerken izlemeye dayanamıyor. Kadının yediği her lokma kuğuruyormuş gibi geliyor.

Yaşlı Borden baltayı bir güzel temizledi ve bodruma, odun yığının yanına koydu. Kırmızılık, yüzünden çekilirken Lizzie, yıkım aracını incelemek için aşağı indi. Eğilip baltayı aldı ve elinde tarttı.

Bu, birkaç hafta önce, ilkyazın başındaydı.

Elleri ve ayakları, uykusunda seğiriyor; bu karmaşık düzeneğin sinirleri ve kasları rahatlamayacak, rahatlamayacak işte; her yanı, gerilmiş bir telin tınlaması gibi, alabildiğine gergin; seyrek hava akımlarının, bizim ezgilerimiz olmayan ezgiler çıkardığı bir rüzgâr harpının telleri gibi gerili.

Belediye Binası'ndaki saatin ilk vuruşuyla ilk fabrika düdüğü çalıyor, sonra da başka bir tonda bir başkası, ve bir başkası, Metacomet Fabrikası, Amerikan Fabrikası, Mechanics Fabrikası... bütün kentteki her bir fabrika, yüksek sesle ve hep birlikte dinsel bir çağrının ezgisini söylemeye başlayıncaya ve fabrika işçilerinin yaşadığı sıcak, dar yollar, koşuşturan kalabalıkla kararıncaya dek : Çabuk olun! Koşun! Dokuma tezgâhlarına, bobine, iğe, boya dükkânına; tapınma yerlerine gider gibi; erkekler, kadınlar da ve çocuklar; caddeler kararıyor, artık bacalar duman salmaya başladığından gökyüzü kararıyor; fabrikaların tınlamaları, vuruş sesleri, tıkırtıları başlıyor.

Bridget'in saati, kendi zilini çalmak üzere, sandalyesinin üzerinde sıçrıyor ve titreşiyor. Onların günü, Borden'ların ölümcül günü, başlamak üzere titriyor.

Dışarıda, yukarıda, çoktan tutuşmuş havada, bakın! ölüm meleği, çatının kirişine tünemiş. ❁

İngilizceden çeviren : Şenay Kara

ANGELA CARTER

İNGİLİZ romancı, kısa öykü ve deneme yazarı, eleştirmen ve gazeteci Angela Carter, 1940'ta Sussex, Eastbourne'da doğdu. Yazın eğitimi gördüğü Bristol Üniversitesi'ni 1965'te bitirdi. 1966'da yayımlanan ilk romanı *Shadow Dance*'ı (Gölge Dansı), 1977'de yayımlanan ve John Llewellyn Memorial Prize ile ödüllendirilen ikinci romanı *The Magic Toyshop* (Büyülü Oyuncakçı Dükkânı) ve daha birçok roman, öykü ve deneme izledi.

Carter'ın kurmaca yapıtlarında çoğunlukla, günlük yaşamın sıradan, alışılmış öğeleriyle gizemli, düşsel, masalsı, gerçeküstü ortamların ustaca bir araya getirildiği bir dünya sunulur okura. Yapıtlarındaki bu belirleyici özellik nedeniyle Angela Carter adı, 1970 ve 80'li yıllarda "Büyüsel Gerçekçilik" akımını benimseyen İngiliz yazarların adları arasında yer almıştır. Ancak söz konusu düşsel öğeler, yazarın gerçek dünyadan kopuşu anlamına gelmez; tersine, "baba tarafından cadı kanı, anne tarafından ise köktenci sendikacı kişiliği"* aldığını ileri süren ve kendisini siyasal alanda solcu olarak tanımlayan Carter, hem içinde yaşadığı ortam ve çağının hem de geçmişinin toplumsal, siyasal ve ekonomik koşullarının ayırdında olan, var olanı olduğu gibi benimsemekle yetinmeyip sorgulayan, eleştiren, değiştirmek isteyen bir bakış açısından sunar yapıtlarındaki dünyaları.

Yazar, yalnızca siyasal alandaki yayılmacı, sömürgeci tutumlara değil, aslında siyasal alandaki eşitsizlik ve baskıcı yaklaşımların başka bir düzlemdeki bir yansıması olarak gördüğü geleneksel kadın-erkek rollerindeki eşitsizliğe de çok belirgin bir eleştiri getirir. Bunu yaparken zaman zaman kullandığı yöntem de aykırıdır aslında, çünkü yapıtlarında yer verdiği bazı olay, davranış ve imgeler ve kullandığı dil bazen kaba, tabu, erotik, hatta pornografik olarak yorumlanabilmektedir. Ama sıradışı, açık saçık ya da aykırı olarak yorumlanabilen bu öğelerin kullanımı aslında, okuru bir anlamda silkerek, okurun, yaşamı yeni, sorgulayıcı bir bakış açısından görebilmesini sağlamak niyetinin bir parçasıdır çoğunlukla.

Yazarın, herkesçe bilinen, gelenekselleşmiş bir masal, söylence ya da öykünün kendine özgü yepyeni bir yorumunu sunması, gerçeküstü öğeleri gündelik yaşamın alışılmış yanlarıyla birleştirmesi, şaşırtıcı ve düşündürücü simge, çağrışım ve benzetmelerden yararlanması da aslında okuruna gerçek yaşam, kişi ve olaylara ilişkin yeni bakış açıları sunma amacına yöneliktir. Yerleşik ve benimsenmiş olana karşı uyarır gibidir okurunu. Örneğin, 1979'da yayımlanan öykü kitabı, *The Bloody Chamber* (Kanlı Oda), neredeyse hepimizin çocukluğunun birer parçası olan geleneksel masalların yetişkinler için ele alınmış bir yeniden yorumudur. Bu kitapta yer alan öykülerden biri olan "The Company of Wolves" (Kurtlar Birliği), "Kırmızı Başlıklı Kız"ın değişik bir yorumudur ve 1984'te Carter ve Neil Jordan tarafından filme de uyarlanmıştır.

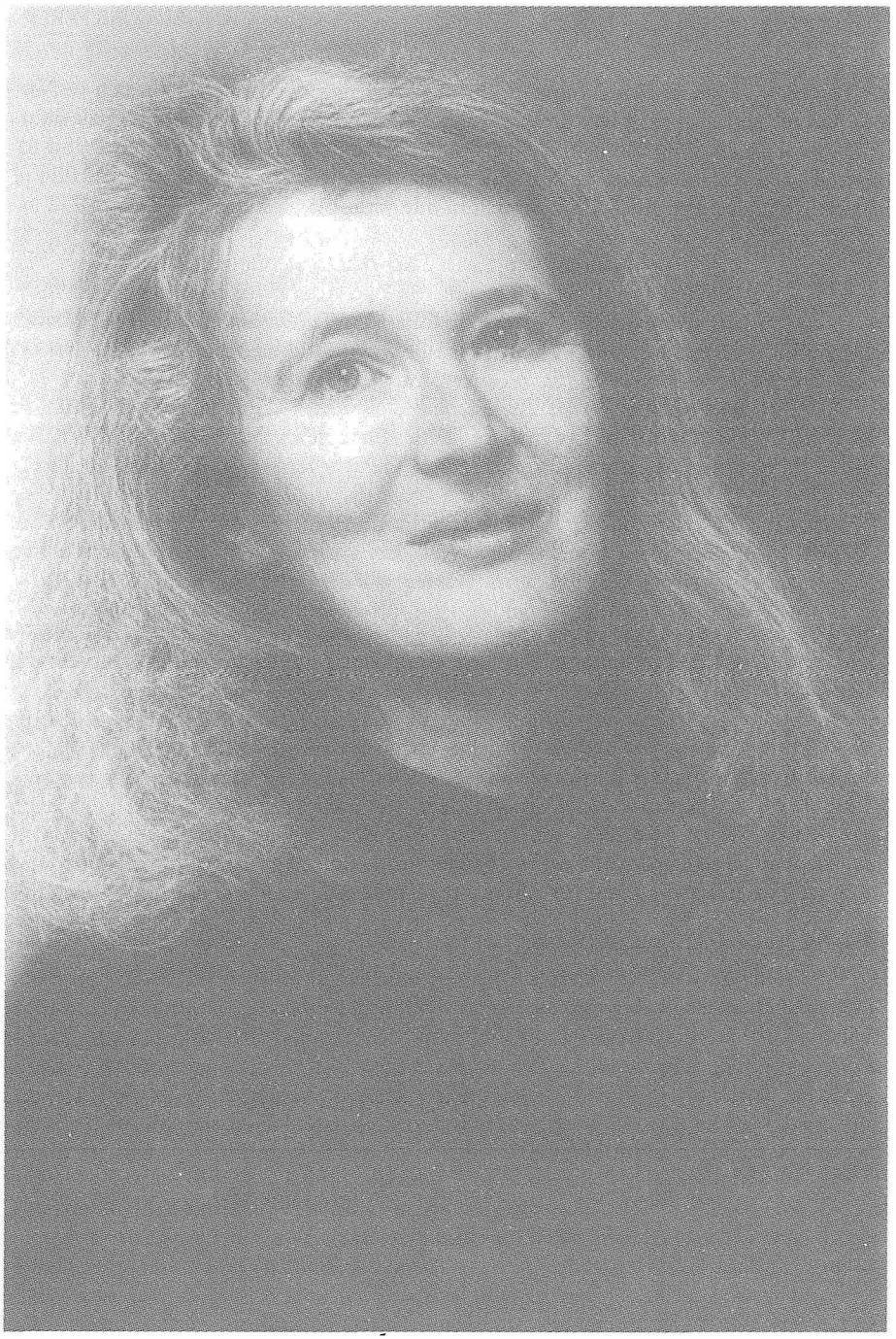
Carter bazen de, 1985'te yayımlanan öykü kitabı *Black Venus*'ta (Kara Venüs) olduğu gibi, kurmaca bir masal ya da öyküden değil de gerçek yaşamdan yola çıkarak ve kurmaca ile gerçek olanı iç içe geçirerek tarihle hesaplaşır gibidir. Yapıtlarındaki içerik ve biçem de ustaca kaynaştırılmış, birbirini tamamlar niteliktedir. Zaman zaman oyunlu, alaycı, güldürücü, ama aynı zamanda düşündürücü, şaşırtıcı ve hatta korkutucu olabilen biçemi, irdeleyen ve başkaldıran tutumunun ayrılmaz bir parçası gibidir.

1968 yılında yayımlanan üçüncü kitabı *Several Perceptions* (Sezişler) ile kazandığı Somerset Maugham ödülünün kendisine tanıdığı yolculuk olanağını, iki yıl kalmak ve çalışmalarını sürdürmek üzere Japonya'ya giderek değerlendirdi. Bu ülkedeki deneyim-

leri, hem Doğu hem de Batı ekinine ilişkin gözlem ve değerlendirmelerini içeren ve *Nothing Sacred* (Kutsal Değil) adlı derlemede de yer alan bazı denemelerine kaynak oldu. 1976-78 yılları arasında Sheffield Üniversitesi'nde yaratıcı yazın dersleri veren, 1980-81 yıllarında Brown Üniversitesi'nin yazarlık programına profesör olarak katılan ve 1984'te Güney Avustralya'daki Adelaide Üniversitesi'nde yazar olarak bulunan Carter, 1992 yılında öldü.

Angela Carter'ın yayımlanmış yapıtları : *Shadow Dance* (Gölge Dansı; 1966), *The Macig Toyshop* (Büyülü Oyuncakçı Dükkânı; 1967), *Several Perceptions* (Sezişler; 1968), *Heroes and Villains* (Kahramanlar ve Kötü Adamlar; 1969), *The Dark Young Lady* (Esmer Genç Kadın; 1970), *The Donkey Prince* (Eşek Prens; 1970), *Love* (Sevgi; 1971), *The Infernal Desire Machines of Dr Hoffman* (Dr Hoffman'ın Şeytani İstek Makineleri; 1972), *Fireworks* (Havai Fişekler; 1974), *The Passion of New Eve* (Yeni Havva'nın Tutkusu; 1977), *The Fairy Tales of Charles Perrault* (Charles Perrault'un Peri Masalları; 1979), *The Sadeian Woman : An Exercise in Cultural History* (Sade'ın Kadınları : Bir Ekin Tarihi İncelemesi; 1979), *The Bloody Chamber* (Kanlı Oda; 1979), *Black Venus's Tale* (Kara Venüs'ün Öyküsü; 1980), *Nothing Sacred* (Kutsal Değil; 1982), *Nights at the Circus* (Sirk'te Geceler; 1984), *Black Venus* (Kara Venüs; 1985), *Come Un to These Yellow Sands* (Bu Sarı Kumların Üzerine Gel; 1985), *Bad Girls Wicked Women* (İyi Kızlar ve Kötü Kadınlar – ed.; 1986), *Wise Children* (Bilge Çocuklar; 1991), *American Ghosts and Old World Wonders* (Amerikan Hayaletleri ve Eski Dünya'nın Mucizeleri; 1993). – **Ş. K.**

*Sandra M. Gilbert – Susan Gubar (ed.), *The Norton Angology of Literature by Women,* (New York : W. W. Norton & Company, 1985), s. 2326

"FALL RIVER BALTA CİNAYETLERİ" BİR ÇOCUK TEKERLEMESİNİN BİLEN YETİŞKİNLER İÇİN YENİDEN YAZILMASI

ŞENAY KARA

Bu inceleme yazısında yapılmaya çalışılan ise kurmaca olanın gerçek olanla ne denli örtüştüğünü saptamak/tartışmak değil, Carter'ın, öyküsünde sunduğu tartışmayı, yani insanı şiddete, doğasına aykırı davranışlara iten baskı unsurlarının, kurum ve geleneklerin insan üzerindeki etkisinin tartışmasını, okur olarak kendimizin de içinde yaşadığı zaman, yer ve koşullar bağlamında bir kez daha ele alma ve düşünme isteğidir.

ANGELA Carter'ın "Fall River Balta Cinayetleri" adlı öyküsü, 1985'te yayımlanan ve yazarın, düşsel, masallara ve çocuk oyunlarına özgü, gerçeküstü öğelerle, çağının ve geçmişinin toplumsal, siyasal, ekonomik gerçeklerine ve bu gerçeklikle çevrelenmiş bireyin davranışlarına ve ruhsal durumuna ilişkin düşüncelerini ustaca iç içe ördüğü *Black Venus* (Kara Venüs) adlı öykü kitabında yer alıyor.

"Fall River Balta Cinayetleri", gerçekten de öyküde verilen yer ve zamanda yaşamış olan Lizzie Borden adında bir kadının, babasıyla annesini öldürmesini çok kısaca, yalnızca dış çizgileriyle, abartılı ve neredeyse güldürücü bir biçimde anlatan gerçek bir tekerleme ile başlıyor. Ancak bu kısacık tekerleme, birçok olay ve durumun aslında hiç de göründükleri denli kolay açıklanabilir olmadığı, bazı durumlarda asıl üzerinde durulması gerekenin sonuçlardan çok, bu sonuçları hazırlayan süreçler olduğu düşüncesini aktarabilmesi için bir başlangıç noktası oluşturuyor Carter'a, çünkü Carter, bütün öykü boyunca, bireyi çevreleyen koşulların, onun oluşumunu ve davranışlarını ve bunun bir sonucu olarak da kişiler arasındaki ilişkileri büyük oranda etkilediğini, dinsel ve aktörel inanışların ve hiç sorgulanmaksızın uyulan geleneklerin birey üzerinde büyük bir baskı unsuru olabildiğini, kişileri hem kendilerine hem de birbirlerine yabancılaştırabildiğini anlatmaya çalışıyor. Öykü, bir yandan olanca ürkünçlüğü ve dokunaklılığıyla bu öldürme olayını aktarırken bir yandan da, hiçbir şey nedensiz değildir iletisini vererek bu korkunç olaya neden olan/olabilecek birçok etkeni düşündürücü, etkileyici, sarsıcı bir biçimde art arda sıralıyor. Gerçekten de yaşanmış ve insanların

dilinde bir tekerleme olarak iz bırakmış bir olayı ele alıp irdelemesi, elindeki verilere kurmaca öğeler de ekleyerek yeni yeni katmanlar ortaya koyması, Carter'ın tarihe güvensizliği ve tarihle bir tür hesaplaşması gibi. Borden ailesinin yaşadığı bu olay, tarihteki yerini aşağıdaki iki paragrafla alıyor :

> Borden, Lizzie (Andrew) (d. 19 Temmuz 1860, Massachusetts, Fall River, Amerika Birleşik Devletleri – ö. 1 Temmuz 1927, Fall River). Babası ile üvey annesinin öldürülmesi konusunda kendisinden kuşkulanılmış ve yargılanması Amerika Birleşik Devletleri'nde ülke çapında merakla izlenmiştir. Yargılanmasından önce adına bir tekerleme oluşmuştur : "Lizzie Borden balta ile / Kırk kere vurdu annesine; Babası bunu görünce / Babasına da kırk bir kere." Lizzie'nin annesi, Lizzie üç yaşındayken öldü ve babası 1865'te yeniden evlendi. Babası, sert, eli sıkı – üstelik de çok varlıklı – olmasıyla tanınıyordu; Lizzie ve kız kardeşi Emma, hem babaları hem de üvey anneleri ile, çoğunlukla da parasal konularda olmak üzere geçimsizlik yaşıyorlardı. 4 Ağustos 1892 Perşembe gününün sabahı, Lizzie 32 yaşındayken, Mr Borden sabah işlerini yapmak üzere evden çıktı; karısı, İrlandalı bir hizmetçi (Bridget Sullivan) ve Lizzie evdeydiler. (Emma bir geziye gittiği için evde yoktu.) Mr Borden, geri döndüğünde, biraz kestirmek için bir divanın üzerine yerleşti. Sabah saat 11:15 sıraları Lizzie (kendi ifadesine göre), babasını, keskin bir aletle birçok kez kafasına vurularak öldürülmüş olarak buldu. Üst katta ise, üvey annesinin ölü bedeni, daha da büyük bir acımasızlıkla kesilmiş olarak bulundu; yapılan incelemeler, kadının, kocasından yaklaşık bir saat kadar önce öldüğünü ortaya çıkardı. Bir süre sonra ise Lizzie, sobada bir giysi yakarken görüldü. O akşam daha geç bir saatte Bridget Sullivan'ın, içinde ne olduğu bilinmeyen bir paketi de yanına alarak evden ayrıldığı bildirildi. Hiçbir silah bulunamadı.
>
> Lizzie Haziran 1893'te tutuklandı ve her iki cinayet için de yargılandı ancak delil yetersizliği nedeniyle serbest bırakıldı. 66 yaşında öldüğü güne dek, toplum tarafından dışlanmış olarak Fall River'da yaşadı.[1]

Tarihten aldığı bu olayı, olayın gerçek anlamda anlaşılabilmesi için gerekli olduğunu düşündüğü ayrıntıları da ekledikten sonra sunan, görünenle ve söylenenle yetinmeyerek diplerde yatanlara ulaşmaya çalışan, yeni bir bakış açısı kazanmak ve bu bakış açısını paylaşmak isteyen yazarın asıl amacının, yalnızca bir ailenin acıklı deneyimini aktarmak değil, Borden'ların durumunu incelerken, benzerlik, ilişki ve çağrışımlardan yararlanarak bu olay gibi daha birçok başka durum ve olaya ve bu olayları çevreleyen koşullara ilişkin görüş bildirmek olduğunu anlıyoruz. Yazar, aslında öyküde anlatılan kişi/lik ve sorunları, yalnızca geç 19. yüzyıl Amerika'sında bir ailenin başından geçenler olarak değil, tarih boyunca birçok ayrı yer ve zamanda görülmüş/görülebilecek benzer deneyimlerin bir simgesi olarak görüyor; Lizzie Borden'ın öyküsünden yola çıkarak insanın oluşturduğu toplumsal yapı ve gelenekleri irdeliyor; tüm bu öğelerin birey üzerindeki etkilerini anla(t)mayı amaçlıyor; kısacası insanı anla(t)maya çalışıyor. Öyküye bu açıdan bakınca da, gerçek olaya ilişkin yukarıda verilen kısacık bilgi ile yetinmeyen merakımız bir türlü dinmese de anlatılanların ne kadarının gerçek, ne kadarının kurmaca olduğu sorusu birincil önem taşıyan bir soru olmaktan çıkıyor.

Gözlerimiz daha geniş bir düzleme, yani tüm bir insanlık düzlemine doğru yöneliyor. Ancak Carter, kuru bir düşünce ve bilgi aktarımı olarak da sunmuyor bu gözlem ve iletilerini. Okuduğumuz, akıllıca ve sanatsal duyarlıkla yazılmış bir yazın ürünü. Yazar çoğu zaman çarpıcı simge, benzetme ve değişmecelerden yararlanıyor. Zaman zamansa doğrudan ve yüksek sesle bağırır gibi düşüncelerini. Kimi kez şakacı ve alaycı. Ama temelde, neredeyse her zaman öfkeli, söyleyecek birçok sözü olan bir ses duyuyoruz; çünkü Carter, yaşanan iki dünya savaşının ve daha başka birçok savaşın barışa ve insana olan inanca değgin umutları yok ettiği, bir yanda bilim ve teknolojideki gelişmelerin insana uzayın kapılarını açtığı, öte yanda ise bu gelişmelerin en etkili silahların yapımı için kullanıldığı ve birçok insanın en temel beslenme gereksinimlerini karşılayamadıkları için öldüğü; daha da kötüsü tüm bunların neredeyse kanıksandığı, insanların yaşamlarını sürdürebilmek için yalnız birer savaşçı durumuna düştüğü anamalcı düzenin iyiden iyiye etkinlik alanını genişlettiği bir dünyadan geriye doğru bakarak görüyor öyküdeki zaman, yer ve kişileri.

Olaylar Amerika Birleşik Devletleri'nin Massachusetts eyaletinde geçiyor. Burası, İngiliz Kralı 1. Charles'ın yönetimi altında mezheplerinin gerektirdiği tapınma biçimini özgürce uygulayamayan, dinsel seçimleri yüzünden tüm yaşamları kısıtlanan, baskı gören Püritenlerden oluşan bir topluluğun 1630 yılında göç ederek Massachusetts Koyu Kolonisi'ni kurdukları New England bölgesidir. Bu insanlar, dinlerinin ve kiliselerinin 1. yüzyıldaki yalınlığa ve doğallığa geri dönmesini, tapınma biçimlerinin olabildiğince yalın, abartılı törenlerden ve din adamları gibi aracı kişilerden arınmış olmasını isterler. Tanrı ve onun Kutsal Kitabı ile baş başa kalmak yeterlidir onlar için. Tapınma biçimlerindeki yalınlık, yaşam biçimlerine de yansır. Püriten inancına göre insanlar şarkı söyleyip dans etmek, içki içmek, eğlenmek gibi bu dünyaya ait ve bedensel olan tatlardan tümüyle arınmalıdır; bu bir zorunluluktur, Püriten toplumunda yaşayan insanların seçme hakkı yoktur bu konuda; kurallara uymayan cezalandırılır. Çünkü bu dünyada yaşanacak disiplinli bir yaşam, öbür dünyada cennet güvencesi demektir ve kişinin sorumluluğu yalnızca bu kurallara uymak değil. Uymayanları da uyarmak amacıyla gerekeni yapmaktır. Ancak bu dünya için değil de ölümden sonra geleceğine inanılan dünyaya odaklanarak yaşamak, bu dünyadan soyutlanıp tembel tembel oturmak anlamına da gelmez. Çalışmak, olabildiğince sıkı çalışmak, üretmek, kazanmak inançlarının bir başka gerekliliğidir. Harcanan çaba karşılığında elde edilen kazançlar, Tanrı'nın kendilerini ödüllendirmesi demektir. Bu yüzden sınırsızca çalışır ve tapınırlar.

İşte Carter'ın öyküsünde bu ataların torunlarından, "öğle sonrası uykuları için yaratılmış bir ülkeye, Protestan aktörelerini toptan olarak getiren çalışkan, özvarlıklarını köreltmiş azizlerin torunları"ndan birkaçının oluşturduğu bir ailenin yaşamından kesitler seriliyor gözlerimizin önüne. Yukarıda sözü edilen Püriten yaşam biçimi bütün açıklığıyla kendisini gösteriyor. Daha öykünün en başında, insanlara her türlü fiziksel rahatlığı çok gören Püriten geleneği çıkıyor karşımıza. Kendilerini fiziksel olarak çevre koşullarına uyduramıyor insanlar; rahatlamanın yollarını arayacakları yerde kat kat, kalın giysiler giyiyorlar. Bu konudaki tek açıklama ise, anlatıcının alaycı ve öfkeli sesinden duyduğumuz "ra-

hatsızlığın büyük bir erdem olduğunu"n sanılması yorumu. Bu kat kat giysiler, insanları kendi bedenlerine ve bir parçası oldukları doğaya yabancılaştırıyor. Onlar için güneş "ak" ve "kızgın", gökyüzü "ak", deniz ve ırmak "ak"; sanki ölümü, insan ile doğa arasındaki olası bir iletişimin ölümünü simgeler gibi. Anlatıcı, insan ile doğa arasındaki iletişim kopukluğundan söz etmekle kalmıyor, aynı zamanda, bu "gelişmiş", "dindar" insanları, bu toprakların gerçek sahipleri olan "ilkel" Amerikan yerlileri ile karşılaştırıyor. Yerliler, doğanın ritmine bir türlü ayak uyduramayan Püriten azizlerin torunlarının tersine, kendi bedensel ve ruhsal gereksinimleri ve doğa ile barışıklar. Carter, öyküsünü sömürgecilik sonrası bir bakış açısından sunuyor; bu, Yenidünya'ya göçen İngilizlerin birçoğunun tek nedeninin dinsel olmadığını, 1620-1635 yılları arasında İngiltere'nin ekonomik sıkıntılar içinde olduğunu ve bu yüzden de insanların, yaşamlarını sürdürebilmek için yeni arayışlara daldıklarını bilen bir bakış açısı; New England topraklarının tarıma olanak sağlayacak denli verimli olmadığını, bu yüzden de buraya göçenlerin zamanla ticarete, gemi yapımına, balıkçılığa başladığını ve daha da önemlisi, New England'lı tüccarların bir süre sonra rom ve köle ticaretinin verimli birer kazanç yolu olduğunun ayırdına vardıklarını bilen bir bakış açısı. Bu yüzden de yazarın, yerlilerin serinleme yeri olan gölcüklerin daha en başta kime ait olduğunu anımsatması ve Püritenlerin dinsel "özgürlük" amacıyla geldikleri topraklarda yerlilerin "özgürlüğünü" yok ettiklerini sezdirecek bir tutum benimsemesi hiç de rastlantı değildir.

Lizzie'nin babası Yaşlı Borden için de iyelik düşüncesi saplantı haline gelmiştir. Öyle ki yalnızca yıllar yılı biriktirdiği paraların, kurduğu işlerden elde ettiği kazançların değil, "evlilik, doğum ya da sözleşme yoluyla evdeki bütün kadınların [da] sahibi"dir Borden. Nasıl Borden'ın ataları, alınıp satılacak mallar olarak gördükleri kara tenli insanların sahibi olabiliyorlardıysa Borden da evindeki kadınların sahibidir. Bu noktada da, bir ülkenin bir başka ülkeyi ele geçirmesi, ele geçirdiği ülkenin topraklarını ve insanlarının özgürlüklerini, hatta yaşamlarını elinden alması, bir insan topluluğunun başka bir insan topluluğunu baskı yoluyla denetlemeye çalışması ya da erkeğin, fiziksel gücünü ve geleneğin kendisine verdiği soyut gücü kullanarak kadının varlığını denetim altında tutmaya çalışması arasında yaklaşım olarak hiçbir ayrım olmadığını anımsatıyor yazar. Yazarın, tüm bu dinsel, geleneksel ve ekonomik baskılar altında kadının yaşadığı ve öykü boyunca Lizzie'nin "kadınlığından kaynaklanan karın ağrıları"yla simgelenen ek sorunlara olan duyarlılığı da açıkça görülüyor. Ama içinde yaşadığı düzenin kusursuz bir temsilcisi olan Yaşlı Borden bunların hiçbirinin ayırdında değildir. O, gezici bir balık satıcısının oğlu olarak büyümesinin kişiliğinde yarattığı doymazlık ve öfkeden kaynaklanan kararlılıkla anamal biriktirmeyi sürdürür. Artık yıl 1892'dir ve karşımızdaki, Tanrı'nın ödüllendirmesine erişebilmek için çılgınca çalışıp kazanmak isteyen Püriten değildir yalnızca; şimdi artık, varsıl ve yoksullar arasındaki uçurumun giderek belirginleştiği, Darwin'in en güçlü olanın ya da kendisini koşullara en iyi uydurabilenin yaşamını sürdürebileceğine ilişkin görüşlerinin benimsendiği, doların ülkenin gerçek dini olduğu yorumunun bile yapılabildiği bir dönemdir Borden'ları saran. Bu, kişisel çıkarların tüm değerlerin önüne geçtiği, adını Mark Twain'in 1873'te yayımlanan *The Gilded Age* (Yaldızlı

Dönem) adlı kitabından alan ve Twain'in de eleştirisine hedef olan özdekçilik ve siyasal alandaki çıkarcı, bozuk uygulamalar çağıdır. Ayakta kalanlar Borden gibilerdir. "İpotekli mallara el koymak ve kiracıları evden çıkarmak Borden için ekmek, su gibi gerekli şeyler"dir. Yıkanmaktan kaçınması, kirli bir bedenle dolaşması da ruhsal kirliliğinin, kazanç yollarının kirliliğinin bir simgesi olur. Ama Borden, yaptıklarının dinsel inançları ile uyum içinde olduğunu düşündüğü için hiçbir rahatsızlık duymuyor, çünkü çok değer verdiği Kutsal Kitabın, kendine uygun bölümlerini seçip bu bölümleri amaçları doğrultusunda yorumlarken, "Kazancı çoğaltmak için fakiri ezen ve zengine veren ancak yoksulluğa düşer",[2] "İyi ad büyük zenginlikten ve lütuf bulmak altın ve gümüşten üstün tutulmalıdır"[3] ya da "Zengin olmak için kendini yorma; bu aklından vaçgeç"[4] diyen bölümlere gözlerini kapatıyor. Yine de bir türlü iç huzuruna ulaşamıyor eti kemiğine yapışmış bu yaşlı adam.

Yaşlı Borden'ın ilk işinin cenaze kaldırıcılığı olması, Borden'ın ve kaçınılmaz olarak ailesinin yaşadıkları ruhsal ölümün, aile deyince akla gelen sevgi, sevecenlik, anlayış ve huzur gibi kavramların ölümünün bir simgesi. Tabuta ya da tutukevine benzeyen evleri de ailenin yaşadığı "yaşamda ölüm"ü çok iyi anlatıyor. Üstelik Borden, özgürlük, doğa, devinim gibi kavramları anımsatan atı sattığı için ahırları da boştur. Şimdi yalnızca, atla karşılaştırıldığında çok daha kolay denetim altında tutulabilen, oldukları yerde durarak kendilerinden beklenen meyveleri veren armut ağaçları vardır bahçelerinde. Doğa ile olan bağları birer birer kopar Borden'ların. Giderek evlerine, odalarına, kendi içlerine kapanırlar ve kilitlerler kendilerini. Labirent benzeri evlerinde ortak kullanabilecekleri hiçbir bölge yoktur, herkes kendi kilitli odasında/dünyasında yaşar ama bir yandan da kendi odalarına gidebilmek için başka birinin odasından geçmek zorundadırlar ve böylece kendi bölgelerinden/odalarından çıkar çıkmaz ailenin başka bir üyesinin bölgesine girmiş olurlar. Bu da çelişkili bir durum ortaya çıkarıyor aslında, çünkü ailenin üyeleri bir yandan birbirlerine hem fiziksel hem de ruhsal anlamda olabildiğince uzak dururlar, ama bir yandan da kendi odalarına girebilmek için başka birinin odasından geçerek bu kişinin gizliliğine, özel alanına saldırıda bulunurlar. Paylaşma, başka birinin bütünlüğüne saygı, eşitlik gibi kavramlara tanıdık olmadıkları için bir kişinin varlığı öbürü için bir yük biçimine dönüşür. Evdeki bu görünüm, bir yandan atalarının Püriten inançlarındaki bireyselliği, karamsarlığı, içe kapanıklığı bir yandan da güçlü olanın kazandığı anamalcı düzende savaşım veren ve sayıları giderek artan bireysel girişimcileri anımsatıyor. Üstelik Borden'ların evinin Fall River'ın İkinci Cadde'sinde, yani "kendi toplumsal sınıflarından çok az insan"ın yaşadığı bir yerde olması, Lizzie ile Emma için, ait oldukları yeri bilememek gibi bir sorun da yaratıyor. Örneğin çok paraları olmasına – daha doğrusu *babalarının* çok parası olmasına – karşın Lizzie ile Emma giysilerini onarıp dururlar ya da evde sağlık sorunu olan birisi için çağrılan doktorun faturası bir kavga konusu oluverir. Bu da kızların içine doğdukları anlaşılması güç düzene yeni bir karmaşa getirir.

Aslında kızların, Lizzie'nin otuzunu, Emma'nın da kırkını geçmiş olmasına karşın, evlenmemiş ve *babalarının* evinde oturuyor olmaları, yolunda gitmeyen bir şeyler olduğu konusunda hemen uyarıyor okuru. Kendilerine ait birer evleri-

nin, birer yaşam biçimlerinin olmaması, toplumda kendilerine ayrılmış bir yerin de olmadığının bir göstergesi. Başkalarıyla ilişki kuramamalarının, toplumun bir parçası olamamalarının nedeninin Yaşlı Borden'ın "sonu gelmez kişisel gariplikleri" olduğunu ve kızların yaşamlarının, babalarının vereceği cep harçlığına bağlı olduğunu öğrendiğimizde ise, yaşamları ellerinden alınmış, kendi kendini tüketen "uzatmalı [bir] çocukluk" yaşayan bu genç kadınların durumu daha da dokunaklı bir görünüm almaya başlıyor. Daha sonra ise çok önemli bir noktayı, yani Lizzie'nin, çocukluğundan beri yaşadığı önemli bir ruhsal sağlık sorunu olduğunu, ama dile getirilmeyen bir tür anlaşmanın kurallarına uyarmışçasına herkesin bu gerçekten kaçtığını öğreniyoruz : "Borden'ın kızlarında hiçbir gariplik olmadığını herkes biliyordu"; çünkü bir sorunla yüzleşmek, o sorunun çözümlerini aramayı gerektirir ve Yaşlı Borden'ın bunlara ayıracak zamanı yoktur. Özellikle de bütün aileyi etkileyen o sorgunun hemen ardından, Lizzie'nin, elinde penceredeki açık saçık sözlerin yazımında kullanılan sabun kalıbıyla kendisini odanın orta yerinde buluverdiğini öğrendiğimizde soygunu yapan o "bilinmeyen kişinin" kim olduğunu hemen anlıyoruz. Lizzie'nin gelenek ve kurallarla bastırılan en doğal fiziksel ve ruhsal gereksinimleri, sonunda böylesine yıkıcı bir biçimde açığa vururlar kendilerini. "Hırsız", Abby'nin takılarını ve Borden'ın dolarlarını çalmakla kalmaz, sevgi dolu bir birliktelikten hiçbir iz taşımayan yatağa ve Borden'ın, sürdürdükleri yaşamda ölümün bir simgesi gibi görünen cenaze ceketine saldırır. Saldırdığı başka bir şey de "bir sunağa benzeyen kasa"dır ve bu sunakta, yalnızlık ve sevgisizlikle büyütülmüş Lizzie gibi insanların yanı sıra, aslında sürmesine katkıda bulunduğu katı, yararcı düzende kendisi de bir türlü iç huzuruna ulaşamayan ve sonunda bunun acısını da en derin bir biçimde çeken Borden gibi insanlar da, paranın Tanrılaştırıldığı düzene kurban olarak sunulurlar bir anlamda. Lizzie'nin, kendisine yetişkin bir insanın sahip olması gerektiği türden "bütün" bir ad bile vermeyen, Lizzie'nin varoluşunu yarıya indirirmişçesine kızına vereceği adı kırpan Borden'a duyduğu bastırılmış öfkenin bir dışa vurumu olan davranışları algılamak ve yorumlamakta gecikmeyiz. Aslında, liseyi bitirdikten sonra yüzüğünü babasına vermesi de Borden'la bir tür rol değişimi amaçladığının, denetimi ele geçirmek isteğinin bir göstergesi.

Bir yanda da, annesiz ve sevgisiz büyümüş kızların yoksunluklarını anlamaktan ve onlara destek olmaktan son derece uzak, sürekli olarak midesini dolduran ve ağının ortasında, yutuvereceği yeni avlar bekleyen bir örümceğe benzetilen Abby vardır. Birbirleri ile hiçbir şey paylaşmayan, yatakta bile sırt sırta yatan bu çift, iş Lizzie'nin yaşamındaki tek iletişim, umut ve sevgi kaynağı olan kuşlarını elinden almaya gelince hemen işbirliği yaparlar. Lizzie'nin, bu çıkar dünyasında karşılık almayı ummadan sevdiği, barış simgesi bu güvercinlerinin öldürülmesi, bu evde/düzende sevecenlik ve başarıya yer olmadığını anımsatır. Ancak Yaşlı Borden ile karısının börek yaparak yemek istedikleri güvercinleri öldürerek Lizzie'nin yaşamındaki sevgi olasılığını elinden almalarının, bu davranışın Lizzie için bardağı taşıran son damla olduğu düşünülürse, aslında kendi yaşamlarının da sonunu hazırlamaları anlamına gelmesi de ayrıca düşündürücüdür. İçinde yaşanılan bu özdekçi, duygusuz, katı düzenin yalnızca kendisine bir türlü uyum sağlayamayan, "toplumdışı" kişileri değil, düzenin uyumlu parçaları gibi görünen

üyelerini de bir biçimde tükettiğinin simgesel bir anlatımıdır bu durum.

Çıkarlar üzerine kurulu ilişkilerin yaşandığı bir ortamın kurbanlarının bir temsilcisi gibi görünen Lizzie'nin bile zaman zaman içinde yaşadığı ortamın bir parçasıymış gibi davranması da ayrıca düşündürücü. Örneğin, babası gecekondu mahallesindeki evlerinin yarısını üvey annesinin üzerine yapınca Lizzie'nin kadına "anne" demeyi bırakması, babasının gülünç bir öykünmesi durumuna sokuyor kızı ve okuru da bireyin, benimsemediği koşullardan bile kaçınılmaz olarak ne denli etkilendiği konusunda düşündürüyor. Lizzie, bu düzenin dışarıdan bakan bir üyesi olsa bile yine de, en azından yüzeysel bakıldığında, varsıl sınıfın bir parçasıdır ve edilgen bir biçimde bile olsa bu sınıfın sürmesine katkıda bulunur ve sanki bunu bilinç altında duyumsayıp duyuncunun kendisine yüklediği sorumluluk duygusunu dindirmek istermiş gibi yoksullara yardım için koşuşturup durur.

Ablası Emma'nın yanı sıra hizmetçi kız Bridget de Lizzie ile bir tür dayanışma içindedir. Lizzie'nin güvercinlerinden börek yapma önerisini, işverenine karşı çıkmayı göze alarak büyük bir tepkiyle geri çeviren kişidir o. Ama Bridget'le olan bu sınırlı iletişimi bile yetmez Lizzie'nin sorunlarının ortaya çıkarılıp çözüm yolları aranması için. Sonuçta Bridget de Lizzie'ninkilere çok benzer baskılar altındadır. Gün boyunca para kazanabilmek için yemek yapıp koşuşturan, ama akşamları yatağına yattığında bile rahatlayamayan, kendisine verilen dinsel eğitimle aklına kazınmış olan ölümü ve ölürse din adamlarının kendisini uygun bir yatış biçiminde bulmaları gerektiğini düşünen bu İrlandalı hizmetçi kızı da, insanları ruhsal huzura götürmesi beklenen dinsel inançlar ve geleneklerin bazen nasıl da tam tersine taşınması güç bir baskı unsuruna dönüşebildiğini anlatmak istercesine sunar Carter. Bridget'in sürdürdüğü bu katı, kurallı yaşamın, sonuçta kendisini Lizzie'nin durumunda olduğu gibi bir yıkıma/yıkıcılığa götürmese de, aslında son derece sınırlı, kendini gerçekleştiremeyen bir yaşam olduğunu anlatmak ister. Bridget ve Lizzie, tıpkı öbürleri gibi, öykü boyunca sürekli olarak Belediye Binası'nın ve Bridget'in saatlerinin ya da zamanın başka bir anımsatıcı olan fabrika düdüklerinin simgelediği ve para kazanma odaklı, yerleşmiş bir dokuz-beş dünya ile çevrelenmişlerdir. Güne, çocukların bile çalıştırıldığı dokuma fabrikalarının düdükleri ile başlarlar. Dışarıda, çocuklar, henüz gelişimini tamamlamamış bedenlerinin gücü ile çalışma koşullarının ağırlığı arasındaki orantısızlık yüzünden ölürler.

İnsanın hem fiziksel hem de ruhsal açılardan rahat ve doyumlu bir yaşam sürdürmesini engelleyen koşulların yarattığı şiddet kavramını, İngiliz oyun yazarı Edward Bond, Shakespeare'in *Kral Lear*'ından yola çıkarak yazdığı *Lear* adlı oyununun önsözünde[5] ele alır ve insanları şiddete götürdüğünü ileri sürdüğü nedenler, öykümüzdeki durum için de son derece açıklayıcıdır aslında : Bond'a göre şiddet, insanlarda belli bazı durumlara bağlı olarak görülme olasılığı olan, ama görülmesi hiç de zorunlu/kaçınılmaz olmayan bir kavramdır. Bu belli bazı durumlar ise, insanın varoluşuna/doğasına uygun olmayan koşullardır. Bu koşulları ise şöyle açıklar Bond : İnsan, doğasının bir parçası olan, beslenme, korunma gibi fiziksel ve sevgi, barışçıl bir ruh durumu, güven gibi ruhsal gereksinimlerle doğar. Ancak insanlar, yaşamlarını sürdürebilmek için sabahları olası-

lıkla kendi seçmedikleri saatlerde, kendi seçmedikleri/seçmek zorunda kaldıkları birkaç metrekarelik işyerlerine koşup bütün günlerini bu yerlerde geçirmelerine, eve geldiklerinde genellikle birlikte yaşadıkları kişilere ve yukarıda sözü edilen gereksinimlerle dünyaya gelen bebeklerine/çocuklarına karşı sabırlı ve ilgili davranamayacak denli bitkin olmalarına, giderek hem kendilerine hem de birbirlerine yabancılaşmalarına ve böylece yaşamlarının giderek büyüyen bir baskı ve gerilimle dolmasına neden olan bir düzen içinde yaşarlar. Üstelik düzenek o denli yerleşiktir ve öylesine hızlı işler ki durup düşünecek, bir şeyleri değiştirmenin yollarını arayacak koşullar bile doğmaz. Kısır döngü sürer gider. Böylece insan, aslında demokratik ve kendisine seçme hakkı verilen bir düzende yaşıyormuş gibi görünse de temelde seçenekleri çok sınırlıdır. Buna bir de insanların korunmak amacıyla topluluklar olarak yaşadığı çok eski dönemlerde, koşullar nedeniyle kaçınılmaz olarak ortaya çıkan liderlik konumunun geçen yıllarla birlikte babadan oğula geçen bir ayrıcalığa dönüşmesi, toplumlarda aralarında uçurumlar olan sınıflar ortaya çıkması da eklendiğinde insanlarda adaletsizlik duygusu iyiden iyiye artar. Düzenin kendi kendini koruma yöntemlerinden biri de "toplumsal aktörler"dir. Bir de mutluluk beklentisini ölümden sonra gelecek dünyaya bırakan ve insanlara sabır öneren dinsel öğretiler vardır. Şimdi iyiden iyiye kilitlenmiştir yollar. Bu ortama doğan çocuk için seçilecek yollar sınırlıdır : kayıtsız, alaycı, içe dönük olmak; edilgen ve uysal bir biçimde uyum sağlamak ve kendinden beklenen yapmak ya da suçlu ve saldırgan olarak tepki vermek. Lizzie'nin durumunda, Bond'un sunduğu seçeneklerden sonuncusu görülür : yaşadığı yalnızlık, sevgisizlik, yoksunluklar ve öfke, tıpkı ruhsal sayrılığı gibi dile getirilmez, su yüzüne çıkamaz bir türlü. Aynaların bile biçimleri çarpıtıp değiştirdiği bu ev ve ortamda hiç kimse gerçeklerle yüzleşmek istemez. Bu yüzden de Lizzie bütün bu bastırılmış duygularını, tüm sorunlarının kaynağı olarak gördüğü annesiyle babasını yok ederek sorunları sona erdirecek(!) esmer bir adam yaratarak dışa vurur.

Ama soyut baskıların ve güçlerin kaba güç doğurduğu bu durum, çözümden giderek daha da uzaklaşıldığının bir göstergesidir yalnızca. Lizzie ve ailesinin yaşadığı bir trajedi, durup düşünmeye, ayrıntıları öğrenmeye zamanı olmayan günümüz insanının çocuğunun dilinde dört dizelik bir oyun aracı olur. Zaten bu teknolojik gelişmeler ve kitle iletişim araçları çağında, gazete sayfaları ve televizyon ekranları aracılığı ile çocukların daha konuşmaya başlamadan tanıştıkları şiddet olayları da hiç yabancı ve şaşırtıcı olaylar değildir bizim için. İlk karşılaştığımızda inanılmaz tepkilerle karşılayabileceğimiz birçok olay ve durumu, yalnız kendimizi yıkılmaktan koruyacak ölçüde değil, bu durumları yaşamın olağan bir parçasıymış gibi görecek denli kanıksadığımız günümüzde, Carter, yalnızca kanıksadığımız bu olaylardan biri olan "bir cinayet haberi" vermiyor, bu cinayete götüren etkenleri, kişileri bu noktaya getiren sancılı süreci tartışıyor; bu etkenlerin insan doğasına olan aykırılığını görmemizi sağlıyor; cinayeti, birkaç tümceyle söz edip geçilecek denli tanıdık bir şey olmaktan çıkarıyor.

Aslında, gerçek bir yaşamdan yola çıkıp tarihin içinden alınan bir kişinin yaşamına kurmaca öğeler katmanın ve okurun, okuduğu metnin ne kadarının gerçek ne kadarının kurmaca olduğunu anlamakta zorlanmasına neden olmanın ne denli benimsenebilir bir yöntem olduğu tartışmaya açıktır ve başlı başına başka

bir inceleme konusu olabilir. Bu inceleme yazısında yapılmaya çalışılan ise kurmaca olanın gerçek olanla ne denli örtüştüğünü saptamak/tartışmak değil, Carter'ın, öyküsünde sunduğu tartışmayı, yani insanı şiddete, doğasına aykırı davranışlara iten baskı unsurlarının, kurum ve geleneklerin insan üzerindeki etkisinin tartışmasını, okur olarak kendimizin de içinde yaşadığı zaman, yer ve koşullar bağlamında bir kez daha ele alma ve düşünme isteğidir. Ve bu bağlamda da Carter'ın sunduğu Lizzie'nin gerçek yaşamın içinden çıkıveren/çıkıverebilecek bir kişi olduğu çok açık; çünkü aslında içinde yaşadığımız iletişimsizlik çağında birçok Lizzie'ler ve Borden'lar olduğu söylenemez mi? ▨

[1]1991 yılında Amerika'da yayımlanan *The New Encyclopædia Britannica*'nın ikinci cildinin 381. sayfasında bu olaya ayrılan bölümün çevirisi.

[2]*Kitabı Mukaddese (Eski ve Yeni Ahit),* Süleyman'nın Meselleri, 22:16, (İstanbul : Kitabı Mukaddese Şirketi, 1985), s. 648.

[3]Aynı., 22:1

[4]Aynı., 23:4, s. 649.

[5]Edward Bond, *Lear.* (Londra: Eyre Methuen Ltd., 1972), s. v – xiii.

Kaynakça

AnaBritannica–Ana Yıllık, 1993, İstanbul, Ana Yayıncılık, 1993 Bond, Edward, *Lear,* Londra: Eyre Methuen Ltd., 1972

Carter, Angela, *Black Venüs*, 2. baskı, Londra : Pan books ltd. ve Chatto & Windus işbirliğiyle hazırlanan Picador baskısı, 1985

Drabble, Margaret (ed.), *The Oxford Companion to English Literature.* (5. baskı), Oxford : Oxford University Press, 1994.

Encyclopædia Britannica, The. Cilt.2, Amerika : Encyclopædia Britannica Inc., 1991

Gilbert, Sandra M. – Gubar, Susan (ed.), *The Norton Anthology of Literature by Women.* New York : W. W. Norton & Company, 1985.

Kitabı Mukaddese (Eski ve Yeni Ahit), İstanbul : Kitabı Mukaddese Şirketi, 1985.

Massie, Allan, *The Novel Today.* New York : Longman Inc., 1991.

Miller, Perry - Johnson, Thomas H., *The Puritans,* American Book Company, 1938.

Olson, Keith W. (güncelleştiren), *An Outline of American History,* Amerikan Haberler Merkezi Yayını.

Roberts, Andrew Michael (ed.), *The Novel From Its Origins to the Present Day*, London : Bloomsbury Publishing Ltd., 1993

Sanders, Andrew, *The Short Oxford History of English Literature,* Oxford : Clarendon Press, 1994.

Todd, Janet (ed.), *Dictionary of British Women Writers,* Londra : Routledge, 1989.

"Kendimden anlatacak bir şeyin eksikliğini hiç çekmedim."

Nasıl yazılır bilmiyordum. Ne yazacağımı da biliyor sayılmazdım. İmzamı görmek sanki yetiyordu bana. Yazar olmak benim için çok önemliydi. Yalnızlık duygusu da önemliydi. Toplumun içinde var sayılmam için böyle gerekiyordu. Oysa, yazdıklarımda kendim hiç yoktum. Dış gözlemler ve okuduğum kitaplardan öğrendiklerimi işliyordum.

Konuşan : Hürriyet Yaşar

"Adam Öykü", sizinle "Bu Sayının Konuşması"nı yapıp yapamayacağımı sorunca, 8. sayıdaki kısa konuşmamızda atlamak zorunda kaldığım "bildik" sorular için sevindiğimi saklamayacağım. İzin verirseniz, konu alanı biraz geniş bir söyleşi yapsak.

Öykücüsünüz ama bir de romanınız var. Yazınıza yansıyan Almanya yaşantınız var. Yayıncılık yaptınız. Başınızdan reklam yazarlığı da geçti.

– 1963. Delikanlıyım. Liseye gelince, birden kötü öğrenci olmak için de yeterli gerekçeyi, insanlardan saklanamaz bir biçimde sırtımda taşıyorum. Gençlik özentileri.. düşleri.. sonra yıkılışlar...

O zamanlar, Ankara'da "Resimli Posta" diye bir gazete vardı. Akşamları yayımlanırdı. Milli Piyango çekildiği günler, eh, yüz elli tane falan satardı. Ben bunları sonradan öğrendim. Erdoğan Tokmakçıoğlu'nun o sayfayı hazırladığını da... Orada her gün "hikâyelerim" yayımlandı uzun süre.

Her gün mü?

– Evet, kalın bir dosya göndermiştim. Uzun öyküleri tefrika ettiler. Ama, yazmak nedir bilmiyordum. Nasıl yazılır bilmiyordum. Ne yazacağımı da biliyor sayılmazdım. İmzamı görmek sanki yetiyordu bana. Yazar olmak benim için çok önemliydi. Yalnızlık duygusu da önemliydi. Toplumun içinde var sayılmam için böyle gerekiyordu. Oysa, yazdıklarımda kendim hiç yoktum. Dış gözlemler ve okuduğum kitaplardan öğrendiklerimi işliyordum.

Başka hangi gazetelerde yazdınız? Süre ve öykü sayısı bakımından ne kadar o dönem?

– Bir buçuk yıl sürdü. "Resimli Posta", "Havadis" adını aldı. Elli tane falan yazmışımdır.

Sonra İstanbul mu?

–1964. Kendimi ve yaşadıklarımdan ortaya çıkan iç gözlemleri açık açık olmasa da yazmaya başladım. Adnan Tahir'den ve Yaşar Nabi'den birer mektup aldım. Ver elini İstanbul... İstanbul olmazsa, yazar olunmazdı... Babam aslandı. İzin verdi. Aksaray'da bir eski yapının kilerden bozma odası... Pertevniyal... Yakındığın yalnızlıksa, al sana yalnızlık...

1965. İlk kitabımı çıkarıyorum : *Özgürlük Masalı.* Bugün de o kitabımı seviyorum. Başarısı şurada : Bir sürü şey yazmışım sayfalarca ve içlerinden yalnızca dokuzunu almışım kitaba. 1969. Basın İlan Kurumu'nda memurum. *Çıkmazda* yayımlanıyor. İç gözlemlere ağırlık veren, kendimi ortaya koymaya başladığım öyküler.

1971. TRT Yarışmaları'nda "İki Gün" adlı öykümle Başarı Ödülü alıyorum.

1972. *Kambur* yayımlanıyor. Ancak üçüncüde, kitabımın adı "Kambur" olabiliyor sanki. *Kambur,* önceki iki kitabı kapsayan ve onların toplamını aşan bir kitaptır bence.

1973. Almanya. Doğrusu, benim için yararlı bir serüven oldu. Verimli de oldu.

1975. Türkiye'ye döndüm.

1977. Derinlik Yayınları'nı kurdum.

1978. *Sancı.. Sancı...* Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü kazandı.

Almanya yaşantınız neler kattı size? Sancı.. Sancı... adlı romanınıza ve Almanya öykülerinize kaynak oluşunu biliyoruz. Kurduğunuz ve kimi süren kimi bitmiş ilişkilerinizi de sormuyorum. Daha genel.

– Bir bakıma, bu toplum içinde düğümlenmiş kalmıştım. Kötü adam sayılmıyordum ama, onlara göre boyumdan büyük olan düşlere... umutlara kapıldığımda, kötü adam oluyordum.

Ben Almanya'ya gitmedim, Türkiye'den gittim! Başka bir toplum. Öğrenci olarak oturma iznim vardı. Gençlerin olduğu bir çevre... Kendime güvenmekte haklı olduğmu öğrendim. Başkalarından çok fazla eksik sayılmanın yanlış bir yargı olduğunu gördüm. Bunalımı büyük ölçüde aştım, kendimle daha da barışık oldum.

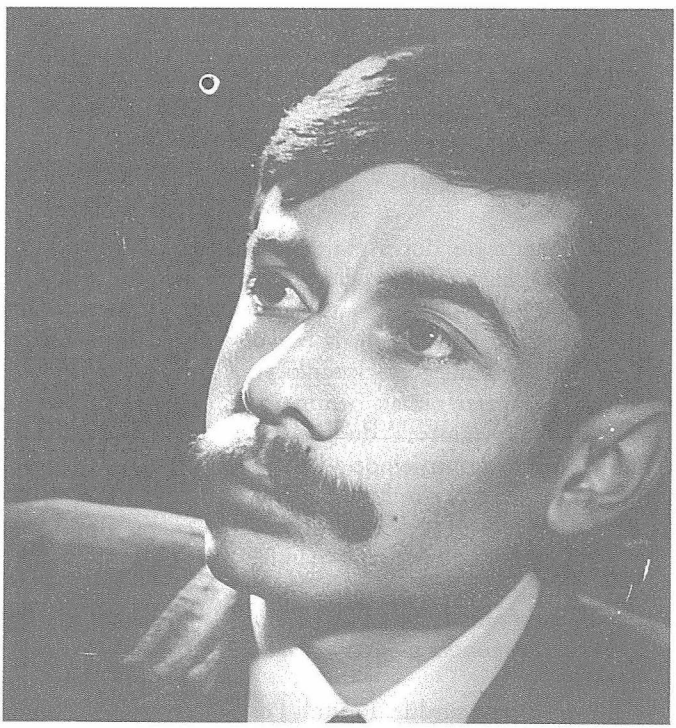
Peki yayıncılık günlerini açsanız? Nasıl geçti? Nasıl bir doyumdu? O günler, bu günler?..

– Derinlik Yayınları, küçük bir yayıneviydi. Parasal gücü de sınırlıydı. Ama, kendinden beklenmeyen işler de başardı sanıyorum. Sevdiğiniz, inandığınız bir dosyayı kitaba dönüştürmek, okura sunmak, çok sevinç veren bir uğraştır. Üstelik, pazarlama güçlüğü olan yapıtlara ağırlık veriyorsanız, bu, ayrı bir önem de kazanır. O günlerde, şiir kitaplarını 3000, romanı, öyküyü 5000 adet basıyordum. Ödüller alındı.. yeni basımlar yapıldı... Güzeldi. Sonra Türkiye'de esen fırtınanın sonucu, kitap korkulan bir nesneye dönüşünce, işler iyice güçleşti. Faizle falan da pek baş edemedim. Tatil. Reklam yazarı oldum. Sonra da kapadım. Babamdan kalan iki evi almıştır benden, ama, bugün zevkle anımsadığım sevinçler de vermiştir.

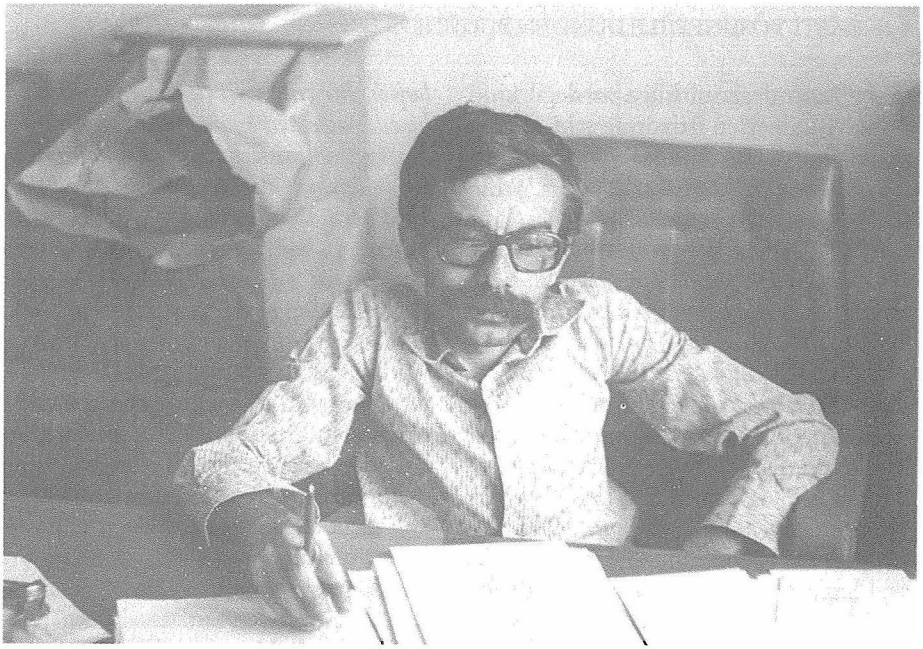
Cemal Süreya'nın sizin için yazdığı portre yazısından, yayımlamadığınız kitaba bile telif ödediğinizi okumuştum. Bu bilgiyi, yayıncılık yapmışlığınızın yanına koyunca, size sorabileceğim bir-soru doğuyor.

Yazdığıyla geçinebilecek yazar sayımız çok az. Çünkü telif kazancı çok yetersiz. Bu olumsuzluğu ortadan kaldırma yolunda, yazarın ve yayıncının üstüne düşen, ama yapılmayan şeyler var mı sizce? Kitapları numaralayarak telif hakkı konusunda başka yayıncılara örnek olmak... Bir zamanlar Ferit Edgü'nün Ada Yayınları'nda yaptığı gibi. Ya da, çok yaygınlaşmış ama dillendirilmemiş olan, 'yayınevine üste para vererek kitap yayımlatma'ya karşı direnmek. Bu uygulama, o eski 'kendi olanaklarıyla bastırma' boyutlarını çok aştı. Bir araya gelip ilke anlaşmaları yapmak. Korsan yayıncılıkla savaşımda devleti daha çok sıkıştırmak... vb. gibi. Ya da sizin aklınıza gelenler?

– Devletin tutarlı ve on yıl hiç de-

Okuma zevki aşılanmış... kitap okumayı huy edinmiş bir yeni kuşak yetiştirilebilir sanıyorum.

Derinlik Yayınları, küçük bir yayıneviydi. Parasal gücü de sınırlıydı. Babamdan kalan iki evi almıştır benden, ama, bugün zevkle anımsadığım sevinçler de vermiştir.

ğişmeyecek bir kültür politikası ve bunu eksiksiz uygulayacak bütçesi olursa, bu sorunlarda epeyce bir yol alınabilir. Okuma zevki aşılanmış... kitap okumayı huy edinmiş bir yeni kuşak yetiştirilebilir sanıyorum. Onların tüketmek için sabırsızlandığı çok sayıda alıcısı hazır kitap üretilebilir. Saygın bir kurulun seçtiği kitaplar, en azından kütüphaneler için satın alınabilir. Bugünkü konumda, yayıncılık eskisinden daha kolay değil. Teknolojinin gelişimi, yayıncılığı güçlüklere de itmiştir. Hiçbir şey yapmadan para kazanılan bu ortamda, edebiyat yayıncılığı yapmak, alkışlanacak bir durumdur. Yazarın hakkının tam olarak ödenmesi, korsan yayınlara engel olunması, yayıncıların kitaplara bandrol almalarıyla bugün de önlenebilir. Eskiden de ilk yapıtlar yazarın çabalarıyla çıkardı. Bugün bunu yapmayan gençler de var. Belirli anlayışı paylaşan kitapların bir küçük yayınevinde yazarın katkılarıyla kitaplaşması, dağıtım olanağı yaratması bakımından kendi başına yayımlamaktan daha da iyidir. Bu yolun engebeli oluşu, daha başlangıçtan bilinen bir şey.

Tarık Dursun K., Varlık dergisinin yaratıcısı Yaşar Nabi Nayır'ı her fırsatta minnetle, şükranla anar. Varlık'ta göremediği öyküleri için bile mektuplar aldığını anlatır. Bugün telefonumuz var, faksımız var, çok şükür cep telefonumuz ve internetimiz bile var da... Neyi yitirdik? Niye yitirdik? Nedir bu koşturmaca, bu iletişimsizlik? Nedir bu kolaylıkları bile kullanamamak?

– O zamanlar, edebiyatçı olmak çok farklı bir şeydi. Yükselmiş değerler arasında önemli bir yeri vardı edebiyatçı olmanın. Bugün de yazarlar var, telefon edilen, aranan, cep telefonu bilinen. Ama onlar da edebiyatçı değil. Yükselen değerlerin temsilcileri...

Edebiyata önem veren, çırpınan az insan mı var bugün?.. Bir şair, otuz yıl öncesine göre niçin daha az değerli ol-

sun? Onun değerini bilen az değil ki... yok, başka şeyler istiyorsa, şair olmak zoruda mı?

İlk kitabınız Özgürlük Masalı, 1965, son kitabınız Bir Tutkunun Dile Getirilme Biçimi, 1997. İlk kitaptan önceki yazarlığınızı da sayarsak, otuz beş yılı buluruz. Verim, çizgi, amaç, sonuç, bundan sonra... vb. Kendinizle bir hesaplaşmaya girdiğinizde, yaşadığınız iç söyleşinizi seslendirseniz, neler işitiriz?

– Önceki bir soruyu yanıtlarken, ilk üç kitapla ilgili bir şeyler söylemiştim. Sonraki üç kitap ise, *Sisli* 1977. *Necati Tosuner Sokağı,* 1983, *Çılgınsı,* 1990. Bu kitaptaki öykülere, önceki kitaplarla bir şey başarıldığına inanmanın özgüveni temel olur. Daha başka şeyler, yaşanılandaki değişiklikler ortaya çıkmaya başlar. Anlatılmak istenileni daha başka aktarmanın arayışları egemenlik kurar. *Bir Tutkunun Dile Getirilme Biçimi*'nde de aynı anlayışın izleri görülür. Bu yedi kitapta yetmiş beş öykü var. Bunca uzun süren bir yazarlık serüveni için bu sayı az görülebilir. Benim amacım, hiçbir zaman çok yazmak olmadı. Ulaştığım sonuçtan da bu anlaşılıyor. Yazmış olmak, benim için her zaman güzel bir duygu olmuştur. Yazıyor olmak elbet daha da coşkulu. Bir zamanlar bir şeyler yazmış olmakla mutlu da oldum denilebilir. Yazmayışın... yazamayışın acısını da az çekmedim. Çok verimli bir yazar olmasam bile, kalıcı birkaç öykü bırakacak olmayı da bir verimlilik sayıyorum ben.

Asım Bezirci'nin nerdeyse otuz yıllık bir yazısından öğrendiğimize göre, kitaplarınıza almadığınız öykülerinizde, "hamalları, serserileri, memurları, hırsızları, vatmanları, işsizleri..." de anlatırmışsınız bir zamanlar. Sonraları "ben"e geçişinizi, Bezirci'nin bir sorusuna verdiğiniz yanıtta, "...kendimi sergileyecek kadar yürekli değildim. Sonra kendimi tanıdıkça kaçınılmaz bir şey oldu bu. Yaşadıklarımın anlatılması gerektiğine de inanmaya başladım. Bir çeşit bilinçlenme sayabilirsiniz bunu," diye açıklıyorsunuz. Kendini yazma özgüvenini kazanışınızı anlamış oluyoruz böylece. Bir de, "başkaları"nın öykünüzden dışlanışını dinlesek. Belli bir nedeni yok mu, yoksa içsel bir dönüşümün sonucu mu?

– Bugün şöyle düşünüyorum : O öyküleri iyi ki ilk kitabıma almamışım. Çünkü çok kötü öykülerdi. Dil bilinci de olmayan... Yazma zevkini tatmakta, bana çok yararları dokunmuştur yine de. Arkadaşlarım şiir yazarken ben niçin öykü yazdım, diye düşününce, öykünün anlatmak istediğim derdi aktarmaya daha uygun düştüğünü görüyorum. Sonra da, doğrusu kendini anlatmayı da sevdim. Kendimden anlatacak bir şeyin eksikliğini de hiç çekmedim. Tam anlatacaklarım bitti mi demeye kalmadan, doğa, bir başka dert daha çıkardı başıma. Yeni anlatacak şeylerim oldu. Başkalarını anlatmadım denilebilir mi, yazdığım öykülerde yalnızca ben mi varım?.. Hele uzun öykülerde... Bir de şöyle bir şey var. Onların öykülerini yazan ustalar vardı. Kendime bu yolu seçtim. İçtenlik, yol gösterdi bana.

Kendini yazan bir yazarsınız. 'Kendi duyarlıklarınızı yazıyorsunuz,' da diyebilir miyiz? Öykünün, romanın, belgesellik savı olmadıkça, anı gibi, günce gibi yaşantı gerçekliğini bire bir yansıtması gereken türlerden, kendi kurmacasını yaratarak ayrıldığını unutmadan söylüyorum bunu. Ama, Bezirci'nin o yazısında sizin için "kanıyla yazıyor" dediğini de unutmadan. Neler yaşatır saklamadan kendini yazmak, "kanıyla yazmak"? Yazarken ve yayımlandıktan sonra?

– Evet, kendini anlatan yazarlardan biriyim. Kendimle ilgili çok özel şeyleri de yazdım hep. Ama, benim durumumun da çok özel yanları vardı. Bilinmesi gereken şeylerdi kendimden anlattıklarım. Niçin kitap okuruz, başkalarında kendimizi buluruz. Kendi duyarlılıkla-

rını yazmayan yazar yoktur gibi. Tipler... karakterler nasıl oluşur?.. Anlatmak istediğim bir şey varsa... onu anlatmadan duramıyorsam yazarım. Okuyucuyu adam yerine koyarak yazarım. "Hadi, ya..." demesinden korkarım. Kaş kaldırdığını görmeyecek olsam da, korkarım. Asım Ağabey'in sözü, bir övgü. Kendini anlatmak, bir bakıma, kendini ameliyat etmektir. Acıyı yaşamaktır. Başarılı bir ameliyat olmuşsa, kendine "aferin" dersin. Sevinirsin... Yazarken böyle. Yayımlandıktan sonra, sana karşı bunu kullanan da çıkabilir, olsun varsın, dersin...

Sovyet Türkoloğu Svetlana Uturguari, "Freudcu eğilim en fazla Necati Tosuner'in öykülerinde ortaya çıkmıştır. Kahramanlarının trajedisini biyolojik nedenlere bağlar," diyor. Sakatlığı yaşayan, yaşadığını da anlatan bir yazarın yazdıkları için de geçerli bulur musunuz bu saptamayı? Hatta anlattığınız sakatlığı yaşamıyor bile olsanız, sakatlıktan doğan yalnızlıkları ve öteki sorunları anlatmanız, "trajediyi biyolojik nedenlere bağlamak" mıdır sizce de?

– Edebiyatımızdaki "Bunalım Edebiyatı ve Modernizmin Sorunları"nı inceleyen bir çalışmaydı o. Benim öykülerini anlattığım kişinin benden uzak biri olduğunu düşündüğü gibi bir izlenim var sanki. Oysa, ben bunalım için yeterli ve geçerli bir gerekçeyi hiç de saklanamayacak bir biçimde taşıyordum zaten. Saklanabilseydi, bunalım nitelik değiştirecekti.

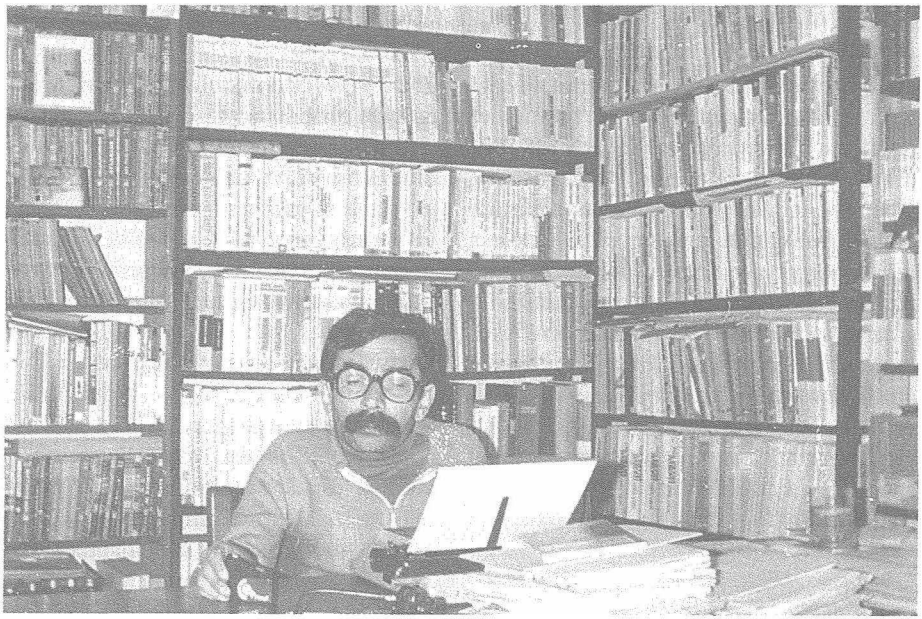
Nasıl değişecekti?

– Sakatlıklar da çeşit çeşit değil mi?.. Hepsi için aynı değer yargısı geçerli değil elbet. "Kör atın topal alıcısı olur" yerine, "topal atın kör alıcısı olur" diyebilir miyiz?.. Bir kambur adamın hamamda soyunuk olması ile plajda soyunuk olması aynı şey midir? Ya da, bir kaplıcanın havuzuna giriyorsa?.. Kambur adam için bu soyunmanın farklı olması çevresinden dolayı değil midir? Temel olan, toplumsal değer yargılarıdır. Bunlar bana acı veriyordu. İnsan sayılmak istiyordum. Düşlediğim... özlemini çektiğim yaşamların cinsellik boyutu, böyle bir değerlendirme yapmasına yol açmış da olabilir. Sakatlıktan doğan yalnızlıkları ve öteki sorunları işleyen yazarın sakat olmayışı, değerlendir-

****

Necati Tosuner 1944 yılında Ankara'da doğdu. 1966 yılında Pertevniyal Lisesi'ni bitirdikten sonra bir süre Basın İlan Kurumu'nda çalıştı. Sonra birkaç yıl Almanya'da bulundu. Türkiye'ye dönünce Derinlik Yayınları'nı kurdu ve yönetti (1977-1986). 1983'ten beri reklamcılık alanında çalışıyor. Dört yaşından bu yana yaşadığı sakatlığın derin izlerini taşıyan yapıtlarında, yalnızlık, farklılığa isyan, insanlara küskünlük gibi yoğun duyguları, gündelik yaşamın sıradan olgu ve olaylarıyla iç içe işledi. • Çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanan öykülerini *Özgürlük Masalı* (1965), *Çıkmazda* (1969), *Kambur* (1972), *Sisli* (1977), *Necati Tosuner Sokağı* (1983), *Çılgınsı* (1990), *Bir Tutkunun Dile Getirilme Biçimi* (1997) adlı öykü kitapları izledi. • Yayımlanmış bir de romanı var : *Sancı.. Sancı...* (1. baskı 1977, YKY'de 1994, 1997) • Çocuk kitapları : *Keleş Osman Evden Kaçıyor* (1977), *Keleş Osman'ın "Tarih"le Başı Dertte* (1977), *Dayım Balon Olmuş* (1978). • Tiyatro oyunu : *Fareli Sokağın Kızı* (1991). • "İki Gün" adlı öyküsüyle 1970 TRT Başarı Ödülü'nü, *Sancı.. Sancı...*'yla 1978 Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü kazandı ve "Armağan" adlı öyküsüyle 1997 Haldun Taner Öykü Ödülü'nde "Birinci" oldu. • Necati Tosuner'in daha önceki öykülerini Yapı Kredi Yayınları iki ciltte toplamıştı : *Kambur ve Öncesi* (1994), *Sisli ve Sonrası* (1996).

****

Yazdıklarımda "bunalım" olduğu zaman, o edebiyatın içindeyim elbette. Daha çok, gerçekçi bir yazar olarak görürüm kendimi. Düşleriyle de... erişemeyişin bunalımıyla da...

meyi değiştirir mi? Burada, bir gerçeklik söz konusuysa, aynı açıdan bakılıyorsa, aynı şeyler görülmelidir. Eksik Adam için, – bırakın köy ile kent arasındaki farklılığı – kentin bir yerinde başka, öteki yerinde başka yaşam olanakları varsa, aynı kişi için değer yargıları değişiyorsa, "trajediyi biyolojik nedenlere bağlamak" biraz eksik bir yaklaşım olabilir. Ama, biyolojik nedenleri tümüyle ortaya çıkarmak isteyen bir yaklaşımla da öyküler yazılabilir. Yalnızca bunu bile edebiyatın konusu seçebilir bir yazar. Benim yazdıklarım için daha az geçerlidir bu durum.

Yani, "anlattığınız bunalımın kaynağı, sizin kişisel durumunuz; sakat oluşunuz. Felsefi bir çıkış noktası aramak yanlış olur," diyebilir miyiz? Diyebilirsek, sizi "bunalım edebiyatı" içinde görmek de yanlış olur mu? En azından yazarın özel durumunu belirtmeden ya da gözden kaçırarak anmak "bunalım edebiyatı"nda.

– Ben bir seçim yaptım. Çünkü içimden öyle geldi. Kendimi değil, başka şeyler yazarak da yazar olabilirdim. Kendini anlatıyor olmakla az da suçlanmadım. Belirli düzeyde bir dil yetkinliğine erişebilmişsem, günün geçerli konularını da işleyebilirdim. Ben bu yolu seçtim. Şimdi, bugün geldiğim noktada, iyi ettiğime de inanıyorum. Yazdıklarım yazılması gereken şeylerdi ki, bugün edebiyatta var. Otuzdan fazla yıl az bir zaman değil... Eskimek için çok bile... Bunalım edebiyatı, bireysel bir edebiyattır. Toplumu bireyden yola çıkarak yansıtır – o da yansıtmak isterse. Ben, içinde bulunduğum toplumu da yansıttım yazdıklarımda. Yazdıklarımda "bunalım" olduğu zaman, o edebiyatın içindeyim elbette. Daha çok, gerçekçi bir yazar olarak görürüm kendimi. Düşleriyle de... erişemeyişin bunalımıyla da...

Bir Tutkunun Dile Getirilme Biçimi'ne adını veren öykünüz, anlattığınız çevreyi dışarıdan değil de içerden bildiğinizi zannettirecek bir tanıklık iletiyor okura. oysa, yatılı bir kız lisesi söz konu-

su.

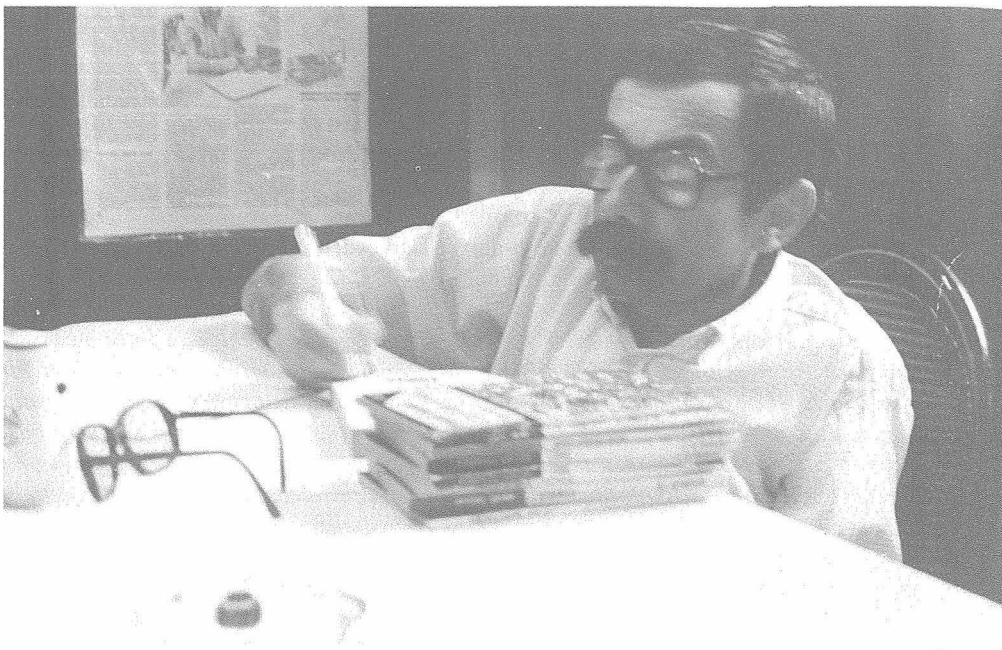
– O okulun öğrencilerinden tanıdıklarım vardı, onlardan yardım istedim. Hepsi de sağ olsun, bana çok yardımcı oldular. Öyle ki, yalnızca okul yaşamına değil, 84 yılının İstanbul'da geçerli değer ölçülerine de göndermeler yapılabildi.

Tatatatatata... diye beynimizi delen asfalt kırıcıları için "taş süngüsü"nü bulmuştunuz. "Rüzgâr" bile demiyor, "esinti" diyordunuz eski öykülerinizde. Hem de "Esinti esti" demeyi göze alarak. Türkçe sözcük özeninizde zayıflama var gibi bu uzun öyküde. Öykü kişiniz, "Tuhaf bir duygu" da diyebilecekken, "Tuhaf bir his" diyor. "Muhafazakâr, motive edilmek, mütevazı, vefat, sohbet, süper..." gibi, önceki öykülerimizde bulamayacağımız, başka örnekler de var. Öğrencilik günlerini anlatan öykü kişilerinizin dilini yansıtma zorunluluğunu da aşan bir değişiklik var gibi. Her yazın yapıtına yalnızca öz Türkçecilik penceresinden bakma dar görüşlülüğüne tepki mi bu görünüm, yoksa başka nedenleri olan bir dönüş mü söz konusu? Ya da, yalnızca o öyküde kalacak ve benim ilk okuyuşta karışık bulduğum bir "öykü kişisi dili" mi?

– Korktuğuma uğradım işte. Dr. Bahar : "Ne bu yabancı sözcükler!.." dedi kitabımı okuduktan sonra. "Necati, dilin diğişiyor..." dedi Güven. Adnan da hemen : "Dil değişmesi her zaman iyi değildir..." dedi. Nursel Duruel, bir radyo konuşmasında : "Konuşma dilini kullanıyorsunuz..." deyince, alınganlık gösterdim. Konuşma dili, bugün bir rezalettir çünkü... "Rezalet"e de ancak "rezalet" denilebilir. Az önce söz edilen tanıklığı güçlendiren o dil değil mi? Dilin, Türkiye'nin en iyi okullarından birindeki durumu, gerçeklik değil mi? Bunu öz Türkçeleştirmek, olmayan insanları konuşturmak olurdu. Bu öyküde böyle yazılması gerektiğine inanıyordum, böyle yazdım. Kitabın birinci öyküsüne bakın. *Canan.* Bu öykü, küçük bir ayrıntı üzerine kuruludur : Gece yarısı, bitişik mi yazılır, ayrı mı?.. Çoğu kimsenin önemsemeyeceği bu küçücük şey benim için buncasına önemliyken, Türkçeden niçin geri döneyim!..

Söz, dile gelmişken, reklamcılığın edebiyatçıya etkilerinden söz etsek. Ferit Edgü bir söyleşisinde, reklam dilinin edebiyatçılarla yenilendiğini, temiz ve güzel bir Türkçenin yayılmasına katkısı olduğunu söylüyordu. Sözcük tutumluluğunu güçlendirdiğini ise, reklam yazarlığı yapmış tüm edebiyatçılar söylüyor. Bunlar olumlu etkileşimler. Size, olumsuz etkileri oldu mu?

– Dil özeni, – en iyisi – küçük yaşlarda edinilen bir alışkanlıktır. Ama, yazmak söz konusu olunca, sonradan da edinilebilir. Bir Türkiye düşünelim, matematik öğretmeninin Türkçe öğretmeninden farkı yok, Türkçe yanlışlarına da çok önem veriyor... Niçin olmasın, yabancı okullarda yapılagelen bu değil mi? İngilizcesi bozuk olan, fizik öğretmeninden aferin mi alıyor? İnsanlar, dillerine önem verirlerse, her meslek dalında bunun yansımaları görülebilir. O zamanki Manajans'ta da böyle bir gelişim yaşandı. Sonraki kuşaklar da bunu izlediler. Onlar ajanslarını kurunca, daha da yaygınlık kazandı. Başka ajanslar da bu anlayışa katıldılar. Reklam dili Türkçeleşti. Öyle ki, Tercüman'ın en güçlü olduğu dönemde bile, reklam ajansları eleman alacakları zaman ilanlarını Tercüman'a değil, Cumhuriyet'e veriyorlardı. TRT denetimleri, ölçütleri, televizyon başlayınca reklamcıların belası oldu. Yine de, bugün dilde yaşanan kargaşayı düşününce, onları iyilikle anmak gerekiyor. Televizyon siyah-beyazken daha iyiydi bizim ülkemizde. Sözcük tutumluluğu, uzun reklamın okunmayacağı anlayışından geliyor. Okuyan bir toplum olsak da, bu değişmeyecek. Sözcük tutumluluğuna

Dil özeni, – en iyisi – küçük yaşlarda edinilen bir alışkanlıktır. Ama, yazmak söz konusu olunca, sonradan da edinilebilir.

en yatkın kişiler de şairler oldu. Şimdi, reklam sektörü, yazarını Cağaloğlu'ndan almıyor. (Cağaloğlu mu kaldı?..) Değişik ve ilgisiz dallarda öğrenim görmüş genç reklam yazarları var şimdi? Onlardan edebiyata geçenler var. Yarının edebiyatçıları... Bana gelince, ben reklamcılığa başladığımda, edebiyatta belirli bir yol almıştım. Yeni ortamlar.. yeni sorunlar tanımak... Reklamcılığın niçin bana bir zararı olsun ki?.. Daha az yazıyor olduysam, bu benim suçum.

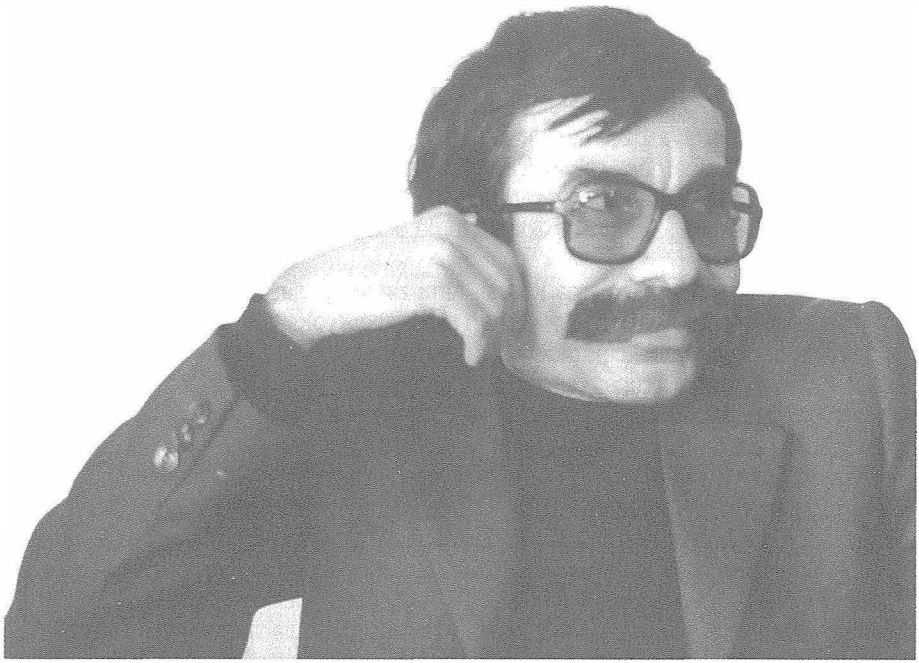
"Sensizlikte hep seninle.
Kâğıdın güleryüzünde.

Uzaktan uzağa
paylaştığımız gökyüzünün
dinmek bilmez sevinci."

1990. *Çılgınsı.* Bu ses, bu yeni kitapta da var. Bir sesleniş...

Son bir soru : Pencere, desem, ne dersiniz?

– Bu kitaptaki öykülerin hepsinde bir "pencere" var. "Sonra..." adlı öyküde bile, mekân, camlar içinde. Ve öykü kişisi eve dönerken şöyle diyor : "Hiç ışık yanmıyordu." Nerede yanmıyordu? Çok önceleri, *Kambur*'da yer alan, "Pencereler" adlı bir öykü yazmıştım. Sonraları da zaman zaman severek kullandım bu motifi. Pencere, bizi dışarıdan ayıran... ve bizi dışarıyla birlikte var kılan pencere. ❋

MELEK YÜZLÜ

CEMAL SÜREYA

1960'LI YILLARIN ikinci yarısının ortalarında dergi yönetim yerlerinde yeni bir yüz görülmeye başlamıştı. Öyküler yazan, sonsuzcasına ufak tefek bir genç. o sıralarda lise öğrencisiydi. Ama çelimsiz bedeniyle, özellikle yüzüyle, olduğundan da küçük gösteriyordu. Kendi olanaklarıyla bir de öykü kitabı yayımlamıştı. Belki de erken ve hazırlıksız bir çıkışın sonucu olarak, öyküleri belli bir nitelik düzeyini tutturamıyordu. İlk aşamada büyük güçlüklerle karşılaştığı söylenebilir. Ama yılmadı. İçinde bir tutku, büyük bir tutku olduğu anlaşılıyordu. Gerçek anlamda direndi. Bugüne geldi.

O tutku, delikanlının hayat öyküsünde, öykülerinkinden de belirgin çizgiler taşımıştır. Bedensel bir şanssızlıkla örselenen bir hayat. Ama aynı zamanda beklenmedik çıkışlarla dolu bir hayat. Bakarsınız, bir devlet kuruluşunda memur olarak çalışmaya başlamış. Sonra, bakarsınız, işe başladıktan birkaç ay sonra, bütün gemilerini yakarak soluğu bir Orta Avrupa ülkesinde almış. Artık hep orada kalacak, yurt dışında kendine yeni bir hayat kuracak. Ama, o ne? Bakarsınız, "Orada yaşayamayacağımı anladım" diyerek bir hafta sonra geri dönmüş. Hem de bavulunu mavulunu orda, bir otelde bırakarak.

Bir kızı sevmiş, karşılık görmeyince intihar etmeye karar vermiştir. Kararını tam yerine getireceği akşam bir edebiyat ödülünü kazandığını öğrenerek kurtulmuştur. Edebiyat yalnız bir yaşama biçimi değil, bir kurtuluş alanıdır da onun için. Biri çıkıp

'herkes için öyle' diyecek. O da haklı, ama bizimki için biraz daha fazla öyle. ayrıca şu : Yalnız bir gereksinim, vazgeçilmez bir şey değil onun için edebiyat; bir görünüm yeri, bir uyum çaresi, yerine göre saldırı için de kullanılabilen bir silah. Bir giysi. Bir zırh. Belki de bundan, yazmaktan çok, yazar oluş önemli onun hayatında. İnsan toplumunda ilk sanatçının belirişini gerektiren nedenlerle de ortaya çıkmış biri karşısındayız. O ilk ve çıplak nedenlerle.

Görünme yeri, arena, sığınma köşesi, kimi zaman pusu, kimi zaman ağlama duvarı... Bunların hepsidir yazı. Yine de onun şanssızlığı, yoksunluğu hiçe saydığı, sayrılığa değil de bilgeliğe yöneldiği, giderek hayatındaki her şeyi bilgelikle toparladığı görülüyor. Şanssızlığına bir tuhaf sarılmış, ondan mizahlar, özseverlikler, her çeşidinden parıltılar çıkarmıştır. Bulduğu yol en iyi yol olmasa da, kendisi için elverişli yoldur. Yakışmaktadır da. Anlamıştır yakıştığını.

Daha yakışsın diye de, "iki gün yaşayamayacağını anladığı" Avrupa ülkesinin yolunu ikinci kez tutar. Bu kez iki yıl kalır orda. Ülkenin dilini öğrenmek için en küçük bir çaba göstermeden, belki de böyle bir çabaya gerek de olmadığından, her gün iki günlüğüne gelmiş gibi kentleri dolanır durur. Aç, susuz, zorluklarla dolu iki yıl.

Bir ara hayatını kazanmak için resim ve heykel atölyelerinde çıplak model olarak çalışmayı tasarlar. Sonra tasarısını çılgınca ya da ütopik bularak hemen vazgeçer ondan. Bir birahanede tanıştığı ve bir şeyler (eski nesneler) sattığını sandığı bir adamın yardımcısı olmak ister. Bir kadınla kısa bir aşk serüveni yaşar.

Dönüş.

Gelir Ankara'ya, gider İstanbul'a. Sonra yine gelir Ankara'ya. Sonra yine İstanbul'a. Ve kalır orda. Yayınevlerinde çalışır. En uzak semtlerde ev tutar. Ev çok uzak olduğu için gecelerini otellerde geçirir. Tabii, yakın otellerde.

Yeni bunalım.

Çok sürmeyecek. Bir yeni ödül yetişecek, kurtaracak onu. İkinci ödülü aldığı zaman şöyle demiştir : "Kırk yaşımda ölürüm diyordum. Bu ödülle yaş sınırı artık yetmişe doğru açıldı."

Yetmiş yaş sınırını berkiten bir olay daha var : Evlenmiştir.

Kitaplar çıkardı.

Bir yayınevi kurdu. Onu da intihar eder gibi yönetti. Babasının kendisine ayırmış olduğu küçük malvarlığının büyük bölüğünü (hepsini değilse) orda tüketti. Aralarında bazı ünlü yazarlar da bulunan birçok kişi incelemesi için ona kitaplarını getiriyorlardı. Bir hafta sonra da telif haklarını almak için uğruyorlardı. Yüzü tutmadığından ödemeyi hemen yapıyordu. Sanırım, basmayacağı kitaplar için de telif ücreti ödeyen tek yayımcı odur dünyada.

Yayınevi bitkisel hayata geçince bir reklam kurumunda çalışmaya başladı. Bürosu yapayalnız duruyordu orda. Sonunda depoyu olduğu gibi sergicilere devretti.

Yine görünme isteğiyle dolu. Hiçbir düşkırıklığına bana mısın demiyor. Makasla kesiyor düşkırıklıklarını. Nötr, hatta güzel denebilecek biçimler, nesneler çıkarıyor onlardan.

Bembeyaz. Ama uzun yıllar bir elinin iki parmağı zenciydi. Sigaradan.

Yüzünün yarısı bıyık.

Melek yüzlü jest havarisi.

Mat yolcu. Ebruli tanık.

(*99-Yüz*'den)

MEHMET GÜLER

Ateşlerden Geçmek

PARÇALANMIŞ bir gece... Yatağımla birlikte tuhaf bir çevrim içindeyim. Sonsuz bir boşluğun içinde küçücük bir nokta kalana kadar dönüyorum. Karyolam tavanda takla atarak dolaşırken midem bulanıyor, başım ağrıyor. Saat çok geç olmalı. Sessiz, loş gece bir yerlerden iç çekiyor. Yalnızlığın, ölümün soluğunu duyduğum halde kendi dar kalıbımı parçalamış gibiyim; belki de bu yüzden ölümden korkmuyorum. Yaşamaya dönük belli bir umudum da yok. Ölümle dirim zaman zaman bedenimden çıkıp beni seyrediyorlar... İkisiyle de dostum şimdilik; kavgasız, gürültüsüz.

Onun elini nabzımda duyunca gözlerimi açıyorum.

"Ateşinizi alıp nabzınızı ölçeceğim..."

Fatoş Hemşire'nin sesi güven veriyor bana. Sonsuz boşlukta eriyip tükenen bir nokta değilim artık. Gülümseyerek tepkimi belli etmek istiyorum. Yüzümdeki çizgilerin gülümseme olmadığını bile bile yine de becermeye çalışıyorum bunu.

Loş gecenin içinde ak bir melek gibi üzerime eğilmiş, damarlarımdaki koşturmacaları sayıyor. Fatoş Hemşire'yi kanımın vuruşlarında duyuyorum. Kendimi çok zorladığım halde gözlerimi sürekli açık tutamıyorum. O, sisin içinde bir yitip bir gözüküyor. Kirpiklerimden dökülen ağırlık yastığıma, yorganıma taşıyor. Uykuya benzeyen, ama uyku olmayan tuhaf bir esrime, sarhoşluk bu. Bedenim yeniden eriyip küçücük bir nokta kadar kalıyor, labirentlerden geçip imbiklerden süzülüyor. Bazen bir tüy kadar yeğni, bazen tonlarca ağırlıkta hissediyorum kendimi. Yalın dalgalarının içinden kanatlarım yanmadan geçerken, kızgın lavların tavanına doğru çöktüğüm oluyor; nefes alamıyor, boğuluyorum.

Fatoş Hemşire tansiyonumu ölçerken yeniden gözlerimi açıyorum. Eğildikçe lepiska saçları hafif hafif tenimi okşuyor. Hastalığım süresinci iğnelerle, serumlarla delik deşik olan kolumun onun saçlarıyla uyarıldığını duyuyorum. Tümden duyarsızlaştığını sandığım tenimin üzerinde gezinen saçlarla yeniden canlılığına kavuşmaya başladığını düşünmek sevindiriyor beni. Demek hâlâ ölmemiş tenim. Fatoş Hemşire'nin ipeksi saçlarının okşamalarını unutmamış. Gıdıklanan bir çocuk gibi şımarıp gülümsemek istiyorsam da beceremiyorum. Benim beceremediğimi o başarıyor. Her gülüşünde olduğu gibi yanaklarından iki gizli gamze uçuruyor. Ona böylesine yakınlaştığım halde gözlerim yeni yolculuklara çıkmaya hazırlanıyor. Narkozdan, ameliyat sonrası aldığım ilaçlardan gelen o tuhaf sarhoşluk, beynimde durağanlaşan imgelere yol veriyor; Fatoş Hemşire'nin yüzündeki gamzelerin bedeninin gizli yerlerine de serpilmiş olacağını düşünüyorum.

Örneğin, dolgun kalçalarının hemen üstünde benzer iki çukurluğu görüyorum. Göğüslerinin uçlarında bile gamzeler serpiştirilmiş. O gamzeler birer su çevrimi gibi döne döne büyüyor, beni içine alıp yutuyor. Bu derinliğin içinde çırpınırken yorulmuş gibiyim. Fena halde küçük çişimin geldiğini duyuyorum. Ördek mi istesem? Sahi sondam var benim. Çok sıkıntılı bir durumdan kurtulmuş gibiyim, bırakıyorum. Yatağımın içine ılık ılık akar gibi oluyor. Fatoş Hemşire ayırdına varıyor mu bunun, utanıyorum. Koygun bir uyku bastırıyor, yine o yalım selinin içindeyim; bakır kızıllığının içinde ak bir kadın bedeni yüzüyor önümde. Onun ince, yumuşak saçlarına tutunuyorum, deniz tabanına benzer bir sıvının labirentlerinden geçerek peşinden sürükleniyorum. Onun tenine bulaşan hoş, gizli bir müzik geliyor derinliklerden. Kuytu köşelerde durup dinleniyoruz. Biz durunca müzik de duruyor. Ben, Fatoş Hemşire'nin bedeninin en gizli kıvırlarını görmek istiyorum. Her bakışımda uzun, lepiska saçlar bedeninde görmek istediğim yerleri örtüyor. Çok sevdiğim saçlarına düşman kesiliyorum birden; uzandığım, tutabildiğim yerden kesiyorum. Ben kestikçe o ekleniyor bedenine, gizli yerlerini örtüyor.

"Dalıp dalıp gidiyorsun..."

Fatoş Hemşire'nin sesiyle yeniden uyanıyorum. Ne kadar zaman geçti, bu kaçıncı gece? Sahi dalıp dalıp gidiyor muyum? İlk gecede karısının koynunda uyuyakalan yeteneksiz damatlara benzetiyorum kendimi, ondan utanıyorum.

"Kan tablon çok düşük, yine kan vermemiz gerekiyor sana."

Kolumu onun ellerinin arasında unutmuş gibiyim. Damarımın bir dakikadaki vuruşunu saymamış sanki, elimi ellerinin içine almış, sıcaklığını sıcaklığıma katmış. Günboyu öylece bir deniz kenarına oturmuş, geçen gemilere el sallayıp oradan buradan konuşmuşuz...

"Çok mu düşük tansiyonum?"

Yanıt vermiyor.

Uzanıp serumun vanasıyla, hortumuyla uğraşıyor. Üzerinde İZOTONİK yazan cam şişeden düşen damlalar hızlanıyor.

"Şimdi de ateşini ölçeceğim."

Hemşire, aletin sivri ucunu ağzıma uzatıyor. Onu dilimin altına koymaya çalışıyorum. Nedense hiç beceremedim bu aleti. Onun duyarlı noktası ağzımın içinde bir türlü yerini bulamıyor. Yine de çok sürmüyor ki, ölçüm yaptığını sinyaliyle belli ediyor.

"Ateşim yüksek değil mi?"

Yanıt vermiyor. Anlıyorum, beyaz yalan söylemeyi bile beceremiyor bu kız.

Kalçamdan iğne de yaptıktan sonra getirdiği aletleri toplayıp gidiyor. Ağrılarımla, ateşimle, sıkıntılarımla baş başa kalıyorum. Yeniden uyumak istiyorum. Gece sınırsız bir biçimde büyürken ben içinde küçüldükçe küçülüyorum. Gözlerim kendiliğinden kapandığı halde uyumak değil bu. Bedenim elenip süzülüyor. Yalım selinden çıktım mı buz dağlarının içinden geçiyorum. Bir yanım cennette kalıyor, bir yanım cehennemde. Karyolam, odam ters dönüyor, ben büyük bir çevrim içinde küçücük bir noktayım. Gökyüzü gözlerimi kamaştıran ay ve güneşlerle dolu. Hızım arttıkça küçülüp eridiğimi duyuyorum. Tam yok olacağım anda hemşireyi yanı başımda buluyorum. Uzanıp o boşluğun içinden alıyor

beni. Tıpkı bir anne, abla gibi sıcacık dudaklarıyla alnımdan öpüyor. Gelmiş geçmiş en güzel öpücüğün bu olduğunu düşünüyorum. Gel diyor hemşire, seninle bir yere gidiyoruz. Tutunmam için lepiska saçlarını uzatıyor. Karanlıkla dolu bir derinliğe hızla iniyoruz. Kocaman spotların altında beyaz gömlekli, ağızları bağlı, elleri makaslı adamlar bekliyorlar. Yeniden ameliyat mı edeceksiniz beni, diyorum. Beyaz gömlekli adamların hepsi konuştukları halde hiçbirinin sesini duyamıyorum. Kapa gözlerini, diyor hemşire, inan hiçbir şey duymayacaksın. Gözlerimi kapıyorum. Ama ben hepsini görüyorum onların. Fatoş Hemşire'nin güzel yüzü uzuyor, daralıyor, enine yayılıyor. Ak gömlekli ne kadar insan varsa eğiliyor üstüme. Dünyanın en hızlı giden arabasının içindeyim. Tüm arabalar benzin yerine kanla çalışıyor. Arabama benzin, pardon kan verebilsem birinci olacağım. Kan vermek için döndüğümde büyük bir patlama oluyor, saydam bir dünyanın içinde parçalanıp dağılıyorum. Kırılan kemiklerimin, akan kanlarımın seslerini duyuyorum. Doktorların birer şişe benzeyen ince, uzun elleri bedenime girip çıkıyor. Midemi, bağırsağımı, kalbimi, ciğerlerimi tek tek çıkarıp alıyorlar. Ben, bedenimden çıkıp karşıya geçiyor, organlarımı seyrediyorum. Kesip biçme işlemleri bitince yeniden toplayıp birleştireceklerini sanıyorum. Bunu yapmıyorlar. Bütün parçaları dağılmış bir araba gibi kalakalıyorum masanın üstünde. Beni uzaktan seyreden ben, eğilip tek tek topluyor onları. Kendimi tamam ettikçe eksilen tuhaf bir oyunun içinde yorulup duruyorum... Masadan kalkarken Fatoş Hemşire'yi arıyorum, ama göremiyorum. İçimde ince bir dal sessizce kırılıyor. Birçok organımı orada bıraktığımı anlıyorum. Çok istememe karşın uzanıp toplayamıyorum onları. Bedenimi ateşler daha çok basıyor. Fatoş Hemşire'nin serin dudağını çok istememe karşın alnımda duyamıyorum. Beni öpse bu yalım selinin içinden çıkacağım belki, patçalanan bedenimi bütünleyeceğim. Öp beni diye bağırıyorum, öp beni. Dilim, dudaklarım da masanın üstünde kalmış, sesim bana bile ulaşmadan eriyip tükeniyor.

Bedenim yalım selinden çıkıp buzul dağlarının arasına girdiğinde Fatoş Hemşire'nin elini yine nabzımda duyuyorum. Gözlerimi açıyorum; o varla yok arasında, damarıma bağlı seruma karışmış, gizlice kanıma akıyor yine. Bu görüntü kösnül bir zevk veriyor bana. Günlerdir çektiğim acı bitiveriyor birden, içimde kekik kokulu serin yeller esmeye başlıyor. Bu kokuyla savrulup kırlarda esiyorum, ayaklarımın izi gökyüzüne çıkıyor.

Fatoş Hemşire yine nabzımı ölçüp ateşimi alıyor. Bu kız gece boyu kaç kez geliyor odama? Onun uykusuz gözlerine bakıp üzülüyorum.

"Nabzım düşük değil mi?"

Yine yanıtsız kalıyor sorum. Ağzıma aldığım derece hemen ötmeye başlıyor. Ateşimin daha da çoğaldığını anlıyorum. Benim içimde sular kaynatan, fırınlar yakan birileri var. Onlar olduğu sürece belki de hiç düşmeyecek ateşim.

Gidip bir kap içinde soğuk su, gazlı bezler getiriyor. Gazlı bezleri o soğuk sularda iyice ıslatıp sıktıktan sonra yanan alnıma, kollarıma, koltuk altlarıma bastırıyor. Oh ne güzel, her dokunduğunda içimdeki ateş dağları sönüyor.

"Ateşin düşerse çabuk çıkarırız seni hastaneden."

"Ateşimin düşeceğini hiç sanmıyorum."

"Neden?"

Yanıt vermek istediğim halde beceremiyorum, bir uyku seli çekip alıyor beni içine. Hastaneden çıkarsam Fatoş Hemşire'yi yitireceğimi düşünüp kaygılanıyorum. Acılar, ateşler pahasına da olsa onunla birlikte olmak bana haz veriyor. Kim bilir, ben onun gönüllü hastasıyım belki de? Fatoş Hemşire'ye yakın olmak için düzenledim bu oyunu. Uyku seline batıp çıktıkça daha da yakın oluyorum ona. Hemen iyi olup bu hastaneden çıkmaya da hiç niyetim yok...

Kendimi yine yalımların içinde buluyorum. Burası bir cehennem mi? Zebaniler beni fırınların içine iterken Fatoş Hemşire kurtarmak için elini bana doğru uzatıyor. O, kurtarmak istedikçe elleri sopalı zebaniler çoğalıyor, daha çok ateşe itiyorlar beni...

Ne kadar uyuyorum, anlayamıyorum, gözlerimi açtığımda Fatoş Hemşire'nin yorganımı üstüme çekip uzaklaştığını görüyorum. Az önce tenime değen lepiska saçları yok. Kestirmiş mi? Ne zaman olup bitmiş bunlar? Beni şaşkına çeviren hastalığa kızarken içime bir kaygıdır düşüyor. Gece boyu ateşimi, nabzımı ölçen, iğne yapan Fatoş Hemşire değil miydi yoksa? Kâbuslar görürken daha öncekilerde de mi yanıldım? Gerçeklerle imgeleri ne çok karıştırdım? Beni yaşama bağlayan bir şeyler elimin içinden kayarken, benden uzaklaşan aklığın içinden yeni Fatoş Hemşireler yaratmaya çalışıyorum...

Gözlerim hızla küçülürken bana gelen çiçeklere bakıyorum. Kimin hangi çiçeği getirdiğini düşünüyorsam da bulamıyorum. En son gelen çiçek bile solup tükenmiş. Oysa ne çok çiçekti öyle; kasımpatılar, menekşeler, güller, hercailer şıkırdım gibiydi. Her çiçekle ne çok sevenim vardı. Ak güller dinginliğim, kırmızılar kavgam, direncim olmuşlardı. Pembe güller, çiçekler yeniden yeşertmeye çalıştığım umutlarımdı. Bana bu gülleri, çiçekleri getirenlerin hiçbirinin yüzünü de, adını da anımsayamıyordum şimdi. Sabahleyin koca bir çiçek ölüsüyle beni de süpüreceklerdi belki buradan?..

Hayır, ben bu hastalığı yeneceğim. İğnemi yapan, nabzımı ölçen de bal gibi Fatoş Hemşire işte. Bana gelen çiçeklerin hiçbiri de solmamış, sevenlerime de ihanet etmedim ben, hepsinin adını, yüzünü anımsıyorum... Bir çiçek tarlası var az ötemde, Fatoş Hemşire'yle el ele koşuyoruz onların içinde. Gökyüzüne bıraktığımız ayak izlerimiz çoğalıyor...

Sabahleyin geç uyanıyorum. Doktorlar vizite çıkmışlar bile. Yanlarında başhemşire var. Hastalara tek tek, "Nasılsınız?" diye soruyorlar. Gecenin içinde kalan sıkıntılarımı yeni bir güne bulaştırmak istemediğimden, "İyiyim," diyorum soranlara. İyi miyim gerçekten? Onun sınırları nerede başlayıp bitiyor? Gözlerim yine küçülüyor; bıraksalar henüz bitirdiğim geceye koca bir gündüzü de ekleyebilirim.

Az sonra Aynur Hemşire'yle birlikte Fatoş Hemşire geliyor. Aynur Hemşire nöbeti Fatoş Hemşire'ye devrediyor, bilgi veriyor.

"Gece boyu sayıkladınız," diyor Aynur Hemşire. "Ama şimdi ateşiniz düştü."

Gece boyu bana bakanın Fatoş Hemşire olmadığını anlıyorum. Aynur Hemşire'nin de lepiska saçlarının olduğunun ilk kez ayırdına varıyorum. Bunu söylesem mi onlara? Söyleyecek durumda değilim. Fatoş Hemşire bana büyük bir ihanet etmiş gibi gözüküyor. Yatakta arkamı dönüyor, gözlerimi kapatıyorum.

Böylesine derin öfkeme karşın görüntüsü bakışımdan silinmiyor, yüzü yüzümün içinde kalıyor. İhanet dolu da olsa bakışsızlığımın karanlığında gülümsüyor bana...

Epeyce zaman sonra gözümü açtığımda onu karşımda buluyorum. Durmuş öylece bakıyor bana. Bunun bir yanılsama olduğunu düşünüyorum ilkin. Gözümü silip yeniden bakıyorum; düş, sanrı değil bu, düpedüz gerçek. O, melek kanatlarını koparmış, gamzeli yanaklarıyla gülümsüyor bana. Ben de ona gülümsüyorum. Uzun süren hastalıklarımdan kurtulmuş gibi erinç içinde kalıyorum.

"Bir şeye mi üzüldün?"

"Hayır."

"Hastalıkta moralini iyi tutmak zorundasın, unutma."

Başımı sallayarak onayladığımı belli ediyorum.

"Bir isteğin olursa söyle..."

"Söylerim," diyorum, "endişeniz olmasın..."

Ondan aldığım cesaretle gerekli, gereksiz zile basıp çağırdığım oluyor. Salt onun yüzünü seyretmek için bunları yaptığımı anlıyor mu, bilmiyorum. Her gelişinde hoşgörüyle karşılıyor beni. Hastalığı yenmem konusunda yeni moraller aşılıyor bana.

Uzun süren üç gün, üç gece daha geçiriyorum. Dördüncü gün bedenimden akan yalım selleri duruyor. Fırtınadaki gemilerimi sütlimanlara çekiyorum.

Takılı sondalarım çıkarılıyor. O günlerde Fatoş Hemşire'yi her zamankinden daha çok görmek istediğim halde göremiyorum. Hasta, ya da izinli olabileceğini düşünüyorum. Birkaç gün sonra geliyor. Lepiska saçlarını perma yaptırmış. Kendinin olmayan yapay, yabansı bir şeyler var üstünde. Olup bitenleri anlamaya çalışıyorum. Daha önce kafamda kurup durduğum tümceleri yönlendirmeye çalışacak oluyorum ki, parmağındaki alyansı görüyorum. Düşündüklerimin hepsi birbirine karışıyor. Ateşler içine sürüklendiğim günlerden daha kötü hissediyorum kendimi.

Gelip bileğimi tutuyor. İncecik parmaklarıyla nabzımı bulabiliyor mu, bilemiyorum.

"Ateşin düşmüş, tansiyonun da iyi."

Günlerdir beklediğim bu haberin hiçbiri mutlu etmiyor beni.

Bitmekte olan iğnelerimden birisini yapıyor, sonra da açılan yorganımı sırtıma bastırıp gidiyor.

Günlerdir direne direne yendiğim hastalık yeniden başkaldırıyor mu, bilemiyorum? Kendimi yine ateşler içinde yenik, umutsuz buluyorum. Ne dışardaki ilkyazın güneşli yüzü, ne de penceremde boy sürüp serpilen çiçekli dal yaşama sevinci getiriyor bana. Günboyu gözlerimi açmadan yatıyorum. Kendi kendimi bitmez tükenmez karanlıklara kilitliyorum.

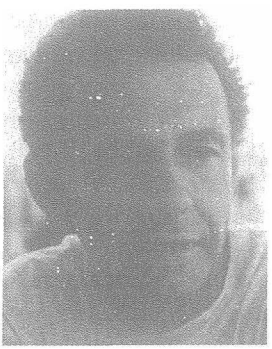
Onca sıkıntılarımı, acılarımı, umutsuzluklarımı nasıl yeniyorum, anlayamıyorum; doktorlar, artık seni taburcu ediyoruz, dediklerinde koca bir hastalık çölünü arkamda bıraktığımı anlıyorum. Bedenim imbiklerden geçip süzülmüş gibi. Kendi külleri içinde yeniden dirim kazanan Anka kuşu gibiyim. Kanatlarıma sürtünen mavi göğün sesini duyarak uçmaya hazırlanırken önce doktorlarıma, sonra bölüm görevlilerine "Allahaısmarladık..." demeye gidiyorum. Neden bil-

miyorum, en arkaya onu bırakıyorum. Fatoş Hemşire'nin yanına vardığımda, onu elinde tansiyon aletiyle, derecesiyle buluyorum; belli ki bir hastasına gidiyor. Beni görünce dudağında hafif bir gülümseme, dönüp geliyor.

"Hastanemizden ayrılıyor musunuz?"

Başımı sallayarak yanıt veriyorum. Duruyor, bir şeyler söyleyecek gibi oluyorsa da vazgeçiyor. Ben de konuşamıyorum, uzanıp elini sıkıyorum. O anda hastalıktan kurtulup erince kavuşmuş olmam nedense mutluluk vermiyor bana. Fatoş Hemşire'nin bir kez daha elini alnıma koyamayacağını, tansiyonumu ölçemeyeceğini, ateşimi düşürmek için soğuk tamponlar yapamayacağını düşünüyorum. Tam bu sırada gökyüzünden bir yığın ayak izleri dökülüyor. Bu hastaneye kanlar, ateşler içerisinde getirildiğim ilk günümü özlüyorum...

Ne Yazıyor, Ne Okuyorlar

Cemil Kavukçu. Güz, benim için çalışma hazırlıklarının başladığı, kış ise çalışabildiğim dönemler. İşim nedeniyle (jeofizik mühendisiyim) yaz aylarında yerleşik ve düzenli bir yaşamım olmuyor. Bu dönemlerde pek yazamıyor, ancak okuyabiliyorum. Sonuçta okumak da yazarlık uğraşının önemli bir çalışması.

Durrell'in *Avignon Beşlisi*'nin dört kitabını okudum, beşincisinin yayımlanmasını bekliyorum. D. M. Thomas'ın *Beyaz Otel*'i müthiş bir romandı, çok beğendim. Erdal Öz'ün *Sular Ne Güzelse;* Kaan Arslanoğlu'nun *Devrimciler* ve *Kişilikler;* Özcan Karabulut'un *Baştan Sona Yalnızlık*; Melih Ergen'in *Tünel*; Faruk Duman'ın *Seslerde Başka Sesler*'i severek okuduğum kitaplar oldu. Zweig'in *Günlükler*'ini okuyunca öbür yapıtlarını yeniden okuma isteği duydum. Şimdi *Satranç*'ı okuyorum.

Dosyamda tamamlanmamış öykülerim var, bir de bir türlü bitiremediğim romanım. Bu kış onların üzerinde çalışacağım.

NURSEN KARAS

Tokat

HALK arasında, "Oğlan doğunca bacalar güler, kız doğunca dört duvar ağlar," diye bir söylem vardır. Bu deyişi biraz kurcalayarak gerçeklerini bulmaya çalışırsak neler çıkar karşımıza? Erkek çocukta soyadını kullanma hakkıyla, sözüm ona, soyun sürekliliği; okutulmayıp ev içinde bilisiz ve bilinçsizliğe tutuklanan kız çocuğunun evlenirken adının değiştirilerek yeni bir aileye yamanması, doğuracağı çocukların da o ailenin malı sayılması. Madalyonun öbür yüzünde dişinin kişiliğinin yok edilmesi, çocukların varlığındaki erkeğin rolü büyütülürken onunkinin sıradana, gerekirliğe indirgenmesi, kesin, çok yönlü bağımlılıkla ömür boyu bir başkasının yönetimine bırakılması. Babadan kalan işi oğulun sürdümesi geleneğiyle mirasın kız çocuktan sakınılması; bir tarihe kadar da kanun yoluyla!.. Kadın mutlu olamayıp da baba evine dönmek istediğinde kapıların kapanması. Dönmeyi başarırsa çocuklar sorunu, dul kadınlık etiketi!..

İnsanın insanlığının koparılamaz bölümleri görünüşündeki, gerçekte, binyıllar içinde erkeklerce ele geçirilmiş birçok olgunun, "Hak verilmez, alınır" savaşlarıyla geri kazanılmasının henüz düşlendiği bir zaman ve ortamda, kız çocuk olarak dünyaya gelmek?.. Küçük yaşlarda düşünceyi iş edinip her şeyi sorgulamak... dogmaları yargılayıp karşı çıkmak!.. Özgürlük için hemen büyümeyi istemek... erkeğe boyun eğişi getirecek dişilikten korkmak!.. Onun yanında da ergenlik çağının bunaltıcı geçidi. Kadınların tutsak yaşamalarına şaşırırken egemen erkeklerden tiksinmek. Olması gerektiğine inandığı eşit dengeli bölüşmeyi göremek!.. Hiçbir yerde, hiçbir ailede.

Birgül algılarından sürekli fışkıran sorular, düşünceleri... düşleri... dersleri, onu biraz erkek çocuk özgürlüğüne bırakmış ailesi, saygın yer edindiği okulu içinde ne yazık ki, büyümeyi sürdürüyordu. Yazık, çünkü büyümek kadınlığa yaklaşmak demekti. Oysa ne kadar isterdi, masallardaki Peter Pan'ın uçarak gelip onu da büyümeyen çocuklar ülkesine götürmesini. Peter Pan gelmiyordu işte!.. Ve büyüyordu. Hızla büyüyordu. Boy atması iyi de, göğüsleri çıkmasa!.. Vücudu değişiyordu. Garip bir biçimde. Eski çocuk gövdesi yoktu artık. Yeni bir kalıba dökülüyordu sanki!.. Ama çocuk benliğiyle. Kuşkusuz masallardaki yakışıklı prens gibi birini düşünmüyor değildi. Arkadaşlarının hiçbirine benzemeyen, tanıdığı tüm erkeklerden farklı bir yakışıklı prens! Önce çok akıllı olmalıydı prensi. O nasıl fısıldaşıp kıkırdayan kızlara benzemiyorsa, prensi de dersleri bilemeyen, sınavlarda kopya çeken erkek çocuklara benzememeliydi. Bütün sorularını yanıtlamalıydı. Ama yine de kendisine üstünlük taslamayıp sevgi dolu bir arkadaş

olmalıydı. Başını omuzlarına koyup korkularını, umutlarını ve sevinçlerini anlatabileceği biri olmalıydı.

Son ders jimnastikti. "Benim kalbim çarpıyor," dedi arkadaşlarına, "...öğretmene hasta olduğumu söyler misiniz?" "Olur, söyleriz..." Koşarak uzaklaşan arkadaşlarının arkasından bir daha hiç koşamayacakmış gibi baktı. Kesin olan, bugün şimdi, şu durumda beyaz şortunu giyerek takla atamayacağıydı. Eve nasıl gidecekti? Ona ne olmuştu? Boş sınıfta oturmuş, taş gibi kalmıştı. İnadına yüreği gümbürtüler içindeydi. Bu ne demekti, ölüyor muydu yoksa?.. Arkadaşlarından biri koşarak, soluk soluğa içeri girdi : "Öğretmen diyor ki, o ne demek öyle mesaj göndermek? Hastaysa gelsin buraya kendisi söylesin!" Eyvah!.. Öğretmen çok kızmış. Usulca kalkarak sıralara, sonra duvarlara tutunarak kayar gibi bir gidiş. Çarpıntılar ve korkularla.

Jimnastik öğretmeni artık çocuklarla, hele şu, kendini bir şey sanan aklı havada kızlarla uğraşmaktan bıkmıştı. Jimnastikten de bıkmıştı. Yılgın ve umutsuz bir insandan jimnastik yapmasını, yaptırmasını istemek de saçmalıktı. Ama işte bir jimnastik öğretmeniydi. Üstelik anneydi, dul bir anneydi, emekliliğine daha yıllar vardı. Birgül salona girip yanına geldiğinde, görmemiş gibi komutlarını sürdürdü uzun süre : "Bir.. ki... bir.. ki... bacakları iyi çek, bir.. ki... bir.. ki..." Her komutta sesi biraz daha yükseliyordu; bir.. ki... bir.. ki... Bir çocuk.. bir öğrenci, buna nasıl cüret edebilirdi? Çalışkanlığına mı güveniyordu bacak kadar velet? Öğretmenini saymama hakkını nerden alıyordu? Bir.. ki... bir.. ki...

Baş dönmeleri içinde uzun bekleyişi bitmeyecek gibiydi Birgül'ün; hiçbir şey söyleyemedi jimnastik öğretmenine. "Mazeret gelinip burda söylenir, ne demek oluyor bu saygısızlık?.." diye gürledi kadın. "...Hadi şimdi gidebilirsin!.."

Bir eve ulaşabilse... başına gelenlere annesi çare bulacaktı kuşkusuz. Ağır ağır... hem de sakınarak... yürüdü, yürüdü, yürüdü...

– Anneciğim ben ölüyorum!..

Annede umulmadık bir telaş, birden bir tokat!..

– Neden vurdunuz bana?

Bembeyaz ve kasılmış bir yüzdü; kucakladı, göğsüne bastırdı :

– Âdet öyledir kızım!..

Koşarak bir bohça getirdi; yeni dikilmiş bezler. Kullanılışını gösterdi, bağladı. Çocuk gövde üzerinde birtakım fazlalıklar... Ömür boyu sürecek bir yeni durum.

Birgül gerçekleri er ya da geç kavradı; kabullendi de o, yediği tokadı unutamadı. Erkek çocukların sünnetlerinde düğün, bayram yapılıyordu da, neden cinsiyetlerini duyumsarken kızlar tokatlanıyordu? Bu tokadın yararı neydi? Akıllı olmaları mı isteniyordu, kadınlığın ciddiyeti mi anlatılmaya çalışılıyordu? Tokattan beklenen yarar, karşılıklı sıcak bir konuşmayla daha kolay, kesin elde edilemez miydi? Bu tokadın yanlış, zararlı etkileri de olabileceği hiç düşünülmemiş miydi? Yoksa yanlış ve zararlı etkiler genç kızın ancak özel yaşamını ilgilendireceği için önemsenmiyor muydu? Ve eğer kız çocuklarının, yaşamlarının en özel gününde tokatlanmadığı bir toplumda yaşanabilseydi, ailenin yapısı, toplumun yapısı, dünyanın gidişi nasıl olurdu?..

GÜLTEKİN EMRE

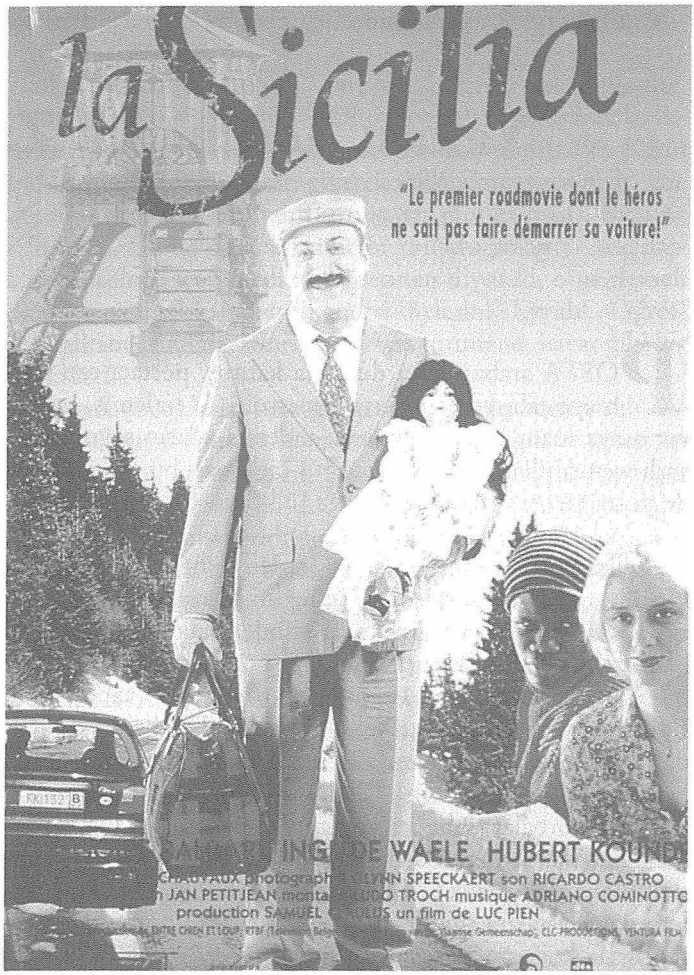
Yakası Açılmadık Zarf

POSTA arabası tozu dumana katmış, postacı can havliyle postayı yetiştirmeye çalışıyor bir sonraki menzile. At terlemiş, çatlamak üzere! Tarih giriyor araya tozlu yolların arasına, terlemiş atların sağrısına; yorgun tren düdüğü, yaşlı vapur inlemesi, bozuk otobüs hırlaması bir pulun üstünde buluşuyor, hepsi de posta taşıyor yürekten yüreğe, ülkeden ülkeye, kentten kente, diye düşündü adam.

Ülkesinin en ünlü yazar ve şairleri aynı zarfta buluşmuş. Adam ne yapsın! Hüzün, özlem alabora ediyor yüreğini ülkesinden çok uzakta. Alacakaranlık bir zıpkın saplanıyor yüreğine; zarf elinde, balkona çıkıyor, yönünü dönüyor çalkantılar içindeki ülkesine : Puslu bir gün devrini doldurmak üzere Berlin'de!

Zarfın üstüne tam 14 pul yapıştırılmış. 7 tanesi Halikarnas Balıkçısı'nın Bodrum bakışını içeriyor. Balıkçı, balıkçıları balığa uğurluyor şafak sökmeden daha. Ölüm yol açıyor kendilerine denizin ortasında, umut da elbette hazır bulunuyor azgın dalgaların arasında. Ölümüne bir bekleyiş başlar artık takaların ardında, çorbalar daha yavan, günler daha ağır, yataklar daha soğuk, çocuklar daha babasız, kadınlar daha kocasızdır yüzleri gülene dek; evin erkeği, direği evi doldurana dek. Balıkçı, Bodrum'da fır döner takaların seferden dönüşünü beklerken : Hastalara şifa dağıtır, umutsuzlara umut aşılar, sevdalara öykü hazırlar, tanrılarla konuşur durmadan bildiği tüm dillerde, çiçek diker boş bulduğu her yere; canları gelinceye dek uyku durak yoktur ona. Korsan öykülerinden bıkmıştır, kalemini sevdalıların geleceğine batırmıştır artık, o, tarihle zenginleşmiş düğünlerin baş oyuncusudur çoktandır, diye düşündü Adam. Adam, Balıkçı'nın yazgısını da düşündü uzun uzun. Sürgünlüğüne neden olan baba katilliğini, Bodrum'u Bodrum yapışını, evlenişini, yazarlığını inatla sürdürüşünü, Azra Erhat'la olan aşkını da düşündü ve o büyük yalnızlığını da elbette pula bakarken. Gözlerinin önünden İstiklal Mahkemeleri de geçti Balıkçıyla birlikte, Bodrum'un bembeyaz evleri de, kasabanın narenciye kokulu sokakları da ve turist kaynayan yozlaşmış, orospulaşmış yeni hali de.

Cahit Sıtkı Tarancı! Bir pulda selamlıyor kendisini. Şiirimi çok seviyorsun, biliyorum der gibi bakıyor adama bu giz yüklü gözler. Tedirginliklerime, yalnızlıklarıma, kırgınlıklarıma tanıksın, der gibi bir anlam geziniyor yüzünde büyük şairin. Renklerden en çok siyahı sevmesinin gizini düşünüyor Adam : "Renkler çekildi işte simsiyah bir saraya ; / Birbirine müsavi artık her şey : Gecedir." Adam'ın içine gece çoktan çökmüştür. Şairin "Otuz Beş Yaş" şiirini yeniden

okusam, diye düşündü otuz beş yaşını çoktan aşmış olan Adam; uzun şiiri yavaş yavaş bir kez daha okudu, kendi yaşamını düşünmemeye çalıştı yitirdikleriyle, kazanımlarıyla birlikte. Terazinin bir yanı nasıl olsa ağır gelecek! Usuldur, sessizdir, hüzünlüdür, yer yer yorgundur şiirleri kendini çirkin sanan bu önemli şairin; yüreklere onun için çakılıp kalır : Şiirleri bağırmaz, bağırtır çığlıkları boğulmuş akşamlarda, ayrılıklarda, özlemlerde, kavuşamamalarda, diye düşündü Adam. Adam, evlenmeyi dört gözle bekleyen, evlenince çok mutlu olacağını düşünen ve evlendikten sonra tüm yaratıcılığını yitiren bir şairin acısını içine gömüşünü de düşündü. Şairin acısı, acısı oldu Adam'ın da. Nâzım Hikmet'e sahip çıkan yüreğine bir kez daha saygı duydu ve "Ömrümde Sükût"a eğildi başı. "Düşten Güzel" olan şeyleri düşündü şiirden şiire geçerken.

Pulun üstündeki Orhan Veli'ye takıldı gözleri Adam'ın. Bir Garip Orhan Veli, şiirinde garip değil elbette ne kadar garipsenmişse de şiirleri. Soluk bir yüz, şiir dolu gözler, arkadaşları Melih Cevdet'i ve Oktay Rifat'ı mı arıyor acaba? dedirten bakışlar. Adam'ın ülkesinin en ünlü şairi işte onunla birlikte bir pulun üstünde de olsa. İster miydi o da buralara gelmeyi, gurbete çıkmayı, bir başka dilin içinde şiir yazmayı? Yok, dayanamazdı buraya, buranın boğucu havasına. Burası Paris gibi de değil, buna rağmen Paris de boğmadı mı onu? 36 yaşında ülkesindeki katil çukurlardan biri aldı onu şiirseverlerin elinden, diye düşündü

Adam. Yüreği bir kez daha burkuldu. Pula bakmaktan gözleri sulandı. Adam, Orhan Veli'ye âşık olan kadınları, Orhan Veli'nin âşık olduğu kadınları da düşündü, şiirine sızan şairanelikten uzak acıyı bir kez daha sevdi, tutundu garibin şiirlerine. Uzandı kitaplığına, dinlemeye başladı şiirlerinin yüreğini : "Anlatamıyorum..."

Kör bir âşıktı o, görmeyi beceremeyenlerden daha çok görmeyi bilen. "Uzun ince bir yolda" yürüyor durmadan halkıyla. Geleneğinin sonu, o yüzden ünlenmedi elbette. Onu ünlü kılan şiirlerindeki derin felsefe, yaşama, dünyaya, insanlığa bakış, değil mi, diye düşündü Adam. O da sevdiği bir şair. Dünyayı yorumlayışında bir yılmışlık yok, daha çok kabullenmişlik var. Şiirlerinde direnen bir yan yok, insanı rahatlatan bir yorum var. Sazını bayrak gibi dalgalandırıyor hâlâ bir pulun üstünde de olsa, diye düşündü Adam. Adam," iki kapılı bir handa" gidip gelen bu yanık sesli şairi de özledi. Sesini duymak istedi birden ve kendi sesinden, kendi sazından, kendi sözünden akan ırmağa dalmak istedi kasetle birlikte.

Zarfın üstündeki son sanatçı bir besteci : Hacı Arif Bey. Nota bilmeden ve hiçbir çalgı çalmadan çok kolay beste yapabilen "parlak" sesiyle efsaneleşen büyük bestekâr. Günümüze dek kalabilen 337 yapıtının 327'si şarkı. Abdülmecit 1'in mabyencisi ve cariyelerin müzik öğretmeni. Cariyelerle olan gönül ilişkisi sık sık başına işler açmış, saraydan uzaklaştırılmasına neden olmuşsa da, yeteneği her seferinde imdadına yetişmiş bu büyük sanatkârın. Kürdilihicazkâr makamını ve müsemmen usulünü bulan da oymuş *Varken Gönülde Bin Türlü Yare* (Karcığar) ve *Saydeyledi Gönlümü Bir Gözleri Ahu* (Hicaz) bestelerini anımsadı Adam. Adam, bu olağanüstü güzel sesli bestecinin bir şarkısını dinlemek istedi, yoktu arşivindeki kasetlerde, plaklarda bu müzik seli. Yazgısına bir kez daha sarıldı ve sarsıldı. Ay, bu âna tanık olmak için çok uğraştı ama, başaramadı erken doğmayı.

Zarfı açmalı mı? Gerek var mı? Yine hüzün dolu bir şiir dalıverirse gönlüne? Ya da çok özlediği bir dostun sıcak cümleleri yakıverirse yüreğini? O zaten yanmış bir Adam değil mi? Daha fazla nasıl yanabilir ki? Ülkesinden gelen mektuplarla, kitaplarla, dergilerle ayakta durmuyor mu kaç yıldır bu çok sevdiği kentte? Tarihine ortak olduğu, kendi vatandaşlarının geçmişini araştırdığı bu kentte boğulmuyor mu durmadan?

Ülkesinde postacılığın kuruluşunun 150. yılı için çıkarılan pullarla birlikte kendisini ziyarete gelmedi mi Balıkçı, Cahit Sıtkı Tarancı, Orhan Veli, Âşık Veysel ve Hacı Arif Bey? Bu, yeter ona! Bu, mehtapsız gecelerde sızlayan yüreğine ilaç gibi gelen mektupla bir süre daha dayanabilir gurbetin cilvelerine, küsmelerine, yaralamalarına, öldürmelerine, arada sevmelerine... Diye düşündü Adam. Balkona çıktı. Kutup Yıldızı'nı aradı, yoktu. Gece, Lorca'nın şiirlerindeki gibi, simsiyahtı yine. Ağaçlar birbirleriyle dertleşiyor, yapraklar hışırdayıp duruyordu acıyı hüzne banarak.

Adam, içeri girdi. Doğa, sınırlar, polisler, kürsüler, gösteriler, başbakanlar, postacılar dışarda kaldı(?) Ülkesi, sevdiği şairler, yazarlar, dostları yanına geldi. Mektubu açmasını istediler ondan. Zarfı özenle açtı ve okumaya başladı Adam :

"Sevgili..." ❁

MEHMET GÜNSÜR

İçeriye Bakan Kim?

"Edebiyat hayata dahil. 'Ayrı' bir şey değil. Meslek diye yazmıyorum. Yaşamak meslek değil. Demek ki, sanatçı da yok."
– Blaise Cendrars,
Der Sturm, Kasım 1913

HER akşam eve dönerim : İşten çıkarım, bazı günler büyük, insansız, rafları her şeyle dolu bir gündelik ihtiyaç maddeleri mağazasından alışveriş yapıp eve gelirim. Torbalardan boşalttığım, çoğu birkaç gün sonra pörsüyüp eriyecek bazı meyve ve sebzeleri buzdolabına koyarım. Yeşil şişelerdeki biraları, tavuk kanatlarını, makarnaları ve konserveleri buzluğa, dolaplara, çekmecelere... yerleştirmeden, öylesine doldururum. Sonra da otururum. Pencereden denize, karanlıkta geçen gemilere bakan koltuğa otururum. Radyo dinlerim, sigaralar içerim. Altıncı katta, tepelerdeki bu kentin loşluğunda, zamanı geçiririm. Küçük, cam bir bardakta, koyu renk, aromatik ve ağır alkollü içkiden – bazen az, bazen çok – içerim. Buzsuz. Sonra, kalkıp yiyecekler hazırlarım. Hazırlarken iştahım kaçar. Yemeden dönüp koltuğa, pencerenin karşısına tekrar otururum. Karanlık camdaki yansımama arada göz atarım. Radyo dinleyerek kitap okurum. Sonra yatağa gidip biraz da orada okurum. Lambayı söndürüp uyurum. Uyuyuncaya kadar köpekler havlar, gemiler düdük çalarak geçer.

Bazı geceler, keyifsiz ve dalgınsam, zor uykuya dalarım. O zaman salona, koltuğa gidip birkaç sigara daha içerim, ışıkları yakmadan. Küçük, sıradan, gündelik şeyler düşünmeye çalışırım : Bir sevinç ya da öfke izi arayarak. Bulursam sevinirim. Çoğunlukla bulamam. Koridorda, odalarda, şöyle bir dolaşıp, yatağa dönüp uyurum. Rüyalarımda, – uzun süredir – yabancı, ürkütücü, hiç tanımadığım, yorgun kalabalıkların doldurduğu bazı kuzey şehirleri görürüm. Kaybettiğim, ne olduğunu da hatırlayamadığım bir şeyi ararım, silahlı bir grubun içinde olurum kimi zaman. Birbirlerine çok benzeyen rüyalarımda, arada, bir de ev vardır. İçinde bunaldığım bir ev. Çatlayan su boruları, saçma komşular ve kırılan pencereler, bardaklar, sürahilerle uğraşırım. Bazı geceler, silahlı grubun lideri gibi bir şey olduğumu da görürüm. Ama bizim silahlar çoğunlukla gerektiği gibi çalışmaz : Korkulu bir geri çekilme, sığınaklar, yeraltı geçitleri, ıslak, tanımadığım ölü bedenler. Zaman zaman, bir de insan vardır yanımda, duygu olarak tanıdık,

yüzü belirsiz : Bir kadın. Annem mi, bir sevgili mi, bir zamanlarki karım mı, olmayan kız kardeşim mi... kim? Tanımlanmamış rolüyle ve kişiliğiyle, benimle hiç konuşmadan, yanımda ama uzağımda, olan biteni izler, bana bakar, hiçbir şeye karışmadan. Geceleri sık sık, rüyalardan yorgun, uyanırım.

Bu akşam, yine o koltukta öylece oturuyorum. "Beyazların çocukları için küçük zenci masalları"nı okuyorum. Dönüp durup okuduğum bir adam bu yazar.

Bir zamanlar bir çocuk vardı, bir kökün altına tuzak kurup hoş bir kuş yakaladı, şelalenin kuşu. Güzel. Tüylerini yoldu, pişirdi onu, yedi. Güzel. Yedikten sonra, geri döndü, tuzağı aynı kökün altına kurdu ve yine aynı kuşu yakaladı, şelalenin kuşu. O zaman eve koştu, kuşu kafese koymak için; ama annesi onu tarlalara, ekinleri gözetmeye gönderdi. Çocuk ona dedi ki : "Anne, bu kuşu bana kızartsana." "Olur," dedi annesi. Çocuk tarlalara gitti, öbür kuşları korkutmak için trampetini çaldı. Güzel. Bu arada anne, kuşu öldürdü, o hoş kuşu. Yoldu onu, kızarttı ve kendi kendine yedi, bir lokma bile bırakmadı. Çocuk geri dönüp kuşu isteyince, "Ben onu yedim," dedi. O zaman çocuk bağırdı. Güzel. "Anne, bana kuşu ver, kökün altında yakaladığım kuşu, şelalenin orada. Annesi ona mısır verdi. Güzel.

Öylece oturmuş, sakin sakin Blaise Cendrars okuyorum. Radyo kapalı, yalnızca kalorifer borularından gelen çıtırtılar, merdivenlerdeki bazı ayak sesleri ve yan dairedeki bir çift insanın gülüşmeleri duyuluyor. Damlayan su sesi de var. (Tesisatçı. Gevşemiş. Ev damlalarının büyüyen sesleri.) Sanki tütüne deli gonca karıştırıp içmişim gibi zihnim : Sesler ve ayrıntılar büyüyor, hareketlerim yavaş, baktığım şeyler derin ve yalnızca benim görebildiğim anlamlarla yüklü. "Ben onu yedim... ben onu yedim," diye defalarca, bana çok uzun gelen saniyeler boyunca tekrarlanıyor okuduğum cümle, yankılanıyor. Damlayan banyo musluğundan içime akan sessizlik gibi.

Çocuk, mısırını büyük, yüksek bir ağaç kütüğünün tepesine, ölmüş ağacın bir kovuğuna saklıyor ve karıncalar mısırı yediğinde onlara diyor ki : "Karıncalar, bana mısırımı geri verin, annemin verdiği mısırı. Annem, benim kökün altında yakaladığım o kuşu yemişti, şelalenin orada, kökün altında." Karıncalar, ona topraktan kaplar yapıyorlar. Güzel.

Yan dairede sesler çoğalıyor. Birileri geldi, misafirler. Oturuyorlar, konuşma başlıyor. Birazdan yemek yenecek, müzik dinlenecek. Bu gece nasıl geçecek?.. Sesler, anlamakta zorluk çektiğim bazı sözler, büyüyerek bana doğru geliyor. Merak ediyorum, bu karışıklıkta bir derinlik hissediyorum. Okusam mı, onları mı dinlesem, yoksa radyo mu çalsa? Ya da gidip uyumak... Neyse, öyle oturuyo-

rum işte. Kitabım kucağımda, salonuma misafir gelen cümle kırıntılarını çözmeye çalışarak oturuyorum. Şimdi bir kahve içmeli, sıcak, koyu bir kahve.

Kahveyi hazırladıktan sonra, geçen yaz deniz kıyısında, güneyde bir köyde tatil yaparken kendime yazıp gönderdiğim mektubu çıkarıyorum dosyaların birinden. Bu kış, o mektubu yeniden okuma isteği sık ve olmadık zamanlarda geliyor. Bu gece de, nedense öyle oluyor. "Evdeki şeylere mektup," diye başlıyor bu mektup. Bir kez daha okuyorum, komşudaki konuşmalara, sessizce katılıyorum.

.....

Güneşin batmasına beş saat falan var. Haziran ışığı denize kırk beş derecelik bir açıyla değiyor. Rüzgâr, kuzeybatıdan on iki ile on beş mil arasında esiyor. Ben, denize karadan bakıyorum. Evim buradan yaklaşık dokuz yüz kilometre uzakta.

Denizin üzerinde, suyun hareketiyle akar gibi görünen ışık izleri, köpüklü parlamalar. (Renksiz, erimiş maden ya da cıva.) Uzaklardaki adalar, puslu havada iki boyutlu, uçuk mavi lekeler. Asma çardağının altında oturuyorum. Rüzgârın ağaçlarla çıkardığı sesi, kuma düzensiz, küçük dalgalar vuran denizi, böcek çıtırtılarını ve görünmeyen bazı kuşların seslerini duyuyorum. Okumakta olduğum kitaptan öğrendiğime göre, biyologlar belli canlı türlerinde kışın görülen uykululuk haline, *vita minima* diyorlarmış. Bunun, kumsala değen suyun sesiyle – yüksek başlayıp azalan, çakılların birbirlerine sürtünmeleriyle devam eden ses – pek ilgisi var mı bu mevsimde ve burada, bilemiyorum.

(Karşıdaki adalardan birinde, duvarlarla çevrili muz bahçeleri var. Ben gördüm. Orada, buradaki rüzgâr tersten eser. Yüksek, iri yapraklı muz ağaçlarının altında yürümüştüm.)

Beyaz köpükler ve renk kırılmalarıyla su gidiyor, geliyor. Aslında, sessizlik. Masanın üzerinde kıpırdaşan yaprak gölgeleri, ışık lekeleri, bardağın tahtada bıraktığı ıslak çember. Buradan bakınca evim görünmez. Kızımın, "Bu ev yaşamıyor," dediği ev. O ev zaten kimin, komşulara sormalı... Evdeki şeyleri hatırlıyorum ama : Kapıdan girdin, sola döndün, salon küçük. İki duvar pencere. Ağaçlar, büyük bir köprü, karşıdaki yakın tepeleri ve koyu görebilirsin. Bazı koltuklar, yuvarlak masa, üç tahta sandalye, kitapların ve evdeki şeylerin durduğu cam bir raf, – etajer, büfe, her neyse –. Şimdi buradan, uzaktan, evdeki şeyleri düşünürken... aslında ben biriktirmedim, korumayı bilmem : Her gidişimde çantama konmuş ufak tefek önemli şeyler olmalı. Haftada bir tozları alınıyor. Zaten çok da yok. (Kalıcı hafıza kaybı.) Az şey biriktirmek, azar azar yaşamak istemek mi demek, yoksa hatırlamaktan korkmak mı? Uyurken bağırdığım olur, ama konuşurken düzgün cümle kuramam. Mecburen yazıyorum.

Birikenler arasında, kitabından koparılıp bana verilmiş bir dörtlük var. Onu plastik bir paskalya yumurtasının içinde saklıyorum. Fransızca yazılmış. Bin dokuz yüz yetmişlerden kalmış olmalı. Cezayir asıllı bir şairden olduğunu biliyorum : Zeid Rechid. "Gibi" diye başlayıp şöyle devam ediyor : "Sincabını kaybetmiş ve

onun için hep ağlayan bir oğlan çocuk gibi, bıçaklarını yutan bir kasap gibi, hayvanları öldürmeyen bir Hemingway gibi."

.....

Işık yavaş yavaş değişiyor. Denizden çıkıp, giyiniyorlar. Kumda yalpalayarak yürüyorlar. Plastik su şişeleri ve pamuklu, uzun şortları var. Terlikleriyle kumda zorlanarak yürüyorlar. Pembe ve yorgunlar. Daha çok yolları var. Ben buradayım. Onlar gidince yüzeceğim.

.....

Evde, bir otomobilim var. Dört kapılı. Arka tekerleklerini yere sürtünce kuruluyor, bırakıyorsun... birkaç metre gidiyordu. Ama düz zemin lazım, parke ya da fayans. Otomobilimin rengi güneşten soldu. 1966 model falan olmalı, kırmızı, ben 1992'de aldım. Hiç kullanılmamıştı. Hediyeydi. Doğum günüm olabilir. Otomobilimi bana veren, bir süre sonra durup dururken öldü. Beni daha önce de üzmüştü. Şimdi otomobilimin motorunda sorun var. Arka tekerleklerini yere sürtüyorum, bırakınca gitmiyor. Bozulmuş olmalı. Öyle, duruyor.

34 KV/P 22 plakalı motosikletle Kuzey Afrika'yı dolaşan arkadaşımın gezi notları defteri masada duruyordur : "Yine kahve içiyorum, espresso gibi bir şey. Kahvecinin önündeki tezgâhta, suyla dolu bir lastik bardakta kaşıklar var. Onlardan biriyle kahvenin şekerini karıştırıp tekrar aynı bardağa bırakıyorum. (Usul böyle.) Herkes öyle yapıyor." Kuzey Afrika'yı ve daha bir sürü yerleri motoruyla dolaşan arkadaşım, evimden yürüyerek on dakika mesafede. Mahallenin piyade erleriyle birlikte. Ama onların mezarlarında ay-yıldızlar ve renkli fotoğrafları var. Gezegende dört yön bilinir : Kuzey, batı, güney, doğu.

Bir de on küçük sigara alan tabaka var. "Kılıckl" diye, ya da buna benzeyen bir sesle açılıyor. On küçük filtresiz sigara, yaylı maşaların basıncı altında yan yana yatıyorlar. Eskiciden bulunmuş, sedefsi bir boyayla boyalı, hafif metal, yer yer paslanmış. (Varolma ihtiyacında ayna insan. Aynayı bilerek kırınca kaybettiğin bütünlük duygusu.) On küçük sigara alan tabakanın ilk sahibi, sigaraların filtresiz olduğu zamanlarda yaşamış, muhtemelen Hıristiyan bir kadındı. Zengin değildi, tabaka öyle değil. Onu çantasından çıkarıp "kılıckl" diye, ya da buna benzeyen bir sesle açar, yaylı maşalardan birini kaldırıp aldığı sigarayı ağızlığına takar ve kibritiyle yakardı. (Kendi yansımanın katili olma suçluluğuyla susup filtreli bir sigara yakabilirsin.)

.....

Birazdan evimde akşam olmaya başlar. Deniz eflatunlaşır, tepeler koyulaşır, körfezdeki durgun suda zarif kotraların titreyen yansımaları ve caddeden geçen arabaların gürültüsü. İnce ince gemiler de geçer, Tuna'dan ve Karadeniz'e dökülen başka nehirlerden gelip karanlık suda akan siyah gemiler. Uzaklardaki görünmeyen bahçeli lokantalardan havai düğün fişekleri, önce ışık, sonra "patpat"larla çıkıp ve gökyüzünü binlerce renkli yıldızcıklarla aydınlatıp kaybolurlar. Batı'daki tepelerde uzak komşularım bir bahane bulup silah atar, korna çalarlar. Sirenlerle devlet büyükleri geçer, gider. Hava nemli ve sentetik laciverttir, ay varsa mutlaka hilaldir. Kuş birazdan uyur. Benim yokluğumda yemini ve suyunu

apartmanın kapıcısı verir. Evdeki tek canlı şey kuştur. Ama kimse ona büyük bir kafes yapmak istemedi, kabul etmediler, çünkü o serbest olmalıymış. Dışarı bıraksam ilk sonbahar yağmurunda aç kalır, verem falan olur, ölür. Çünkü kafes yavrusu. Bu yüzden, çirkin, Sirkeci işi bir kafeste meyve, pirinç, bulgur ve makarna yiyerek oturuyor. Benden uzun yaşayacakmış. Kızım bakar. Konuşması lazım, ama öğretmeye üşendiğim için konuşmuyor, ötüyor. Bir süre ayrı kalınca küsüyor, bana susuyor. Akıllı bir kuş olmalı. Adı yok, kısaca "Karga". Ben bu kuşu hep evimde tutmak isterim.

.....

Burada güneş batarken sessizlik olur. Sessizlikte denize girmek, gövde suya sürtünürken çıkan sesi dinleyerek yüzmek iyidir. Ilık, sessiz bir sestir, dokunuşu yumuşak. Gözlerin, bu denize alışıksan yanmaz. Günü bitirirsin, geceyi bilemezsin, sudan çıkınca biraz üşürsün. Yüksek okaliptüs ağaçlarına doluşan kuşlar hep birlikte ötmeye başlarlar. (Dikkat et, kumda yürürken ayağına cam batmasın.) Giyinmeye gitmeden önce, beline bir havlu sarıp akşam vakti durulan rüzgâra karşı kahve ve biraz alkollü bir şey istersen, *calvados* dene, varsa. Fazla şekerli değildir.

.....

Babamın çok az kullanmayı denediği bir tıraş makinesi var. "Elektirikli". Hem sesini, hem de muamelesini sevmemişti, bana vermiş. Sakallarım çıkarken ben de sevmeyip geri vermiştim. Ölünce alıp evime getirdim. Döner bıçaklardaki kalıntı sakal kılları en son hangimizin acaba?

Seksen beş iğneli Norveç olta takımım duvarda asılıdır. Altı değişik olta çeşidiyle, istavritten orkinosa boy boy iğnesiyle. Tarihi belirsiz bir deniz eskisi, sensen beş iğneli bir büyü belki.

"Ego" ve "süper ego"mu hatırlar mısın? Ceviz kıran Prusyalı subayla, donunu indirince çiş yapan şaşı çocuk... Biri tahta, öbürü plastik iki figür. İki arkadaşımın, ayrı ayrı arkadaşlık hediyeleri. Bu iki arkadaşım, bir ara birbirleriyle de arkadaştılar. Sonra birinin arkadaşı, dönmemek üzere gitti. Subay ve çocuk evde duruyorlar, belki de hiç tanışmıyorlar. Çocuğun mekanizması bozuldu, çiş yapamıyor. Subayın bir kolu koptu ve hiç ceviz kırmadı.

Yakınlarda bir yerde, bebekliğimin pudra kutusu teneke teneke dikiliyordur, kapaksız. Üzerinde çırpınan bir bebek ve hemşire-anne resmi var. Anne, önlüklü. Ev işi yapar gibi. Yazık anneye.

Altınsuyu yaldızlı bir küçük sürahi, biraz misafir gibi durur. Şiddeti derindir.

.....

Işık batıyor, mor ve somon. On sekiz yazdır bildiğim gibi. Havlu ıslak. Odama git ve giyin! Ben evime bakıyorum : Orada tuval üzerine yağlıboya birkaç resim de var. Odama gidiyorum ve giyiniyorum. Üşüyorum. İki kurşun asker, yaralı arkadaşlarını taşırlar, üçü de çok küçüktür. En küçüğü şimdi ne yapar?

Zeytinyağı şişelerinde defne yaprağı olsam, öylece uyurdum mutfakta. Mutfağıma beklerim, ama ufaktır.

.....

İçine çağıran kabuk, çok uzaklardan geldi. Martinique adasına gittiysen, bilirsin. Oralarda bunlardan çok var. Ben gitmedim ama, biliyorum. Giden birinden isterdim. Üşenmedi, buraya kadar taşıdı, ağır bir şey! Üşenmez, çünkü yirmi beş yıl önce birlikte büyümüştük, ay ışığında ve otlarla. Görebilemediğim derinliklerindeki kıvrımlarında, mutlaka biraz Karaib denizi tuzu kalmıştır. Kulağına tutunca, rüzgârın uğultusu sandığın müziği duyamayabilirsin. O, aslında senin kalp atışlarının yankısı. Benim kabuk, müziksiz. Dokunması çok güzel ama : Serin, sert, kaygan. Sıcak ve yumuşak değil, ama yine de çağırıyor. Tabiatın tuhaflığı işte : Kaygan!

Kara, boynuz saplı bıçak hemen öldürür. Bıçakla ölmek çok kolaydır, ama öldürmek zor. Dokunarak. Sapı kıvrık, avuca oturur, sapla bıçağın yaklaştığı yerde, üstten görünen bir sinek kabartması var. Suya değdirilmeyen, ıslanırsa hemen kurulanması gereken bir çakı, Fransız geleneği. Ekmek, peynir, salam kesip yemek için. Sonra da mendilinle kurulayıp cebine koyarsın. Evde durması ricasıyla bana hediye edildi.

Ben de elma soyuyorum, kesip yiyiyorum, sonra kurulayıp cebime koymuyorum.

Hiç köpek bakışlı cüzdanı olan kimseyi tanıdın mı? Madeinhonkhonk. Köpeğin gözleri şaşı da oluyor. Her yöne bakıyor. Şaşkın, kızgın, aptal bakabiliyor. Plastik ya da naylon. Çocuk paraları daha küçükmüş o zamanlar. İçinde, küçük çocuk bozuk paraları için bir bölüm de var. Çıtçıtlı bu bölümü açarsan, asker künyelerim çıkar. Ölürsem dişlerimin arasına sıkıştırılacak künyeler, yaralıysam BRH+ olduğumu görürsün. Köpek, gözlerini çok komik yapıyor. Ama gülmüyorum. Çocuk parası cüzdanında kan grubunun ne işi var? Köpek bakışlı kırmızı-siyah cüzdanım olduğunda ilkokulda çocuktum. Böyle şeyleri bana, babamın ressam arkadaşı bir Rum kadın getirirdi. Kızı vardı, bebek. Kızın babası gizliydi, çünkü çok meşhur bir gazeteciymiş, milletvekili. Hem de aslında başkasıyla evliymiş. Sonra bebek kızı ve annesini Türkler, İstanbul'dan Atina'ya gönderdiler. Ben küçüktüm. O zamanlar Büyükdere'de, büyük büyük evler, gidenlerin evleri, çok ucuza satılmış. Bir tane bile alamadık! Sonra, Yunanlı kötü subaylar, kadını ve bebek kızını, kadın komünist diye adalara göndermişler. Köpek bakışlı cüzdan bende kalmış. Bebek kızın babası yaşıyor, ama Maya diye bir kızı olduğunu biliyor mu, bilmiyorum. Gizli baba çünkü. Maya, şimdi otuz yaşlarında olmalı.

.....

Ben aslında, doğduğum evde ölmek isterdim. Daha çok şey biriktirmek ve onları birer birer çocuklarımın torunlarına vermek isterdim. Şimdi herkes var, hiçbir şey yok. Büyüyünce de olmaz, biliyorsun. *Yaşamak, bir meslek değilmiş. Boşuna yazıyoruz. Yazık!*

❊

Mektup bitti. Komşuda sofra kuruldu. Sohbet başladı. İki kadın, iki de erkek var, genç. Sesler net, ama birbirine karışıyor. Cümleler var, sahipleri belirsiz. Bir de küçük kız çocuğu duyuluyor. Arada, hepsinin büyüğü, elli yaşlarında bir adamın, kısa, kesik, telaşlı monologları. İçki içiliyor, yaşlı adam içmiyor. Mektubumu götürüp onlara okusam, sofraya benim için de bir tabak koyarlar mı?

Çocuk toprak kapları aldı, gitti. Irmağa, şelalenin altına dizdi, dolsunlar diye. Ama şelalenin suları kapları kırdı, çocuk da ona dedi ki : "Ey şelale, bana kaplarımı ver, karıncaların bana yaptığı kapları. Karıncalar, annemin bana verdiği mısırı yediler. Annem, kökün altında, şelalenin orada, kökün altında, yakaladığım kuşu yedi!" Şelale, ona bir balık verdi. Güzel. Çocuk bağırdı : "Çaylak, ver bana balığımı! Şelalenin bana verdiği balığımı geri ver. Şelale, karıncaların bana yaptığı kapları kırdı. Karıncalar, annemin verdiği mısırı yedi. Annem, kökün altında, şelalenin orada yakaladığım kuşu yedi." Çaylak, bunun üzerine göğsünden bir tüy koparıp verdi. Güzel. "Bu tüy benim!" dedi çocuk. Ama rüzgâr, tüyü alıp götürdü. O zaman çocuk da rüzgâra dedi ki : "Rüzgâr, tüyümü bana ver! Çaylağın benim için göğsünden koparttığı tüyü geri ver. Çaylak, çağlayanın bana verdiği balığı yedi. Çağlayan, karıncaların bana yaptığı kapları kırdı. Karıncalar, annemin verdiği mısırı yediler. Annem, kökün altında, şelalenin orada, kökün altında yakaladığım kuşu yedi." O zaman rüzgâr ona, gökten birkaç hindistan cevizi attı. Güzel.

Yan dairede müzik de başladı. Radyo kanalları, teyp ve diskçalar arasında gezinen uzaktan kumanda, insan seslerini, piyano ve gitarları, uzak dilleri ve çalgıları tutup bırakarak, konuşmalara katarak gidip geliyor. Küçük kız çocuk, dans ediyor olmalı.

"İstediklerimi yapamamaktan yoruldum. Artık, istemekten korkuyorum. Kapandım. Koptum," diyor komşudaki genç adamlardan biri.

Konuşma, ağızdan ağıza yayılıyor, dağılıyor. Şimdi hepsi birden konuşuyor.

"İstemek, yapmak için güç vermiyor mu?"

"Güç senin içinde. Ya vardır, ya da hiç. İstiyorsan, varolan güç kımıldar."

"Sevmek mesela. Neden bilmiyorsun?"

"Yalnızca kendini sevebildiğin için mi?"

"Öğrenmemiş. Sevmeyi. Ne kendini, ne de kimseyi."

"Peki, bunda utanacak ne var?"

"Bir sakatlık gibi. Gidelim. Her şeyi bırakıp gitmek istiyorum. Her şey çok fazla gerçek. Gidip bir verandada uyumak istiyorum. Üzerime yapraklar düşerken. Sıcak, akşamüstü, seviştikten sonra. Tercümesi olmayacak kadar dünyaya ait bir dilde, seste," diyor konuşmayı başlatan genç adam.

"Kapalı açıklıklarda istek ve oburluk. Doymayan zihin, iktidarı kovalarken yaltaklanıyor. Kemiği etli tarafından ver..." diyor yaşlı adamın sesi.

Çocuk yerdeki cevizleri toplamaya çalışırken, kocaman bir maymun gelip hepsini yuttu. Çocuk haykırdı ona, dedi ki : "Maymun, rüzgârın bana verdiği cevizleri geri ver. Rüzgâr, çaylağın benim için göğsünden koparıp verdiği tüyü alıp gitti. Çaylak, şelalenin verdiği balığı yedi. Şelale, karıncaların yaptıkları kapları kırdı. Karıncalar, annemin bana verdiği mısırı yediler. Annem, kökün altında, şelalenin orada, kökün altında yakaladığım kuşu yedi. Yani, artık eğlenecek bir şey bile kalmadı!" Güzel. Maymun, kahkahadan kırılarak ona dedi ki : "Benim sana verebileceğim hiçbir şey yok." O zaman çocuk, maymunun boynuna bir ip bağlayıp alıp eve götürdü, onu yemek için. Artık sıra onundu. Ama ev boştu, ateş sönmüştü. Annesi gitmişti. Annesi, ırmakta boğulmuştu, o hoş kuşun ırmağında. Şelalenin kuşu. Öten kuş. Çocuk ne yapsın o zaman? Gidip kökün altına, şelalenin yanına, kökün altına, bir tuzak kurdu. Ve hoş bir kuş yakaladı. Güzel.

"58 yaprak bu defter, çapı iki, kaç sayfa eder? Üç yıldır yanımda taşırım, azar azar yazarlar. Defter bitmez, ben bittim."

"Sen bunu çok önce anlamıştın ve söyledin. Neden unuttun o zaman? Hatırlamadan?"

"Güneşe çıkmak istiyorum. Elleme... Güneşte uyumak istiyorum. Yumuşak olsun istiyorum."

"Konuşmuyorsun. Konuşmuyorsun! Sözümü kesme,"

"Sabır sessiz, ben... ben bıktım. Kırsana. Çok kırın, her şeyi. Ölseniz üzülürüm."

"Birincisi, o iş ayakta yapılıyorsa, iki çift insan çift kışlı tek insan olmuş gibi ya da bir tek insan varmış gibi gözükür ortada... Benim meramım başka," gibi bir şeyler mırıldanıyor büyük ses.

"Sular akıyor mu?"

"Konuşmak ne demek? Sen severek konuşursun ama ben anlayamam."

"Yeter artık, bize soyunma. İkiniz dans edin. Bırakın o ellerini yıkasın."

"Akıllıdır aslında deli... denilen başlar... mevsimler geçer ve artar yaşlar, deli

denen velidir! Taburcu edilmelidir. Bitsin artık yetişir, bu bitmeyen tıraşlar. Yaşlar ve başlarda, "lar"lar virgülle ayrılmış, yani özel isimdir başlar ve yaş."

Komşudan gelen sesler, eğretilemelerle dolu ve anlayamadığım bir dilin karanlık koridorlarında geziniyor. Beş kişi arasındaki bu tartışmadan bana geçen duygu, zamanın aslında hiç ilerlemediği ve hafızanın, olmadık anlarda "deja vu"ler yaratmaktaki çalışkanlığından duyduğum ürküntü. Şu anda, ne *Evdeki şeylere mektup,* ne de *Küçük zenci masalları,* istemeden dinlediğim, dinlerken içinde kaybolduğum bu bulutsu konuşmadan beni çekip alamıyor. Küçük bardağıma içki dolduruyorum. Dinleyin!

"Anlatacaksan, ihanete ne gerek var? Uğrunda şaşıyorum."

"Otuz beş yaş nasıl bir şey? Bıktın, değil mi görmekten?.."

"Bitsin artık, yetişir bu tıraşlar... Ve lar... lar... Larsistler! Bozguncu narsistler! Köşelerinize çekilin ve oturun. Kımıldamayın! Ben sizin terbiyecinizim. Bu bir kırbaç elimdeki."

"Senin algılaman karışmış, içine dönüp bir bak."

"Yumurta kırın! Yumurta kırın! Yumurtaları kıralım..."

"Kayıp bahçeye bahçıvan alır mıydınız? Şenlik fişekleri, umutsuz şuh nidalar, nur çekilmiş tek dakika..."

"Çok özelsiniz, ayrılın, yesinler hayat sizi."

"Eh, derinlerine indik de ne oldu? Efendilik taklidi yaparken kasılıp kaldım piyasa ekonomisinde."

"Her şey çok uyarıcı. Ne zaman suç mahalline dönsek, bir şey oluyor.
...Geçmiş, geçmişte olduğunda gibi değil, şimdi hatırlandıkça çok uyarıcı. Hep çok şey gerekiyor."

"Bu düzen niye? Ne bu titizlik? Sus biraz bize, sus ki seni görelim, kimsin. Yoksa bu kalabalık içinde sıkışmış teklik rüyaların beş para etmez..."

"Size darbuka çalayım mı? Bir de keman? Üflemeliler de üzülmesin..."

"Yüzünü dönmek istediğin bir yön var mı? Ya da yer?

"Kırlangıçlar... Adamın neresini ısırırlar bu kuşlar?"

"Keşke hiç bilmesen..."

"Bir şey daha vardı, hayret çiçeği, gözü yok, annesi yoktur. Karın karanlığında açıyor tek ve son siyah gonca."

"Uğrunda siliniyor."

Gece uzuyor. Sesler soluyor. Koltuğumda oturuyorum. Komşuda müzik sustu. Şimdi yalnızca, aralarında uzun boşluklarla, cümleler var. Bir kadın sesi, bazı dizeler okuyor :

"Kar gibi örtülü masamız, ağacın ışığında. Büyük rüzgârdan önce, süt dökülmeden. Yakılan ateş bir imkânsızlık hedefi sunar. Boyun eğeriz gölgesinin fısıltısında... ah o güzel ağacın."

Konuşmalar birden, kötü, beklenmeyen bir şey olmuş gibi, kesiliyor. Mutlak sessizlik.

"Yapmaz öyle bir şey," diyor kadınlardan biri.

"Yavaşça konuş onunla," diyor diğeri.

Koltukta donup kalıyorum. Ensemden, beynime yürüyen sıcaklık. Karanlık camda, genç bir adamın silueti. Elleri cama yapışmış, dışarda, pencerenin hemen altındaki dar çıkıntı üzerinde dikkatle yürüyor. Ağır ağır. İçeri bakıyor. Göz göze geliyoruz. Cama vuruyor. Yavaşça kalkıp pencerenin bir kanadını açıyorum. Adımını atıp içeri giriyor.

"Buzunuz var mı?" diyor. Bu sesi tanıyorum.

Zil. Genç adamla birlikte mutfağa yürüyoruz. Kapıyı açıyorum.

"Komşudan buz almaya geldim," diyor adam.

Kadın hiçbir şey söylemeden dönüp karşı dairenin aydınlığına yürüyor. Buz kaplarını adama veriyorum, açık kapıdan çıkıp gidiyor. Giderken teşekkür ediyor.

❊

Çocuk uyandı. Rüya görmüştü. Trampetini çalmaya başladı. Öbür kuşları korkutmak için. Gökyüzünden, ekinleri yemeye gelen bütün kuşları.

"Offf! amma da sıcak," dedi. ❁

Temmuz 1995-Mayıs 1997, İstinye

ÖZEL BÖLÜM

GÜNÜMÜZ İSKOÇ KISA ÖYKÜSÜ

İSKOÇ öykücülüğü ülkemizde pek tanınmıyor. İngiliz yazınından sıyrılıp bağımsız olamadığı için de daha çok Sir Walter Scott ve Brontë kardeşler gibi birkaç yüzyıl öncesinden kalmış yazarlarla özdeşleştiriliyor. Bu yüzden yeni İskoç yazarları eski yazının çemberi içinde sıkışıp kalmış, bunu aşamadıklarından kaybolup gitmişlerdir. Son zamanlarda Muriel Spark ve Iain Crichton Smith gibi önemli yazarlarla kendini göstermesine karşın, yeterince ses getiren bir yazın olamamıştır İskoç yazını. "Adam Öykü" bu dosyada, yeni İskoç öykücülerinden bazı örnekler sunuyoruz.

Bölümde yer alan öyküler için belli ölçütler gözetilmedi. Bir konu bütünlüğü ya da cinsiyet birliği düşünülmedi. Öyküler yalnızca günümüz İskoç öykücülüğünü çeşitli örneklerle sergileyebilmek için seçildi. Amaç, coğrafi uzaklığa karşın, İskoç öykücülüğüyle Türkiyeli okur arasında bir köprü kurmaktır.

Giriş

İSKOÇ YAŞAMI BİR KISA ÖYKÜ

IAIN CRICHTON SMITH

HERKESİN yaşamının bir roman olmadığı doğru olsa bile, öyle görünüyor ki birçok İskoç kadınının ve erkeğinin yaşamı bir kısa öykü. Bu yıl bu seçki için üç yüz elli başvuru oldu ve bu nedenden dolayı seçme işi her zaman olduğu gibi çok zordu. Kuşkusuz seçici kurulun üç üyesinin aynı düşüncelere sahip oldukları günü asla göremeyeceğiz, ama yine de üyelerin ayrı ayrı hazırladıkları son listelerdeki ortak adların sayısı dikkat çekiyordu. Yine de büyük pazarlıklar yapıldı. Olması gereken de buydu. Kurul üyelerinin beğenisi her şeyi kapsıyordu. Yalnızca nitelik arıyorduk.

Bu, İskoç Kısa Öyküsünün ayırt edici gücünü, güçsüzlüğünü... tartışmanın ne

yeri ne de zamanı. Ayrıca Çehov'un gizli kalmış bir sandığını bulup ortaya çıkarmadığımız da bir gerçek. Bununla birlikte başarısız başvuruları sınıflandırmak gelecekte katılmayı düşünenlerin ya da katılıp başarısız olanların işine yarayabilir. Başarısız bulunanların az sonra sıralayacağım özelliklerden birine ya da birkaçına sahip olduğu görülüyordu. (a) saf, ustaca dile getirilememiş anlam; (b) türetici; (c) sonuçlar ya da örtülü sonuçlu; (d) anlatım "kapanı eksiği"; (e) yapıtta yavanlık, fazlaca işlenmişlik ya da çalakalem yazılmışlık.

Son yıllarda, bu dizide de görüldüğü gibi, İskoç kısa öyküsünün temel niteliklerinden birinin, ortamın İskoçya sınırları dışına çıktığının ve İskoç olmayan karakterlerin yer aldığının yadsınamaz bir gerçek olduğunu belirtmek önemli olabilir. Bu derlemede Fransız, Japon, Amerikalı ve Vietnamlı sesler var. Bunun zararlı hiçbir yanı yok. Hatta bunun tersi, hızla iletişim kurup anlaşan bir dünyada tuhaf kaçardı. Yumuşak, hoş İskoç öykümsel anlatısının kısa öykü gibi göründüğü günler artık sona erdi.

Bununla birlikte sonunda, her iyi kısa öyküde olduğu gibi, coğrafi konumu bir yana bırakıp insana döndük. Burada sevginin türlü yönleriyle ilgili öyküler var. Bazıları son derece tuhaf, öyle ki eğer ortak bir izlek varsa o da budur. Kişi, özel olarak hem yaşam hem de yazın alanında pek güzel işleyen, Kirkpatrick Dobie'nin "Love Story" adlı öyküsünü seçmek isteyebilir. Yaşam-yazın, imgelem ve "gerçeklik" arasındaki ilişki öne sürülen birçok öyküde izlek olarak bulunabiliyordu, ama bu güvenilmez olabilir. Her ne kadar "Love Story" güzel güz tonuyla yumuşakça işlenmiş olsa da. Guy Kennaway'in yazdığı "Life Support"tan söz etmemek hatır kırıcı olur. Güçlü ve alışılmışın dışında yürekli bir öykü. Öylesine büyük bir anlayışla ele alınmış ki, açıkça gerçek olan ve yine açıkça "romantik" olmayan bir aşkın – kolaylıkla çirkinleşebilecekken – coşkun yengi türküsü olmuş.

Bu derlemede, ilgi çekici ve şu ana dek duyulmamış bir "adlar" karışımının ortaya çıktığını düşünüyoruz. Kuşkusuz böyle bir seçkinin adsızları özgürce ortaya çıkarması önemlidir ve bu seçki bu işi büyük bir tat alarak gerçekleştiriyor.

Sonuç olarak, güçlü bir biçimde, bu seçkinin kendi değerleri göz önünde tutularak değerlendirilmesini ve "yitirilmiş" İskoçya'yı yansıtan bir belge olmadığını vurgulamak yanlış olur. Kuşkusuz bu niteliğe sahip bazı öyküler vardı, ancak bunların çoğu yalnızca artistik yeterliliğe bağlı nedenlerden dolayı başarılı olamadılar. Kendi içinde "uygunluk" iyi bir kısa öykü olabilmek için yeterli değil. Kısa öykü yazarının görevi, kendisi istemediği sürece, toplum yorumcu olmak değildir. Tek işi içindeki öyküyü elinden geldiğince güzel bir biçimde yazmaktır. Burada bulacağınız öyküler sevgi ve nefret gibi gerçek duygularla ilgili. Bize göre, yapılan başvuruların içinde en başarılı olanlar bunlar (bunu kaygıyla ve titreye titreye söylüyoruz, çünkü yargılama, özellikle sanat konusunda yargılama asla hatasız olamaz). Her ne kadar içinde didindiğimiz odada gürültü patırtı olmasa da, az önce belirttiğim kaygıyı taşıyoruz. Elimizden gelen tek şey, seçmiş olduğumuz öyküleri beğeniyle okumanızı umut etmek.

İngilizceden çeviren : F. Zeynep Bilge

Iain Crichton Smith'in yukarıdaki yazısı, *Scottish Short Stories 1987* (William Collins Sons & Co Ltd) adlı kısa öykü seçkisinin "Giriş" yazısı olarak yazılmıştır.

Giriş

İSKOÇ KISA ÖYKÜSÜNÜN SORUNLARI

DEIRDRE CHAPMAN

"YİRMİ yıl önce kısa öykü yazarı olarak yaşamını kazanmak zor değildi. Şimdi bu tam anlamıyla olanaksız." Neil Paterson 1973'te başarısız olmuş İngiliz ve Amerikan dergilerini değerlendirdiği İskoç Kısa Öyküleri'nin ilk sayısında böyle diyordu. Nedeni açık : Okur kitlesi kısa öyküden vazgeçtiği sırada yazarların onları geri döndürme çabaları da, en azından İskoçya'da daha çok şiirle olmuştur; bu da aynı zamanda İskoçya'daki umursamazlığın bir göstergesi.

Neil Paterson dizinin ana düşüncesini ilk önsözde açıklamıştı : "Kısa öykü okuru için belki hiçbir zaman yeterli olanı yapamayacağız; ama yıllar sürse de, kısa öykü yazarı için itici güç sağlayacak yolları ve araçları bulmakta kararlıyız." Bu gücü düşünün ve şimdi karşımıza çıkanları. On dört yıl sonra tembel yetenekler yığını ve alt çekmece öyküleri çoktan bitti, ama yine de azlık sorun değil. Son zamanlarda pek çok nitelikli öykü üretiliyor. Güç kendi birikimini mi yaratıyor dersiniz?

1986'da kısa öykü artık şair, romancı, eleştirmen, oyun ve güldürü yazarı olan, ya da okullardan, kütüphanelerden, yetkinlik ortamlarından ve belki de bundan böyle alışveriş merkezlerinden çıkabilecek bir kuşak İskoç yazarın repertuvarının parçası olmuştur. Yazar, tam zamanlı bir yazar olarak kalabilmek için aynı zamanda bunların hepsi ve hiçbiri olmak zorundadır. Belki de kısa öykü yazarlığını geliştirmiş ve seçici bir kitle oluşturmuştur. Yine de kaçınılmaz biçimde kendini kısıtlı bir kitleye yaymaktadır; oysa kısa öykü, odak noktası herhangi başka bir yerde olan yazar için rahatsız bir alandır. Son teslim gününün bakısı altında belirsizliğe ya da katı bir belirliliğe bırakılmış umut veren yetenekler okura bir çeşit üzüntü verir.

Eğer güç, yazar içinde bir şey harekete geçirmişse, tüketicinin bakış açısından birikim sağlıklı ve kararlı görünür. Yeni kaynaklar basıncı artırır. Pek çok tanınmayan yazarın çalışmalarında yeni konular ve yaklaşımlar var ve düşünceli bir azınlığın bakış açısıyla yaşama beklenmedik pırıltılarını saçıyorlar.

En çok değinilen konular yoksul kent yaşamı, şiddet, üzüntü, tüm biçimleriyle ölçüsüzlük ve bunun çocuklar üzerindeki etkileri. Kimi zaman konu yazarı için fazla görünüyor. Kimi yazarlar da biçemde safsataya kaçıp asıl zorluğun kendi yeterlilik duygusunu geliştirmek olduğunu göremiyorlar. Bu yazarlar bundan uzaklaşır ya da daha açık bir duruş geliştirirlerse önemli katkılarda bulunabilirler.

Çalışanların kasa defteri konuları coğrafi ya da zihinsel boşluğun doğurduğu geleneksellikle incelenmiştir hep. Bu konunun, bu tür incelemelerden sıyrılarak ele alındığında en çok tutulan konu olması ve ufak sorunların büyükleriyle yer değiştirmesi bana ilginç geliyor. Kırsal kesimin kullanıldığı öykülerdeyse çoğu zaman yaşamın eğlenceli tarafını değil de, çatlaklarını buluyoruz. Coğrafi zıtlıklar Güney

Fransa'ya, Meksika'ya ve Mısır'a uzanan öykülerde karşımıza çıkıyor. Yine de İskoç kent sefaleti "Swan Song" adlı öyküde görülebilir.

Orta sınıfta orta yaş krizi başka bir önemli konu. Burada, cinsler birbirlerinin sorunlarına ilgi gösteriyorlar ve erkekler, kadın gözüyle aynaya bakarak büyük güç savaşımını irdeliyorlar. Örneğin Ronald Frame, yaşlı kadınların kendilerini parçalayıp yeniden oluşturmalarını anlattığı "Incident at Lavandou" adlı öyküsünde William Trevor'a yakın duruyor. Bu nitelikte öyküler okumak, yazarın, cinsiyetini şaşırtıcı biçimde aldattığını gösteriyor. Karşı cinsi ya da kendi cinslerini yazan erkekler görünümde daha fazlalar. Kadınlar buna az önem veriyorlar.

İskoç kısa öykücülüğü çok yakın zamanda filizlenmeye başladı. Yine de olası yazarı belki de açıkça belli edecek tek nitelik olan sorgulayıcı tavır şaşırtıcı biçimde pek çok öyküde gözlenebiliyor. Pek çoğu şatafat yüzünden kaybediyorlar. Bilinçli yazarsa, buna karşın, okurken yoran, dilde ölçülü olan ve ileri her adım için yolun her iki yanını da deneyendir.

Çeviren : Sinem Yazıcıoğlu

Yazarın derlediği *Scottish Short Stories 1986* (Harper Collins) adlı seçkinin giriş yazısından özetlenerek çevrilmiştir.

Öykü

MAUREEN MONAGHAN

Amerikan Rüyası

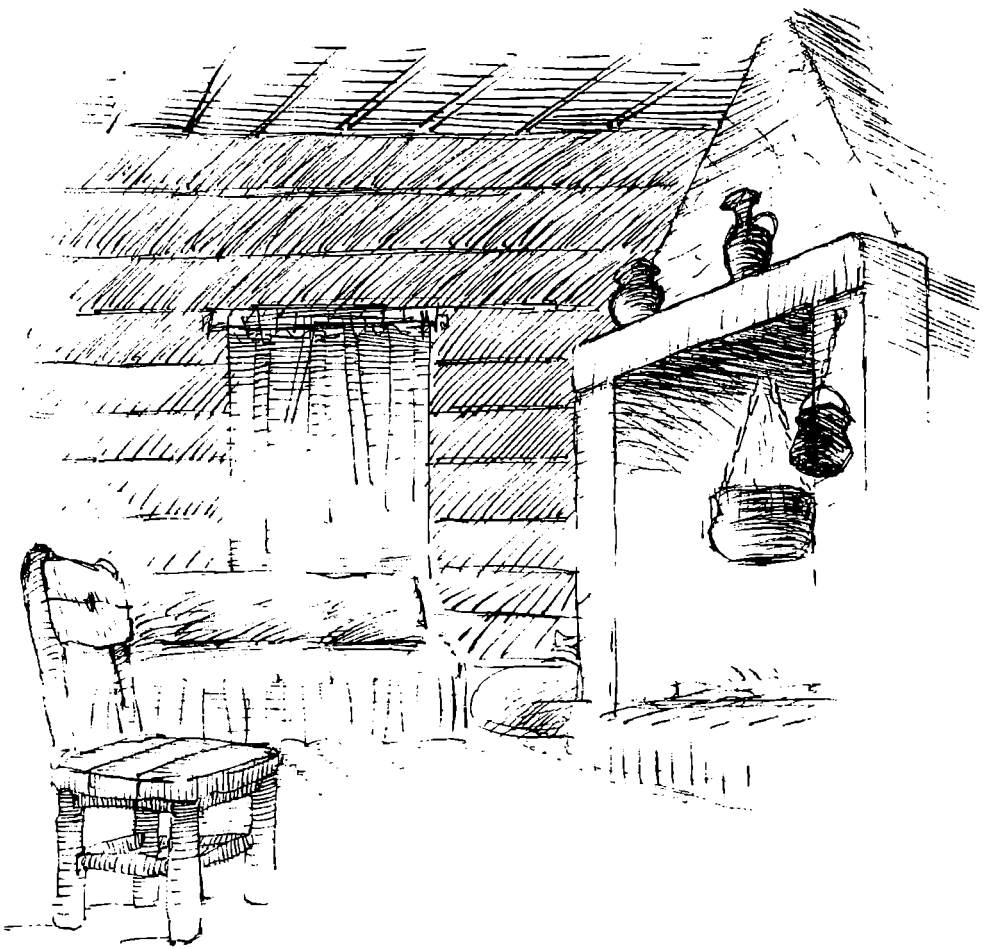
KIŞIN son gün ışığı damlacıkları halının ortasına zayıf altın rengi bir boya seriyordu, ama odanın köşeleri daha şimdiden kararmıştı. Angus ağırlığını kıçının sızlatan yanından öbürüne kaydırdı ve inledi. İniltisi, göğsünün derinliklerinden kopup gelen uzun bir iç çekiş biçiminde başladı, ağzını açtı, iniltisine ses verdi ve Effie koşa koşa mutfaktan çıkıp geldi. Fazlasıyla süslü, ıkış tıkış oda sıcaktı. Hava, fazla demlenmiş çay ve antiseptik yüzünden yoğundu ve çaresizlik onu gizlice ekşitmişti. Az sonra perdeleri çekecekti ve odada yalnız ikisi kalacaktı, bir de Aberdeen'den gelme ahmak technicolour geveze ile örgü şişlerinin "çıt çıt" sesi. Angus inledi çünkü her zaman, uzun gün uzun geceye doğru sıvışırken – boş yere harcanırken – Effie mutfaktan, "Şimdi, Babacık, sakın endişelenme. Perdeleri kapatmadan önce son bir kez kısacık olsa, camdan dışarı bakacağız. Daha sonra ateşin başında mutlu ve sıcacık olacağız. Yalnız sen, ben ve sihirli kutu. Taa yatana dek," diyerek çıkar.

Effie, sarımtırak kızıl saçları, kırmızı elleri ve kızarmış, hoş olmayan suratı ile.

Ocağa gereğinden fazla titizlendi. Küllenmiş tezek parçalarını elekten geçirdi, alev damlacıklarına doğru iteledi. Ocağın önündeki askılarına yerleştirilirken pirinç ocak aletlerinden "çın çın" sesler geldi. Fırından çıkmış sıcacık bir tepsi böreği almak için mutfağa gitti. Soğutmak üzere sundurmaya çıkarmadan önce onları Angus'a gösterdi. "Bu akşam iyi bir de çay ziyafeti çekeceğiz, Babacık!"

Effie, kedi-köpek yavrularını, kanadı kırık kuşları henüz kendisi de bir çocukken besleyecek kadar olgun doğan.

Battaniyenin kenarlarını, tozlu, kırılgan tekerlek parmaklıklarına değmeyecek biçimde sararak eski tekerlekli iskemleyi eğdi Effie – pencereye kapaklarcasına. Kapıya abanan bir dedikoducu gibi iskemlenin tutanağına eğildi, iki

Desen : Semih Poroy

sabit ayağı yere indirmeyi unutmuştu. Bakımsız topraklarının görüş alanında olmasına karşın Angus'un görebildiği tek şey soğuk, fırtınalı gökyüzünün karşısına sıralanan bir dizi çıplak ağaçtı. Bu güçlü yelin Brathenların çiftliğindeki çınarların işini bitiren yel olup olmadığını sordu. Effie onu iskemlenin içinde bir aşağı bir yukarı salladı. Kurulan Jamie Baillie'yi topraklarının yarısını yolun düzeltilmesi sırasında vermek zorunda bırakacağını duyduğunu söyledi Angus. Effie daha da eğildi ve babasının ıslak ağzını sildi. "Şşşşt, Babacık! Sakın fırtına yüzünden kaygılanma. Ben sana bakarım."

Effie, Angus'un ölmek üzere olan sevgili May'inden iletileri taşıyan, "Hadi Anne, biraz daha hızlı yürümezsen sırılsıklam olacağız. Çabuk ol hadi!" diye bağıran.

Hantal iskemleyi pencereden alıp ocak başına sürdü. Kurşuni sarı gökyüzünü kesen buz gibi yağmura dikkatle bakmak için pencereye geri döndü. Angus ateşten uzak durmak için arkasına yaslandı. Pencerenin başından ayrılıp yanına gelmesini ve onu kımıldatmasını söyledi, çok sıcak basmıştı. Effie ise, "Şşşt! Sus bakalım! Yağmuru sevmediğini biliyorum. Islanmana izin vermeyeceğim, Babacık!" dedi.

Effie, küçük patates tarlasında, "Baba! Annem keçiyolunda düşdü ve kafasını vurdu. Yağmurun altında bırakmamamız ve içeri almamız gerekecek!" diye bağıran.

Angus, öfkeli ve çırpınan, Effie'nin kararmakta olan bahçede ne görebildiğini merak ediyordu. Effie, sık sık kalacak bir yer arayan, yolunu yitiren sürücü ya da gezmenlere yol gösterirdi. Camekânlı sundurmadan geçip ön kapıya çıkar, Angus'u oturma odasında gözden ırak tutardı. Yoğun yollar, kestirmeler, Aboyne yakınlarındaki yol çalışmaları ve Braemar'daki yeni otel üzerine söyleşirdi. Çay ikram ederdi. Ziyaretçiyle birlikte keçiyolunda yol kenarına kadar yürür, "Çok kalmayacağım, Baba! Bu benim Babam. Pek dışarı çıkmaz. İnme indiğinden beri. Çok yazık! Bir şeyler yapılabileceğini sanırsınız ama..." derdi.

Effie, zenci hemşireye hastaneler, egsersizler ve köşeleri aynı bir otomobil gibi dönebilen büyük, göz alıcı tekerlekli iskemlelerden söz edip Babasının canını sıkmamasını söyleyen.

Sonunda pencereden uzaklaştı ve Babasının iskemlesini ateşin başından aldı. Işıkları – ocağın bir yanındaki sarı saçaklı lambayı ve öbür yanında, televizyonun üzerinde duran köşeli krom lambayı – yaktı. Dışarıdaki karanlık iyice yoğunlaşmıştı. Effie perdeleri kapatmaya başladı. "Aman Tanrım! Babacık, sanırım bir ziyaretçimiz var. Keçi yolundan geliyor. Sırılsıklam olmalı. En iyisi onu içeri çağırayım. Neyse ki bu böreği yapmıştım!" Önlüğüne çekidüzen verip şöyle bir saçını da düzeltince telaşla dışarı fırladı.

Angus, Effie'nin sundurma kapısını açmasıyla beraber yel ve yağmurun vuuuu sesini duydu. "Ah zavallıcık! Nasıl da sırılsıklam olmuşsun. Şu kocaman ıslak mantonu ver bana. Ön odada elektrikli ısıtıcıyı yakacağım. Kısa sürede ısıncaksın. Araban mı bozuldu? Şimdi bunu düşünme. Yağmur durunca onun da umarına bakarız."

Angus, Effie'nin artık hiç kullanmadıkları odada elektriği açtığını duydu. May'in iğneyle işlenmiş güzel iskemle arkalıklarını ve kendi annesinin işlediği,

çerçeveletip duvara astığı iletiyi düşündü. "İsa beni seviyor. Euphemina Jane Scott. 1903"

"İçeri girin ve oturun," dedi Effie. "Güzel, ufacık bir oda, değil mi? Babam bunları oyunlarda kazandı, bilirsiniz işte." Angus onun her hafta bu güzel biçimli gümüş kupaları cilaladığını biliyordu. "Şimdi, ona sizin burada olduğunuzu söyleyeceğim. Hayır gelmeyecek. Pek iyi değil. Benim dışımda kimseyle konuşmaz, çok çekingendir."

Effie, bölge hastabakıcısına, "Bırak şu yalanları, Hemşire Grace! Sen de çok iyi biliyorsun ki o konuşamaz. Salyasını akıta akıta saçmalamasının hiçbir anlamı yok. Bunu sen de biliyorsun!" diye bağıran.

İçeri girdi ve Angus'a yemeğini verdi. Önce yumurtalı yumuşak şeyi yavaşça kaşıkladı, ardından da yağlı börek parçalarını. "O, bir Amerikalı, Baba. O kocaman arabasını görmelisin. Bir de mantosunun yakasındaki büyük kürkü. İşi petrol kuyularıyla ilgili." Biraz da tasın içindeki sıcak, şekerli çaydan verdi. "Şimdi Bay Bloomberg'e bir şeyler hazırlarken senin için de sihirli kutuyu açacağım. Adı bu. Wayne Jay Bloomberg. Ne güzel bir ad, değil mi Babacık? Aslında Amerikalıların hep güzel adları olur."

Effie, okuldaki ilk gününden eve dönünce peltek peltek, "Öğretmen Euphemia Mary'nin ufacık bir kız için çok uzun bir ad olduğunu ve bana kısaca Effie diyeceğini söyledi. Ne güzel bir ad değil mi, Babacık?" diyen.

Börek, çay ve en iyi porselenleri toparlayarak mutfakla oturma odası arasında gidip gelmeye başladı. "Bu yağmurda arabası bozulduktan sonra acıkmış olmalı, Babacık." Angus'un iskemlesini televizyona yaklaştırıp başının arkasına bir yastık koydu. "Az sonra kovboylar çıkacak, Babacık. Onları seversin. Gidip konuğumuzla ilgileneceğim. Konuşacak birinin olması ne güzel!"

Ateş kül yığınına dönüşünce, boş görüntülük yavaşça vınlamaya başlayınca Angus katı bedenini tekerlekli iskemlenin içinde ırgalamaya başladı. Effie'nin ön odadan gelen yumuşak mırıltısını duyabiliyordu. "Babamın bana burada gereksinimi var Bay Bloomberg. Sizinle Amerika'ya gitmeyi çok isterdim, ama onu bırakamam. Eğer Annemi görürseniz lütfen onu özlediğimizi söyleyin. Uzun zaman önce Amerika'ya gitti, Bay Bloomberg."

Angus kükredi : "Annen öldü, kızcağız. Toprağın altından başka hiçbir yere gitmedi. Off! Böyle öyküleri kaçık bir beyne anlatmakla ne büyük bir günah işledim. Onu Amerika'ya götür, Wayne J. Bloomberg. Onu istediğin kadar uzağa götür. Hemşire Grace sabah burada olacak. Birbirimizi idare ederiz."

Effie, Angus'un siyah manşonuna dayanıp hıçkırıklara boğulan. "Annem neden bizi yanına almadan Amerika'ya gitti, Baba? Şimdi bizimle kim ilgilenecek?"

Telaşla oturma odasına girdi. Babasının ıslak ağzını ve yaşla dolan yaşlı gözlerini kuruladı. "Şşşt, Babacık! Seni bırakıp Amerika'ya gitmeyeceğim. Sakın canını üzme."

Effie, bebeklerine mırıldayarak şarkı söyleyen : "Ağlamayın bebecikler. Büyüdüğüm zaman sizi de beraberimde Amerika'ya

götüreceğim. Sizi bırakmayacağım. Effie her zaman sizinle ilgilenecek."

İngilizceden çeviren : F. Zeynep Bilge

Maureen Monaghan Glasgow'da doğdu. Öğrenimini Glasgow ve Ayrshire'da tamamladı. Yıllar sonra, eşiyle birlikte lokantacılık yapmak için öğretmenliği bıraktı. Kısa süre önce yazmaya başladı. İlk öyküsü *The Other Side of the Clyde* seçkisinde yayımlandı. O günden bugüne öykü ve şiir yazmayı sürdürüyor ve bir roman yazmaya çalışıyor.

Amerikan Rüyası ve Ölüm

Zeynep F. Bilge

MAUREEN Monaghan'ın "Amerikan Rüyası"yla ilk karşılaştığımızda acaba bu İskoç kızı da herkes gibi Amerika'yı zengin bir sığır tüccarı ya da petrolcü (tıpkı Wayne Jay Bloomberg gibi) bulup evlenilecek ve sonsuza dek mutlu yaşanacak bir fırsatlar ülkesi olarak mı görüyor diye düşünürüz. Ancak sözcükler akmaya başladıkça Effie'nin Amerikan rüyasının çok farklı olduğu anlaşılır.

Sık sık Effie'nin "babacığına" yalnız bırakmamak, terk etmemek ve ilgilenmekle ilgili sözler söylediği duyulur. Angus'un yanıtı (bir türlü dile gelmeyen ve Effie'ye ulaşamayan yanıtı) ise çoğunlukla bunun tersini istediğini gösterir. Peki baba kızın ilişkisini ve yaşamlarını bu denli etkileyen olay nedir? Effie'nin annesinin Amerika'ya! gitmesi. Angus'un okurlar dışında kimse tarafından duyulmayan, "Anne... Toprağın altından başka hiçbir yere gitmedi... Böyle öyküleri kaçık bir beyne anlatmakla ne büyük bir günah işledim," itirafıyla baba kızın ilişkisini daha iyi anlama olanağımız olur. Dünyası ana-baba ve ev ikilisinden oluşan insanların bunlardan birini yitirmesiyle boşluğa düşmesi olağandır. Angus'un tam olarak nasıl bir öykü anlattığını bilmiyoruz, ama Effie'nin buna inandığı ve annesinin ölümünü 'kaçma' yoluyla unuttuğu bir gerçek. Anne ya da babasını yitirince yaşamı altüst olan kişilerle yazında sıklıkla karşılaşıyoruz. Bunların içinde (özellikle İngiliz yazınını düşündüğümüzde) aklımıza gelen ilk örneklerden biri William Shakespeare'in Hamlet'inde babası öldürülünce aklını yitiren Ophelia'dır. Yaklaşık üç yüz-üç yüz elli yıl arayla yaratılan bu kişilerin tek ortak noktası yazarlarının Büyük Britanya Adası'nda yaşamış olmaları değildir kuşkusuz. İkisi de onlara bakmakla yükümlü büyüklerini yitirirler. İkisi de bu gerçeği kabul edemezler (Effie'nin bunu kabul edememesinin temel nedeninin Angus'un saptırması olduğunu biliyoruz). İkisi de sorunlarını şarkı söyleyerek dile getirirler. Effie'nin ilerde Ophelia gibi kendini öldürüp öldürmeyeceğini bilmediğimiz gibi, onunla birlikte yaşamak zorunda olan Angus'un bu duruma daha ne kadar dayanabileceğini de bilemiyoruz.

Günümüz yazınına yaklaşmaya başladığımızda ise, Katherine Mansfield'in "The Daughters of the Late Colonel" öyküsündeki Josephine ve Constantia'yı görürüz. Bu iki – yaşı geçkin – kız kafalarında yaşattıkları 'Baba' hayaletiyle yaşamak

ve onu öldürmek arasında gidip gelen, çılgınca gülen ve tutarsız konuşan kişiler olarak karşımıza çıkıyorlar. Görüyoruz ki aradan yüzyıllar geçmiş olmasına rağmen, kim nasıl ölmüş olursa olsun 'kaçık' ya da 'kaçık olmaya uygun' beyinlerin bu ölümlere tepkileri bir biçimde bir yerlerde kesişiyor.

Angus'un yukarıda belirttiğim itirafında dikkate değer bir diğer nokta da, Effie'yi 'kaçık' olarak nitelendirmesidir. Bir babanın kızını 'kaçık' olarak nitelendirmesinin olağandışı bir durum olduğu açıktır. Bunu aralarındaki iletişim sorununa bağlamamız doğru olacaktır. Öykünün başından Effie'nin Hemşire Grace'e bağırdığı ana kadar baba kız arasındaki sorunun ne olduğunu tam olarak anlayamıyoruz. Angus'un ocak başında sıcaktan huzursuz olması nedeniyle Effie'yi yanına çağırması üzerine Effie'nin, "Şşşt! Sus bakalım! Yağmuru sevmediğini biliyorum. Islanmana izin vermeyeceğim, Babacık!" demesine bir türlü anlam veremeyiz. Bu iletişim kopukluğunun tek nedeni Angus'un felçli olması mı? Büyük olasılıkla 'hayır'. Annenin ölümü, babanın 'masum' yalanı, kızın kabuğuna çekilmesi, kızın hasta bir babaya bakmak zorunda kalması, tek konuğun yolunu yitiren insanlar olduğu bir evde yaşamaları ve belki de İskoçlar'ın bir bütün olarak öteki toplumlarla kolay iletişim kuramamaları.

Nedeni her ne olursa olsun İskoçya'da bir yerlerde birbirleriyle konuşamayan, ama birbirine bağımlı olan bir baba kız ve İskoçya Amerika arasında gidip gelen bir hayaletin düşündürücü öyküsünü aktarıyor Maureen Monaghan. Düşündürüyor, çünkü hepimizin başına gelmiş ya da er ya da geç gelecek olan bir gerçeği, "ölüm" ve "ölüm acısı"nı gözler önüne seriyor.

Öykü

DUNCAN MCLEAN

Denizci

HIRÇIN Kız üçte limandan ayrıldı, biz de işimize koyulduk.

Hele evin borcunu ödeyeyim bir, dedim, beni denizde bulamazsın. Bu işi bitirip bir daha denizin kıyısından geçmeyeceğim.

Ortalıkta biraz dolaşsan hiç de kötü olmaz, dedi Finn. Güneşe bak. En pis yerde takıldı kaldı.

Karşıya geçiyordum, geri döndüm. Aaah ah, denizcinin görevi işte. Bir bara gitmeliydim.

Kendime bir tekne alacağım, dedi Finn. Bir yatak bir de ocak attın mı tamam. Al sana en baba fırsat. Sonra da ver elini el değmemiş mavi uzaklar : Zımbırtının burnunu ekvatora döndür ve elveda diye haykır.

Son gittiğimiz şu bar ner'deydi yahu? dedim. Neydi adı? Iskuna mıydı, neydi...

Finn bir dükkânın kapısını açtı. Haydi buraya...

Onu izledim. Yerlerde halatlar ve şamandıralar, raflarda cankurtaran yelekleri, fenerler ve pusulalar, duvarlarda da deniz haritaları vardı.

Biraz bunlardan istiyorum, dedi Finn.

Haritalardan mı? dedi kasadaki adam.

Evet.

Neresi için?

Sargasso Denizi, dedi Finn. Zanzibar, Kuzeybatı İzlanda, Honolulu, Büyük Set Resifi, Van Dieman Körfezi, Amazon Havzası, Timbuktu, Montego Körfezi...

Yalnızca Britanya kıyı haritalarımız var, dedi adam.

Ne!

Adam omuzlarını silkti. Kusura bakmayın.

Kahretsin... Finn başı eğik, ellerini kasaya dayadı. Merhaba diye haykırmak için kabuğuna çekildi.

Omzunu sıvazladım. Boş ver, dedim, sonra da arkama döndüm. Iskuna Bar'a nasıl gidebiliriz? dedim.

İngilizceden çeviren : Sinem Yazıcıoğlu

Duncan McLean ve Kırık Bir Denizci

Sinem Yazıcıoğlu

İSKOÇ kısa öykücülüğünün genç adlarından Duncan McLean, Denizci adlı öyküsünde, ülkenin günümüz öykülerinde açıkça gözlenebilecek İskoçya'ya sığınmama, başka ülkelere yönelme konularını kullanıyor. Öykünün, Iain Mac Donald'ın "The Beautiful People of Juan Les Pins" gibi bütünüyle İskoçya dışında kurulmuş ortamları olan öykülerden farkı, olayın İskoçya'da geçmesi ve ne kadar arzulanırsa arzulansın ülkeden çıkışın en azından alt sınıflar için olanaksız olduğu düşüncesini taşıması.

Denizci, adından da anlaşılabileceği gibi bir denizcinin yaşama bakış açısını gösteriyor okura. Günlük yaşamın zorlukları ve ağır ekonomik koşullara karşın içinde coşkulu bir gezgin ruhu taşıyan denizci, kısa zamanda onu heyecanlandıran isteğinin gerçek dışı olduğunu görüyor. Bu anlamda yazar, The Story of Jorkel "Hayfork" adlı öyküsünde İskoç Odysseusu'nu yaratmaya çalışan George Mackay Brown'dan ayrılıyor. Yaşlılığında bile son gezisine hazırlanan Jorkel'e karşın genç olduğu halde tükenmiş denizci Finn'e "öykünün kahramanı" demek oldukça güç.

Öykünün biçemi de Brown'un adı geçen öyküsünden oldukça farklı. Öyküsünde Jorkel Hayforks'un gezilerini masalmış gibi anlatan Brown'a karşın, McLean günlük konuşmaları ve kısaltmaları da öyküsüne katarak daha gerçekçi bir tutum izlemiş.

Yeni kuşak İskoç kısa öykücülerinden Duncan McLean, uzun yıllar kısır bir

yazınsal üretim içinde kalmış İskoç yazınında üretmeye çalışan parlak yazarlardan. Yine de bu tanınmamış yazının tanınmamış yazarını tanımayı siz okurlara bırakıyorum.

Öykü

JANE WEBSTER

Örümcek

DÜN gece bir rüya gördüm.

Bahçedeydim, kızıl kasvetli bir ay ışığının peşinde sürükleniyordum. Yüksükotları, hezarfen çiçekleri yerlerde eziliyordu, gördüğüm, paramparça gövdelerinden akan kandı, özsu değil. Çıt kuşlarını kurarken seyrettiğim yuva ortadan yarılmış, yavrular her yana dağılmış, içleri dışlarına çıkmıştı.

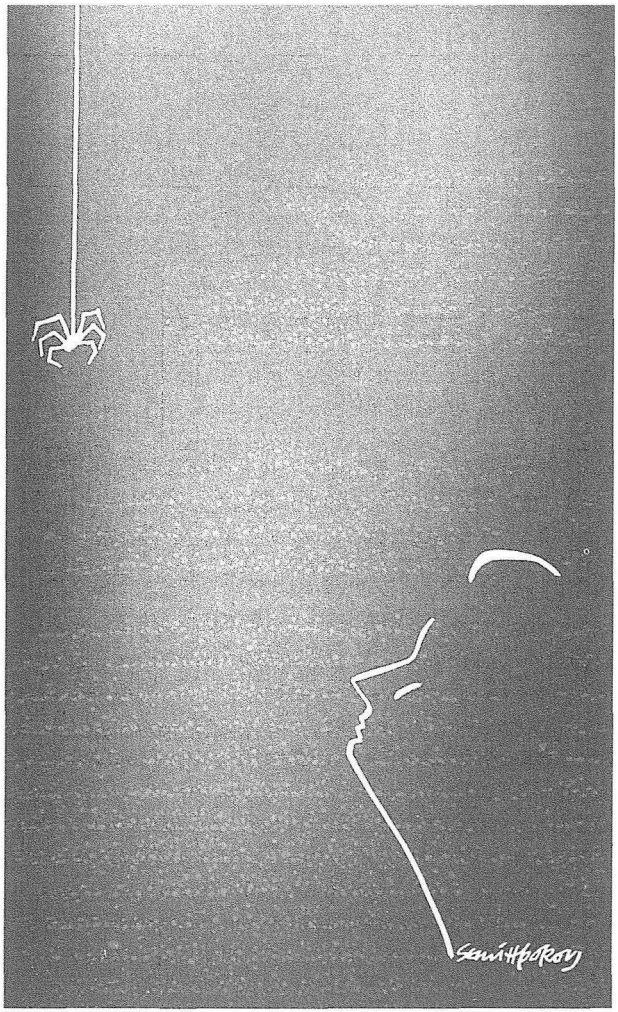
Ay ışığını, rüyaların sağladığı dışardan izleyicilik duygusuyla bir sonraki vahşetin ne olacağını hemen hemen onunla karşılaşmadan önce bilerek, soğukkanlılıkla takip ediyordum. Beni katledilmiş bahçemi çevreleyen bir çemberin içine sonra da gerisin geri eve, sadece birkaç dakika önce çıktığım eve doğru çekti. Karşılaştığım katliam beni yine şaşırtmamıştı.

Köpeğim benimleydi, korkmuş, bacaklarımın yanında kalbi çılgınca atıyordu. Fakat rüyaların o garip sualtı dünyasındayken onu durdurup rahatlatamazdım, ilerlemeye, ay ışığını takip etmeye devam ettim sadece; böylece en sonunda tüm yarattıklarımı mahvetmiş olan canavarla yüz yüze gelebildim.

İlk duyduğum sesiydi, boş meşe tahtaları çızıktıran pençelerin sesi. Birden yanımda olması gereken kalp atışlarının sıcaklığını özledim. Köpeğime, kaburgalardan fışkıran koyu siyah kana baktım, bacaklarını hızlı hızlı oynatıyordu sanki, en sonunda, sadakatle dolu bütün o yılları geride bırakıp kaçmaya çalışıyordu. Sonra, elimdeki kıvrılıp bükülüp ağ ören bıçağa baktım ve düşündüm, evet, bu ben olmalıydım.

UYANDIM. Her şey olması gerektiği gibiydi, eve uykudayken zarar gelmemişti. Sadece perdeler açık pencerenin yanlarına savrulmuştu, rüyamı benimle paylaşmışçasına. Kocam yanımda yatıyordu, her zamanki gibi, sırtı bana dönük, bir kolu kabaran göğsünün üstüne düşmüş, bu yüzden eli ağzının yanında bir yumruk gibi kıvrılmış. Ne tuhaf bir savunmasızlık. Derin uykuya özgü yavaş ve düzenli bir ritim vardı nefesinde. Rüyam ona rahatsızlık vermemişti. Evet, her şey aynen olması gerektiği gibiydi.

Benim uyanık olmam dışında. Mavi aydınlığın o ilk nefesini ve eve doğru uzanışını izlerken onun kaçmasına izin verdiğim için dehşete düştüm, oysa bu

Desen : Semih Poroy

kadar yakınlaşmışken...

Bu bahçede oldukça az rastlanan bir şey yarattım. Misafirlerimiz onun zerafeti, huzur vericiliği, az bulunan dokusu ve iyi yetiştirilmiş türü üzerine yorumlar yapıyorlar. O bir bahçenin yeşil sis örtüsü, sarı kırlangıç otu havuzunun içinde beyaz süren çiçekleriyle orası burası yarılmış bir sis bulutu. Tüm yaz boyunca burçaklar ve hanımeli kokuları çevresini sarar, birlikte âşıklar gibi büyüyorlar.

Onlar gibi. Ama kocam bu gece çalışıyor, bir kütüphanede oturup on altıncı yüzyıl cadı avcılığı sistemini inceliyor. Böyle dedi bana ve ben de bunu böyle aklımda tutacağım. Aynen onun gülünç olmayacak kadar geç bir saatte dönmeyi aklında tutacağı gibi, ve ben de bahçede uzun bir gün geçirmiş olmanın yorgunluğundan belki de uyuyor görüntüsüyle o gelene kadar yatağa girmiş olmaya özen göstereceğim. En azından onu yalan söyleme zorunluluğundan kurtarabilirim. Asla yaratıcı bir adam olmadı ki zaten.

HİÇBİR zaman örümceklerden korkmadım. Aslında onlardan oldukça hoşlanırım, istemeyerek banyoma düştüklerinde o öfke dolu kaçışlarıyla onları kendime yakın bulurum. Onları hep kurtarıp pencerenin dışına bırakarak morsalkımların mahremiyetinde kendilerini bulmalarını sağlarım.

Bahçe alet edevatını koyduğum kulübenin içinde bir örümcek yeni yeni ağını örmeye başlamış. İyi bir İskoç olarak, bugün onu yarım saat boyunca izledim belki beni manevi bir aydınlığa götürür diye. Götürmedi.

Benimki yavaş ve oldukça titiz bir örümcek, basit ve iyi tasarlanmış bir planla tamamladığı her teli tekrar kontrol edip işine devam ediyor. Narin ön bacakları gergin ağının üzerinde öylesine işliyor ki kulaklarımda bir müzik ça-

lınıyor, çelik sanki.

Karnının ortasından salgıladığı bir maddeyle örüyor ağını. Acaba işini tamamladığında bağını koparmadan kalır mı, yaratısı kendinden bir parçaya, canlı damarlarla kenetlenmiş bir ağa dönüşür mü?

Kocama sorayım. Aslında böyle bir şeyi ne bilir ne de bununla ilgilenir, ama bu bir konuşma parçası, samimiyetten doğan o eski sessizliğimizi son derece tehlikeli bir biçimde parçalayan bu sessizliğin üzerine aramızda atılan bir yaşam köprüsü.

YÜZÜMÜ izliyorum, kayda değer bir değişmenin olmadığını görmek beni rahatlatıyor. Göz çevrelerimdeki ince çizgiler, saçlarımdaki gri teller, kırk yıllık bir yaşamın getirdiklerinden başka bir şey değil. Görebildiğim kadarıyla aralarından düşüncesiz herhangi bir duygunun sızabileceği yarıklar ya da çatlaklar yok.

Yaz geçiyor. Sıradan hayatımızın bıçak sırtında devam ediyoruz, saygısız ve boşlamış olmadığımızı birbirimize göstermekte temkinli, ayaklarımızın altındaki toprağın kof olacağı korkusuyla bütün dikkatimizle yürüyoruz. Her gün ırmak kıyısında yürüyorum, köpeğim çevremde durmadan genişleyen daireler çizerek koşuyor, zümrüt yeşili bir denizdeki yunuslar gibi mısırların arasında taklalar atan rüzgârı kovalıyor. Bahçedeki zararlı otları ayıklıyorum, çiçekleri daha da güzelleşebilsin diye fideleri aşılıyorum. Şarap yapmak için otları, kuru güllerin taçyapraklarını, solmuş çiçekleri topluyorum. Kısaca yarattığım huzurun içinde bir huzursuzluk ya da kusur olup olmadığını kontrol etmekteyim.

Örümceğim ağını ördü. Mükemmel olmuş, gençlik gibi gergin ve parlak. Bu sabah çiğ taneleriyle ıslanmış, güneşin ilk ışıklarını kristal gibi yansıtıyordu. Örümceğim ilk dansına kalkan bir genç kız kadar utangaç, ağa değmeden kenara ilişmiş ara sıra genç kızın güzelliğine bir türlü inanamadığı saçlarına dokunması gibi o da ağın tellerine dokunuyordu.

Ve kocam hâlâ akşam yemeğine geliyor, hâlâ gülünç olmayacak kadar geç bir saatte eve dönüyor. Dün gece benimle sevişti, ya özür diler gibiydi ya da isteksiz, hangisiydi bilemiyorum. Muhtemelen her ikisi de. Doruğa ulaştığında başı güvenle omzuma gömüldü, sıkı sıkıya kapattığı gözlerinin ardında gizlediği kadının karelerini birleştirmeye çabaladım. Ama ne bir şey görebildim ne de hissedebildim.

O uyudu, ben uyanık, yatakta, bunun anlamı ne olabilir acaba, diye meraktaydım. Öfkeyle kapatılmış bir telefon, onun sığınmaya çalıştığı ona dönük bir sırt ya da küskün ve öfkeden kızarmış bir surat mı? Sürekli ya da geçici bir son mu? Ya da belki de başka bir şeydir; belki benimle vedalaşmasını gerektiren bir sözdü o kadına verilen. Belki hakkımdaki karar yarın elime geçecek. Ya da belki bu, yalanlardan özenle dokunmuş ağımıza eklediğimiz yeni bir telden başka bir şey değil.

Her ne ise kabullenilmesi gerek. Yapabileceğim tek şey beklemek.

FELAKET. Gül sarhoşu bir kelebek örümceğimin ağına düşmüş bilmeden.

Onları bu sabah orada buldum, kelebek yorgunluktan bitmiş, bunun bir kâbus olduğuna kendini inandırmak ister gibi, parlayan güneşe doğru yine özgürce uçabilmek umuduyla hâlâ ara ara kanatlarını çırpıyordu.

Örümceğim çıldırdı, bir o yana bir bu yana koşuştururken kelebek yüzünden o güzelim ağının temiz düzenli iplerinin yerini alan bu yapışkan, karmakarışık yığının yarattığı hasar onu tümden bir bocalamanın içine itti.

Ben de kendimi tuhaf bir kararsızlık içinde bocalarken buldum. Kelebeği kurtarmak için örümceğin ağını koparmak zorunda kalacaktım. Bu örümceğimi incitir miydi acaba? Hatta öldürür müydü? Eminim yeni bir ağ öremezdi. Ama neden kelebek kurban olmalıydı ki? Ve ağ zaten bir savaş alanına dönmüşken.

En sonunda küreğimle eldivenlerimi yerden aldım, kapıyı kapatıp kulübeden çıktım. Her zaman için en iyisi doğayı kendi akışına bırakmaktır.

KELEBEK ölmüş, kanatları ağın dolaşık ipleri içinde lime lime olmuş. Ama örümcek ona doğru hiçbir harekette bulunmadı. Eğri büğrü ağının ucunda öylece büzüşmüş önündeki harabeyi inceliyor. Belki de ağ öylesine zarar görmüş ki örümceğim kendisine ulaşan mesajlara bir anlam veremiyor. Ya da belki hareket etmeye korkuyor, en sonunda ağını tamamen yok edecek hareketinden korkuyor. Kocam evde. Bir sandalyeye oturup pencereden dışarıya, ele geçirilemezmiş gibi görünen parlayan güneşe bakar.

Ben de burada, kapının kenarında durup onu seyrederim, bir örümcek kendi ağından kaçmaya çalışabilir mi diye sormaya korkarak.

İngilizceden çeviren : Filiz Kaynak

Jane Webster 1956 yılında Edinburgh'ta doğdu. Sterling Üniversitesinde İngiliz dili eğitimini tamamladıktan sonra birkaç yıl tiyatrolarda teknik eleman olarak çalıştı. Şiirleri ve kısa öyküleri var.

Öykü

ALEX HAMILTON

Henry ve Joyce ve 33 Yaşındaki Kadın

HENRY benim çok yakın bir arkadaşımdı ve Joyce Henry'nin çok yakın bir arkadaşıydı. Joyce benim çok yakın bir arkadaşımdı ve Henry Joyce'un çok yakın bir arkadaşıydı. Joyce'u belki on bir senedir görmüyorum, ama

Desen : Semih Poroy

Henry ve ben arada bir buluşuruz. Hemen hemen altı ayda bir.

Olanaksız olduğu kadar inanılmaz da olan bazı önceden tasarlanmış ayrılıkları göz ardı ettiğim bir dönem oldu. Henry'yle ben yakındık ve bazı yönlerden Henry'le benim yakın olabileceğimizden çok daha yakındık Joyce'la birbirimize. Joyce ve Henry de yakındı hatta bazı yönlerden benim her ikisiyle de olan yakınlığımdan çok daha yakındılar birbirlerine. Oysa, kimi yönlerden, Henry ve ben, benim Joyce'la, Joyce'un Henry'yle veya Henry'nin Joyce'la veya Joyce'un benimle olduğundan çok daha yakındık birbirimize.

Nerede olduklarını bilmiyorum, ne Henry'nin ne de Joyce'un. Joyce belki bunu okuyacak ve benimle yeniden bağlantı kuracak. Böylesi ne iyi olurdu.

Üç, dört yüzyıl ya da yüz yıl önce, Henry Edinburgh'ta yaşıyor orada çalışıyordu ve kulaktan dolma haberlere göre Joyce de oralarda görülmüştü.

Alışkanlıklarından utanan, yaşlarının farkında olan ve bu yüzden gençliklerini uzatmaya çabalayan Henry ve üç meslektaşı tenis oynarlardı. Aptalca belki, ama hepsi de yaşıyor hâlâ ve daha önemlisi artık oynamaktan vazgeçmişler.

Bir gün, Henry ve rakibi korta giderlerken iki kişiyle karşılaştılar. Biri 33 yaşındaki kadındı.

"Merhaba."

Kadını tanıyınca kendiliğinden gelen bir neşeyle Henry'nin yüzü aydınla-

nır.

"Nasılsın?" dedi Henry.

"Teşekkür ederim," dedi 33 yaşındaki kadın. "Siz nasılsınız?"

"Ah, iyiyim," dedi Henry. "İyiyim. Neler yapıyorsun? Burda mı yaşıyorsun? Çalışıyor musun? Seni tekrar görmek ne iyi oldu."

"Tekrar mı?" dedi 33 yaşındaki kadın. "Üzgünüm. Sizi hayatımda daha önce hiç görmedim."

"Benim," dedi Henry. "Henry. Beni hatırlamıyor musun, Joyce?"

"Henry?" dedi 33 yaşındaki kadın. "Joyce? Üzgünüm. Henry adında birini tanımıyorum – adım da Joyce değil."

Kadın adının ne olduğunu söylemedi, ama hiç olmazsa gülümsüyordu. Bundan dolayı Henry kendini aptal gibi hissetmesine rağmen suçluluk duygusuna kapılmadı.

"Ah," dedi Henry, "özür dilerim. Sizi bir başkasıyla karıştırdım. Eski bir arkadaşımla. İsmi..."

"... Joyce," dedi 33 yaşındaki kadın.

Henry gülümseyerek başıyla onayladı, kadın da ona gülümsedi, Henry özür diledi, kadın da öneminin olmadığını, yine gülümsediler birbirlerine ve Henry korta yollandı, kendi kendisinden öc alma yolu olarak rakibinin canını çıkardı.

ÜÇ, dört hafta ya da yüz hafta sonra, Henry ve iş arkadaşı tenis kortuna giderlerken iki kişi yanlarından geçti. Biri 33 yaşındaki kadındı.

"Merhaba."

Kadını tanıyınca kendiliğinden gelen bir neşeyle Henry'nin yüzü aydınlandı.

"Nasılsın?" dedi Henry.

"İyiyim, teşekkürler," dedi 33 yaşındaki kadın. "Nasılsınız?"

"Ah, iyiyim," dedi Henry. "İyiyim. Neler yapıyorsun? Burda mı yaşıyorsun, çalışıyor musun, seni tekrar görmek ne iyi oldu."

"Seni görmek de çok iyi oldu, Henry," dedi 33 yaşındaki kadın. "Beni hatırlayabildiğin için gerçekten rahatladım."

"Rahatladın mı?" dedi Henry. "Herhalde şaka yapıyorsun. Seni nasıl unutabilirdim ki, Joyce?"

"Ah," dedi 33 yaşındaki kadın, "demek ki öyle."

"Pardon?" dedi Henry. "Demek ki nasıl?"

"Beni unutmuşsun," dedi 33 yaşındaki kadın.

"Ama," dedi Henry, "seni nasıl unutabilirim? Seni hatırladım, Joyce, seni durdurdum ve seninle konuşuyorum."

"Ah," dedi 33 yaşındaki kadın, "beni hatırlamadın, beni durdurmadın ve zaten benimle de konuşmuyorsun."

"Ne?" dedi Henry.

"Ben 33 yaşında bir kadınım," dedi 33 yaşındaki kadın. "Üç, dört ya da yüz hafta önce beni bu kortta durdurmuştun, beni görmek seni çok mutlu etmişti, Hal hatır sordun ve ben seni tanıyamayınca şaşkınlıktan donup kaldın. İşte o

zaman kendini tanıttın Henry bu yüzden seni hatırlıyorum. Şimdi. Hoşça kal."

33 yaşındaki kadın gülümsedi ve yoluna devam etti.

"Hoşça kal," dedi Henry ve tenis oynamaktan vazgeçti.

Bu gerçekten ona çok dokundu.

İngilizceden çeviren : Filiz Kaynak

Alex Hamilton 1949 yılında Glasgow'da doğdu. Öyküler yazıp okuyor, şarkılar besteliyor, söylüyor. Şu sıralar romanını yayımlatabileceği bir yayıncı arıyor.

Öykü

ASTRID WILSON

Pazar

KİLİSEYE gitmek tiyatroya gitmek gibidir onun için, giyinip süslenmelidir. Parlak mavi bir palto. Bir şapka. İnciler. Büyük siyah bir el çantası.

Barrie, der bana hep, Barrie ruju fazla mı kaçırmışım?

Hayır, derim.

İyice bak, der, iyice bak. Doğruyu söyle.

Bunun üzerine daha dikkatlice bakarım. Koyu renkli ruj kesinlikle yanlış seçim, bence, ama bunu ona söylemem. Biraz daha göz gezdirip hayır, derim, fazla kaçmamış; tam olmuş.

Gül bahçesi, der, gül bahçesi, adı bu. Sen olsan uçuk pembe derdin, değil mi?

Dudaklarına bakar uçuk pembe, derim. Evet, bu uçuk pembe. Sana yakışmış.

Mutlu olur ve gerçekten, der, gerçekten bana yakışıyor mu? Sonra aynaya sanki bir erkeğin karşısındaymışçasına pozlar takınarak bakar.

Pazar ayinlerinden önce hemen her zaman mutludur. Tuvalet masasına oturup makyajını yapar. Burnunu pudralar. Far sürer, sürme çeker.

Tabii, der, insan biraz çaba göstermeli öyle değil mi? İnsan efendisi için biraz çaba göstermeli.

Kiliseye süzülerek girer. İnsanlar ona gülümseyerek merhaba derler. Diz çökmez, çünkü diz çökemez. Bastonunda hep bir telaş vardır.

Ayin başlayınca denizden yükseliyormuş gibi gelen sesleri dinlerim. Sunağın üstüne, altın rengine boyanmış melek yüzlerine bakarım. Tanrı gibidirler, benim için, Tanrı her neye benziyorsa öyledirler.

Desen : Semih Poroy

Tanrım, derim, bana yardım et. Lütfen aritmetiğim iyi olsun. Lütfen anneme yardım et. Lütfen onu iyileştir.

Rahip incil okurken düşlere dalarım. Huzuru ve dünyanın bir parçası olduğumu içimde duyarım. Çevremde oturan insanları severim. Kendimi sıcacık ve kalabalık bulurum.

Tanrı sizi izliyor, der rahip. Tanrı yarattığını izler. Onun iradesine uymalıyız. Ondan ayrılmamalıyız. O bizim çabamızı görür ve bizi ödüllendirir. Ona güvenmeli ve ona yüreğimizi vermeliyiz. O bize oğlunu verdi. Ona yüreğimizi vermemizi istiyor.

Evet, derim, evet evet evet.

EVE döndüğümüzde hep sinirli olur. Öğle yemeği yüzünden kızgındır.

Biliyordum, der, biliyordum. Böyle olacağını biliyordum. Hepsi yağ. Sana

söylemiştim. Sana yağlı parça alma demiştim. Yağlı ve damarlı, dedim, yağlı ve damarlı. Sana söylemiştim. Böyle olacağını biliyordum. Şu şeyi gördüğüm anda anlamıştım.

Ama baktım, derim, kasaba rica ettim. Annem için iyi yerinden bir parça et, siz onun zevkinden anlarsınız dedim.

Yalan söylüyorsun, Barrie, yalan söylüyorsun. Dikkat etmiyorsun, işte o kadar. Hep böyle oluyor bu.

O kadar da kötü değil, derim. Bir tadına bakmaz mısın? Sana bir lokma vereyim. Fena değil, gerçekten. Tatsana bir kez.

Bir parça alır ama hemen sonra, bunu yiyemiyorum, der. Yiyemiyorum. Tabağını iter.

Ben kendi payımı bitirdikten sonra biraz da puding yerim. Sonra oturma odasına geçeriz. Büyük bir sandalyeye oturup konuşmaya başlar.

Biz değerbilirdik, der, sahip olduklarımızın değerini bilirdik. Çok şeyimiz yoktu ama şikâyet etmezdik. Tatillere değil günlük gezilere çıkardık. Pentlands'te pikniğe giderdik.

Çiçekler, bulduğumuz çiçekler, olağanüstüydü. Nar bülbülü, çayırgüzeli, unutmabeni. Suda yetişen koyu sarı çuhaçiçeği. Ah, çok iyi anımsıyorum onu. Otların üzerine uzanmış gökyüzüne bakarken tarlakuşlarını dinlediğini anımsıyorum.

Dünyada hiçbir endişem yoktu, beni neyin beklediğini bilmiyordum. Şömineye bakar ve susar.

Sonra erkekler hakkında konuşmaya başlar. Onlar bencildir. Hiçbir şeye aldırmazlar. Hayatta hep iyi şeyler isterler; gerisi umurlarında değildir.

Senin öyle olmanı istemiyorum, der. Farklı olmanı istiyorum senin. Sesi yumuşar. Bana bakar. Koluma dokunur. Oğlumun farklı olmasını istiyorum.

Gözlerim pencere eşiğindeki bitkilere asılı kalır.

İngilizceden çeviren : Ali Sermet

HALİT ZİYA UŞAKLIGİL'İN ÖYKÜCÜLÜĞÜ

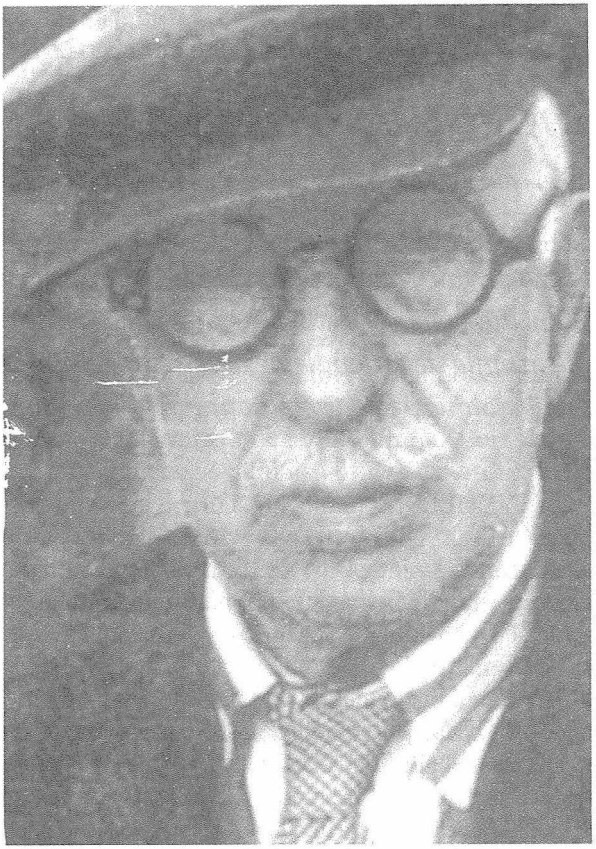
HAKAN SAZYEK

Yazarın, bir sanatçı olarak en belirgin yanı, edebiyatı sosyo-politik bir düzleme yerleştirmeksizin, sadece estetik kaygılar güden bir tutumla değerlendirmesidir. Bu özelliği, onun romancılığının olduğu kadar öykücülüğünün de temelini oluşturur.

ÖYKÜLEME (tahkiye), Türk edebiyatında köklü bir geçmişe sahiptir. Ancak, İslamiyet öncesi dönemlerden 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanan süre içerisinde kendine özgü ölçüleri belirlenmiş bir edebi tür olarak değil; değişik formlarda kullanılan bir anlatım tarzı niteliğinde işlenegelmiştir. Bu süreç içinde Türk öyküleme geleneğini oluşturan anlatı formlarını 'Hint-Arap-Fars kaynaklı anlatılar' (*Bin Bir Gece, Bin Bir Gündüz* gibi), 'Fars edebiyatından kaynaklanan ve Divan edebiyatındaki "mesnevi" türünü oluşturan manzum metinler' (*Yusuf u Züleyha, Leylâ vü Mecnun, Husrev û Şîrîn* gibi), Türk destanlarından kaynaklanan halk hikâyeleri' (*Kerem ile Aslı, Emrah ile Selvi, Köroğlu* gibi), 'İstanbul ve çevresinde anlatılan masallar' (*Billur Köşk* gibi) ve 'meddah hikâyeleri' biçiminde beş ana gruba ayırarak değerlendirmek mümkündür.[1] Meddah hikâyeleri dışındaki bütün formların ortak paydası, olağanüstü öğelerle örülü içeriktir. Bu özellik, kendisini konunun işlenişinde, kişilerin verilişinde, olayların geçtiği yerin ve zamanın boyutlarında ve rastlantıda açıkça gösterir. Bir başka deyişle, tasvir ve tahlil yokluğu, yer ve zaman belirsizliği, doğaüstü güçlere sahip figürlerin varlığı bu tarz metinlerdeki belirgin ortak noktalardır. Dolayısıyla onlarda olağanüstülük, nesnel gerçekliğe aykırılık çok yönlü ve geniş bir biçimde yer alır.

Öykülemenin bu özelliklerinden sıyrılarak "olmuş veya olması mümkün olayları ve durumları" kapsayan bir niteliğe bürünmesi ve "hikâye" adıyla türleşme sürecine girmesi 19. yüzyılın ikinci yarısına rastlar. Tanzimat dönemi ile birlikte, özellikle batı edebiyatından çevirilerin başlamasından sonra, öykü yavaş yavaş bir edebi tür olma yoluna girer.

Tanzimat döneminin ilk öykücüleri olan Ahmet Mithat ile Emin Nihat'ın, daha sonra da Recaizade Mahmut Ekrem, Nabizade Nâzım ve Mehmet Celâl'in bu türde yazdıkları eserler, "uzun öykü" olarak nitelendirilebilecek, romana yaklaşan birer hacme sahiptir. Ahmet Mithat ve Emin Nihat'ın metinlerinde eski tarz öykülemenin kimi izleri açıkça görülür. Meddah tipi bir anlatıcının varlığı, bunların içinde en belirgin olanıdır. Ancak bu öykülerin özgün yanlarının da bulun-

duğunu gözden uzak tutmamak gerekir. Özellikle kurgu ve figüratif kadro öğeleri açısından gelenekten ayrılırlar.[2] Bununla birlikte, kişilerin psikolojik yönleri üzerinde durulmaması, olayların ve çevrenin ayrıntılı verilmemesi bu ilk denemelerin karakteristik özellikleridir. Recaizade Ekrem ve Nabizade Nâzım'ın eserleriyle birlikte öykü türü insanın iç dünyasına yönelmeye başlar. Dolayısıyla öncülerle bu yazarların öykücülük anlayışlarını birbirinden ayıran temel noktalardan biri insana bakış, ona değerlendiriş tarzıdır. İlk kuşağın metinlerinde sadece davranışlarıyla yaşatılan, psikolojik yapıları yüzeysel ve tek yönlü olarak yansıtılan kişiler, ikinci kuşakla birlikte iç dünyalarının karmaşıklığıyla, iç çatışmalarıyla, dolayısıyla türlü yönleriyle yer almaya başlar. İkinci kuşağın, edebiyatı toplumun hizmetinde bir araç olarak kullanan öncülere göre daha nitelikli öyküler üretmesinin ardında, edebiyatı öncelikle güzel sanatların bir dalı olarak kabul etme anlayışı vardır. Bu anlayış, yaratılan metinlerin, edebi bir kaygının ürünü olması gerektiği görüşünü de içinde barındırıyordu. Edebi kaygının gözetilmesi ise teknik bir başarıyı beraberinde getiriyordu. Bu başarının kapsamında, yazarın bir anlatıcı olarak kendini biraz daha geriye çekmesi, yarattığı kurmaca dünyanın kişilerini olabildiğince gerçekçi bir yaklaşımla ve çok yönlü yansıtması, ayrıntıya önem vermesi gibi özellikler vardır. Dönemin bütün edebi türlerinde olduğu gibi öyküde de görülen bu belirgin değişimin nedeni olarak başlıca iki etkenden söz edilebilir : İlki, sarayın sanatçıları toplumsal konulara/temalara yaklaşmaktan caydıran ve sosyal bir donukluk yaratan yönetim politikası; ikincisi ise ikinci kuşak yazarlarının batı edebiyatındaki gelişmeleri daha yakından izlemesidir.

Böyle bir edebi birikimin ve ortamın ürünleriyle beslenerek yetişen Halit Ziya Uşaklıgil'in (1868-1945), 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın ilk yarısının sonu arasındaki geniş bir zaman dilimi içinde yer alan öykücülük etkinliği 1888 yılında başlar. Bu türdeki ilk dört eseri ("Bir İzdivacın Tarih-i Muâşakası", "Bir

Muhtıranın Son Yaprakları", "Bu muydu?" ve "Heyhât!") biçim açısından dönemin öykü anlayışına uygun nitelikte birer "uzun öykü"dür. Yazar, kısa öykü tarzına Sami Paşazade Sezai'nin, modern kısa öykücülüğümüzün de ilk ürünü olan *Küçük Şeyler* kitabındaki öykülerini okuyup etkilenerek geçiş yapar. Halit Ziya, bu etkilenişi anılarında büyük bir olgunlukla şöyle ifade eder :

"Yine bir gün kitapçı(da) İstanbul'dan yeni gelmiş şeyleri gözden geçirirken Samipaşazade Sezai Beyin *Küçük Şeyler* kitabını gördüm. Onu gençliğinde yazdığı *Şîr* adındaki trajedisi ile, en son eseri olan *Sergüzeşt* romanıyle ve ikisinin arasında birkaç makalesiyle tanır ve Namık Kemal mektebini geleceğin nesline bağlayacak bir üstat olarak selâmlardım.

"*Küçük Şeyler* beni çıldırttı. Sanat heyecanlarımın içinde bu kitaptan duyduğum zevke ve neşeye yetişebilecek bir tahassüs bilmiyorum. Bu bana yeni bir ufuk, memleketin neşir ve sanat göğünde vaatlerle dolu parlak bir doğuş göstermiş oldu. Küçük hikâyelerin tercüme denemeleriyle geçen zamanların, ve bu *Küçük Şeyler* kitabıyle mükerrer temasların bende biriktirmiş olması lâzım gelen bir heyecan yekûnu, âdeta gelecek yılların meşimesine düşerek hayata çıkmak zamanını bekleyip titremeye başlamış bir gebelik tohumu meydana getirmiş olacak ki yazı mesleğimde en çok sevdiğim küçük hikâyelerden kim bilir ne kadar yazmış oldum."[3]

Sezai'nin kitabının 1892 yılında yayımlanmış olduğu göz önünde bulundurulursa, yazarın kısa öyküye 1892-1894 arasında başladığını belirtmek mümkündür.

Halit Ziya, öykü türünde kaleme aldığı eserlerinde, dış dünyaya daha çok açılmış, daha çok yer vermiştir. Dolayısıyla, romanlarına oranla daha geniş alana yayılan bir konu dağarcığına ulaşmıştır. O, romanlarında olduğu gibi öykülerinde de bireyi konu edinmiştir. Ancak artık bu birey konaklarda, yalılarda bir genellemeyle, yalnızca dört duvar arasında yaşayan bir insan değildir. Kapalı mekânlarda bulunmayı sürdürmekle birlikte dışarıya da yönelen kişi kadrosu, öykülerde konu zenginliğini beraberinde getirmiştir. Yazar, bu zenginliği gözlem gücüne bağlar ve hayatın, çevrenin öyküye konu olabilecek sayısız malzemeye sahip olduğunu belirtir. Yazarın görevi bu malzemeyi yakalayabilmek ve işleyebilmektir ona göre :

"Bütün hikâye yazanlar bilirler ki mevzuu bulmak kadar kolay bir şey yoktur. Bütün sokaklar, bütün evler, bütün insanlar birer hikâye mevzuudur; gözlerinizi yumarak kütüphaneler dolduracak mevzuuların içinde bunalırsınız.

Hüner herhangi bir mevzuun idaresinde, tasvirinde, heyecan verecek bir şekle sokulmasındadır."[4]

Romanlarında ekonomik ve kültürel gelişmişlik bakımından toplumun üst katmanlarından seçtiği insanların yaşantılarını konu edinmiş olan yazar, öykülerinde bu anlayıştan bir ölçüde uzaklaşmış; konularını ve figürlerini toplumun hemen her kesiminden almıştır. Ancak, bu durum keskin bir geçiş özelliği göstermez. O, birçok öyküsünde romanlarındaki yüksek zümre yaşantısına ve özellikle bireysel duruma dayalı konu oluşturma tutumunu da sürdürmüştür. Dolayısıyla, birçok değerlendirmecinin ortak görüşü olan 'Halit Ziya'nın, öykülerinde sürekli yoksul kişileri ve onlara ilişkin durumları konu edindiği' yargısına ihtiyatla

yaklaşma gereği vardır.

Konu bakımından üzerinde durulması gereken en önemli nokta, yazarın, öykülerini kaleme alırken kendini ön planda tutmuş, hayatından kesitlere geniş yer vermiş olmasıdır. Romanlarında bir anlatıcı olarak ön plana çıkmayan Halit Ziya, birçok öyküsünde ise dolaylı ya da doğrudan kendi hayatını anlatmıştır. Kendi hayatını, bu hayat içinde yer almış çeşitli insanları dolaylı olarak, yarı kurmaca bir tarzda işlediği öykülerinde dikkati çeken bu tutumu teknik açıdan bir kusur olarak değerlendirmek mümkün değil; çünkü o, bunu öykülemenin bütün inceliklerini kullanarak uygulamıştır. Bunun yanında, Halit Ziya, kimi öykülerinde bir anıyı doğrudan anlatmayı da tercih etmiştir. Bu tür metinlerde, 'yazarın anılarına dalması/yönelmesi' ana olayından oluşan ve belli bir 'anı'yı nakledeceğini bildiren kısa bir girişe yer verilir ve söz konusu anıya geçilir. "Dilhoş Dadı"da olduğu gibi :

"Onu hâlâ bugün hatıralarımın arasında tamamile canlı, geziyor ve söylüyor görüyorum. Sanki ölmemiş, sanki garip ve meçhul mezarının üzerine uzun nisyan [unutuş] senelerinin siyah geceleri yığıla yığıla benimle onun arasında ruhları yavaş yavaş birbirinden ayıran bir duvar örülmemiş gibidir. En uzak hatıralarıma kadar gidiyorum."[5]

Ayrıca son derece içten bir davranışın ürünü olan bu tarz öyküler, yazarın hayatına, özellikle çocukluk ve gençlik dönemlerine ait olan ve anılarında da anlatılmayan pek çok biyografik ayrıntıyı vermesi bakımından önemli birer kaynak durumundadır. Söz konusu dönemlere ait reel figürler, mekânlar, yaşantılar bu öykülerde kendilerini gösterirler.

Yazarın öykülerinde işlediği konular arasında aşk başta gelir. Evlilik, insanların hayalleri, özlemleri, sanat-sanatçı, çocuklar ve hayvanlar üzerine izlenimler/düşünceler, öykülerinde ele aldığı öteki ana konulardır. Sosyal konuları ise hayatın zorlukları ve savaşın yol açtığı olumsuz durumlar olarak belirtmek mümkündür. Bu konu başlıklarından hareketle, bireysel konuların ağırlıkta olduğunu, toplumsal özellik taşıyanların ise ancak birkaç öyküde doğrudan işlendiğini belirtmem mümkün. Özellikle, yazarın *İhtiyar Dost*'ta hayali bir dostla söyleşilerinden oluşan öykü-makaleler[7] II. Meşrutiyet döneminin sosyal atmosferini eleştirme yolunda kaleme alınmış. Ancak, düşünce öğesine ağırlık verilerek örülen bu metinler, Halit Ziya'nın öykü evreninin çok küçük bir parçasını oluşturuyor.

Halit Ziya'nın öyküleri, genellikle "olay öyküsü" niteliğindedir. Olgunun meydana getirilmesi yolunda başvurulan egemen öğe "olay"dır. Dolayısıyla, olayların ardı ardına sıralanması suretiyle oluşturulan olgu kuruluşu, öykülerin büyük bölümünde dinamik bir yapıya sahiptir. Bunun yanında, olaylar zincirindeki halkaların arasına yerleştirilen ya da metnin genelini kapsayan psikolojik tahlil parçaları aracılığıyla oluşturulan durağan olgu kuruluşu da öykülerde ağırlıklı bir yer tutar. Halit Ziya, olguyu meydana getirmede çoğunlukla birinci kişi anlatımını tercih etmiştir. Üçüncü kişi anlatımıyla oluşturulan olgu sayısı daha azdır. Diyaloglar, konuşma cümleleri ise pek yer tutmaz. Ayrıca o, olguyu ortaya koymada günlük, mektup gibi başka edebi türlerden de özellikle 1920 öncesindeki öykülerinde sıkça yararlanmıştır. On sekiz öykü bütünüyle mektup ve günlük-anı metni formunda kurulmuştur. Söz konusu türlere özgü iç metinler, ayrıca

birçok öykünün belli bölümlerinde de sıkça kullanılmıştır. Olgu kuruluşu, öykülerin büyük bir bölümünde düzenli bir yapıdadır. Bunlarda olaylar, ileriye yönelik olarak götürülür. Düzensiz olgu kuruluşuna sahip hikâyelerde ise sonuçtan nedene doğru bir gidiş söz konusudur. Özellikle anlatıcının anılarından oluşan metinlerde görülen bu yapı, aksiyondan çok hatırlamaya dayalı nakillerle uygulanır. Olgunun "çerçeve öykü" tarzında kurulduğu örnekler de çoğunluktadır. Bu hikâyelerde giriş ve sonuç bölümleri yazar-anlatıcının ya da figürün ağzından anlatılırken, gelişme bölümü bir başka figür tarafından anlatılan ikinci bir olaylar dizisinden oluşturulur. Bir başka deyişle, sayıları on beşi bulan bu tarz öykülerde birbirinden bağımsız iki ayrı konuyu içeren olaylar zinciri iç içe geçmiş bir konumdadır. Düğüm ve rastlantı gibi olgunun yürütülmesinde yararlanılan teknik öğeler Halit Ziya'nın öykülerinde pek önem taşımaz. Bunun temel nedeni, yazarın sürükleyici, entrikaya, gerilime dayalı bir öykücülük anlayışını benimsememesidir. Dolayısıyla okuyucuda merak uyandırmak amacıyla kullanılan bu yöntemler onun öykülerinde ön plana çıkmamıştır.

Yazar, öykülerinde, yaşadığı dönemin özelliklerini yansıtmamıştır. Onun Tanzimat, II. Meşrutiyet, Mütareke ve Cumhuriyet dönemlerini yaşamış bir sanatçı olduğu göz önünde bulundurulursa oldukça önemli ve sarsıntılı olayları kapsayan geniş bir kesite ilişkin motiflerin birer 'dış zaman' ögesi olarak çok az öyküde yer almış olması içe, kendine dönük bir bakış açısının, dış dünyayla ilgilenmeyen bir mizacın egemenliğiyle açıklanabilir. Olayların geçtiği dönemlere ait olaylardan, değer yargılarından, geleneklerden irili ufaklı izleri ancak dokuz öyküde bulabiliyoruz. Bunların altısında olaylar Balkan Savaşı sırasında (1912-1913) geçer. Dikkatli bir gözlem gücünün kendisini etkili bir biçimde gösterdiği bu öykülerde savaşın memlekette yarattığı yıkım, yazarın yaşadığı Yeşilköy'de yoğunlaştırılarak yansıtılır. Halit Ziya, savaşın çeşitli yönlerini dile getirmek için özel bir çaba harcamaya gerek görmez; ordunun Yeşilköy'de karargâh kurması ona hazır bir öykü malzemesi verir. Örneğin, "Türk Eri"nde, odasında çalışmakta olan yazar, Evinin önünden geçen askerlerin seslerini duyar ve Türk askerinin o yıllarda içinde bulunduğu olumsuz koşulların değerlendirmesini yapar :

> Bazen evin önünden giden dar yaya kaldırımını takip ederlerdi. O zaman hayvanların taşlara çarpan ayakları odama, yatağıma kadar aksini gönderirdi. Böyle dizi ile geçerler, birbirine yüklenmiş dört, beş, altı hayvandan kiminin ipi gerilerek, kimi önündekine yetişmek isteyen bir acele ile arkasındakileri sürükleyerek ıttıradsız tarrakalarla koşarlardı. Ve ta öndekinde boz kapotunun içinde büzülmüş, başlığını geçirmiş, ayakları boşta sallanarak, sıçraya sıçraya giden, bütün zorluklara ve engellere, bütün mihnetlere ve meşakkatlere, kışın ısıran havalarına, kırların boğucu rüzgârlarına, taşlara, çamurlara sonsuz tahammül ve tevekkülünün mukavemetini diken o vardı : Türk oğlu, Türk eri.[8]

Yazarın öykülerindeki sosyal nitelikli ender 'dış zaman' öğelerine bir örnek daha vermek istiyorum. Zira, ülkenin Cumhuriyet'le birlikte elde ettiği kazanımlardan birisini vurgulayan bu örnek, Halit Ziya'nın, adeta inzivaya çekildiği bu döneme bakış açısını vermesi bakımından da önem kazanıyor. "Mâlim

Menâlim"de uzun yıllar yurt dışında kalmış olan figür, ülkeye döndükten sonra İstanbul'u gezerken dikkatini çeken yenilikleri değerlendirir. Cumhuriyet kurulmuş, devrimler gerçekleştirilmiş, köklü toplumsal değişiklikler yapılmıştır. Divanyolu'nda girdiği bir kahvehanede gençler kızlı erkekli oturmuşlar, sohbet etmektedirler. Onların konuşmalarını dinler. Spordan, sinemadan, fakültedeki hocalardan ve en çok da aşktan söz edilmektedir. Bu gençlerle kendi kuşağının mutsuzluğu arasındaki derin uçurum onu sarsar, üzer. Cumhuriyet'in gençliğinin çok şanslı olduğunu, kırk yıl önceki genç kuşağın ne denli güç yıllarda yetişmek zorunda kaldığını düşünür. İstibdat yıllarında geçen çocukluk, birbirini izleyen ölüm kalım savaşlarında sadece bağımsız bir ülke kurma ülküsüyle beslenen gençlik dönemleri, onun kuşağını kuru, tekdüze, mutsuz yıllarda yaşatmıştır.

Bu dünya, onun kendi neslinin kara günlerle yığıla yığıla siyah bir duvar şeklinde gözlerinin öüne dikilen bedbaht ömürden ne kadar, ne kadar uzaktı, ne kadar başka bir şey idi.[9]

Halit Ziya'nın öykülerinde olaylar genellikle İstanbul ve İzmir'de geçer. Bütün ömrünü bu iki kentte yaşamış olan yazarın, gözleme dayalı ve otobiyografik bir anlayışla kaleme aldığı öykülerinde konu edindiği olayları ve durumları da buraların fonluğunda geçirtmesi doğal bir sonuçtur. Ayrıca o, doğaya da dekoratif bir öğe olarak fazla önem vermemiştir. Buna bağlı olarak, kırsal kesimi ve köyü ancak altı öyküsünde mekân seçmiştir. Olaylar genellikle kentin park, bahçe, balo salonu, tiyatro, pastane gibi sosyal nitelikli dış ve iç mekânlarında geçer. Onun eserlerinde mekânın en önemli işlevi, kişiler üzerinde psikolojik etki yaratmak biçiminde gerçekleşir. Dolayısıyla, kişiler ve mekânlar arasında sıkı bir bağın varlığı söz konusudur. Bir başka deyişle, Halit Ziya, mekânı figür ile birlikte değerlendirir. Mekâna ruh kazandıranın insan; insanın ruh durumunu belirleyenin de mekân olduğunu vurgular.

Tasvirler daha çok kişiler üzerinde yoğunlaştırılmıştır. Yazar, doğa, sosyal çevre ve mekân tasvirlerine fazla yer vermemiştir. Kişi görünümlerinin ise genellikle hareket öğesiyle birlikte sunuluşu, böylece olay akışının kesilmeyişi tasvirlerde görülen egemen özelliktir. Yazarın tasvir ettiği nesneye bakışı ise çoğunlukla özneldir. Kimi öykülerde de tasvirler, psikolojik tahlillere bir ön hazırlık aşaması oluşturma özelliği taşır. Bu tür tasvirlerde, görünümü verilen figürün dış özellikleri tahlil için hareket noktası yapılıyor. "Aşka Dair"de anlatıcı, müezzinin dış görünümünü verdikten sonra bu görünümün altında yatan kişiliği irdelemeye girişir :

Eski bir cübbesi, perişan dolanmış bir sarığı, yanaklarından hafifçe kayarak çenesine biraz uzunca kalan seyrek ve kumral bir sakalı vardı. Hiç güzel değildi, fakat elbette çirkin de değildi; sonra çekingen, yanaklarına ufak bir penbe renk getiren utangaç halinde öyle bir sevimlilik vardı ki insan onu çirkinlikten uzak ve güzellikle çok yakın farz etmek isterdi.[10]

Öykülerdeki figürlerin hemen hepsi, ruhsal çatışmalar yaşayan, çevrelerinden

kopuk, yalnız, sorunlu kişilerdir. Halit Ziya, onların dış yapılarından çok ruhsal durumları üzerinde durmuş, dolayısıyla psikolojik tahlillere oldukça geniş yer vermiştir. Yazar, kişilerin iç dünyalarını vermede, özellikle birinci teklik anlatımını tercih ederek figür ile okuyucuyu baş başa bırakır, dolayısıyla kendi bakış açısını aradan çıkarır. Böylece kişilerin içyapılarını kendilerinin dile getirmesi yoluyla tahlillerine nesnel bir kimlik kazandırır. Bu yolda kullandığı bir başka teknik de tahlilleri bir benzetmeye, imgeye dayandırmaksızın yalın ifadelerle yapmaktır. Bu da daha çok üçüncü teklik anlatımının kullanıldığı öykülerde görülüyor. Halit Ziya, birçok öyküsünde psikolojik tahlilleri olay akışıyla birlikte, hareket öğesiyle iç içe gerçekleştirmiştir. Bu tarz tahlillerde iç konuşma ve diyalog gibi anlatma yöntemlerine başvuruluyor. İç konuşmada, figürlerin birbirleriyle konuşmaları sırasında içlerinden birinin o andaki düşünceleri olay akışı sürerken veriliyor. Hareket öğesi de bu sayede, yavaşlamakla birlikte bütünüyle kesilmiyor.

Öykülerde, yukarıda da belirtildiği gibi, çok değişik çevrelere özgü bir figüratif kadro vardır. Onlarda, toplumun en üst katmanından en yoksul kesimine kadar hemen her çeşit insan yaşar. Öykülerdeki baş kişi düzeyinde bulunan figürlerin daha çok hangi toplum katmanına ait olduklarını belirlemek yolunda meslek grupları, eğitim ve yaşayış düzeyleri ölçüt alındığında şöyle bir genel durum ortaya çıkmaktadır. Bu kişilerin meslekleri ile öykülerin nicelik durumu, alfabetik olarak şöyle : Çiftçi (iki), din adamı (iki), hekim (beş), esnaf (iki), fahişe (bir), kaptan (bir), hamal (iki), hariciyeci (bir), hizmetçi, dadı, halayık (altı), memur (dört), mühendis (bir), öğretmen (üç), postacı (bir), sanatçı (yedi), subay (üç). Halit Ziya, birçok baş kişisinin mesleğini belirtmemiş. Dolayısıyla, bu sınıflandırma, sadece meslek durumları bildirilen baş kişileri ve öyküleri kapsıyor ki, bunların sayısı bütün öykülerin yarısına bile ulaşmıyor. Bu nedenle, kişilerin toplumsal konumlarının anlaşılması yolunda, onların nasıl bir çevre içinde yaşatıldıkları, bir başka deyişle yaşayış düzeyleri en verimli ölçüt özelliği kazanıyor. Bu ölçütle bir sınıflandırma ile daha çok öyküyü kapsayıcı yargılar vermek mümkün. Toplumsal yapının alt, orta ve üst olmak üzere bütün katmanları, Halit Ziya'nın öykülerinde yer alır. İlk ana grubun içinde bulunan on dokuz figür, saygınlığı olmayan ya da ekonomik durumu elverişsiz işlerde çalışan kişilerdir. Ayrıca meczuplar ve köylüler de bu gruba girer. Orta katmanda bulunan kişiler, yazarın yaklaşık elli öyküsünde baş kişi konumundadır. Küçük memurlar, esnaf, din adamları, ev kadınları ile meslekleri, işleri hakkında geniş bilgi verilmeyen genç erkekler ve kızlar, ev yaşantısı içinde yansıtılan evli kişiler, cariyeler, halayıklar, dadılar, kâhyalar bu grubun birer üyesidir. Üst katmanda yer alan kişiler ise, Halit Ziya'nın özellikle Servet-i Fünun (1896-1901) döneminde kaleme aldığı öykülerin figüratif kadrosunu oluşturur. Bunlar subay, doktor, mühendis, hariciyeci, sanatçı gibi insanlardır. Ayrıca meslekleri bildirilmeyen; ancak, müreffeh bir yaşantı süren kişileri de hayat standartları bakımından bu grup içinde değerlendirmek gerekir. Bu sayımlamalı değerlendirmenin ardından, figüratif kadronun bir başka önemli yönü, öykücü Halit Ziya'nın figürlerinin milliyetleri üzerinde durmak istiyorum. Halit Ziya, öykülerinin büyük bir bölümünde yerli kişileri ele almıştır. Onun, figürlerini Türk toplumu içinden seçmesi, genellikle

yerli hayatı yansıtmış, işlemiş olmasından kaynaklanır. Buna karşılık, özellikle Servet-i Fünun döneminde yazdığı öykülerde yabancı kişilere daha sık yer verdiği dikkati çeker. Yazar, söz konusu dönemde yabancı kişileri ve dolayısıyla yabancı çevreleri sıkça işlediği gerekçesiyle edebiyat çevrelerince eleştirilere uğramıştı. Halit Ziya, bu durumu anılarında şöyle anlatıyor :

Bize yükletilen kusurlardan başlıcası yazılarımızın tamamıyle garp çeşnisinde olmasıydı. (...) "Millî" sözünün yanlış anlayış ve tatbiki o zamandan sonra başlamıştı. Yetişirdi ki bir öykü yazan kimse kişilerini bir kerecik olsun Türk olmayan bir yerden ve unsurdan almış olsun, bu affolunmaz günahı işleyince artık o, kalemi yalnızca kendi memleketinin âdetlerine ve insan örneklerine verse bile, onun hatırasını silemezdi.

Böyle bir iftira karşısında kalan en çok bendim. Küçük hikâyelerimden hele biri, "Bravo Maestro" bana bir kere millî yazmamak suçunu yüklemeye yeter geldikten sonra adlarını burada tekrara lüzum görmediğim bütün öteki takım takım küçük hikâyelerde hep muhit ve şahıslar Türklükten alınmışken bunlardan hiç biri Bravo Maestro'yu her zaman yüzüme çarpılmaktan alıkoyamadı.[11]

Yazarın da belirttiği bu eleştirilerin nedeni olan yabancıların sayısı on dörttür. Bir başka deyişle yabancı figürler, gerek yazarın öykücülük faaliyeti gerekse bu faaliyet sırasında üretilen öykülerin nicelik durumu içerisinde çok az bir yer kaplar. Yabancı figürlerin işlendiği öykülerde de olaylar genellikle İstanbul ve İzmir'de geçer; çünkü bu figürler, aynı coğrafyayı paylaşan Rum, Musevi, Arnavut gibi azınlıklardan seçilmiştir. Dolayısıyla bu tarz öykülerde bile, kişiler yabancı dahi olsa yerli bir hava vardır. Öykülerde önemli birer yeri olan iki figür kesimi daha vardır. Bunlar, çocuklar ve hayvanlardır. Dünyaya gelen altı çocuğundan Vedide, Sadun ve Güzin'in çok küçük yaşlarda ölmesi, Halil Vedat'ın genç bir diplomatken intihar etmesi, yazara bir babanın yaşayabileceği en büyük acıyı dört kez tattırmıştı. Hayatındaki bu acı olayların ve kayıpların izleri, öykülerine de derin bir biçimde yansımıştır. Bu durum, onun çocukları acıma duygusu ile işlemesine yol açar. Hemen her öyküde çocuklara yer veren Halit Ziya'nın otuz civarındaki öyküsünün baş kişisini, yoksul ve kimsesiz çocuklar oluşturur. Modern Türk öykücülüğünde bir hayvanı figürleştirmenin ilk örneği, Sami Paşazade Sezai'nin "Kediler"idir. Halit Ziya da dokuz öyküde hayvanları figür olarak işlemiştir. Yazar, onları düşünme, sevme gibi insani özelliklere büründürerek, bir ölçüde kişileştirerek sunar. Bu öykülerin biri, ötekilere göre değişik bir özellik gösterir. Yazar, burada alegorik bir anlatım tutumuyla, iki güvercin arasındaki aşkı konu edinmiş. Kişileştirilen iki hayvan aracılığıyla erkeklerin sevgiye bağlılığı, dişilerin vefasızlığı üzerinde yoğunlaşan değerlendirmeler, öykünün sonucunu bağlıyor. Öteki öykülerde ise kedi, köpek, horoz, at gibi hayvanlarla insanlar arasındaki dostluk, bu ilişkiyi gösteren sahneler aracılığıyla yansıtılıyor.

Edebi etkinliğinin ilk yılları Tanzimat döneminin ikinci yarısına rastlayan Halit Ziya'nın bu dönemdeki üslup anlayışı, Namık Kemal mektebinin izlerini taşıyan sanatkârane söyleyişten oluşur. Bu üslûbun başlıca özellikleri süslü, bol tamlamalı bir dil, imaja, romantik bakış açısına dayalı bir anlatım, uzun ve karmaşık cümlelerdir. Yazarın bu dönem ile Servet-i Fünun edebî hareketi yılların-

daki üslûp anlayışının temel noktalarını bu özellikler ile açıklamak mümkündür. Dildeki yabancı sözcük ve kuralların atılmasını savunanları eleştiren bir makalesindeki, "İstanbul lisânından anlamıyorlar diye bütün Osmanlılara Uygurca, Tatarca öğreteceğimize bu günün güzel ve latif Osmanlıcasını öğretsek daha iyi bir iş yapmış oluruz. Herkes bunu anlasın, bunu söylesin, bunu yazsın,"[12] ifadeleri, onun, Osmanlıcanın sanatlı süslü yapısını benimseyen bir dil anlayışı içinde olduğunu gösteriyor. Cümle yapısı özellikle tahlili anlatımın ağırlık kazandığı bölümlerde uzun ve girişik bir niteliğe bürünür. Ruhi durumları kompleks bir biçimde verme kaygısı bu uzunluğa zemin hazırlar. Konuşma cümlelerinde ise cümleler, günlük dilin olağan sözdizimine ve yapısına uygunluk gösterir. Özellikle geniş halk kesiminden seçilmiş figürlerin konuşmalarında bu durum daha belirginleşir. Halit Ziya, öykülerinde atasözü, deyim, argo gibi kalıplaşmış söz öbeklerine hemen hiç yer vermemiştir. Yazar, özellikle Cumhuriyet döneminde kaleme aldığı öykülerinin konularını ve figürlerini toplumsal yapının orta katmanından almış olmasına karşın kitabi bir dil kullanmıştır. Bunda, onun figürlerinin pek konuşmayan, daha çok olaylar içinde davranışlarıyla yer alan kişiler olmasının rolü vardır. Ayrıca, bu kişiler her ne kadar orta katmana ait iseler de İstanbul ve İzmir gibi kozmopolit ve kültür düzeyinin yüksek olduğu, dolayısıyla standart Türkçenin konuşulduğu kentlerde yaşıyorlardı. Bununla birlikte, bu dönemde Halit Ziya'nın dil anlayışı, sadeleşme çalışmalarının etkisiyle, önemli ölçüde değişir. Bu değişim, yeni kaleme aldığı öykülerinin yanı sıra eski öykülerine olan bakışında da söz konusudur. İkinci gruba giren metinlerin büyük bölümünde köklü bir sadeleştirme işlemi uygulanır. Öyle ki, öykü adlarını bile Türkçe tamlama kurallarına göre yeniden düzenler. Örneğin, 1897 yılında basılmış olan "Sadaka-i Giran" başlıklı öykü, 1934'te "Acı Sadaka" adıyla yayımlanırken geniş bir sadeleştirme çabasının izlerini taşıyordu. Bunu, aynı pasajın iki baskıdaki durumunu vererek örneklemek mümkün. İlk baskıdaki metin parçası şöyle :

Bir gün evvel muayene eden tabip artık birkaç gün sonra hastahaneden tamamen iâde-i sıhhat etmiş olarak çıkabileceğini temin ederken onun dudaklarına kadar bir sual gelmiş, "Lâkin gözlerim! Gözlerimi bana tekrar vermeyecek misin?" demek istemiş idi.[13]

Bu parça ikinci baskıda şu biçimde yer alıyor :

Bir gün evvel muayene eden Doktor artık birkaç gün sonra hastahaneden tamamile iyileşerek çıkabileceğini temin ederken onun dudaklarına kadar bir sual gelmiş : "Lâkin gözlerim? Gözlerimi bana geri vermeyecek misiniz?" demek istemişti.[14]

Bu metin parçasında görülen en belirgin değişiklik, "tamamen iâde-i sıhhat etmiş olarak" sözcük grubunun, "tamamile iyileşerek" biçiminde sadeleştirilmesidir. Ayrıca Farsça kuralla yapılmış "iâde-i sıhhat" tamlaması kaldırılmış, eski parçadaki dört sözcüğün işlevi, "iyileşerek" zarfına yüklenmiştir. Yazar, geçmişte

yazdığı birçok öyküsünde bu işlemi uygulamış, onları başlıklarından itibaren yalınlaştırarak yeniden yayımlamıştır. Bununla birlikte, daha önce de belirttiğim gibi, bu ve diğer yeniden düzenleme işlemleri sırasında cümle yapılarını korumuş, dolayısıyla uzun, girişik cümle kurma anlayışından vazgeçmemiş olduğu görülmektedir.

Gözlem, onun öykülerinde başvurulan en öncelikli teknik öğeler arasında bulunur. Yazar, konularını genellikle hayatın gerçeklerini gözlemleyerek oluşturmuştur. Ancak, çoğu kez bu gözlemin, öykülerin ilerleyen kısımlarında yerini anlatıcı/yazarın imgelemine, duygulanmalarına, tasavvurlarına bıraktığı dikkati çeker. Bir başka deyişle Halit Ziya, birçok öyküsünde gözlemden hareket etmiş, bu yolla elde ettiği malzemeyi imgelemi ile zenginleştirmiş, genişletmiştir.

Yazarın, bir sanatçı olarak en belirgin yanı, edebiyatı sosyo-politik bir düzleme yerleştirmeksizin, sadece estetik kaygılar güden bir tutumla değerlendirmesidir. Bu özelliği, onun romancılığının olduğu kadar öykücülüğünün de temelini oluşturur.

Türk öykücülüğünün modern bir içeriğe ve batılı bir forma ulaşmasının öncüsü Sami Paşazâde Sezai'dir. Ne var ki o, *Küçük Şeyler*'de (1892) başlattığı başarılı öykücülük çizgisini daha sonra sürdürmemiş, öykü yazarlığını *Rumûzü'l-edeb* (1900) adlı kitapla bir anlamda sona erdirmiş olur.[15] Bununla birlikte "Halid Ziya'nın mükemmel hale getirdiği sanatkârane realizmin öncüsü hiç şüphesiz"[16] o olmuştur. Halit Ziya'nın modern Türk öykücülüğüne katkıları işte bu noktada başlar. O, modern kısa öykücülüğün başlatılması ve yerleştirilmesi yolunda Sezai'nin adeta yarıda bıraktığı görevin tamamlayıcısı, yetkinliğe ulaştırıcısıdır.

Halit Ziya'nın yazarlık hayatını ana çizgileriyle romancılık ve öykücülük biçiminde ikiye ayırmak mümkündür. 1886-1887'de *Sefile*'nin *Hizmet*'teki tefrikasıyla başlayan romancılığı aralıklarla 1908'e kadar gelir ve *Nesl-i Ahîr*'in *Sabah*'taki tefrikasıyla sona erer. Bu yıldan sonraki romancılık faaliyeti, 1924'te *Kırık Hayatlar*'ı tamamlayıp kitaplaştırmaktan, öteki romanlarının da sadeleştirilmiş yeni baskılarını yayına hazırlamaktan ibaret kalır.[17] 1888'de yayımlanan uzun öyküleriyle başlayan öykücülük faaliyetini 1908'e kadar romancılıkla birlikte yürüten yazar, bu yıldan sonraki edebiyat çalışmalarında öykü türüne ağırlık vermiştir. Onun bu türdeki eserleri, ölümünden de sonraya, 1950'de yayımlanan *İzmir Hikâyeleri*'ne kadar uzanan geniş bir sürecin içine yayılmıştır. Dolayısıyla zaman bakımından öykücülüğü daha ön plandadır.

Öykücü Halit Ziya'nın başka yazarlar üzerindeki etkisi özellikle Servet-i Fünun döneminde söz konusu olmuştur. Bu dönemdeki öyküleri, topluluğun öteki yazarları olan Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit, Saffetî Ziya ve yine bu dönemdeki eserleriyle Ahmet Hikmet üzerinde konu ve üslup bakımından etkili olmuştur. 1908 sonrasında ülkenin yaşamaya başladığı toplumsal, kültürel ve özellikle siyasi değişmeler ve gelişmeler, yazarın bu yıldan sonra yazdığı öyküler üzerinde belirleyici bir rol oynamamış, dolayısıyla o, uygulayageldiği sanat anlayışından pek kopamamıştır. Bu dönemde kültürel ve siyasi hayatta etkili olmaya başlayan İslamcılık ve Türkçülük gibi düşün hareketleri, edebiyatçıları etkileyip onlara bu yoldaki görüşlere uygun eserler yazdırmaya yöneltirken, Halit Ziya bu hareketlere de uzak kalmış ve eserlerinde hiç yer vermemiştir. Oysa köklü değişikliklerden,

sarsıntılardan, sıkıntılardan sonra yeni bir devlete ve anlayışa kavuşan ülkenin hemen her yazarında ve genel olarak sanat/edebiyat görüşünde, bütün bunlara koşut dönüşümler yerleşmeye başlıyordu. Sanat yeniden sosyal bir işlev üstleniyor, memleketçi bir tutum edebiyatta egemenlik kazanıyordu. Genç kuşak da önceki dönemlerin dünyaya, sanata ve edebiyata bakış açısından hızla uzaklaşıyor; eserlerini yeni bir düzenin epistemolojik ve estetik temelleri üzerinde oluşturuyordu. Böylesi bir ortamda ise öykücü Halit Ziya'nın, kendisinden sonraki kuşaklar üzerinde bir etki aylası yaratması güçleşiyordu.

Sonrakiler üzerinde edebi anlayış açısından pek etkili olamamışsa da yazdığı ve on dört kitaptan[18] topladığı yüz elliyi aşkın kısa öykü[19] ile Halit Ziya Uşaklıgil, modern Türk öykücülüğüne özellikle anlatım tekniği ve insanî özü ön plana çıkarışı ile yeni bir boyut getirmiştir. O, Türk edebiyat tarihinde ilk modern romancı olarak anıldığı gibi öncü bir öykü yazarı olarak da güçlü bir yere sahiptir. ▣

[1]Bu konuda geniş bilgi için bkz. : Pertev Naili Boratav, "İlk Romanlarımız", *Folklor ve Edebiyat I*, Adam Yayınları, İstanbul, 1982, ss. 304-308; Mustafa Nihat Özön, *Türkçede Roman*, 2. b., İletişim Yayınları, İstanbul, 1984; Doç. Dr. İsmail Ünver, "Mesnevî", "Türk Dili Divan Şiiri Özel Sayısı", ss. 415417, Temmuz-Eylül 1986, s. 430-563; Hasan Kavruk, *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler* (yayımlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1987; P. N. Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, 2. b, Adam Yayınları, İstanbul, 1988; *Billur Köşk*, yanına hazırlayan : Tahir Alangu, 2. b., Afa Yayınları, İstanbul, 1990; *Bin Bir Gece Masalları*, çeviren : Alim Şerif Onaran, Afa Yayınları, C. 1, İstanbul, 1992; Özdemir Nutku, *Meddahlık ve Meddah Hikâyeleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, tarihsiz.

[2]Ahmet Hamdi Tanpınar, *19uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 6. b., Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1985, s. 289

[3]*Kırk Yıl*, 2.b., İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1969, ss. 302-303

[4]A.g.e., s. 200

[5]*Hepsinden Acı*, Semih Lütfi Matbaası, İstanbul, (1934), s. 17

[6]Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1937

[7]Yazar, kitabın önsözünde, "Bunlar hikâye midir, makale midir, makaleye benzeyen hikâye yahud hikâyeye benzeyen makale midir?" diyerek kararı okura bırakmış. Buna dayanarak, kitaptaki yazıları 'öykü-makale' olarak adlandırmayı uygun buldum.

[8]*Onu Beklerken*, Hilmi Kitabhanesi, İstanbul, (1935), s. 38

[9]*Kadın pençesi*, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1939, s. 58

[10]*Aşka Dair*, Semih Lütfi Bitik ve Basım Evi, İstanbul, (1935), s. 7

[11]*Kırk Yıl*, s.479-480.

[12]"Kârilerime Mektuplar I", *Servet-i Fünûn*, C. 17, s. 428, 13 Mayıs 1315 (25 Mayıs 1899), s. 182

[13]*Sepette Bulunmuş*, Şule Neşriyat Evi, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul, 1920, s. 33

[14]*Hepsinden Acı*, s. 57

[15]Sezai'nin öyküleri, Doç. Dr. Zeynep Kerman tarafından Lâtin harflerine aktarılmış ve yayımlanmıştır : *Sami Paşazade Sezai'nin Hikâye-Hâtıra-Mektup ve Edebî Makaleleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1981

[16]A.g.e., s. XIV

[17]Halit Ziya'nın romancılığı hakkında örneğin bkz : Olcay Önertoy, *Halit Ziya Uşaklıgil, Romancılığı ve Romanımızdaki Yeri* 2.b., Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995 (1.b.: DTCF Yayınları, Ankara, 1965); Zeynep Kerman, *Halid Ziya Uşaklıgil'in Romanlarında Batılı Yaşayış Tarzı ile İlgili Unsurlar*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1995

[18]*Küçük Fıkralar I-II-III, 1897-1899-1899; Bir Yazın Tarihi, 1900; Solgun Demet, 1901; Bir Şi'r Hayal, 1914; Sepette Bulunmuş, 1920; Bir Hikâye-i Sevda, 1922; Hepsinden Acı, 1934; Aşka Dair, 1935; Onu Beklerken, 1935, İhtiyar Dost, 1937; Kadın Pençesi, 1939; İzmir Hikâyeleri*, 1950

[19]Bu öykülerin tam künyelerini veren alfabetik bir liste için bkz. : Zeynep Kerman, Ömer Faruk Huyugüzel, "Halit Ziya Uşaklıgil Bibliyografyası", *Türk Dili*, S.529, Ocak 1996, ss.172-184

AHMET ERKAN DOĞAN

Kukla

SEVGİLİSİNİN doğum gününde ona aldığı kukla, gözlerini açıyor birden. Bir şeyler okurmuş gibi yapıp kendini aldatan kadına sesleniyor, "Hey, Sem!.."

Sem, sinek vızıltısı desibelindeki, kuklanın sesine dönüyor.

"Ne var?"

"Haydi iplerimi parmaklarına takıp oynatsana beni; durduğum yerde rutubetten ölebilirim."

"Şimdi vaktim yok. Görmüyor musun, okumaya çalışıyorum," diyor Sem kuklaya. "Boş versene," diyor kukla sinirle. "Kim bilir hangi role hazırlıyorsun beni beyninde, okurmuş gibi yaparak."

"Sana ne," diyor Sem. "Sana ne aptal. Biliyorsun ki hangi rolü versem onu oynarsın. Canın, iplerinle parmaklarım arasında; bunu sakın unutma anladın mı?"

"Ne acımasızsın," diyor kukla Sem'e. "Ne acımasızsın. Ben iplerimsiz, senin parmaklarınsız yaşayamayacağımı bilmiyor muyum? Neden kafama vurup duruyorsun kuklalığımı?"

"Kapat çeneni!" diyor Sem. "Kapat, yoksa gelip ben kapatırım. Canımı çok sıkarsan, olacakları biliyorsun; seni güldür güldür yanan sobaya atıveririm, görürsün gününü."

Sem, hep mutsuzdur. Canı sıkıldığında, kuklasını takar parmaklarına, oynar. Ve birazdan yine canı sıkılır. Fırlatıp atıverir kuklayı tuvalet masasının üstüne.

Ve kukla, her zaman yaptığı gibi söylenir kendi kendine : "Beni bir özgür bıraksa, kendi kendimi oynasam... O zaman beni ne denli severdi kim bilir."

Sonra, yine sinek vızıltısı desibelindeki sesiyle seslenir Sem'e. "Hey, Sem! oynasana benimle!"

HÜRRİYET YAŞAR

Kıyıda

SERT çekti odanın kapısını adam. Kapanma sesi yankılandı pansiyonun duvarlarında. Duyunca dönecek gibi oldu kadın, dönmedi. Eğilip plaj çantalarını aldı. "Koşmayın!" diye seslendi çocukların arkasından. Anahtarı da takır tukur çevirdi adam kilitte; o da yankılandı.

On adım var yoktu aralarında. Öylece yürüdüler. Bahçedeki asmanın altına gelince, yönü çocukların seçtiği masaya yarım dönük, çantaları bırakmadan bekledi kadın. Adam, elinde anahtar, kadının yanından geçti, akşam yemek yedikleri uçtaki masaya oturdu. Cilalı, kocaman bir odun parçasına halkalanmış oda anahtarını attı gelişigüzel. Porselen tabak çınladı. "Hadi bu tarafa!" diye çağırdı çocukları kadın. Çocuklar mızmızlandılar.

Hem dağı hem denizi gören bir masaydı adamın oturduğu. Kadın, çantaları üst üste koyup masanın bacağına dayadı. Birbirlerini kovalayarak gelen çocuklar, kendilerine kalan çapraz yerleri sevmeyip bakıştılar. Önceki masalarına döndü ikisi de.

Pansiyoncu gelip dikildi. Adam kadının başlarının üstünden denize doğru, "Günaydın," dedi. Adam baktı, baktı. O geç kalınca, kadın, "Günaydın," dedi, gülümsedi. Pansiyoncu da gülümsedi bir ona bir ötekine, sonra, "Günaydın," dedi yeniden.

"Dört kahvaltı," dedi adam. "Çocuklar istedikleri masada yesinler."

"Nasıl isterseniz," dedi pansiyoncu, gitti. "Dört kahvaltı hazırla," diye seslendiği duyuldu içeriye.

Ters duran tabağı çevirdi kadın.

"Yemiyorlar öyle işte!" dedi. Kovalaşan çocuklara döndü. "Çabuk buraya!" dedi kararlı, masayı gösterdi.

"Yerler," dedi adam. "Acıkırlarsa yerler."

"Hep aynı şey!" diye söylendi kadın. Kül tablasını öteye itip yer açtı. Elindeki cüzdanı tabağın yanına koydu.

Cebinden sigarasını çakmağını çıkardı adam. Kadın izledi. Adam gördü kadının izleyişini. Paketin kendine dönük ağzından bir sigara çekti. Atıldı kadın.

"İçme işte sabah sabah!" dedi.

Adam, kadının eli bileğinin üstünde, götürdü sigarayı dudaklarına, kadın elini çekti.

"Yerler," dedi adam, yakarken. "Arkadaş arkadaş yerler. İyice acıkırlarsa tek başlarına da yerler."

'Tek başlarına da' derken, sigara düşecek gibi oldu dudaklarından, yakaladı. Sigaraya kadın çarpmış da ondan düşüyormuş gibi sesi sertleşti.

"Kendi hallerine kalsalar bak, nasıl yiyorlar!" dedi.

Aldı suçlamayı kadın.

"Ben mi yemeyin diyorum?"

"Tamam. Bırak!"

"Bırak'mış!" dedi kadın. Elinin altında cüzdanın bir bir yüzünü, bir öbür yüzünü çeviriyordu.

İki kahvaltı geldi. "Kızın yumurtası rafadan olsun," dedi kadın, başıyla kızı göstererek.

"İkisinden de var," dedi pansiyoncu. "Katı isteyene katı, rafadan isteyene rafadan." Masanın üstündekileri kendince yeniden düzenleyip gitti.

Çocuklar dağı konuşuyorlar, adamla kadına sesleri geliyordu. Çatal bıçak seslerinden, yarım göz atmalardan, yediklerini anlıyorlardı. Domatesler kalınca itti adam tabağını. Çayı önüne çekti, sigara yaktı. Kadın da bitmemiş çayını öteye itti. Ellerini kenetledi masanın üstünde. Başparmaklarını birbirine vurmaya başladı. Adam sandalyesini dağa doğru çevirdi. Kadın kalkıp çocukların masasına gitti. Pansiyoncunun yaptığı gibi, her şeyin yerini yeniden düzenledi. Tabakların içindeki kahvaltılıkları birbirinden uzaklaştırdı bıçakla. Çocuklar, gülüşerek babalarının olduğu masaya kaçtılar. Kadın omuzlarını düşürdü, baktı arkalarından. Yanlarına gitti sonra. Parmağıyla kahvaltılarını göstererek :

"Duruyor hepsi tabaklarda," dedi.

"Anne," dedi oğlan, kızı gösterdi. "Şu dağa çıkabilirmiş!"

"Ben ne diyorum, o ne diyor?" dedi annesi dişlerini sıkarak.

Suçlu suçlu boynunu kıstı oğlan.

"Sen çıkamaz mısın?" dedi babası. Sesinde kadının sesindeki gerilimden iz yoktu.

"Ben çıkarım ama, o 'ben de çıkarım,' diyor," dedi oğlan.

"Çıkar çıkar," dedi babası. "Sen nasıl çıkarsan, o da çıkar."

"O çıkamaz," dedi oğlan. "Dikenler her tarafına batar."

"Senin batmaz mı?"

Sırıttı oğlan. Masaya bakındı, gidip kendi masasından portakal suyu bardağını aldı, geldi.

"O çıkamaz," dedi. Bardağın dibini masaya vurdu. "Dikenlerden ağlar."

Kadın, çocukların kahvaltısını toplayıp getirdi. Getirdiklerine yer açtı, oturdu. Şöyle bir kulak verir gibi oldu. Sonra dağa bakmaya başladı.

Adam, suç ortağı gülümsemesiyle çocuklara baktı. "Tabakları..." diye fısıldadı, gözleriyle anneyi gösterdi, "bitirin!"

Adamı duydu kadın, ama bakmadı. O da dağa çevirdi sandalyesini. Çocuklar, istemeye istemeye, birbirleriyle bakışa bakışa yediler. Sonra babalarından gözleriyle izin alıp, deniz kıyısına koştular.

Kadın, boşu buruşturulup yenisi açılan paketin sesini duydu, döndü.

"Neyin var?" dedi. Uzak ve kızgındı sesi.

"Hiiç!" dedi adam. "Ne olsun?" İzmaritin ateşini küllüğün kenarıyla düşürdü. Yeni sigarayı üstüne bastırıp canlandırdı ateşi.

"Bir şey sorayım mı?" dedi. Sesi dürtücüydü. Dik baktı kadın, bekledi.

"İki gündür bu dağa bakıyoruz. İlk görünce sen ne duydun?"

"Tırmanmayı istedim," dedi kadın. Masaya dönüp dirseklerini dayadı. Öfkeli bir güven de vardı sesinde.

"Hımmm!" dedi adam alt dudağını uzatıp kaşlarını kaldırarak.

"Ne var?" dedi kadın. Adamın küçümsemesini görmüştü. "Evet, gelir gelmez düşündüm hem de."

"Ben de..." dedi adam. "İlk gördüğümde duydum aynı şeyi ama, doğrusu, sen hiç böyle bir şey istemezsin diye de düşündüm."

"O senin düşüncen," dedi kadın. Önündeki cüzdanı öteledi.

Denizin kıyısından dimdik yükseliyordu dağ. Ağaçlıktı. Tepesine doğru, biçilmiş gibi bir çıplaklık vardı. Kayalıktı orası.

"Hayret!" dedi adam. "Demek sormak gerekirmiş." Dirseklerini masaya dayadı kadının yaptığı gibi.

"Peki," dedi. "İki dağın arasındaki şu daracık koyu görünce, yüzerek açık denize çıkmayı da istedin mi?"

"Evet, ne olmuş?" dedi kadın. Yüzü savunma yüzü, sesi saldırgandı.

Sandalyesine yaslandı adam. Kollarını göğsünde kavuşturdu.

"Ben bir şey bilmiyorum," dedi. Boynunu bükerek iyice belli etti şaşırmışlığını. Mutfağa bakıp bekledi. Pansiyoncu camdan gördü, dışarı çıktı, yaklaştı, durdu.

"Gerçekten mi?" dedi adam kadına.

"Eveet!" dedi kadın. Sinirden dudakları seğiriyordu.

"Çay içer misin?" dedi adam. Beklemiyordu kadın.

"Bilmem!.." dedi, şaşaladı. "Açık bir tane olabilir."

Çocuklar kıyıda dağı tartışıyorlar, çıkarsın çıkamazsın inatlaşmaları duyuluyordu.

"Sence..." dedi adam, dönüp çocuklara baktı. İçini çekti. Elini sigaraya attı. Elini yetiştirdi kadın. Adamın elinin altından paketi aldı. Adam engel olmadı. "Onlar çıkabilecekler mi bir gün?"

"Niye çıkamasınlar?" dedi kadın. "Bir sürü dağcılık kulübü var şimdi."

Adam güldü, güldü, göğsü hırıldadı, öksürdü, tıkandı, kesildi gülüşü.

"Şu sigara..." dedi kadın, bekleyen pansiyoncuyu gördü.

"Göbeğim olsa da gülerken oynatsam," dedi adam. "Biri demli, biri açık, iki çay," diye güçlükle seslendi pansiyoncuya.

ÖZCAN KARABULUT

San Giovanni'ye Mektuplar

1

SAN GIOVANNI, ben sizin bir adıyla 'Küçük Paris'e, öteki adıyla 'Boğalar Kenti'ne kendi isteğimle gelmek istememiştim. Sokak çocuklarının toplu infazlarına tanık olmak üzere işçi konfederasyonunun davetlisi olarak bir başıma Brezilya'ya gitmeyi tercih etmemden dolayı değil yalnızca. Bir başka neden, yüzlerini bir arada görmek istemediğim yedi kişilik bir grupla ülke dışına yolculuk yapmanın bana acı vermesiydi. Hiç değilse Hindistan'a gidebilsem, Tac Mahal'i, Ganj nehrini, bölgenin bitki örtüsü ve hayvanlarıyla tatlı bir uyumu yaşayan yerli halkı, en önemlisi, küçük elleriyle tuğla taşıyan, halı dokuyan, ayaktopu üreten "tez parmaklar"ı yerinde görüp ülkeme dönebilseydim. Dünyanın bu en eski sırlarından birini çıplak gözlerle görmemin uygulanmakta olan sosyal politikalara olumlu bir etki yapacağını iddia etmek en azından safdillik olurdu. Ne de olsa "mutlak yoksulluk" kadar insanlık suçlarının da küreselleştiği bir dünyada yaşıyorduk ve timsahın gözyaşları sorunların çözümüne çare olmuyordu.

San Giovanni, Sao Paola ya da Yeni Delhi'ye gitmemi son anda ilahlar engelledi (Brezilya biraz karışıktı, Hindistan'da ise veba salgını başlamıştı). Terslikler zinciri bununla başlayıp bununla bitseydi yazgıma razı olabilirdim yine de; uçağımın kalkmasına yakın sevgilimi İstanbul'da Cumartesi Anneleri'nin arasında bırakmak zorundan kaldım. Ben Galatasaray Lisesi'nin çevresinde kurulan polis barikatlarını hızla yarıp havalimanına ulaşmaya çalışırken, o acılı insanların arasında yerini almıştı bile. Beyoğlu kalabalığını ardımda bırakıp Taksim'e doğru yürüdüm. Aklım ve yüreğim orada kalmıştı. Grup üyelerinin bir bölümünün Atatürk Havalimanı'nın free shop'larında kaybolması, Charles de Gaulle Havalimanı'nda uzun bekleyiş (San Giovanni, düşünebiliyor musunuz, 'Büyük Paris' burnunuzun dibinde ve siz kenti yukarıdan şöyle bir kuşbakışı görüp aşağıda dünyanın dört bir yanına uçmayı bekleyen gurbetçilerle koltuklarda uyumak gibi bir yazgıyı paylaşıyorsunuz), Alp dağlarındaki korku bulutları, şimdiye kadar görmediğim bir şimşek bombardımanı ve Torino üzerinde bitmek bilmeyen turlar terslikler zincirinin öteki halkalarını oluşturuyordu. Gerçi, bir iki güzel şey yaşamadım değil; düşük ücretler ve işten çıkarmalara karşın Air France'ın hostesleri nazik insanlardı ve kendimi şaraba vurmam için ellerinden gelen yardımı esirgemiyorlardı. Maceralı bir yolculuktan sonra sizin 'Boğalar Kenti'ne ayak bastık. Beklediğim gibi, grubumuzda yer alan kadınlar pasaport kontrolünün bir an önce tamamlanması için can atıyor, erkekler ise İtalyan kadınlarını gözlüyor-

lardı. Yabancı topraklarda Türk olmak zor, bildiğim bu gerçeği çok geçmeden İtalyan polisi anımsattı. Uzun pasaport kontrolü ve sorgulamalardan sonra başka bir sürpriz bekliyordu. Bavullarımız kaybolmuş, keyfimiz kaçmıştı. Saatler süren bavul tariflerinden sonra bizi karşılayan minibüs nihayet Corso de Italia Unita'ya doğru yola koyuldu. İçimi buruk bir sevinç kaplamıştı. Nihayet Torino'daydım ve, "Sözler değil. Eylem. Artık yazmayacağım," diyen Pavese'ye yakındım artık. Hiç değilse Pavese vardı.

2

SAN GIOVANNI, buraya, 'Boğalar Kenti' Torino'ya bizim 'Türk Boğası' Hakan Şükür'ün izini sürmek için gelmediğimi biliyorsunuz. Bulmacaların en kolay sorularının yanıtı olan Po nehrini ya da Po ovasını yakından görmek için de değil. İtalya'yı edebiyatından, sinemasından, mimarisinden, futbolundan, siyasi hayatından biliyordum bilmesine ama, yine de bu ülke, Piemonte bölgesi, Torino, İtalyan kadınları büyük bir soru işaretiydi benim için. Başlangıçta karşılaştığım kadınlar nedense hep beyaz gömlek giyiyorlardı, içlerindeki siyah sütyenleri farketmemeniz olanaksızdı. Beyaz gömlek, siyah sütyen... 96'nın yaz modası olabilirdi. Biraz kafa yorduğunuzda kentin iki önemli futbol takımından birinin, Juventus'un renkleri siyah-beyazdı ve bu kadınların ateşli birer Juventus taraftarı olmadıklarını kimse iddia edemezdi. Gönlüm balkonlardan sarkan siyah-beyaz bayraklarla, siyah sütyenlerin ardındaki göğüslerle birlikteydi (her neyse, bunu bir tarafa bırakalım; söyler misiniz bana kuzum, geniş bulvarlar boyunca balkonlardaki bu rengârenk çiçekler de neyin nesi?).

San Giovanni, sizi tanımıyordum, kutlamalar daha başlamamıştı henüz. Kutlama hazırlıkları hızlanınca sizi tanıdım. Bu kentin yarısı büyük bir heyecanla sizi bekliyordu. Sizi tanıyınca Torino'yu ve insanlarını sevdim. İstanbullu Garen'i, Perulu Carmen'i de tanıyınca keyfim biraz olsun yerine geldi (grubun üyeleri bile daha sevimli görünmeye başladı). Çevirmenimiz Garen görevi olmadığı halde gönüllü rehberlik yapıyordu. Torino caddelerinde işyeri gezilerine giderken konuşmasının bir yerine İstanbul'u sokuşturmadan yapamıyordu. Carmen'e gelince, çirkin ama sevimli Peruluya, Şilili büyük ozan Neruda'dan habersizdi. Carmen'in bilgisizliğine nasıl şaşırdığımı anlatamam. Pavese'nin sık sık gittiği Cafe Elená'ya, yalnızlık içinde intihar ettiği Hotel Roma'ya beni götürmek için söz verince Neruda konusundaki cahilliğinden dolayı affettim onu.

San Giovanni, bizim tarih coğrafya bilgimiz çok iyidir. Edebiyat bilgimiz, hayat bilgimiz de fena sayılmaz. Ülkelerinde yıllarca hapis yatan, sürgüne gönderilen, öldürülen şairleri, sanatçıları iyi biliriz. Yazarları sürgüne zorlanan, düşünen adamları onlarca yıllık hapis cezasına çarptırılan bir ülkenin vatandaşıyım ve bu bilgileri, bu duyarlığı biraz da ülkemin yöneticilerine borçluyum. İşte bu yüzden, Carmen'in Neruda'yı tanımaması çok şaşırtmıştı beni. San Giovanni, asıl söylemek istediğim bu değildi, Carmen müzmin sorunlarımıza götürdü beni. Hiç kimse Carmen gibi dans edemez, çünkü farkında olmasa da onun kanında Latin Amerika var. Pizzeria Ristorante La Frasca'da yaptığı dansla bunu fazlasıyla kanıtladı. Hiç kimse bizim İstanbullu Garen gibi beş dilde dünyayı dolaşamaz,

çünkü onun yaşama serüveninde azınlık insanlarının trajedisini gördüm ve Garen Anadolu mozaiğinin büyük bir zenginlik olduğunu bir kez daha gösterdi bana. Asıl söylemek istediğim buydu.

San Giovanni, bu mektupları size yazmamı tuhaf karşılıyor olabilirsiniz. Sizi tanımamış olsaydım Pavese'ye yazardım. Belki Pavese'nin izini bu topraklarda süren Tezer Özlü'ye, belki de Nedim Gürsel'e, kim bilir? Ne var ki sizi tanıdım, Torino bulvarlarında, ILO Eğitim Merkezi'nde İtalyanların sabırsızlıkla sizi beklediklerini görünce kararımı verdim. Siz hiç yazdınız mı bilemiyorum, yazdınızsa bilirsiniz, bir şeyler yazmak da insanı huzursuz ediyor. Yazmak, bir yanıyla intiharın kıyısında dolaşmak, bir uçurumun başında dans etmek, bir yanıyla küçük bir yelkenliyle okyanuslara açılmak gibi bir şey. Derinlerde çözemediğim bir şey var, beni kendine çeken. Derinlerde, çok derinlerde ama. Yazmasanız olmuyor, yazdığınızda da bir süre sonra her şey eskisi gibi yeniden başlıyor. Galiba rahatsızım. Her öykü öncesinde böyle olur. Neden, kimden rahatsızım, bu soruları yanıtlamak kolay değil. Belki bu sorulara yeni yanıtlar bulmak için yazıyorum, size içimi dökmek, İtalya'daki yalnızlığımı varlığınızla eksiltmek için belki de.

3

SAN GIOVANNI, kampustaki odamdan kente bakıyorum. Dışarıda güneşli bir hava var ama birazdan yağmur bulutları Alpler'in üzerinde toplanır. Birazdan yağmur başlar, Po'nun rengi çamura döner. Bunu bu yabancı kentteki birkaç günlük deneyimimden biliyorum. Odamda fır dönüyorum, duş almak rahatlatmıyor, canım sıkılıyor. Bir süre İtalyan televizyon kanallarında geziniyorum. Bir çanta dolusu kitap okunmayı bekliyor. Pavese'nin *Yaşama Uğraşı*'nı, büyük yazarın yaşadığı bu kentte bir kez daha okuyabilirsem bu bana yeter. Birleşmiş Milletler toprağında kitabı bu kez sondan başa doğru karıştırıyorum. Pavese, "Leone, Pintor, hatta Berto kadar ölü olmak, zamanın dışında konuşmak, herkes tarafından anımsanmak için yazıyor." Ben niçin yazıyorum? Belli bir mekânın ve zamanın çekim alanından kurtulamadığım için, unutamadığım yüzler ve sözler için de. Gruptakilerin bir bölümü yan taraftaki odada rakı sofrasını hazırladılar bile. Ötekiler ellerindeki broşürlerden yakın çevredeki barların araştırmasını yapıyorlar. Ne rakı sofrası ne de barlar çekiyor beni. Ben odamda yalnızım. Sigaramı tüttürüyor, İtalyan şarabımı yudumluyorum.

San Giovanni, size itiraf etmeliyim ki çekilmez biriyim, kendime katlanamadığım zamanların gitgide arttığı duygusuna kapılıyorum. Okudukça, yazdıkça, yaşadıkça yazmak güçleşiyor, daha zor yazıyorum. Yaşamaksa başlı başına bir sanat olmaya başladı. Beni yanlış anlamayınız San Giovanni, birçoğuna göre dopdolu bir yaşantım var; Ankara'da yaşıyorum, sık sık yolculuklar yapıyorum, bir alandan öteki alana geçiyorum, onlarca öykünün, ilişkinin arasında geziniyorum, toplantılarda, otellerde, mitinglerde okuyor, düşlüyor, yazıyor, edebiyatla yaşamak yaşamakla çalışmak arasında kendimce bir denge kurmaya çalışıyorum, Yüksel Caddesi, Engürü Kahvesi, Mülkiyeliler Birliği gibi mekânlarım, kuşatılmış, terk edilmiş mevzilerim, elbette kurtarılmış bölgelerim, başkentin yalnızlığında yalnızlığın başkentinde aşklarım, hüzünlerim, sevinçlerim, kavgalarım,

Desen : Necati Abacı

yalnızlıklarım var ve yaşayan, yazabilen için gereksinim duyulan temaların, coğrafyanın her yerde olduğunu, biraz da bu aşkların, bu yalnızlıkların, bu kavgaların, bu rahatsızlıkların yazma eylemini kamçıladığını düşünüyorum. O zaman eksik olan ne? Bu sorunun yanıtını Freudcuların "nevrotik hayvan"ında aramak gerekiyor belki de. Pavese gibi intihar etmeyeceksem, ki intihar etmeye hiç niyetim yok, yaşayıp yazmalı yazıp yaşamalı, belamı ya da mevlamı bulmalıyım.

San Giovanni, şimdi düşünüyorum da, başka şeylerle birlikte intikam almak için de yazıyorum galiba. Bunu ilk kez burada, Torino'da fark ediyorum. Rahat durmuyorum; kavgalar ve intikam duygusu hayata ve yazıya tutunmamı sağlıyor. Bir süredir hayatın bir problem çözme alanı olduğunu duyumsuyorum (yaşadıkça, yazdıkça ne çok problem, ne çok rahatsızlık!). Öyleyse can sıkıntısı da bir problem çözme alanı, yazı bir tür self-terapi olabilir gibime geliyor. Peki, ya yazı can sıkıntısına yanıt vermezse, yazı büyüsünü kaybederse... Pavese'nin kentinde bunu düşünmek bile istemiyorum. Evet, intihar etmeyeceksem yazmalı, yeni bir öyküye başlamalıyım. Uyumsuzluk, intikam duygusu ve düşler bana yeterince yol gösteriyor. Tek yapmam gereken şey yazıyla yaşamı birbirine feda etmemek, yüreğimin sesini dinlemek. Peki kadın, daha doğrusu bir sevgili olarak kadın, kadın öykü kişisi nerede? Onu İstanbul'da, Cumartesi Anneleri'nin arasında bıraktığımı söylemiştim. Ben polis barikatını hızla terk ederken, o, elli altıncı toplantısını sessiz bir kalabalıkla gerçekleştiren kayıp yakınlarının arasında yerini aldı (gözaltında kaybolan yakınlarının fotoğraflarıyla eylemlerini sürdüren anneler, babalar, kardeşler ve sevgilim; benim için unutulmaz bir fotoğraf, dünya kamuoyu için kaçınılmaz bir yüzleşme). Neredeyse her öykümde bir kadın öykü kişisi olurdu. Kadınsız bir hayat, kadınsız bir öykü düşünemezdim. Bizim Garen Kokçiyan'ın deyişiyle kampusun yanındaki caddede arabalı müşteri bekleyen paçozlara kaldım. Öykülerimin sevgililere yazılmış birer mektup olduğunu kim söyledi? Tabii ki o deli çocuk! Nevizade Sokağı'ndaki lokantaların birinde, yanında sevgilisi de vardı üstelik. Her akşam Güneydoğu'da ölenlerin yerine öldüğünü, her sabah yeni ölümlere uyandığını haykırıyordu. Türkiye'de yaşamaktan utandığını... Bir sabah kendi ölümüne uyanacağı günlerin çok uzakta olmadığını seziyordum. Uçağımız havalandı ve tüm bunlar İstanbul'da kaldı. Dışarıdaki paçozlarla birlikte grubumuzdaki iki kadına katlanmak zorunda kaldım ben de.

4

SAN GIOVANNI, sizin kente geldiğimizin ilk hafta sonunda İtalya'yı batıdan doğuya, kuzeyden güneye doğru katettik. Cumartesi günü Torino'yu Venedik'e bağlayan A 4 otoyolunda şiddetli bir yağmur yakaladı bizi. Milano'yu puslu uzak bir resmin içinden geçtik. Autogrill'ler boyunca yol aldı minibüsümüz. Sebine, Scalgilera, Limena... Yağmurlu bir günde çan kuleleriyle kiliseleri, kiremit çatılı evleri geride bıraktık. Gün ışıksız, köyler, kasabalar hareketsizdi. Sonunda Venedik'e puslu başka bir resmin içinden girdik. Gondolları, kanalları, köprüleri ve Napoliten aryalarıyla insanı baştan çıkaran, büyüleyici bir kent Venedik. Grubumuzdakiler hediyelik eşya satan dükkânlara girip çıkıyor, durmaksızın fotoğraf çekiyorlardı. Saatler süren yolculuk, birkaç parça hediyelik eşya satın alabilmek, Venedik'i film karelerine sığdırabilmek, kısa geziyi hızla Venedik hatırasına dönüştürebilmek için yapılmıştı. Anlayacağınız, Venedik Venedik'in içinde bir düştü sanki! Asma köprülerde gezinen, San Marco Alanı'nı dolduran, birkaç yüzyıllık yapıları inceleyen kalabalığın arasına karışmak, açık hava müzesini andıran Venedik'in içinde kaybolmak, kenti, insanları ve kendimi keşfetmek için dayanılmaz bir istek duyuyordum ama saçmalıklar dizisinin bir tutsağıydım. Ve-

nedik tuhaf bir çaresizlik ve tutsaklık duygusu uyandırıyordu. Venedik'te de grubun kuşatması altındaydım. Çare tükenmişti. Bir sosyalist olarak böyle zorunlu bir kolektivizme lanetler yağdırıyordum. Bu Venedik batmaz San Giovanni, Venedik'te suları yükselen de batan da benim.

San Giovanni, pazar günü Torino-Cenova yolunda tünellere girip çıkıyoruz. Bu kez hazırlıklıyım; gidiş yolu boyunca kendimi şaraba, kedere ve tütüne vurdum. Aşk uzaktı, sevgilim uzaktaydı. Dönüşte, Cenova'da manzaranın maviden kızıla dönüştüğü bir kartpostalda Torino yolundayız. Yol boyunca gördüğümüz ormanlar, villalar, motosikletliler geride kaldı. Minibüsümüz dağları delen Ferhat, Cenova dağlar arasında bir saklı kent... Gözlerimde değişen manzaralarla kartpostallar biriktiriyorum. "Unutturamaz seni hiçbir şey / Unutulsam da ben / Her yerde sen / Her şeyde sen / Bilmem ki nasıl söylesem." Minibüsü kullanan 'Komutan Sıfır' bir şarkı mırıldanıyor. Ötekiler yorgun düştüler, uyuyorlar. Şarkının sözlerine inat kendimi unutturabildim nihayet. İşte mutluyum, mutlu denilebilirse. Venedik'te satın aldığım maskeyle oyalanıyorum şimdi de. Şarap, tütün, maske ve kartpostallar birbirini tamamlıyor. Yüzler yoksa maskeye de gereksinmem yok, ama yüzler, çokyüzlü yüzler, ilkel davranışlar, ucuz duyarlıklar uygun bir maske ve geniş bir yürek istiyor. Kendimi bu kez suratsız buluyorum. Hiç kimse benim gibi suratsız ve yalnız olup hayata bu denli tutunamaz, çünkü yalnızlığın cennetim ve cehennemim olduğunu biliyorum.

5

SAN GIOVANNI, size 'Komutan Sıfır'ı daha doğrusu 'Komutan Sıfır'ın küfürlerini anlatmak istiyorum, beni biraz olsun oyalayan, sıkıntılarımı hafifleten. Ötekileri değil (karafatmalara nasılsa her yerde rastlarsınız, insanda yalnızca tiksinti uyandırırlar, hepsinin canı cehenneme!). Bildiğiniz gibi, 'Komutan Sıfır' Nikaragualı komutan Eden Pastora'nın lakabı, hani devrimden sonra Sandinistalara karşı savaşan Kontraların lideri, grubumuzun sorumlusuna bu lakapla sesleniyorum ki bu onun hoşuna gidiyor. Bizim komutan safkan Türk, Madımak Otelinde şair Metin Altıok ve Behçet Aysan'ın da aralarında bulunduğu otuz yedi kişiyi yakanların hemşerisi. 2 Temmuz 1993 Sivas yangınını ve ateşini anımsattığımda utancın derin gölgesi düşüyor yüzüne. Ne kadar üzgün görünse de yüzü taze bir yarayı kanatıyor durmadan.

San Giovanni, 'Komutan Sıfır' eski bir Güven Partili. Turhan Feyzioğlu'nun nesli tükenmiş hayvanlarından biri. Herkesten daha fazla vatansever. Sıkı rakı içen, iyi lokma atan, gün yüzü görmemiş küfürler savuran, namaz da kılan tatlı bir kaçık. Torino'yu keşif gezilerinden birinde parkın banklarında sevişen bir çiftten gözlerini ayıramayıp bu kentte "ekonomik sevişme"nin kaç liret ettiğini Garen'e soracak kadar da gözü dönmüş biri (tehlikeyi sezen Garen'in kahkahalarla gözden kayboluşu, zavallı Carmenciğin şaşkın bakışları). "Götoş", götoş diyor 'Komutan Sıfır' sinirlendiğinde, sevindiğinde. Hoşlanmadığı olaylar, kişiler karşısında nasıl küfrettiğini siz tahmin edin artık. 'Komutan Sıfır'ın küfürlerinden payını alanlar, Torino caddelerindeki kadınlar, kadınların üzerindeki giysiler, giysilerin içindeki kösnülü vücutlar, Po kıyısı boyunca uzun yorucu gezintiler,

aniden bastıran yağmurlar, Malezyalı Krishnan'ın köpeksi takipleri, tadı beğenilmeyen yemekler, parklarda köpekleriyle dolaşan yaşlılar, FIAT fabrikalarını gezdiren işveren temsilcisi, işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda doyurucu olmayan açıklamalar, çıplak kadın resimlerinin yapıştırıldığı tezgâhlar, İtalya'nın Avrupa Kupalarından elenişini konuşan işçiler, FIOM'u ziyarette işçi yoldaşların konuklarından Allah'ın bir suyunu bile esirgemeleri, geceyarısı gidilen barlar, Venedik'te yapılan alışverişler, dilimle satılan karpuzlar, beş bin liretlik sigaralar, trafik kurallarına uyan yayalar, sürücüler, iç avlulara açılan kapılar, Carmen'in göz hapsinde yapılan dersler, cappuccino'lar, espresso'lar, zenciler, Bulgarlar, Araplar ve elbette Vizi Priyatti programının yarı çıplak kadın sunucusu ve yazamadığım başka şeyler. 'Komutan Sıfır'ın küfürleri, tükürüklü bir ağızdan yuvarlanarak kopup geliyor, bir ağız dolusu ve hedefe doğru, insanlara ve nesnelere çarpıp sıkıntıları, boşlukları alıp götürüyor. 'Komutan Sıfır'la küfür ve gülme zamanları, grupla aramda kurulan tek köprü, boşlukları ve can sıkıntısını böyle savuşturuyorum ('Komutan Sıfır', ILO Eğitim Merkezi yöneticilerinin verdikleri veda yemeğinde bir teşekkür konuşması yapıyor; şarap kadehini oradakilerin şerefine kaldırıp tüm dünya halklarına barış, kardeşlik ve dostluk dileklerini iletiyor, kendisini çılgınlar gibi alkışlıyoruz). San Giovanni, Torino'da günler böyle geçiyor. Şöyle bir geriye dönüp baktığımda, bizim 'Komutan Sıfır'la küfür ve gülme zamanlarının hayatımızı biraz daha kolaylaştırdığını, biraz daha çekilir kıldığını söyleyebilirim. Ve bu zamane faşistine tüm dünyanın gereksinmesi olduğunu.

6

SAN GIOVANNI, dersler dışında zamanımın büyük bir bölümünü Po Nehri'nin kıyısında geçiriyorum. (ILO Eğitim Merkezi'nde yaptığımız derslerde ana konu sendikal eğitim ve araştırma, bu arada ILO'nun yapılanması, uluslararası sözleşmeler ve tavsiye kararları anlatılıyor, sık sık işyeri gezilerine çıkıyoruz. Derslerimize giren Shoya Yoshıda, grup adına kendisine sunulan Türkiye raporunda yer alan sosyo-ekonomik göstergelere şaşırıyor. Ya basın ihlalleri raporu sunulsaydı ne yapardı acaba? Türkiye'de çalışan çocukların, İstanbul'da sayıları her geçen gün bir çığ gibi artan sokak çocuklarının durumu anlatılsaydı? Mel Doyle gibi, lafı dönüp dolaştırıp İngilizlerin İtalyanlara attığı gole mi getirirdi dersiniz? On üç yaşın altındaki çocukların belirli işlerde çalışmaları ilk kez nerede ve ne zaman yasaklandı, biliyor musunuz Bay Mel Doyle? Venedik ve 1396 yılı bir şey ifade ediyor mu? Is everything all right, Mr. Doyle? İşte size bir gol, Mr. Doyle!) Bir başıma uzun yürüyüşlere çıkıp nehrin iki yakasında kros yapanları, bisikletleriyle dolaşanları izliyorum. Kanolarında kürek çekenleri. Bilmediğim bir dilde buyruklar yağdırıyor adamın biri. Kano suları hızla yarıyor. Güneş bulutlarla verdiği mücadeleyi kazanıp ortaya çıktığında ağaçların gölgesi Po'ya, Po'nun ışıltısı ağaçlara vuruyor. Sularla ağaçların oynaşmasını izliyorum bir süre. Kendimi uzaklara dalgın bakarken bulduğumda, sık sık yaşadığım zamanın dışına çıktığımı düşünüyorum. Bir tür ruh dinginliğini zamanın dışında yakalıyorum. Oysa peşimizi bırakmıyor zaman, biliyorum, pusuda bekliyor bir düşman, ya da

acı söyleyen bir dost gibi ve gövdemize, belleğimize savuruyor oklarını ince ince, kavgaları, ölen arkadaşları, terk edilen kentleri, kadınları, yolculukları, özlemleri, çaresizlikleri, savrulmaları, bir Torino sağanağı gibi değil ama, ince ince yağan bir Ankara yağmuru gibi (bu hep böyle mi olur San Giovanni?). Elimde değil, insanı tüketen konuşmalardan hoşlanmıyorum. Hele, gündelik kaygılarıyla dar hayatlarına saplanıp kalmış bizim erkekler saz topluluğu arasında geçen konuşmalar tam anlamıyla bir cehennem hayatı yaşatıyor bana. Türkiye'nin herhangi bir köşesinde, kahvelerde, meyhanelerde, resmi kurum ve kuruluşlarda insanın gırtlağını sıkan konuşmaları burada sizin kentinizde sürdürmek, harcırah hesapları yapmak, hediye listesi tutmak filan bana göre değil. Zaman oklarını üzerimize ince ince savuradursun, hayat devam ediyor işte San Giovanni. ILO Eğitim Merkezi'nin konforlu sayılabilecek öğrenci odalarında Pakistanlı Müslüman kardeşlerle, Nijeryalı feminist kadınlarla iki lafın belini kırıyoruz. Nusrat Fateh'ın şarkıları eşliğinde Old England marka ucuz içki içmek, şeriat, sosyalizm ve ülkelerimizin geleceği üzerine konuşmak bir parça olsun bizi mutlu ediyor (safları, içki masalarını sıklaştıralım çocuklar, yoksul ruhlarımız biraz huzur bulsun). Kano Po'nun sularını yarıp uzaklaşıyor. Belleğim zaptedemediğim bir sarkaç, bir ileriye bir geriye deviniyor, tuhaf bir hüzünle sevinç arasında gidip geliyorum. Köpekleriyle gezintiye çıkan İtalyanlar uzaklaştılar. Bisikletliler de görünmüyorlar. Ya çocuklar? Çalışan çocuklardan söz etmiyorum bu kez, çocuklar deyince, Torino'nun, hatta Venedik'in çocuksuz bir kent olduğunu düşünüyorum. Çapkın erkekler, o esmer dilberler, çalışan çocuklar (bir gol daha Mr. Doyle!), benim bildiğim İtalya, Çizme'nin güneyinde kalmış olmalı. Bana ne yazık ki ülkenin kuzeyi düştü. Cenova, Torino, Milano ve Venedik. Zengin İtalya! Dünya bölünüyor, ben bölünüyorum. Şimdi de Umberto Borsi rahat bırakmıyor yakamı. Başka ülkelerde olduğu gibi, ırk, din, dil, mezhep değil, yoksulluk bölüyor İtalya'yı. San Giovanni, beni duyabiliyor musunuz? Borsi İtalya'yı bölüyor, başkaları başka ülkeleri, dünya bölünüyor, Po'nun kıyısında ben bölünüyorum ve kalbim güneyde, yoksul İtalya'da kalıyor.

7

SAN GIOVANNI, Birleşmiş Milletler toprağına yine akşam karanlığı çöktü. Torino'da ve İtalya'da son akşamlarımı yaşıyorum artık. Sigaramı yaktım, teneke kutudaki biramı yudumlayarak kampusu dolaşıyorum. Yanıma yaklaşan biri selam verip "Arap mısın?" diye soruyor. Bir an şaşıyorum. Esmer ve bıyıklı olduğuma bakılırsa soruyu soran yabancı pek haksız sayılmaz. Toparlanıyorum. Hafif bir tebessümle nüfus kâğıdımın gerektirdiği yanıtı veriyorum. Karanlıktaki yüz beklemediği yanıt karşısında şaşkın, oysa kendinden o kadar emin ki... Bir İtalyan sigarası uzatıp gönlünü almaya çalışıyor, yaşadığım çelişkiden kurtulmak istiyorum (bir an anımsıyorum; Adana'nın köylerinden birinde dünya güzeli yaşlı bir kadın dünya değiştiriyor, bir çocuk büyüyor, çocuk büyüdükçe, şu iki günlük dünyada ölen babaannesiyle ortak bir dille, anadiliyle hiç, ama hiçbir şey konuşamadığını anımsıyor, anımsadıkça üzülüyor). Karanlıktaki yabancı birazdan başlayacak olan Arap gecesine davet ediyor. "Farketmez gel," diyor, "ne olursan

ol gel, bol bira var." Ve yanıtını beklemeden uzaklaşıyor. Olup bitenleri anlıyor musunuz San Giovanni, siz anlarsınız, buranın azizisiniz, bölgenin kurtarıcısı, şimdi ben de bir kurtarıcı arıyorum (San Giovanni neredesiniz, gelecekseniz gelin artık!). Kısa bir süre için de olsa insan köklerini, toprağının iklimini, ülkesinin insanlarını arıyor. Bir öykücünün anadilini, sözcüklerini araması gibi bir şey. Şimdi de çok uzaklarda, çocukluk coğrafyamda özgeçmişimi, anadilimi ve baba-annemi arıyorum. Bunu anlıyorum anlamasına ama soru anlamsızlaşıyor, kimliğim, köklerim anlamsızlaşıyor, gitgide anlamak anlamsızlaşıyor. Adamın gittiği yönden Arap ezgileri yayılıyor ılık Torino akşamına, bir banka çöküp ezgilerin akışına bırakıyorum kendimi. Karşı yakada bir kadın dünyanın bütün dillerinde aynı kahkahayı atıyor. Yukarılarda bir yerde Basillica di Superga, ışıklandırılmış, hemen önümde Po nehri, kulaklarımda yankılanan kahkaha geceye yayılan ezgilerden koparıyor beni. Derken, gökyüzüne doğru alevler yükseliyor, alevleri alkışlar ve ıslıklar izliyor. Monumento a Vittorio Emanuele'de boğayı ateşe vermiş olmalılar. Demek sonunda geldiniz San Giovanni. Eğer geldinizse kapımı iki kez çalın, iki kez çalın San Giovanni. Büyüksünüz San Giovanni! Sonunda geldiniz, beklenen gelmiyor ama. Nerdesin Carmen Benitez, seni çirkin ve cahil Perulu? Hani söz vermiştin, Cafe Elenâ'ya gidecektik, hani gelecektin...

San Giovanni, Po her zaman böyle bulanık mı akardı, ıhlamur ağaçları böyle baygın mı kokardı, böyle rezil bir şey miydi yalnızlık yine? Siz geldiniz, beklenen gelmiyor. Torino'da yine yalnızlığın hemşerisiyim. Ah San Giovanni, ahh!

FARUK DUMAN

Aşk... Masmavi

YİNE kalabalık. İstanbul'a geldim, düştüm sokaklara. Birkaç eski dostu görmek, konuşmak insanlardan, kitaplardan, denizden. Önce açılıp gevşeyen, sonra soluksuz daralan, akan akan, durmamacasına akıp giden insanlar... Sinemanın önünde. O kadın... Sevgilisine, defol buradan, aptal herif, dedikten sonra koltuğuna gömülüp ağlamıştı. Sesinde bir çekirge. Öyle çelimsiz. Biliyordum. Kimi yalnızca sesleri dinliyordu, kimi (kadın bundan habersizdir) süzülüp düşen eteğin altındaki o ak pak bedeni gözlüyordu. Telefonun çalacağını umanlar olmuştu. Ya da adamın çıkıp geleceğini, (saç baş dağınık) affet, yaptığım gerçekten aptallıktı, diyeceğini düşünenler. O kadın... Evet, o filmi ben de izlemiştim.

Sinemanın önünden geçtim. Satıcı çocuklar, gürültü, kalabalığın içinde eriyen tramvay... İnsana, şuradan ya da şuradan bir deniz çıkıverecek, dedirten bir deniz kokusu.

İşte tam o sırada, onu orada, bir bankın üzerinde gördüm. Yapayalnızdı. Dalgın, gelip geçen insanlara bakıyordu. Üzerinde incecik bir giysi... Çiçekli, bankın önünden aşağıya akıveren eteklik. Nefisti. Galiba birini bekliyordu. Yumuşak, beyaz, bembeyaz bir yüzü vardı. Kolları öyle, pamuksu. Hemen yanı başında, bankın üzerinde bir keman... Hafif, tül gibi dalgalanıveren masmavi bir kızdı.

Aşk bu galiba, dedim.

Ama önünden geçip istemeye istemeye uzaklaştım. Durup yüzüne bakacak değildim ya. Orada yalnızdı, oturuyordu.

"Ne yaptınız, badanayı bitirdiniz mi?"

Yaşlı bir kadın. Gözlerimin içine bakıyordu sevinçle, yanıt bekliyordu.

"Hayır."

"Yazık, zahmetli iştir, perişan oldunuz şimdi."

Susuyordum. Yaptığı yanlışı yüzüne mi vuracaktım. Olmazdı. Zaten az sonra anladı.

"Benzettim, kusura bakma."

Kıyıda balık-ekı ek satıcılarının çığlıkları, kokular. Bin bir çeşit koku.

Kemancı kızı anımsadım. Açık mavi giysiler içinde... Boynunu büküp su benzeri ezgiler çalan, incecik. Geri dönüp o yumuşacık kıza bir merhaba demeliydim.

Belki konservatuvarda öğrenciydi. Ya da benim bilmediğim, tanımadığım çok ünlü bir çalgıcıydı, yurt içinde, yurt dışında beğeniyle dinlenen. İnsanlar onun konserleri için çok uzak kentlerden geliyorlardı. Ezgi başladığında soluk almadan, hayranlıkla dinleyen, sevinen insanlar. Her ne olursa olsun benim ona

bir merhaba demem gerekirdi. Dönüp onu gördüğüm banka doğru yürüdüm.

Oradaydı. Kollarını kavuşturmuş, incecik oturuyordu. Bir yanında o içli çalgı, keman. Şimdi gidecek, merhaba, diyecektim. Adım bilmem ne. Gülümseyecekti. Elini uzatacak, adını söyleyecekti. Bağımsız bir grupta keman çalıyordu. Bir kez yurt dışına da çıkmışlardı, ama plak şirketleri pek yüz vermemişti gruba. Ancak onlar kendilerinden istenen müziği değil, kendi müziklerini yapacaklardı. İkisi ayrı şeydi. İnsanların müzik yoluyla da sömürüldüğü yerde kendilerine bazı sorumlulukların düştüğünü biliyorlardı. Doğru olan da buydu.

Dalmış, kimseye aldırmadan oturuyordu.

Az sonra önünden geçtim, yavaşladım – yavaşladım, ama duramadım. İçimden sövgüler yağdırıyordum kendime, ama iş işten geçmişti. Dönüp baktım, kız kalabalıkta silindi, görünmez oldu, ben de öyle.

Anlamıştır, diye düşündüm. Çoktan anlamıştır, çünkü iki kez geçtim önünden. Çoktan anlamıştır, çünkü kocaman, sakallı, garip bir adamım. Ne düşünmüştür?

Gelip bir kitapçı dükkânının önünde durdum ve sakalımı karıştırarak kitaplara baktım bir süre. Burada, arka sokaklardan birinde bir sahaf olacaktı. Geçen gelişimde girip bir süre oyalanmıştım. Ne aradığımı soran amcaya öylesine,

"Servet-i Fünun var mı?" deyivermiştim.

Amca, fantastik filmlerdeki zaman geçitlerini anımsatan bir kapıdan çıkıp gelmişti az sonra :

"Mektep var delikanlı," demişti, "istersen."

Ne düşünecek, gençliğinde (ya da erginliğinde) konservatuvara girmek için çaba harcamış, ancak başarılı olamamış biri olmalıydım. Kendime bir gitar alıp hiç olmazsa bunu öğreneyim, demiş olabilirdim. Kim bilir kendisine ne soracaktım. Gidip konuşmamı ister miydi? Anlamıştır, diye düşündüm yine.

Dönüp yavaşça ilerledim. Bank az ilerdeydi. Kalabalık savrulacak, ortasından o bembeyaz kız çıkacaktı. Bu kez gidip yanına oturacak, bir ateş isteyecektim. Sonra :

"Galiba konservatuvarda okuyorsunuz," diyecektim.

"Evet ama," diye şaşıracaktı. "Pek hoşnut değilim, başarısızım."

"Başarısızlık... İnsan çalıştıktan sonra başarısız olamaz. Hele siz..."

Böyle dalmış düşünürken kızın önünden geçip gittiğimin ayrımına vardım. Bu kez iyice uzaklaşmıştım, hem de. Döndüm. Kalkıp gitmiştir, diye korktum, hızlandım, sıcak, terlemiştim. Kalabalığı yararcasına yürüyor, bir yandan da kendime sövüyordum. Kızın önünden tam üç kez geçmiş, ama onunla konuşamamıştım. O beyaz, yumuşak yüzü gözümün önünden gitmiyordu. Çok geçmeden göründü, soluk aldım. Artık yeterdi. Artık rahatça konuşmam, elimi uzatıp adımı söylemem gerekiyordu.

Oradaydı. İncecik, masmavi tülden bir giysi, göğüslerin altında kavuşturulmuş kollar, yumuşacık, bembeyaz bir yüz. Dalmış, oturuyordu.

Yanına oturdum. Bana hiç bakmamıştı. Rahatsız olmuş gibi görünmüyordu. Hazırdım. Kendimi toparladım :

"Galiba," dedim, "keman çalıyorsunuz?"

Soğukça baktı :

"Hayır," dedi, "o keman değil, viyoladır..." ◎

BELGİN ÖZCAN ÖKMEN

Sabun Kokulu Çocuk

KARŞI komşunun sürekli açık duran kapısının önünde biraz duraladım, seslendim içeri : "Hamide Abla!" Gelinleri Zeynep beni hemen buyur etti. Kenarları oyalı yemenisinin içinde gencecik bir kadın, neredeyse benim yarı yaşımda... Elimdeki tabağı uzattım gülümseyerek, "Size de kokmuştur," dedim. Yedi dilim börek. İki Hamide Abla ve kocası için, dört tane çocuklar, bir tane de gelin için. "Neriman Teyzem mi yaptı? Ne güzel de kokuyor!" "Afiyet olsun!" dedim.

Elimde şehin planı, arkamda bir sırt çantası, ilk kez tek başıma gezmeye çıkmıştım. Ara sokakların köşelerindeki binalara bile iliştirilmiş levhalardaki sokak adlarını planda bulmaya çabalayıp kaybolmadığımdan emin olmak isterken, her yüz metrede bir elimdeki kâğıdın içindeki minicik yazılarla boğuşup duruyordum. Ne kadar da çok sokağa Einbahnstraße adını vermişler, diye düşünürken bir çocuğun kikirdediğini duydum. Hızla etrafıma bakındım, ama kimse yok! Tedirginlikten mi uyduruyorum? Şu sokaktan kıvrıldığımda gelmiş olacağım. Yine adı Einbahnstraße olan bir ara sokak. Tanı kaldırımdan ayağımı uzatacakken gelen arabayı görüp vazgeçtim. Araba önümde durdu... Ben durmaya devam ettim... Trafik kurallarının ne denli sıkı olduğunu biliyorum. "Geçsene be adam!" Elimi tutan küçük kemikli bir el beni çekiştire çekiştire karşıya geçirdi. Yine kikirdiyordu. "Yol senindi." Bu sefer emindim. Elimi tutmuştu, üstelik sesini bile işitmiştim, ama görünürde yoktu işte. Bütün keyfim kaçtı. Geri dönmeyi düşündüm. Sanki küçük eli hâlâ avcumdaydı. Ellerimi ovuşturdum. "Bir sokak..." dedim kendime, "sadece bir sokak daha..."

Kilisenin büyük karo taşlı bahçesindeki bir banka çöktüm. Önce rahatlamalı, kulaklarımdaki bu anlamsız uğultudan, elimdeki bu ürpertici ılıklıktan kurtulmalı. Çantadaki torbadan teyzemin kâğıt peçetelere sardığı böreği çıkardım, küçük bir parça ısırdım. Kızarmış yufkanın kokusu, bırak apartmanı, tüm Platen Straße'yi sarmıştır, diye geçti aklımdan. Sokaktaki tüm apartmanlara, komşuluk hakkı diye börek dağıtırken hayal ettim kendimi. Yine kikirdedim. Hayır... Ben sadece gülümsedim...

Çoğu insanda olur herhalde yüzyılları solumuş çınarlara dokunmak, onların içinde erimek isterim. Acılara, kıtlıklara, ölümlere, sevdalara tanıklıklarına ortak olup, yüzlerce sevgiliye sevdalansam, yüzlerce ölümü ölsem, yüzlerce yaşamı yaşasam...

Bu yarı karanlık kilisenin yankılı sessizliğinde şu oturduğum soğuk tahta sıralar tanıklıklarına beni konuk ederler mi? Gözlerimi sıkı sıkı kapatıyorum, kendimi yankılanarak çoğalan ilahilere bırakıyorum, annem yine bana ninni söylüyor...

Göklerde ay soldu ninni...
Yıldızlar kayboldu ninni...

"Senin bebeğin yok mu?"

O titrek, kırılgan ses. Elimde, tam üstünde o hafif sıcaklık. Bu sefer gözlerimi açmayacağım.

"Hişt, sana soruyorum." Omzumu sarsıyor.

Karanlıkta mum alevlerinin her an vazgeçmeye hazır ışığında, tam yanımda, hatta bedenime sokulmuş. Fikret Mualla'nın çırpı bacaklı, hüzünlü çocuklarından biri sanki... Kaybolmadı...

"Hayır, yok," diyorum.

"Annemle babam bana Almanya'dan bebek almışlardı, hem de karnına basınca ağlayan. Ama gümrükte almışlar ellerinden..." dedi, gözlerine sinmiş bir hayal kırıklığıyla.

"Ya üç tekerlekli kırmızı bisiklet?"

"Onu da..."

Özensiz kesilmiş kısacık saçları tam tepesinde ayaklanmış, pırıltılı kumral teller içerdeki zayıf esintide oynaşıp duruyordu. Hemen avucunun içini uzun uzun yalayıp tepesinde bastırarak gezdirdi. Pazar gecesi banyodaki bakır kazanlı soba, ağzına kadar odunla doldurulmuş, yakılmış, koca kalıp yeşil sabunu minicik kafasında gezdire gezdire annesi onu bir güzel yıkamıştır. Dizlerindeki yara bereyi görünce de keseyi oraya iyice sürtmeyi ihmal etmemiştir. Sonra da bacağa bir şaplak. "Uyuz itin yarası eksik olmaz!"

Islak avucunu yaralı bereli bacaklarına silerken, "Annem beni yıkayıp saçım kurumadan yatırıyor, tepemdeki saçlar da..."

"Böyle havalanıyor," dedim. "Ama böyle çok sevimlisin."

Genç kızlığımdan bu yana saçlarımı ne topuz yaptım ne de at kuyruğu. Çocuklu-

ğuma inat, hep upuzun salıverdim onları. Ne kendi saçlarımı ne de başkalarınınkini ördüm, anneannemin saçlarının hatırı kalır diye.

Ekmek arası domates soslu kızartmaların yendiği hamam sefalarının sonlarına doğru, daha hızlı inip kalkmaya başlayan göğsü, içime bir korku salar, kurnanın soğuk su musluğunu ona sezdirmeden biraz daha açardım. Anneanneme duyduğum sevgi, hamamı dolduran buhar kadar sıcak ve yoğundu. Ağarmış saçları kınayı kusarak kavuniçine çalardı. Onu yıkadıktan sonra sık dişli kemik tarafıyla incitmekten korka korka tarardım saçlarını. Kalçalarının yitmeye yüz tutmuş gamzesinde iyice incelirdi saçları, ama yine de kestirmezdi. "Ölünce..." saçlarını titreyen elleriyle ensesinde ikiye ayırıp, "mahrem yerlerimi örtecekler böyle..." derdi. Beşinci çocuğunu da yürüttükten sonra unuttuğu memelerini örterdi, göbeğine kadar inen cılız saçlarıyla.

Ne olduğunu anlayamadan sızlamaya, gerilmeye başlamıştı meme başlarım, artık hamamlarda anadan doğma salınamaz olmuştum. İşte o günlerde anneannem orta büyüklükte, derince, bakır hamam tasını önce sağ mememe kapattı sonra da sol mememe. Henüz unutmadığım, biçimlerinden hoşnut olduğum memelerimi de, en mutlu çocukluk günlerim gibi, ona borçluyum galiba. Beni acıtan tek yaşantımsa anneannemin mermer göbek taşında boylu boyunca keyifle uzanmış görüntüsüydü.

Başını göğsümün üstüne yasladı, çelimsiz eliyle bileğimden kavrayıp elimi saçlarının üzerine bırakıverdi usulca. "Bana sarıl," dedi. "Babamı yıkarlarken onu son kez görmem için beni yanına sokmak istediler. Beyaz mermer bir taşın üzerinde yatıyordu, ben korktum, kaçtım oradan. Her banyodan sonra yaptığım gibi yanaklarındaki sabun kokusunu içime çeke çeke öpmedim onu."

O gece çok üşüdüm. Bir akraba evinin yalnız divanında yalnız yatarken. Sonraları kendi yatağımda ne kadar olabilirse o kadar huzurlu uyudum. Filmlerde izlediğim ya da kapı arkalarından gizli gizli dinlediğim komşu sohbetlerinde anlatılan, geceleri odalarına sızıp, uyuyan kızlarını şefkatle okşayan üvey baba kaygıları taşımadan.

Babamın son arzusunu yerine getiren tek bekâr amcam kendisinden yaşlı dört çocuklu yengesiyle evlenmişti. Amca babam... Anne yengem... Düşman komşular, acımasızlıkları yaşlarını aşabilen arkadaşlarım... Artık "kötü" kadının çocuklarıyla oynamaları yasaklanan arkadaşlarım. Kız kardeşimle birlikte ne yapacağımı bir türlü kestiremediğim, iki çocukluk oyunlar için fazla geniş ve yalnız sokaklar. Arkalarına sinip bizi gözledikleri perdelerini yakmak istediğim, ilk kocaları henüz yerli yerinde duran, namusları hasar görmemiş komşular. O zamanlar hiçbir arkadaşım, kokmuştur, canınız çekmiştir, diye babalarını getirmedi büyük tabaklarda.

Sadece o farklıydı...

Kollarımın arasında kıpırdandı, o pırıltılı, zeytin gibi gözleriyle gözlerime uzun uzun baktı. "Denizler de yeni yıla girerken buradaki gibi mumlar yakıyorlar. Çam dallarından küçük bir çelenk yapıyor Beate, yani Deniz'in annesi. Salonda, masanın ortasında duruyor. Onun üzerinde kırmızı mumlar yakıyorlar. O benim en iyi arkadaşım. Evleri teyzemin Almanya'dan getirdiği hediye dolu bavullar gibi kokuyor. Bir tek onlara gidebiliyorum. Bir kez annesi, biz oynarken aniden geli-

verince tuvalete saklandım... Beni yakalayınca anlayamadığım sözlerle bana bağırıp kovacak diye çok korktum, ama o bana lokuma benzeyen küçük ayı şekerlerden bile ikram etti."

"Bir keresinde çok ayıpladım Deniz'i" dedi, bilgiç bir edayla. "Hay Allah! Ne oldu?" dedim. "Söylemem! Bir tek bana anlattı."

Diğer torunlarından zorlukla kurtarabildiği domatesle benim için özel olarak hazırladığı ekmeğin önce kurumuş kenarlarını, sonra da domatesle ıslanmış ortasını zevkini çıkara çıkara yiyip, bağdaş kurup oturmuştum anneannemin yoksul evinin avlusuna. Beş taş en beceriksiz olduğum, ama sıkılmadan bir başıma oynayabildiğim tek oyundu. Bacaklarımın arasına gözüm takılıp da külotumun ortasındaki o kahverengi lekeyi gördükten sonra, ne yerlerde o kadar kaygısızca bağdaş kurabildim ne de kahkahalı çığlıklarla, yuvarlak küçük taşları havada yakalamaya çabaladım. Annem duyunca, "Artık genç kız oldun, sokaklarda daha az sürtersin," demişti, adını koyamadığım, ama yaşamım boyunca nefret ettiğim bir ses tonuyla. Oysa ben dışlanmışlığımı acımasızca bağıran sokaklarda zaten yeterince sürtememiştim ki...

Deniz'in Almanya gümrüklerinde bırakmadığı bebeklerine, benden önce doğup yaşadığı iki yılına ve babasına değil de, yaz tatillerinde koşarak gittiği dedesine duyduğum kıskançlığı, yıllarca bir suçluluk duygusuyla yaşadım. Adet sancılarını hafifletmek için banyo küvetini sıcak suyla doldurup torununu içine yatıran dedesine duyduğum öfkeyi gizleyebilmek için bağırmıştım Deniz'e : "Böyle şeyler bir erkeğe söylenmez çok ayıp!"

"Sen çok şirinsin," dedim. "Şu çizgi filmdeki ağaçkakana benziyorsun."

Yüzündeki çocuk çizgilere o tanıdık kırılganlık hemen yerleşiverdi. Avcunu uzun uzun yaladı, tepesinde gezdirdi yine, "Çizgi film," dedi. "Evet, ben de öyle söyledim." "Burada çalışan teyzemin oğlu 'çızgı film' demişti. Biz de onunla alay etmiştik. O da gidip annesinin bacaklarını tekmelemişti."

Doğru hedef! Teyzem değiştiremediği o yöresel diliyle, "çızgı" derdi çünkü.

Açık kapılardan içeri sızan gök gürültüsüyle, ilahinin Latince sözleri, annemin ninnisi birbirine karıştı. Yavaş yavaş, sezdirmeden sustular.

Havada yavru kuş ninni...
Erkenden uyumuş ninni...
Yum o güzel gözlerini ninni...
Ninni benim güzel kardeşime ninni...

"Hadi gidelim," dedi. "Kız kardeşim artık sıkılmıştır."

Dışardaki yağmurda kilise bahçesinin taşlarına tebeşirle çizilmiş dinsel figürlerden geriye gökkuşağı renkleri kalmış, ressamlar bozuk para dolu kâselerini de alıp kaçışmışlardı. Küçük kız, damlaların çarpıp yatıştırdığı saçlarıyla kilisenin, kendisini yalnız hissetmediği bu geniş bahçesinde dönerek kahkahalar atıyordu.

Elimde o narin, küçük elin sıcaklığı... Dizlerimi yere dayadım, başını ellerimin arasında tuttum. Acılarını oradan söküp atabilmek için gözlerini sıkıca yakaladım, onunkiyle aynı gözlerimle, "Annenle baban gümrükte bıraktıkları

oyuncaklar yerine sana yenilerini almak isterlerse, güzel bir bebekle, üç tekerlekli kırmızı bisikletten vazgeçme. Pembe oyuncak fincan takımlarını başka zaman da aldırabilirsin."

"Bir de sakın unutma," dedim, "saçların sana çok yakışıyor."

Yanağıma sabun kokan bir öpücük kondurarak koşmaya başladı. Uzaklarda yemyeşil, kocaman bir ağacın, belki de bir çınarın altında üç çocuğuyla bekleyen kadına doğru koştu. Küçük kız çocuğunun elini yakalayıverdi hemencecik. Yanlarında babaları var mıydı? Seçemedim...

Dost Körpe ile Günah Yiyen Üstüne

Okurun karşısına ilk olarak Zaman Sona Ermeli'yle çıktınız. Şimdi Günah Yiyen geldi. İki kitap arasındaki zaman dilimi ikinci kitaba neler kattı?

– *Zaman Sona Ermeli*'de tıpkı her öykünün kendine özgü bir ruh halinin olması gibi, o dönemimin genel ruh halini ve dünya bakışını içeren bir yapı vardı ve bu yapı bütündü. *Günah Yiyen* bir sonraki dönemimin ruh halini içeriyor ve her ne kadar içindeki bazı öyküler *Zaman Sona Ermeli* dönemine ait olsalar da bir sonraki dönemin ruh halini taşıyorlar, daha doğrusu bu ruh halinin öncüsü gibiler. Bu öyküleri bu yüzden bazı değişikliklerle *Günah Yiyen*'e koydum. *Günah Yiyen*, *Zaman Sona Ermeli*'den daha ileri bir kitap değil, yalnızca tamamen farklı bir bakış açısının, tamamen farklı deneyimlerin ürünü. Öte yandan *Günah Yiyen*'de Metis'in gerçekten çok özenli bir yayınevi olmasından ötürü, tam olarak istediğim şeyi istediğim şekilde ortaya koydum. *Zaman Sona Ermeli* daha özensiz basılmış, benim açımdan da biraz aceleye gelmiş bir kitaptı. Günün birinde yeni basımını yaptırırsam, onu da teknik sorunlar yüzünden ortaya çıkan kusurları düzelterek istediğime daha yakın bir kitap haline getirmeyi düşünüyorum.

Türk ve dünya edebiyatında beğendiğiniz, izlediğiniz öykücüler kimler?

– Leylâ Erbil, Sevim Burak, Julio Cortázar, Anais Nin şu sıralar beğenerek okuduğum öykücüler.

Oldukça genç yaşta gelen bir "Yunus Nadi Yayımlanmamış Öykü Kitabı" ödülünüz var. Bu ödülün öykücülüğünüze olumlu ya da olumsuz etkileri neler oldu?

– Bu ödül, başlangıçta geldiği için, yayın piyasasında benim için işleri biraz daha kolaylaştırdı, hepsi bu. Öykücülüğüme hiçbir katkısı olmadı.

İçe dönük '80 sonrası yazarlarından biri olarak siyasetin öykü içindeki yerine yaklaşımınız nedir?

Bir öyküde siyaset asla ön plana gelmemeli, çünkü o zaman öykü siyasi hedeflere alet edilmiş olur; ki bu da ortaya konan şeyin değerini düşürür. Ayrıca siyasetin sanattan çok daha aşağı bir seviyede olduğu kanısındayım, en azından bugün pratikte gördüğüm haliyle. • Konuşan : Çiğdem Öztürk

ŞULE TANKUT

Dedeme

Dedem Ahmet Zenginer'e

Hayatında yükselmeyi kendine gaye bil
İlim ve irfandan şaşma
Çalış, yorgunluk hissetme
Kimseleri incitme
Atanın, babanın değerini bil, hayır dualarını al
Mürşit ol
Unutma sarı gülüm e mi?

Deden

BEN DEDEMİ o yaşlıyken tanıdım. Pencerenin karşısındaki kırmızı örtülü divanda saatlerce oturur, dalgın, buğulu bakışlarını uzaklara dikerdi. Şaşırtıcı sessizliği ve kıpırtısızlığı garip gelirdi bana.

Bazen yatağına uzanıp kalın çerçeveli gözlüklerini takar, kitap okurdu. Bazen de sigarası elinde, mutfak penceresinin önündeki gri taburede otururdu. O zaman gidip yanına, bacaklarının arasına yerleşir, onun penceresinin altında, gözlerimin hizasındaki küçük çerçeveden dışarıyı seyrederdim. Dışarıda sakin, sessiz bir sokak vardı. Görülecek fazla bir şey yoktu aslında. Tek, yaşlı bir adamla küçük bir kız sıkılmazdı o boş sokağa bakmaktan.

Dedem uydurma masallar anlatırdı bana. Anneannem çıkışırdı ona, "Nerden uyduruyorsun bunları?" diye. O zaman anlardım büyük bir ciddiyetle inandıklarımın aslında hayal ürünü olduğunu. Hafifçe yana kayardı ağzı, dedem sevecen gülümserdi.

Onu severdim... Yavaş adımlarla, terliklerini parkelere sürterek yürürdü. Bu sürtünme sesini duyar duymaz, hemen arkasından koşar, hızlı yürüsün diye iterdim onu. "İteleme canım," diye sinirlenirdi bazen. Dinlemezdim. İki küçük kol daha destek olurdu bana. Dedemin ilk torunu, benim ablam, sahip olduğum tek kardeş.

İkimizi de dedem okula götürüp getirir, çantamızı taşırdı. Öğretmeni kızmıştı bir kez ablama, "Sen büyüdün artık. Bak deden yaşlı, yorulmasın. Hiç olmazsa çantanı sen taşı," diye. Dedem bırakmazdı ki.

Yollarda onunla yavaş yürümek bazen sıkardı beni. Koşup önüne geçer, tekrar yanına gelirdim. İlk arkadaşım Sinem'le yolun sonunda dedemin bize yetişmesini beklerken, ona kötü kötü bakar, sanki arkadaşımla onun hakkında konuşuyormuşuz gibi yapardım.

Eve her gün çiçek demetleriyle dönen ablam bir gün yine bir bahçeden çiçek

koparırken bahçıvana yakalanmış, kaçıp dedemi siper almıştı kendisine. Kızgın bahçıvan hortumuyla sulamıştı dedemi.

İnsanların anlayamadıklarına, kendilerine benzetemediklerine duydukları merak, nasıl acımasız bir saldırıya dönüşür; ben de bilinçsiz küçük saldırılarımla rahatsız ediyordum onu.

Uyurken tek kolu dirseğinin üzerinde dik dururdu hep. Kolunu indirmek için bütün gücümle üstüne abanır, konuşmadığında türlü şeyler anlatıp konuşmaya zorlardım onu.

Dedem kapalı bir kutuydu benim için. En tuhafı da, bu kapalı kutuyu açmak için yırtmaya çalışsam bile ses çıkarmazdı.

Onun beni çok sevdiğini, yokluğumda özlemle beklediğini çok sonraları anladım.

Kendi mısralarında anlam buldu dalgın bakışları :

Senin ilk dil çözümün kekeler dede diye
Üç aylık bir bebeğe böyle iç dökülmez ki
Bu yazdığım satırlar elbet bir gün gelir ki
Torun sahibi olur, hak verirsin dedene
Mürüvvetin görmeye ömrüm hiç elvermez ki
Çünkü deden mey-meşrep, hem doğuştan hovarda
Çok kazandı çok yedi kahrı kendi kendine
Geze geze yoruldu eğri büğrü her yolda.

Dedemin zamanında zengin olduğunu, cebindeki parayı bakmadan, hesaplamadan dağıttığını biliyorum. Gençliğinde, başında bir hasır şapka, Adana'dan İstanbul'a bisikletle geldiğini.

İskenderun'da bir yayla kızına tutulmuş dedem. Yazın sıcak geceleri herkes damda yatarken, dedem ayakta dimdik durup uyuyuşunu seyredermiş yayla güzelinin. Uyuyor gibi yaparmış kız. Bu bilmediği, tanımadığı genç adamın aşkına inanacak, ardından gidecek kadar etkilenmiş ondan. Kaçmışlar. Jandarma peşlerinden gelmiş. Kızın babası aylarca küs kalmış. Evlenmişler. Yaramaz mı yaramaz bir kızları olmuş. Dedemin ilk göz ağrısı, benim annem.

Annem çalışmasaydı eğer, bu kadar yakından tanıyamazdım dedemi. Anneannemle birlikte büyütmüşler beni, o kuş yuvası gibi yüksek ve sevimli evde. Anneannem deyince lezzetli yemekler, temizlik, ferahlık geliyor aklıma. Ellerimi sıcak sularla yıkayıp, ağzımı sıcak bezle silmesi, her yemekten sonra. Yanında oturduğum sobadan çıkan ses ve sobada ısınan çaydanlık. Annemin iş yerine güvercinlerle haber gönderişim : "Gelsin artık, onu çok özledim." Anneannemin, yemek yemezsem iğne yapmakla tehdit eden komşuları.

Peki ya dedem? Dedem bu dekorun değişmez bir parçasıydı. Bir gün o evden, bu dünyadan ayrılacağı aklıma bile gelmemişti.

Başımızda bir eşarp, önünde durup dua ettiğimiz o soğuk mezarda, annemin elleriyle kopardığı ayrık otlarının altında dedemin yattığına inanmıyorum.

O duygulu kahverengi gözleri, dağınık beyaz saçları, kızınca, "Hadi canım," deyişi, uzun parmaklı elleri, sigaradan sararmış tırnakları.

Eğer o ölmeseydi, ölen birini kalbinde yaşatmanın ne demek olduğunu bilemezdim. Hep güzel duygulardan, güven ve sevgiden kurulu çocukluk dünyamın tattığı ilk acı bu olmalı. İçimde güvensizlikler böyle başlamış olmalı. Sonraları, kırmızı divanın boş kalan sağ köşesine sanki herhangi bir yere oturuyormuşum gibi oturmayı denedim. Aynı dalgın bakışları, aynı yollara dikmeyi denedim. Olmadı. Divanın sağ köşesi hep boş kaldı.

Bir gün kahvaltıda ağzındakilerin masaya dökülüşü ve senin felç oluşun geliyor aklıma. Mutfaktan duyduğum gürültüye koşup seni yerde buluşum ve alnından akan kanı el bezleriyle durdurmaya çalışırken, seni kaldırmaya gücümün yetmeyişi. Bugün tutsam ellerinden, belki gücüm yeter seni ayağa kaldırmaya. Annemi arıyorum. Alo, der demez, "Anne, dedem düştü," diyorum. Telaşla geliyor onca yolu. Nefes nefese koltuğa oturup başını arkasındaki duvara yaslayışını izliyorum. Yüzünde aynı yorgun, ama güçlü; hüzünlü, ama şikâyetsiz gülümseme. Annem geldi ya, sevdiğim her şey ve ben güvendeyiz artık.

Dedemi son kez olduğunu bilmeden görmeye gitmek için lacivert hırkamı üzerime giyerken telefon çalıyor. O bizi beklemeden gitmiş. Hayatımda ilk kez eski Türk filmlerinde olduğu gibi ellerimi yüzüme kapatıp sesli hıçkırıklarla ağlıyorum. "Kardeşinle ilgilen," diyor annem ablama. Babamla apar topar çıkıyorlar. Ablam bana suskunluğun acıtan zor anlarında söylenebilecek en güzel sözleri söylüyor. Öyle avutuyor ki beni, onun ölmediğini anlamaya başlıyorum. Hayatın en özel armağanlarından birisi bu. Bir kardeşi varsa insanın, sırtı yere gelmez. O benim küçük annem, ablam, dostum, oyuncak bebeğim. O benim, bütün acılarını tatlı hırçınlığının ardında içine gömenim. Dedesine gizli gizli ağlayanım.

...Çok küçüktüm. Karşında oturmuş, burnumu karıştırıyordum. O kadar sessizdin ki, seni varlığından çekinilmeyecek cansız dostlarımdan biri saymış olmalıyım. Sen göz kırparak gülümsedin bana. Çok utandım. Sana saygı duymayı o gün öğrendim ben.

Dedem yine paltosunu giydi üstüne. Kolunda oynadığım saat duruyor. Kırmızı çantamı aldı. Beni okula götürüyor. Bir gün bile onsuz gitmedim okula.

"Bugün niye çocuklar gelmedi?" diye sormuş anneanneme. "Hafta sonu," demiş o da. Dedem bizi özlemiş.

O gülüşün arkasında tam olarak ne vardı dede? Dalgın bakışların hangi yarımın peşindeydi? Ben sana bu kadar alışmışken, gideceğini aklıma bile getirmezken, nasıl olur da o ıssız mezarlıkta artık tanıdığım insan olmaktan çıkıp toprağa karıştığına inanabilirim ki? Sana ihtiyacım var. Söyle, seni nerede bulacağım? Seni anlayacak kadar büyümüşken, oyuncaklarımın arasından geçen bir hayal gibi bırakıp gittin mi beni?

Dede, eğer gitmeseydin, sana çalışmaktan yorulmadığımı gösterecektim ben. Sana sıcak dünyamızın kapısını aralayıp dış dünyanın soğuğuna hastalanmadan dayanabildiğimi gösterecektim. "Dedeme Öyküler" adında bir kitap yazacağımı müjdeleyecektim sana. Ayrı hayatları yaşasalar da, hayalleri, mutlulukları da, en az acıları kadar ortak iki kardeşin hayali bu kitap. Kapağında yakaları kalkık kırçıllı gri paltosuyla bir yaşlı adam. Bir elinde kırmızı bir ilkokul çantası, diğer elinde ufak eli torununun. Siyah önlüğünün etekleri, beyaz kurdeleleri saçları uçuşan küçük bir kız.

Biliyorum dede, duyuyorsun beni. Korkularımı, umutlarımı paylaşıyorsun. Güveniyorsun bana. Unutmadım dede, ben anneme çok iyi bakacağım.

Çok severim anneni
İlk göz ağrım, ilk sızım
İhya ettin dedeni
Benim Zühre yıldızım. ❁

Öykünün Nabzı İzmit'te Attı

"FAYTON ÖYKÜ SEÇKİSİ" 26-28 Aralık'ta İzmit'te öykü günleri düzenledi. Her yıl bir öykücümüze adanacak Fayton Öykü Günleri'nin ilki Sabahattin Ali adına düzenlendi. Filiz Ali'nin katılımıyla yapılan açılıştan sonra, üç gün boyunca Sabahattin Ali'nin öykücülüğü ve öykücülüğümüze katkıları tartışıldı.

İlk gün Adnan Özyalçıner "Sabahattin Ali'nin Öykücülüğü" ve Sennur Sezer "Sabahattin Ali'nin Kadınları" konulu söyleşileri yaptılar. İkinci gün Feridun Andaç'ın "Cumhuriyetten Günümüze Öykücülüğümüzde Sabahattin Ali Çizgisi" adlı söyleşisi yapıldı. Üçüncü gün ise "Sabahattin Ali'yi Yeniden Okumak" adlı söyleşiye Necati Mert ve Fahrettin Demir katıldı.

Söyleşilerden önce Sabahattin Ali'nin öyküleri okundu. Ayrıca öykücülüğümüze katkıları ve öyküye geçen emekleri dolayısıyla Salim Şengil'e, Nezihe Meriç'e, Adnan Özyalçıner'e ve Vüs'at O. Bener'e Onur Plaketi verildi. Üç gün boyunca "Öykü Serüvenleri" adı altında gerçekleştirilen söyleşilere ise ilk gün A. Didem Uslu, ikinci gün Özcan Karabulut ve üçüncü gün Mehmet Zaman Saçlıoğlu katıldı. Öykücülük serüvenlerinin anlatıldığı söyleşilerden sonra yazarlar kitaplarını imzaladı. 26-28 Aarlık'ta İzmit'te Kocaeli Bölge Tiyatrosu Oda Tiyatrosu'nda gerçekleştirilen Fayton 1. Öykü Günleri Sabahattin Ali günlerinde ayrıca "Fayton Öykü Seçkisi" de yayın yaşamına başladı. Dergiyi edinmek ve iletişim kurmak için, Murat Kurt PK : 6, 41001 İzmit adresine başvurulabilir.

EVET ÜZÜCÜ, AMA...

AYDOĞAN YAVAŞLI

Benim Fakir Baykurt, Yaşar Kemal, Kemal Tahir, Y. Kadri, H. Edip, J. London gibi kitaplarını okuyarak büyüdüğüm yazarları çöp sepetine öyle bir kalemde atıverecek ne gücüm var, ne de niyetim.

SAYIN Selim İleri, "Yazı Odası"na benim "Adam Öykü"nün 13. sayısındaki yazımı ("Çağdaş Yönsemelere Doğru") almış (18 Kasım 1997, Cumartesi); belli ki bazı saptamalarıma, yargılarıma üzülmüş.

Hemen belirteyim : Sayın Selim İleri'nin romanlarını ilgi ve beğeni ile okumuşumdur. İleri, benim dönüp dönüp okuduğum, her okumada da yeniden keşfettiğim bir yazardır. Bu yüzden, üzülmüş olmasına şimdi de ben üzüldüm.

Sayın İleri'yi üzen, anlatı sanatındaki çağdaş yönsemelerin (gerek üretim ve gerekse tüketim planında) bugün bazı gerçekten değerli yazarlarımızı elemesi, elemeye doğru kaydırması...

Kimdir bunlar? Sanırım en başta "köy romancıları" diye anılan F. Baykurt, T. Apaydın, M. Makal... Başka? Uzun betimlemeleri nedeniyle okurlardan tepki alanlar... Bir de romanları/hikâyeleri – neredeyse – ders kitabı niyetine bile okunabilecekler.

Gerçekte saptamalarıma Selim İleri de katılıyor : "Aydoğan Yavaşlı'nın 'dikte' ediş dışı bir edebiyatı önerdiğini kavramıyor değilim. Bununla birlikte anılar eserlerin, yazarların 'belirti verme düzleminin ötesinde kalma' çabalarının bunca yadsınmasını yadırgamadım desem yalan olur."

İleri, yazısının bir başka yerinde de, " 'Üst tarafı' okura bırakılmış romanları, öyküleri ben de seviyorum," dedikten sonra beni, "geçmişin dikenli yollarında kalem bilemiş yazarlarımızın eserlerine" sevgi duymam için uyarıyor.

Sayın İleri beni tanımıyor; tanıyanlarsa katıldığım panellerde, söyleşilerde ve diğer etkinliklerde nasıl, "Yeni kuşak niçin Orhan Kemal'i okumuyor, öğretmen arkadaşlarımız niçin bu konuda çaba sarf etmiyor!" diye yana yakıla söylendiğimi bilirler. Ayrıca, evet, yazık ki Orhan Kemal'in kitapları pek alıcı bulmuyor kitapçılarda. Bu, yalnız benim değil, Tarık Dursun K.'nın da saptaması; birlikte bu konu üzerinde gerçekten çok kafa yorduk. Sayın İleri, "Nasıl bir gerçeklik bu? Nasıl, neyle saptanmış?" diye soruyor. Evet, yazık ki gerçeklik! Orhan Kemal'in yayıncısı bu "gerçeği" belki sayılarla verebilir bize, ama İzmir'deki hemen tüm kitapçıların yakınında biri ve bir eğitimci olarak bunu ben de görebiliyorum. Tabii gerçekten üzülerek.

"Çöp sepeti" betimi benim değil, Sayın İleri'nindir. Benim Fakir Baykurt,

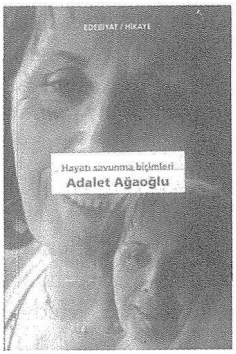
Yaşar Kemal, Kemal Tahir, Y. Kadri, H. Edip, J. London gibi kitaplarını okuyarak büyüdüğüm yazarları çöp sepetine öyle bir kalemde atıverecek ne gücüm var, ne de niyetim. Tersine, çağdaş yönsemelerin rüzgârlarına kapılmış genç okurların bu yazarları tanımasını, okumasını istiyorum. İstiyorum istemesine, ama bu, benim istememle olmuyor yalnızca. "Adam Öykü"de altbaşlığa da çıkarılmış saptamamdan sonra gelen, "Görünen o!" tümcesidir. Nedir görünen? Şu : "Okur, yalnızca 'belirti verme' düzleminde kalan, üst tarafını kendine bırakan romanları, hikâyeleri okuyacak artık."

Ben bu saptamadan zevk alan biri değilim; sonuçta bu saptamam benim gözlemlerimle sınırlı. Türkiye'de şöyle esaslı bir "okur profili" araştırması yapılsa kim bilir daha başka ne gibi sonuçlar çıkacak; doğrusu çok merak ediyorum. Örneğin : Çok sattığı iddia edilen yazarlar okunuyorlar mı? Orhan Pamuk'un kitapları çok satıyor, ama okunuyor mu? Şöyle sonuna kadar... Medyanın koşullandırmalarına çabucak yatan "bir kısım okurlar" *Sofi'nin Dünyası*'nı okudular da felsefi düşünceyi benimsediler mi? Aşkı bulan okurlar, onu korumanın yollarını öğrendiler mi? Ruhlarını Nepal'in gizemli tapınaklarında temizleyemeyenler *Simyacı* ile bu gereksinimlerini birazcık olsun giderebildiler mi?

Orhan Kemal tabii ki okunmalı. Çağdaş yönsemelerin doğru olması için ilk koşul bu. Çünkü o okunmadan yapılacak her türden okuma etüdü altsız kalacaktır.

Sayın Selim İleri'nin gönlü rahat olsun, tanımadığı Aydoğan Yavaşlı'dan yana... Onun öğrencileri Orhan Kemal'in *Çamaşırcının Kızı*'nı, "Uyku"sunu okuyor, tartışıyorlar. Yakup Kadri'nin *Ankara*'sındaki "Ütopya"sını İzmir için de düşünüyorlar.

Aydoğan Yavaşlı, Bodrum'u *Her Gece Bodrum*'u yazdırdığı için seviyor. ❁

Adalet Ağaoğlu
Hayatı Savunma Biçimleri

Oğlak Yayıncıları, 1997, 121 sayfa

● **Nedret Tanyolaç Öztokat**

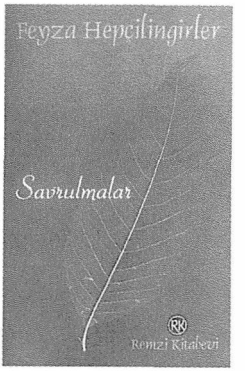
ADALET Ağaoğlu, okurlarına uzun gelebilecek bir aradan sonra yeni kitabıyla hepimize merhaba diyor. *Hayatı Savunma Biçimleri* aslında "Adam Öykü" okurları için tanıdık bir yapıt adı. Yazarın "Adam Öykü"nün ilk sayılarından başlayarak *Hayatı Savunma Biçimleri*'nin kimi öykülerini yayımladığını biliyoruz. Hemen her yapıtında büyük bir gözüpeklikle yazınsal arayışlara girmekten zevk aldığını gözlemlediğimiz Ağaoğlu bu öyküleriyle de anlatı dilinin değişik boyutlarını zorlayan, ustalıkla kurduğu izleksel alanları özellikle duyum ulamlarıyla destekleyerek ya da örtüştürerek, okuruna yine bir şölen sunuyor.

Anlatı tekniği açısından bakınca öykülerin kapsamlı bir sözcelem kuramını örneklediği dikkat çekiyor. En genel tanımıyla dil'le söylem arasında bir geçiş sürecidir sözceleyim. Varlık biçimi metin üstü ve bilişsel bir düzeyde, varlık alanı ise metnin içinde, özellikle öznellik yansıtan yapılardadır. Yazınsal söylem hep bir anlatıcıyı öne çıkarırken, onun anlattıklarını güdüleyen bir sözceleyim öznesinin edimini de kapsar. Adalet Ağaoğlu'nun bu öyküleri yazınsal metnin sözce ve sözceleyim boyutu üzerine derin ve kuramsal nitelikli bir düşünceyi yansıtıyor. Yazar öykülerde hem anlatılan öyküden (sözce) hem de anlatma biçiminden (sözceleyim) yana bir tavır almış. Özellikle sözceleyimi sözce uğruna feda etmiyor. Tersine sözceleyim boyutunu sözce denli ağırlıklı kılarak okura iki ana evrenin kapılarını açıyor. Okur hem anlatılan olayı hem de onun anlatılışını izliyor. Ağaoğlu'nun metinleri sürmekte olan bir kurgulanışı ve söylemleştirimi yansıtıyor. Öyküyle öyküleme arasındaki gidiş-gelişler, öykülemenin öyküye karışması metinlere değişik tatlar kazandırıyor : Okur neredeyse yazarın metnin gerisinden kendisine göz kırpışını görüyor. (Özellikle "Şehrin Gözyaşları"nda.)

Hayatı Savunma Biçimleri bu sekiz öyküye yazarın verdiği başlık. Herbirinde yaşamlarımızdan sahneler var. Ve bu sahnelerde "hayatlarını savunmaya" çalışan insanlar. Çoğunlukla sevgi, bağlanış gibi yaşamı anlamlı kılan kavramların yaşanış süreçleri anlatılan. Çınlama'nın Seyfi Bey'i emekli maaşıyla başını dinleyeceği bir yuvası olsun derken, cehennemin ortasında bulur kendini ve "hayatını savunmak" için duyarsızlaşmayı yeğler. Birinci öyküdeki Rabia da biraz Seyfi Bey'i andırır. Herkesin imrendiği bir evlilik yapar ancak o cennet sanılan bir uzamı cehennem olarak yaşayan trajik bir kahramandır. Rabia da hayatını susarak savunacak, yalnızca öykünün sonunda düşsel bir söylem onun sözleri gibi belirecektir. "Şehrin Göz-

yaşları"nda ise hayatı savunma biçimleri üzerine çalışan toplumbilimci Ufuk ve arkadaşı Deniz, hayatlarını bir tür ritüelle savunmayı yeğleyen, neredeyse düşsel, zamandışı, uzamötesi bir evrene ait çifti izleyerek kendi savunma biçimlerini düşünürler. Savunma biçimlerini en değişik biçimde dile getiren metin Asri "Zamanlar Kilimi"dir. Yaşamlara karışan, sızan, dayatılan olumsuzluklar ve bunun uzantısı duyarsızlıklar üzerine "örülen" bir metinden oluşur. Son öykü "Tanrı'nın Sonuncu Tebliği" ve çamura bulanmış dünyanın bir görüntüsünü ve yanılsamadan öteye gidemeyen kurtuluş arayışlarını düşle gerçeklik arasında bir köprü kurarak sunar.

Öykülerle ilgili son gözlemimiz metinlerin içerdiği duyum izleklerinin belirgin biçimde kullanılmış olmasıyla ilgili. "Rabia'nın Dönüşü"nde ses, "Çınlama"da yine ses, "İki Yaprak"ta dokunuş (el), "Şehrin Gözyaşları"nda ses (kargaların sesi), "Gözgöze"de tat gibi duyu ve duyumlara açılan deneyimler öykü içine yedirilerek, algılama ulamları çevresinde değişik söylemsel olanaklar denenmiş. Böyle bir yazı deneyi de okuru duyu ve duyumlara ilişkin algılayıcı özne konumuna getirerek farklı ve keyifli okumalara yöneltiyor. ○

Feyza Hepçilingirler
Savrulmalar

Remzi Kitabevi, 1997, 135 sayfa

● **Nalan Barbarosoğlu**

SAVRULUP gittiğimiz o anlar... Günler birbirinin benzeri heyecanlarla, mutluluklarla, mutsuzluklarla olağan akışında sürerken, "bir şey" olur ve o ana kadar sahip olduklarımız, kişiliğimiz, yaşamımız sanki "birden" değişir. Daha sonraki günler, görünüşte, tıpkı eskisi gibi geçse de artık, biz o "eski" biz değiliz. O "bir şey", bizi savurmuş, bambaşka bir içsel yaşantının kucağına bırakmıştır, farkında olsak da, olmasak da...

Sabah Yolcuları, *Eski Bir Balerin*, *Ürkek Kuşlar*, *Kırlangıçsız Geçti Yaz* adlı öykü kitaplarının yazarı Feyza Hepçilingirler, yeni öykü kitabı *Savrulmalar*'da savrulup gittiğimiz o anları on üç öyküde anlatıyor. İlk altı öykü "Buluşlar/Bulunuşlar" bölümünde yer alıyor ve kendilerini savrulup kalmış bulan insanlara tanıklık ediyor. "Unutuşlar/Unutuluşlar" bölümündeki yedi öyküde ise savrulduğu anı unutmuş kişiler, unutulmuş anlar anlatılıyor.

"Tek Çizgi İnce Mor", "Buluşlar/Bulunuşlar" bölümünün ilk öyküsü. Adını bilmediğimiz kadının ağzından anlatılır öykü. Anneannesinin ölüm haberini işyerinde alır kahramanımız. Cenazeye yetişemeyecektir. Anneannesinin elinde büyümüştür. Bu dünyada tek sevenidir. Şimdi, "Bir renk eksilir geçmiş zaman fotoğrafları"ndan... Artık acıdan bağımsız anımsanamayacaktır anneanneyle geçen günler. Yıkılmıştır, kalakalmıştır acısının içinde büzülerek. Ölüm haberini alırken yanında olan patronu Güngör Bey, onu avutmak için yemeğe çıkarır. İki kadehten sonra sarhoştur artık... İçkinin de etkisiyle sağnak gibi boşanır anneanneli, teyzeli geçmiş zamanların anıları. Güngör Bey'le olan diyalogları birbirine ulaşmaz. Anılar sa-

ğanağı sayesinde kahramanın yaşamındaki önemini anlarız anneannenin. Ve gece, Güngör Bey'le "girişilen" kör bir sevişmeyle sürer.

"Ölüm Çiçekleri"nde, oğlunun yanına, başka bir kente gidecek, bu yüzden de evini satılığa çıkarmış yaşlı kadın, emlakçının yolladığı alıcılara evini gezdirmektedir. Evini dolaşan iki kadını hiç beğenmez. Pencere pervazlarına, kapı doğramalarına hoyrat bakan, kendini beğenmiş bu kadınlar mı oturacaktır yılların anılarını biriktirmiş kendi gibi yorgun evinde?.. Yanlarındaki erkeklerden birinin tavırlarını, bakışlarını kendine yakın bulur. Onunla ve ellerinin üstündeki "ölüm çiçekleri" adını verdiği yaşlılık çilleriyle içsel bir konuşmaya girişir... Hayır, evini satmayacaktır.

"Haydarpaşa–19:35", Haydarpaşa Garı'nda çalışan, emekliliğine bir ay kalmış, 65 yaşındaki turnike görevlisinin öyküsüdür. Her şeye söylenen, dırdırcı karısıyla arasında diyaloğu olmayan, küçük ev aletleri almaya meraklı memurun günleri hemen hemen birbirinin aynı geçmektedir. Ama bir aydır, çarşamba ve cuma günleri uzaktan gördüğü, yalnızca iki kez konuşabildiği, adını bile bilmediği bir kadına âşıktır. Ümitle "yaşanacak güzel günleri hatırlatan" kadını bekler o gün, kadın gelmez her zamanki 19:35 treniyle. O bekler.

"Ertesi Gün", karısından boşandıktan sonra İstanbul'a yerleşen adam, kamera olarak dolaşarak kendini olayların dışında tutmaya çalışmaktadır. Boşandıktan sonra, Zeynep adında evli bir kadınla birlikte olmuş ama, ilişki bitmiştir... Ertesi gün, üniversiteyi kazanmış kızı yanına gelecek ve onunla kalacaktır. Kendinden uzakta (annesinin yanında) yetişmiş, pek de tanımadığı kızını nasıl bir kent beklemektedir?.. Bir "baba" olarak ne yapması gerekmektedir?.. Gençler nerelere gitmekte neler yapmaktadır?.. O gece, bir diskoteğe gider ve – yine bir kamera olarak – gençleri izlemeye başlar... Gonca adında, kızı yaşında bir kızla tanışır, eve birlikte dönerler.

"Bu Uzun Geceler"de, arkadaşlarının ısrarıyla akşam yemeğine çıkan kadına, tanımadığı bir adamın ısrarla "asılma"sı, "zıvana"dan çıkan kadının adamı zor duruma düşürerek, masayı terk etmesini sağlaması anlatılır.

"İsa Gülleri", uyuyamamış yaşlı bir adamın sabahın ilk saatlerinde Karaköy Rıhtımı'na inip "hülyalara dalmış"ken, ne zaman geldiğini fark etmediği birinin "eskiden sevgililerimize el sallardık buralardan" sözü üzerine geçmişe gitmesini ve ilk sevgilisi Evgeniya'yı, Kıbrıs'ta geçen çocukluğunu, ilk gençliğini anımsamasını anlatır... "gönül, bir İsa gülüdür işte. Sevdikçe kazanır rengini, kokusunu. Ne kadar çok kadını, ne kadar büyük bir aşkla seversen o kadar genişler gönlün, o kadar yeşerir, zenginleşir."

"Kar İzi", "Unutuşlar, Unutuluşlar" bölümünün ilk öyküsü. Yaza hazırlanan bir kıyı kentinde tüm bir kışı tek başına geçirmiş olan kadın, bir yürüyüş sırasında ev önüne park etmiş beyaz bir Şahin otomobil görüp Brahms'ın Macar Dansı'nı duyduğunda, ayrıldığı sevgilisini ve ilişkisini sorgular.

"Islak Kedi"de, terk edilen kadınların ıslak kediye benzetilmesine karşı çıkan kadın kahraman, tüm terk edilmişliklerini arkasında bırakır.

"Önce Metaller Isınır", dul bir erkeğin öyküsü. Sevgilisi de terketmiştir adamı, ayrıldığı karısını kıskanmıştır. İçindeki acıyla, eskiden sevgilisiyle gittikleri mekânları dolaşırken, eski sevgilisinin arkadaşlarına rastlar. Alkolün de etkisiyle iyice alınganlaşır. Aşkı ve ölümü, sevgiyi sorgular iç monoloğunda. Yolda, taksi şoförüyle yaptığı konuşma, ayıltıp, kendine getirir adamı.

"Darmadağın", sağlıklı iletişimin kurulamadığı yarım bir aşk öyküsü... Anlık zayıflıklar, olmadık yerlerde patlayan öfkeler, kurulan hayaller, özlenen çocukluk anıları, kararsızlıklar, içinden

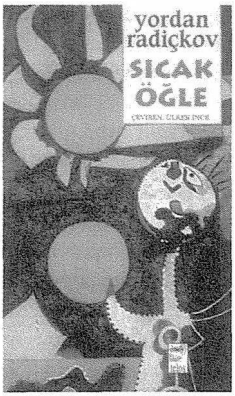
geçeni söyleyememeler... Ve sonuç, darmadağın.

"Söylemek İstesem", terzi Süheyla Hanım'ın öyküsü. Gündelikçi terzi olarak evlere gitmektedir Süheyla Hanım. Böyle büyütmüştür iki çocuğunu; dikişten kazandığı parayla. Hayırsız çıkmıştır kocası. Terk edip gitmiştir onu. Gün gün sayar kocasının gidişini. Ara sıra "özledim sizi, gözümde tüttünüz" diyerek çıkar gelir koca; umutla bekler Süheyla Hanım kocasını, rakıyı hazır ederek bekler.

"Kadavranın Balkon Gezintisi", kitabın en güzel öyküsü. Bir adı bile yoktur öykü kahramanının. Varsa bile, kimse bilmiyordur artık. O yalnız, şimdi balkonda çıplak dolaşan, zayıf mı zayıf bir ihtiyar kadındır. Bir gün ölür. Ölüsü bile aylar sonra bulunur. Yaşamı öykülemenin bir dersini de veriyor bu öyküsüyle Feyza Hepçilingirler.

"Deniz Yosunlu Bir Taş Duvar"; oğlunu askerde kaybetmiş, böylece hayatını kaybetmiş, ölümü soluk alıp verirken iliklerinde yaşamış ve artık ölü Haydar'ın öyküsü. Ülkemiz Haydar'larla dolu ne yazık ki.

Savrulmalar, hepimizin savrulup dağılmaları, hepimizin yaşadıkları. O

manın aracı öykülerse... "Ya sevmezsem?" diye bir soru, sürekli korkutuyor beni yeni tanışmalarda. Yoksa her okur için mi geçerli böyle bir korku, bilmiyorum. Ama ben, öykü aracılığıyla tanımalarda iyiden iyiye çekingenleştiğimi, yeni bir yazarla karşılaştığımda nerdeyse sağımdan solumdan cesaretlendirici ya da vazgeçirici sözler gereksindiğimi gözler oldum.

Ne kötü bir durum!

Önce çevresinden, seveceklerinden ötesine bir sınır çeken, sonra belki yüz yüze tanışmalara değin uzanabilecek bir içine kapanmanın habercisi mi? Öyleyse kötü. Önlem almalı.

Yordan Radiçkov'la tanışırken sağdan soldan bir dürtü gelmedi. Hatta "Adam Öykü"de onun üzerine yayımlanan yazıları bile atlamışım. Onları da tanıştırılma sayıp korkmuş olmalıyım. Sonra da merakım yenmiş korkumu, *Sıcak Öğle*'yi alıp başlamışım okumaya. Öyle olmalı, çünkü hep öyle oluyor.

Yazının kurallarına uymak zorunda olmasak da, şimdi burada, Sait Faik'in "Hişt, Hişt!.." adlı öyküsünü birlikte okusak, sonra da Radiçkov'un "Umut... Umut..."unu. İkisinin de yolu tarlaya, doğaya düşer o 'umut hişt hişti'ni duyunca. Radiçkov'a ıslık çalan kimdir? Kimdir Sait Faik'e hişt hişt diyen? Bıraksak da onlar karşılıklı söyleşseler.

Sait Faik : *"Otların yeşil olması, de-*

Yordan Radiçkov
Sıcak Öğle

Çeviren : Ülker İnce
Telos Yayıncılık, 1996, 143 sayfa

● **Hürriyet Yaşar**

YENİ insanlarla yüz yüze tanışmalarda belki de gereğinden çok istekli ve atak bulurum da kendimi, kitaplar yoluyla tanışmak söz konusu olunca, öyle olmadığımı bilirim. Hele de bu tanış-

nizin mavi olması, gökyüzünün bulutsuz olması, pekâlâ bir meseledir. Kim demiş mesele değildir, diye?"

Radiçkov : "Orman hâlâ yeşil, ama tarlalara hafif bir hüzün çöktü bile."

Sait Faik : "*Ya otların yeşili mor, ya denizin mavisi kırmızı olsaydı... Olsaydı o zaman mesele olurdu işte.*"

Radiçkov : "Kuşların yarısı güneye uçtu. Burada yalnızca göçmeyen kuşlar kaldı."

Sait Faik : "*Çukulata renginde bir yaprak, çağla bademi renkli bir keçi gördüm. Birisi arkamdan* :

– '*Hişt!' dedi.*"

Radiçkov : "Dönüp baktığımızda kimseyi göremeyiz. Karatavuktan başkası değildir ıslığı çalan."

Sait Faik : *"Olabilir. Gökten bir kuş, hişt hişt ederek geçmiştir."*

Radiçkov : "Biz korkup kaçarken, kim kovalıyor diye arkamıza baktığımızda,tarlanın çitine oturmuş karatavuğu görürüz, sanki 'üzümleri nasıl aşırırsınız?' der gibidir."

Sait Faik : "*İsterse kimseler olmasın, kendi kulağıma 'hişt hişt' diyen bir divane olayım ben, aldırmayacağım.*"

Radiçkov : "*Şimdi bile yürürken arkamdan bir ıslık duyarım. Döner bakar tanımadık yüzler görürüm. Daha dikkatli bakınca yabancıların ayaklarının arasında çocukluğumun karatavuğunu tanırım.*".

Sait Faik : *"Bana 'hişt 'hişt' diyen mutlak bir kuştu. Vardır böyle kuşlar. 'Cık cık' demezler de, 'hişt hişt' derler. Kuştu, kuş."*

Radiçkov : "Bana bakar, göz kırpar, sanki 'Nereye?' diye sorar."

Sait Faik : *"Nereden gelirse gelsin; dağlardan, kuşlardan, denizden insandan, hayvandan, ottan, böcekten, çiçekten. Gelsin de nereden gelirse gelsin. Bir hişt sesi gelmedi mi fena."*

Radiçkov : "'Heey, size söylüyorum,'' diye bağırırım yabancılara, 'dikkat, benim karatavuğumu ezmeyesiniz kalabalıkta.'"

Bütün gündelik işleri yaptıktan sonra oturup bir de öykü yazan Hayalet'i okurken, Orhan Veli de çıkıp gelmesin mi? Dedi ki,

"Gökyüzünü boyarım, her sabah,
Hepiniz uykudayken.
Uyanır bakarsınız ki mavi."

Daha şaşkınlığımı üstümden atamadan, bir fısıltı :

"Ölüm yok ki."

Döndüm baktım, Arif Damar. Olduk mu beş kişi? Kitaplığın bütün raflarından hişt hişt sesleri...

Radiçkov üstüne yazmaya çalışırken aldığım notların hepsi çöp sepetini boyladı. Kâğıtları burtıştururken iki tümce yazıya yapıştı. Anlık kesitlerin değil, uzun yaşam dilimlerinin öykücüsüymüş de... Yalın ve duru anlatımının ardında, gizemle beslediği bir simgesellik varmış da...

Kuşların cıvıltısından anladım, sabah olduğunu. Pencereden gökyüzüne baktım ki, mavi. ○

Ali Balkız
Bütün Ülke Yeşil Vadi

Öteki Yayınevi, 1997, 118 sayfa

● Ali Cengizkan

ALİ BALKIZ'ın öyküsünü yaklaşık iki yıldır mercek altında okuyorum : bir önceki kitabındaki insanı saran öykülerinden bölümler okuduğu bir okuma gününde, onun kendi sesi ile öyküsünün sesi arasıdaki ilişkiyi kurduğumdan beri... Bütün Ülke Yeşil Vadi adlı son kitabını elime aldığımda satırlar aldı beni yeniyetmelik günlerime götürdü, önce John Steinbeck ve Jack London büyüsüne kapıldığım, sonra aynı büyü-

yü giderek artan bir biçimde Sait Faik öykülerinde yakaladığım... Bu yazarlarda ne vardı ortak olan : Herkesin anlayacağı bir dille yazıyorlardı; halkın dilini çok iyi biliyor, ona bir topluluk olarak unuttukları, günlük dilden zamanla sıyrılan deyimlerini, atasözlerini anımsatıyorlar, dili yaşatıyorlardı; bütün bunları yapmaları gereken bu olduğu için değil, öyle düşündükleri ve inandıkları için, içten bir biçimde yapıyor, böylece ne kuramsal metinler üretiyor, ne aydın tafraları satıyor, ne de kendileri, kendileri oldukları için toplumdan özel bir ayrıcalık bekliyorlardı. Daha sonraları bu listeyi yatayına, düşeyine ve verevine geliştirme, yayma, genişletme fırsatım oldu : Sağolsun Maksim Gorki, Anton Çehov, hele o, sonra Wolfgang Borchert, Cesare Pavese, aynı dozda olmasa bile Orhan Kemal ve Heinrich Böll ile diğerleri...

Kitabın ilk öyküsü *Yeşil Vadi*'yi okurken de kitabı elimden bırakamayacağımı anladım : Anlatılan yer tanıdık olduğundan değil, o çevrede bulunan insanlar tanıdık olduğundan da değil, ama öykü kişisinin ve öykücünün duruşunun o fiziksel ve toplumsal çevreye karşı net oluşundan, bu benimseme ve ısınma duygusu... Ne popüler küçük burjuva ve prolerer edebiyat dersleri çerçevesinde 'uygulamalar', ne de başkaları anlamaz diye 'öğretici açıklamalar' yapıyor yazar. Yalnızca öyküyü, yaşayan, yaşatan kişiyi oluşturuyor, o kadar. John Cheever'ın *Yüzücü* adlı, filmi de çekilen o macerasının soluğunu duyuyor insan bu öyküde : Orada (Hollywood'da?) villadan villaya yüzme havuzlarını kullanıp yüzerek giden ve akşamdan kalmışlığını atmaya çalışan Donald Westerhazy (filmde Burt Lancaster), geçmişiyle gününü karıştıracak ve sonunda kendi gerçeğiyle, tıpkı boş bir havuza atlar gibi çarpışacaktır. Bu kısa öykü (on iki sayfa) yaşamın anlamına o denli güçlü bir bakıştır ki, bir film uzunluğunda bile hiç sarkmamış, tersine daha büyümüştür. "Yeşil Vadi" öyküsünü bitirdiğinizde bir yerellikle başlayan hapsiniz, kitap adına da gönderme yaparak diğer öykülerde neyle karşılaşacağınızı ve bu sorumlu varoluş duygusunun sizi nereye götüreceğinin ışıklarıyla, hapisten de kurtularak, sürer.

İkinci öykü "Trenyolu", bir doruk noktaya çıkıyor bana kalırsa. Yine hepimizin paylaştığı tipik bir Anadolu görünümünün kaburgası o denli iyi betimleniyor ki, birden okur olarak orada hissediyoruz kendimizi. Birbiriyle oynaşan, birbiri içine geçerek başka bir noktaya kavuşan çay, demiryolu, telgraf direkleri ve yolun çizdiği haritalar, onların üstünde gezinen, bir öncekilerin ilişkilerinden oyunlar çıkararak yaşayan çocuklar olmasalar ne kadar anlamsız kalacaklar...

Bir başka öykü "Ceviz Ağacı", neredeyse bir Yaşar Kemal öykü atmosferi ile Gabriel Garcia Marquez büyülü gerçekçiliği arasında gidip geliyor, onlardan etkilendiği için değil, öykünün tadını tanımlamak için söylüyorum bunu. "Çocuk Adam" öyküsü yine çıkış kaynağı yazarın bire bir deneyimleri olduğu anlaşılan, bir yaşama tarzını vurgulayan tarzı ile bizi etkilemesini biliyor. "Mustafa Hova" öyküsü belki de bu yaşanmışlığa biraz fazla teslim olmuş; "Bu Öyküyü Kim Yazdı" ve "Kitap" öyküleri de biraz fazla öğretici olmaya çalışmış ve bu özellikleriyle bir şey de kazanmamış-

lar. Ama "Siste Düş" yine gerçek Ali Balkız öyküsüne dönüyor, bir Fellini filmi görütülerini taşıyor ayağımıza, Türkiye coğrafyasında.

Ali Balkız'ın, öykülerinin sonuna yazılış tarihlerini düşmesi şu dolaylı bilgiyi verdi bana : Son bir yıl içinde bu kitabın oluşturduğu tematik bağlam içinde gidip gelmiş, yoğrulmuş. Kitabın basitmiş gibi gözüken anlaşılır dili, üzerinde uzun süre birlikte yaşamanın izlerini ve olgunluğunu taşıyor; yine de daha iyileştirilemez mi, kuşkusuz evet. Ama ben en çok yazının girişindeki öykücüler güldesteme bir yenisini daha kazanıyorum, diye seviniyorum. O

Özcan Karabulut
Baştan Sona Yalnızlık

Telos Yayıncılık, 1997, 100 sayfa

● Halil Gökhan

YALNIZLIK, sözcüklerle kaplanması zor bir alandır. Sözcüklerle kendine açtığı her alanda köşeye sıkışan bu dünya yazarının en büyük ve görkemli temalarından biridir yalnızlık. O/nun görkemi zaman zaman acı, yer yer de yüreğin kendisi olarak karşımıza çıkar. Yalnız kalabilenlerin ya da onu yalnız başına ifade edebilenlerin yüreği sağlam ve cesur olsa gerek.

Özcan Karabulut, duvarlarla örülü tema labirentlerinden birinde *Baştan Sona Yalnızlık* derken, yazarın bağlı olduğu yalnızlık kurumunun altını çizerek Maurice Blanchot'yu destekler görünüyor : "Yalnız olduğumda orada olan ben değilim ve ne senden uzakta kalıyorum, ne başkalarından ne dünyadan. Başına bu yalnızlık izleniminin, sınırlarıma ilişkin bu duygunun, kendim olmaktan doğan bir sıkıntının gelebileceği bir kişi değilim. Yalnız olduğumda orada değildi." (*Yazınsal Uzam*)

Yazının icadından bu yana daha yalnızız.

Olanı ve yazınsal gerçeklik için ve içinde olanı öykülemeyi seven yazı, yalnızlığın en pratik ama en dolaylı biçimidir. Özcan Karabulut, yalnızlığın öykülerine "Yüzünde Hep O İnce Gülüşle" öyküsüyle girerken, romanlarda da bulabileceğimiz ve Camus-Valéry denemeciliğinin tadını taşıyan sözler aktarıyor : "Bir limandan gizlice uzaklaşılırken ya da gerilimli bir pasaport kontrolünden hemen sonra yürekleri dolduran şey, bir gün mutlaka göçün bu kez terk edilen yerlere olacağına ilişkin umutlardır."

Yalnızlığın başka yalnızlıklara benzemediği, olağanüstü bir dönemde çekip giden ve *şimdi* ölmüş bir erkeğe hikâyesini aktaran kadın anlatıcı, mektup yazarak, yani yazıyla sürgünü yoklayan ve "yazdıklarını yüreğine sığdıramayan" o kadın olurken, sürgünün en başına dönüyor : "Sürgün de hep böyle sözcüklerle başlıyor galiba." En koyu yalnızlık demek olan sürgünlüğün içinde gelen erken ölüm, kitabın ekseninden izleği etkili bir biçimde koşturması bakımından erken ve vurucu bir öykü. Hayatın politik göçmene tasarladığı ecel olan sürgünde erken ölüm, yazarın başka öykülerinde de çeşitlendirdiği bir

trajik.

Özcan Karabulut, anlatım tekniğini hiçbir zaman toplumsal olgulardan, yakın tarihin önemli dönüşüm ve dönemeçlerinin bireysel üzerindeki fırtına sonrası izlenimlerinden uzak tutmuyor. "Dönemeç"te öykünün anlatıldığı kişi yine bir *erken ölü*. Cenaze töreni iyi bir buluşma yeri haline dönen Nadir için yaşamında ve yaşamının sonunda bile her ad "biraz geçmiş, biraz ütopya ve biraz ölüm"dü. Geriden hızla yaklaşan yolcu otobüsü, yüz otuz kilometre hızla arabasına bindirdiğinde Nadir, geride iki eş, bir çocuk; siyasetten, Oda'dan, Dernek'ten bir sürü dost-düşman bırakıp giderken, bir savrulma döneminin ortasında yine savruk, intihar-kaza karışımı bir ölümle mutlak yalnızlığa gömülenlerin sözcüsü gibidir.

Özcan Karabulut'un öykülerinde, adların altına düşülen birer cümlelik alt başlıklar, yerine göre bir epigrafın ya da bir başka öykünün habercisi... Buna göre Karabulut'un öykülerine *ucu açık öyküler* denilebilir. 1992 Abdi İpekçi Aşk Hikâyesi yarışmasında ödül kazanan "Karşılaşma" ve onun alt başlığı olan "Geniş zamanlı bir aşk öyküsü" bunun açık bir örneği. Bir öğle zamanı Yüksel Caddesi'nde bir bankta otururken, unuttuğunu sandığı bir sırada eski sevgili imgesinden yola çıkarak *geniş zamanlı bir aşk öyküsü* adlı yeni bir öykü yazmaya karar verdiği anda karşılaştığı kadın aynı zamanda yeni bir öyküyü doğuruyor. İlk öyküden bu yana hep var olan kadın, ondaki âşığın peşinde olduğu gibi nereye giderse gitsin yazarın peşinde. Hep aynı öyküyü yazmakla analoji kuran anlatıcı, aşkın, sürmese de bir yazarın yaratma serüveninde bir süreklilik alanı olarak kendini var edişini şöyle açıklıyor : "Ama zaten her öykü birer aşktan başka nedir ki?" "Karşılaşma", bir yazma serüveninin anlatımını da içermesi bakımından yazarın anlatıma serüveninde yer alan bir doruk olgunluğuna işaret ediyor.

Yazma serüvenini önemli bir öğe olarak öykülerine katan Özcan Karabulut, yazarlık durumunun sözcüklerle olan ilişkisine kitabının her öyküsünde yer açıyor. Bu durum, yalnızlık denen sürgünün, sözcüklerle olan kapışmasını doğrulaması bakımından iyi bir kanıt.

Baştan Sona Yalnızlık, Türk öyküsünün çağdaş ve güçlü serüveninde de ağır ve yüklü bir yeri şimdiden hak ediyor. ○

Fatma Murat
Hiç Değilse Ölüm Var

Bilgi Yayınevi, 1997

● Nedret Tanyolaç Öztokat

TİYATRO severlerin yakından tanıdığı bir yüz ve isim Fatma Murat. Şimdi öykücülüğüyle de karşımızda. İlk kez kitaplaşan öykülerin bazıları iyice usta işi. Konu açısından vuruculuğu ve ilginçliği yadsınmayacak öykülerde yazarın teknik açıdan gözüpekliği de dikkat çekiyor. Çünkü anlatıcı konusunda tek bir sesle yetinmeyen, birbirini örten, tamamlayan, kâh üst üste binen, kâh birbirinden uzaklaşan, birden çok anlatıcının söylemiyle öyküyü oluşturmayı

seven bir yazarla karşı karşıyayız. Fatma Murat öykülerinde tek bir sesin tanıklığı yerine çok sesli bir tekniğe başvuruyor. Bu işin altından da oldukça başarıyla kalkıyor. Öyle ki, okur bu ilgi çekici öyküleri okurken çeşitli anlatı düzeyleri arasında gidip gelerek öykülere etkin biçimde yaklaşıyor. Özellikle kurgulama açısından kolaycılığa kaçmayan yazar okurundan da aynı çabayı ve özeni bekliyor.

Yazarın on öyküsünde oluşturduğu evrende kadınlar ayrıcalıklı bir yer tutuyor. Ne yazık ki çoğunlukla bu kadınlar geleneğin, kalıpların, ailelerin, en sonunda da kocalarının baskısını derinden yaralanarak yaşayan, başka hiçbir seçeneği olmayan kadınlar. Evet, Fatma Murat ustaca çizdiği kadın portrelerinde ülkemizde toplumsal kalıplar adına yaşanan, her gün gazetelerde onlarcasını okuduğumuz o trajedilere acı bir bakış yöneltiyor. "Hiç Değilse Ölüm Var"daki Fidan'ın inat uğruna evlendiği canavar ruhlu, kaba kocasının taksitle bir salon halısı alan hamile karısını dövmesi genç kadını intihara sürükler. "Kimi Zaman Horozlar Öterken Başlar Öyküler"deki Huriye de çaresizlik açısından Fidan'a çok benzer. Alkolik olduğunu bilmeden evlendiği kocası Serdar'ın kendi yüzünden bu hale geldiğini sanarak hep kendini suçlar ve bu sorunu kimseye açamaz. Sonunda Huriye Serdar'ın ablalarına açılır, bu kez okur, dışarıya tek ipucu vermemeyi başarmış bir ailenin dramıyla karşı karşıya kalır. İletişimsizliğin, kardeş bile olsa insanlar arasındaki sahicilikten yoksun ilişkilerin baş döndürücü boyutudur anlatılan. Bir bakıma "Tınılar"ın Reyhan'ı da bu kadınlar gibi acı bir yazgıya boyun eğmektedir. O fiziksel bir talihsizliğe kurban gider, çocuğunu yitirir. Onun düşünü anlatan bölüm elimizdeki kitabın en başarılı bölümlerinden.

Fatma Murat'ın bir de kendi istençleriyle bir aşkın peşinden giden (ya da gitmeyen) kadınları var. Onların öyküleri de sevgililere, aşkın yaşanışına, kalıplaşmış sahiplenmelere bir bakış sunuyor. "Bir Gözün Ardından Gitmek", "Gecenin Bedeline Dönüşmeden" gibi öyküler ilişkilerini sorgulayan kadınları sahneye çıkarıyor. Balıkçının Taşları acımasız bir kadını öcünü bir yolculuk öyküsüyle iç içe geçirerek anlatıyor. "Hoş Geldin Sevgili Babacığım" bir kadın tiyatro sanatçısının rol aldığı oyunun ilk gece sahnelenişindeki heyecanını geriye dönüşlerle anlatan duygusal bir öykü.

İlk öykü "Sonbaharın Son Günleri İki Kadın ve Bir Fare" dışındaki öykülerde dostluğun, vefanın da bu acımasız dünyalarda azımsanmaması gereken bir yeri olduğunu görüyoruz. İçimizden kadınların birbirlerine benzeyen ya da farklı yazgıları paylaştıkları bu öykülerin tümüne insancıl, gerçekçi, duygulu bir ses egemen. ○

BU SAYININ YAZARLARI

Zeyyat Selimoğlu (1922) ekmeğini denizden çıkaran insanların günlük yaşantıları, yaşam kavgaları, sorunlarıyla ilgili öyküleriyle dikkat çekmişti. Öykü edebiyatımızın öykülemedeki başarısı, yalın dili, gerçekçi ve canlı anlatımıyla ilgiye değer öykücülerinden. Son sıralarda konularını aldığı dünyaları da değiştirdiği görülüyor. Yeterince değerlendirilmeyen öykücülerimizden olduğu pekâlâ belirtilebilir.

Oktay Akbal (1923) edebiyatımızda kısa öykünün ilk akla gelen ustalarından. Günlük yaşamdan süzülen öykülerinde kendisini, çevresini, sıradan insanları anlatıyor ve örnek oluyor. Tam yarım yüzyıllık bir öykü kalıtı oluşturmuş durumda.

Fakir Baykurt (1929) adını bütün "Adam Öykü" okurları biliyor. Belki en genç kuşaktan okurların uzağında kalmış olabilir. Adam Yayınları'nın bütün romanlarını yeniden yayımlamasıyla yeniden gündeme geldi. "Adam Öykü" onun yeni öykülerini yayımlamayı sürdürecek.

Mehmet Güler (1938) edebiyat ve Türkçe öğretmenliğinin ardından emekliliğin yol açtığı zamanı kullanıyor. Öykünün yanı sıra, denemeler ve çocuk kitapları yazıyor.

Nursen Karas "Adam Öykü"de ilk kez yayımlıyor. Kitapları da yayımlandı. Aynı zamanda fotoğraf sanatçısı.

Ahmet Erkan Doğan (1948) ilk öyküsünü "Adam Öykü"de yayımlamış oldu. Yalnızca yazarlık yapıyor. Senaryo yazıyor. "Oyunlar ve Gerçekler" adlı oyunu, on iki bölümlük bir dizi olarak geçen yıl TRT'de gösterildi. Yayımlanmış iki çocuk romanı var.

Gültekin Emre (1951) öyküye gönül veren ve sayıları gitgide artan şairlerden. Öykünün şairlerin ilgi alanı içine bu denli çok girdiği bir dönem var mıydı?..

Mehmet Günsür (1955) öykülerinde yeni arayışlar içinde. Tek öykü kitabı yayımladı. Yeni kitabının öncekini aşan bir düzeyde oluşacağına kuşku yok.

Aydoğan Yavaşlı (1955) "Adam Öykü"de gitgide daha çok görünüyor. Verimliliğine koşut bir sonuç. Edebiyat ve kültür yaşamımızın sorunlarını kendine enikonu sorun ediyor.

Özcan Karabulut (1958) çeşitli ödüller aldı, kendi kuşağından öykücüler arasında dikkat çekti. *Karşı Öyküler*, *Hüzünle Bazı Günler*, *Baştan Sona Yalnızlık* yayımlanmış kitapları. "Düşler-Öyküler" dergisinin de editörlüğünü yapıyor.

Hakan Sazyek Mersin Üniversitesi'nde öğretim görevlisi. "Halit Ziya Uşaklıgil'in Öykücülüğü" öykü edebiyatımızın geçmişine dönük titiz bir inceleme.

Hürriyet Yaşar (1961) artık "Adam Öykü" ailesinden biri gibi. Öyküleri çoğaldıkça belli bir düzeyin altına da hiç inmediği görülüyor. Kendi kuşağı içinde, aykırılıklara düşmeden, dupduru bir öykü dili oluşturuyor. Onun da ilk kitabını yayımlamasının zamanı geldi.

Belgin Özcan Ökmen (1963) ODTÜ Biyolojik Bilimler Bölümü'nü bitirdikten sonra perfüzoynist olarak çalışıyor. O da edebiyat sevgisini bir bilim alanı içinde yaşatıyor. Ankara Üniversitesi 50. Yıl Kutlama Etkinlikleri kapsamında düzenlenen yarışmaların öykü dalında mansiyon almış. "Adam Öykü"de ilk kez öyküsü yayımlanıyor, sürekliliği de olabilir.

Şenay Kara (1969) İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı'nı birincilikle bitirdi. Aynı bölümde yüksek lisans öğrenimi görüyor. Angela Carter'den yaptığı çeviride de, Carter'ın öyküsü üstüne yaptığı eleştirel çözümlemede de olağanüstü titizliği görülüyor. Bu sayının en ilginç öyküsü "Fall River Balta Cinayetleri", en ilginç yazısı da Şenay Ka-

ra'nın çözümlemesi olabilir.

Faruk Duman (1974) Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü'nde öğrenci. Öyküleri çeşitli dergilerde yayımlandı. 1996 yılında Çankaya Belediyesi'nin düzenlediği öykü yarışmasında Çocuk Öyküleri dalında ikincilik aldı. İlk öykü kitabı geçen yılın sonlarında *Seslerde Başka Sesler* adıyla yayımlandı. "Aşk... Masmavi" onun öykü anlayışını gösteren, kayda değer bir ilk kitap.

Şule Tankut (1976) "Adam Öykü" okurlarının dikkatini çeken en genç öykücülerden. Dikkate de değer. Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde öğrenci. Öyküdeki kararlılığı onu yakında daha da öne çıkarabilir.

ADAM öykü

Geçen sayının (kasım aralık 13) içindekiler

öykü (Adsız) *Abidin Dino* • Ilık Bir Oda *Demir Özlü* • Ozan *Hermann Hesse* • Mrs. Dalloway Bond Sokağı'nda *Virginia Woolf* • Soytarı Şairle Garip Çoban... *Metin Demirtaş* • Ravend Ağacında Fil Yuvası *H. E. Bates* • İki Dönümlük Bakir *Elizabeth Jolley* • José'nin Sevinci *Hülya Tufan* • Eser – Bir Evlenmeme *Tarık Günersel* • Çekerim Ayrılık Seni Bir Zaman *Feridun Andaç* • Oyun; Eşinizle Konuşun *Tacim Çiçek* • Bütün Sahil Sen Olmuş *Behçet Çelik* • Yüzleşme *Mebuse Tekay* • Bir Ayrılık Öyküsü *İnan Çetin* • Dirim *Mehmet Demir* • Cahide'yi Anlamak *Saliha Yadigâr* • Kırmızı Top ve Kirpi *Berna Durmaz* **yazılar** Kısa Öykü *Isabel Allende* • Feride Çiçekoğlu Öykücülüğünde Yeni Bir Düzey *Semih Gümüş* • Feride Çiçekoğlu Öykücülüğünde... *M. Sadık Aslankara* • Çağdaş Yönsemelere Doğru *Aydoğan Yavaşlı* **bu sayının konuşması** Erdal Öz ile Dünden Bugüne **v. s. pritchett özel bölümü** Konsolos Yardımcısı (Öykü) • Deniz Kıyısına Yolculuk (Öykü) • Kısa Öykü Üstüne (Deneme) • Puşkin'in Öyküleri (Deneme)

600.000 LİRA (KDV dahil)

ISSN 1300-7556